פרשת **שופטים** תשפ"ו לפ"ק | גליון א'תסג, שנה ל'

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו

מלא התפעלות והשתוממות הסתובב הכפרי בעיירה הגדולה, על סקרנותו היה בולט שהוא אינו מן הסביבה ושזה פעם הראשונה שהוא פוסע לו במרכז השוק המרכזי ההומה אנשים, בקושי פילם לו נתיב בין עגלות עמוסות מלאות בסחורה, ומשפשף עיניו בתימהון מול בנינים רבי הקומות.

ולפתע קול זעקה פילחה את חלל השוק, קול תרועה הולך וחזק מאוד, ויחרד כל העם אשר במחנה, ובין רגע נהפך כל השוק כמרקחה, אנשים נשים וטף אצו רצו בבהלה ילדים דוחפין את הזקנים, כי האות ניתנה ששריפה פרצה בעיירה וכולם כאחד רצו לשאוב מים כדי להציל את הרחובות הסמוכות שלא יודבקו מהלהבות המאיימות לשרוף את כל הבא לידו,

אמנם הכפרי הלז אשר לא ידע פשר הזעקה, נעמד בתוך השוק והתחיל להפליא בלבו את קול החזק היוצא ממגדל העיר, ומרגע לרגע עלתה התפעמותו כשראה שהקול מתחזק והולך, עד שא' מבני העיר זעק לעברו "שוטה, האינך מבין שאנחנו בסכנה עצומה?, חיש הבא מים להציל את העיר מן הדליקה.

והנמשל מובן מאליו, בהתקרב ובא יום הדין אשר כל באי עולם יעברו לפניו כבני מרון, ומלך במשפט יעמיד ארץ, ואחד מהסגולות לעורר עצמינו לתשובה, וכן בו בזמן להמתיק הגזר דין, הוא ע"י תקיעת שופר, וכפי שרמז הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד) ברמז מצות תקיעת שופר, כלומר עורו ישנים משינתכם ונרדמים הקיצו מתרדומתכם, על כן בוודאי החכם שעיניו בראשו יודע את אשר לפניו, ובהשמע קול שופר לבו נתעורר בחרדה גדולה לתשובה ולמעשים טובים, כי מבין ומאזין לקול התקיעה הזועק וצועק שובו בנים, הקיצו משינתכם כי אנו זקוקים לרחמי שמים מרובים !!!!

והימים ימי חודש אלול שבהם תוקעין ומריעין בשופר, והזמן גרמא כאשר עת הזמי"ר הגיע וקול השופר נשמע בתוכינו, אשר מטרתו הוא לעורר את העם מתרדמתו לשמוע קול שופ"ר שפרו מעשיכם, לכן איש היירא ורך הלבב יקח מוסר לעצמו להתעורר ולעורר לבו לתשובה ושיפור המעשים, וידאג שלא קול נגינה וצפצוף יישמע לאזנו, אלא תכלית התקיעה שבא לעורר ישינים ולהקיץ נרדמים לקרוא אל ה' ולשוב אליו בלבב שלם.

הקב"ה יהא בעזרתינו, שנוכל להתעורר מתרדמתינו, בתשובה ותיקון לשפר מעשינו, ובספרק של צדיקים גמורים יכתבינו, ונזכה במהרה לגאולתינו ופדות נפשינו, בשמחת עולם על ראשינו, וקול השופר הגדול ישמע בארצינו, בביאת משיח צדקינו, ומלכינו מרן רבינו שליט"א בראשינו, אכי"ר.

תוכן הענינים

לקח טוב ..... א
תורה ותפילה ..... ב
דרש תפרים - לקיטת תפרים ..... ג
קדוש יאמ"ר ..... ד
נשפתי צדיקים - לשון חכמים ..... ה
פרפראות לחכמה - דורש טוב ..... ו
שברי"ר רפב"ן ..... ז
פינת יקרת ..... ח
פענוח דיוקא ..... ט
חוקים להזורחם ..... י
פשיט בהלכה ..... יא
הלכה ברורה ..... יב
היכלא דאגא ..... יג
דבר בעתו ..... יד
פשולחן מלכים ..... טו

אגרת פרק ו'

לשמרך בכל עת

מינה לא תזיע

צו יעדע צייט א ישועה

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ, אפשר לפנות:
להר"ר **אלטער אשר אנטשיל אילאוויטש** הי"ו
052-7648437

כל הזכויות שמורות ©

Cong. Yetev Lev
D'Satmar
Kiryas Joel

קהל יטב לב
ד'סאטמאר
קרית יואל יצ"ו

Main Office: 16 Garfield Road | Monroe, NY 10950 | Tel. 845.774.4040

ועד

מזל טוב

נַפְתָּלִ"י אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנּוֹתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר

מה נעים גודלינו, להביע את ברכותינו, מעומק לבבינו, טוכח פני האי גברא יקירא ברוב טובון וקשוט
זוכה ומזכה את הרבים, ונודע בעוצם מעשיו מימים ימימה, המאירים כאור החמה, הוד והדר פעל
לבו מתן תמיד בפעולותיו תובקות זרועות עולם להגדיל תורה ולהאדירה, טוב שם משמן טוב

מוה"ר

נפתלי הירצא שטיין

ה"ו

מאמני כבוד קדושת מרן
רבינו הגה"ק שליט"א

ברכת מזלא טבא, בשם כל קהלא קדישא,
לרגל השמחה אשר במעונו שורה, בגילה ורינה

שמחת אירוסי בנו נ"י
למזל טוב ובשטומ"צ

ה"ה החתן המושלם כליל המעלות, מוכתר בתורה ובירא
כמר **ארי' לייביש** נ"י
עב"ג בת ידידינו הרבני החשוב והמפואר, שמו הטוב הולך לפניו
מוה"ר **שמואל מרדכי שטיין** ה"ו
מחשובי חברי קהלתינו הק'

כִּי תְשִׂישֵׂהוּ בְרָכוֹת לָעַד
תְּחַדֵּהוּ בְשִׂמְחָה אֶת פָּנֶיךָ

מרן דבשמיא יהון בסעדיה, כל יומיא, ויברך בכל איזן מליא דתליא במזליא, וברכה מרובה בכל כלל ובכל פרט
זכה יזכה לראות דורות ישרים ונחמדים, כולם אוהבים וכולם ברודים, ויהיו בניו כשתילי זיתים סביב לשולחנו
לא ימוש מנך ברכה המשולשת בתורה, בשמחה ואהדה, עדי טכה לעידם בשורה, לראות בישועתו בקרוב

המברכים בשמחה ובצהלה

הנהלת הקהלה

לא תקח שוחד מהיצה"ר לקרר אותך מהתלהבות

שופטים ושוטרים תתן לו בכל שעריך וגו'. פירוש, בכל שיעורין בכל שערים שלך תתן לך שופטים ושוטרים; **ולא תקח שוחד מהיצר הרע,** כי לפעמים הנשמה ניגשת לעשות טוב, ואי אפשר לדחותה לגמרי, מה עושה היצה"ר שמתיירא שישב ללמוד בהתמדה וכדומה מצות גדולות [שממהין את] היצה"ר, כמשאחז"ל (קידושין ל:) 'אם אבן הוא נימוח, **לכן מזמין לו איזה מצוה, כדי שעי"ז יקרר את עצמו מההתלהבות ולא יבוא לעשות דבר גדול יותר טוב, כי יסבור שכבר הוא טוב בהמצוה הזאת.**

זרע קודש

שופטים ושוטרים בכל שעריך, עיקר גדול לתשובה

בהתחלת אלול קורין תמיד סדר שופטים ושוטרים תתן לך וכו', שזהו התחלת התשובה ועיקרה, אשר הבעל תשובה מחויב להרשיב שופט ושוטר אצל כל שעריו, דהיינו כל החושים אשר המה שערים באדם, שפתחם הבורא ית"ש להשתמש עמהם, כגון: עינים ואזנים וחוטם ופה וראש הגויה, מחויב האדם להרשיב הדעת לשופט, אצל כל שער ישפוט בצדק את אשר ישתמש בחושים ואת אשר יניח, ושוטר הוא אשר יעניש את העובר, כמו כן יושיב האדם שוטר את אשר יעניש, היינו אם יזדמן אשר יסתכל בעיניו בדבר האסור, או ידבר בפיו את אשר לא ירצה לה', יקבל על עצמו עונש, הן בממון לצדקה, והן בגוף בסיגוף ותענית וכיוצא (וכמו שנהגו תלמידי הרמ"ק ז"ל) **וזהו עיקר גדול לתשובה.**

בני יששכר

מעלת קדושת קריאת שמע, ביטול רצון העצמי

שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם. וברש"י ז"ל: **"אפילו אין בכם זכות אלא קריאת שמע בלבד כדאי אתם שיושיע אתכם".** עומק הדברים יבואר במה שיש להתבונן, **אמאי נקראת "קריאת שמע" עול מלכות שמים, הלא היא דבקות ואהבה אל השי"ת ואין לך תענוג גדול מזה,** ולמה אם כן היא נקראת 'עול'. אך התירוץ הוא **שעיקר מצות ק"ש הוא שלא יעשנו בעבור האהבה והתענוג שיש לו, אלא מחמת צווי השי"ת, וזו היא קבלת עול מלכות שמים שמבטל רצונו החשתוקקות שיש לו אל המצוה, מפני רצון השי"ת שעושה זאת רק משום שכך הוא רצון הבורא.** וזאת היא זכות מצות קריאת שמע העומדת להם לישראל בעת מלחמה, כמו שכתב הרבי מלובלין זצללה"ה, "שכשיש לאדם איזה צער רח"ל ובא להתפלל לפני השי"ת ישליך מנגד את הצער שלו ויתפלל רק בעבור כביכול, כאמרם ז"ל בשעה שישראל בצער, שכינה מה לשון אומרת 'קלני מראשי', כי אם הוא מתפלל להשי"ת להסיר צערו כמה מקטרגים עומדים כנגדו, **"אבל אם הוא מתפלל להסיר את צער השכינה המצטערת בצערו אז נסתם פי המקטרגים".** ולכן כשבני ישראל בשעת המלחמה אינם משגיחים על צערם רק על צער השכינה כביכול, ואין המלחמה אלא בעבור כבודו יתברך שמו, הוא הוא מדרגת ישראל בשעת **"קריאת שמע",** שמבטלים רצונם וצרכיהם מפני רצון הבורא, ובודאי **"כדאי אתם שיושיע אתכם".**

שם משמואל

כי תצא למלחמה על אויבך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי ה' אלקיך עמך המעלך מארץ מצרים. וברשיז"ל: **"עם רב ממך בעיניך הוא רב, אבל בעיני אינו רב".** נראה לבאר כוונתו על פי מה שפירשו בספה"ק מה שנאמר **"עם רב ממ"ך"** הכל הוא ממך, שעל ידי שהאדם חוטא ופוגם ח"ו, מזה נבראים קליפות המתלבשים בגופות של אומות העולם והם באים ונלחמים עמו. והנה עיקר פגם זה בא על ידי העינים, שהרי עינא וליבא הם תרי סרסורי דעבירה, שהעין רואה ועי"ז הלב חומד ומהרהר ר"ל, וכמו שהזהיר הכתוב "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". וזהו שפירש"י: **"בעיניך"** אם אתה הולך אחרי עיניך ומסתכל כאוות נפשך כי מדמה אתה אשר 'עיניך' שלך המה, ותשכח ה' עושיך, אזי אתה גורם ל**"עם רב",** אבל **"בעיני"** אם אתה זוכר תמיד שעיניך אינם שלך אלא עיני ד' המה והוא נתן לך את חוש הראיה, ואינך מעיז להכעיס את בוראך ולפגום בהם, אז **"אינו רב"** שהרי אז כל הניצוצות שהיו בהם באומות העולם, חוזרים אל הקדושה.

אמרי נועם

תרדוף תמיד אחר שלימות יותר ויותר, למען תחיה

צדק צדק תרדוף למען תחיה. יש לפרש, כי האדם נברא לתקן כל העניינים, אך צריך לראות א"ע כאילו עדיין לא תיקן מכל וכל וצריך לחזר אחר יתר שלימות, שכיון שתיקן את הכל בלי שום חסרון אזי צריך להסתלק מזה העולם, כי מה יש לו עוד לעשות בעוה"ז. וזהו פירוש: **'צדק צדק תרדוף'** אף שאתה צדיק, תהיה רודף ומחזר להיות צדיק יותר, כי אם תעלה בדעתך שאינך צריך עוד לתקן שום דבר אזי מה יש לך לעשות עוד בזה העולם. לכן לא ידמה לך שאתה [כבר] שלם בלי שום חסרון וזהו: **'למען תחיה'**

ליקוטי מהרי"ל

תורה ותפילה

זהרורי אורה לספרים הקדושים, גפרשה יפה נדרשים

לאמץ ידים בכוחות איתנים בתורה ותפילה עמודי עולמים, העריכים חיזוק כל היפים

תורה

לימוד התורה באופן שיביא לתשובה ותיקון המעשים

למען ילמד ליראה וגו'. הנ"ל לבאר עפ"י מה שאמרו בגמרא (ברכות ה, א) פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה. דלכאורה תמוה מה זה פשפש ולא מצא הלא נראה לעין שלא למד. אכן יבואר עפ"י מ"ש (בתפילת שחרית) **והאר עינינו בתורתך. שהאדם צריך ללמוד באותו בחי' שיהי' כח בלימודו להורות לו דרך הישרה ולעורר לבבו להעלות על זכרונו לתקן כל פגם וחטאים אשר עשה מעודו כל ימי חייו.** וז"ש (דברים א, א) אלה הדברים אשר דבר משה. דברים הם דברי תוכחה שיהי' כח בד"ת שלו להביאו לתוכחת מוסר. וז"ש בפרקי אבות (אבות ו, א) כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה. ר"ל לדברי תוכחת מוסר. דאם אינו לומד לשמה הנה דרך היצה"ר לסמות עיניו לבל ידע דרך נכחה ודרכו ישר בעיניו. כמ"ש בפסוק (תהלים קיח, ז) **ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי.** כי עד"ז התפלל דוד המע"ה שהשי"ת יהי' בעזרו נגד היצה"ר המסמא את עיניו ונראה לו שעושה הכל בדרך מצוה ואינו מבין שהוא עבירה. **ואני אראה בשונאי.** במה שהיצה"ר מסיתו לעבירה ונראה בעיניו שדרך לא טובה הוא. זאת אוכל לראות בעצמי להנצל מתאוות היצה"ר. כו'. וז"ש **'והאר עינינו בתורתך'. שעל ידי לימוד התורה תאיר עיני לראות מה שפגמתי ועשיתי עד כה שלא כהוגן.** אבל בלימוד שלא לשמה. הנה אי' ובוטל מדברי תורה. אף שהוא לומד בהתמדה הוא כמו שאינו כלל כמו בחמץ שהוא בעין ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי ואינו עושה פירות כלל. **וזה שאמרו בגמ' יתלה בביטול תורה** (א"ה היינו דהסיבה שלא מצא בעצמו מה לתקן הוא מחמת שלמד לקנטר שלא לשמה) **כמו שאינו כלל.**

ונחזור לביאור הכתוב **'וקרא בו כל ימי חייו'. בשעה שהוא לומד וקורא בתורה יהיו כל ימי חייו עומדים נגד עיניו לראות מה שעשה שלא כהוגן כאשר כח התורה להורות לו תוכחת מוסר כמ"ש בזוה"ק 'אורייתא קא מודעת לי' חובי"ה. 'למען ילמד ליראה' כו' שיהי' כח הלימוד להביאו לידי יראת שמים יותר אחר הלימוד מאשר הי' מקודם** כמובא במ"א. **וזה הענין הרמוז על ימי הרצון חודש אלול שנקרא תשובת השנה. שיהי' כח בהאדם להביא הרצון בהרהור תשובה לנכון לתקן מה שפגם בכל השנה. אכי"ר.**

תפארת שלמה

ע"י דביקות האדם לתורה התורה נדבקת אליו ביותר, והעוסק בה בעוה"ז זוכה לעסוק בה בעולם העליון

וכתב לו ספר התורה הזאת כו', והיתה עמו כל ימי חייו הוא הענין שאהוז"ל **כי יותר מה שאדם מחכב את התורה והמצות התורה מתקרבות אצלו,** כענין שכתוב (משלי ד, ח) **'סלסליה ותרוממך תכבדיך כי תחבקנה',** ונאמר (שה"ש א, ב) **'ישקני מנשיקות פיהו',** והיינו דכתיב **'והיתה עמו' כמו שהוא מקרב עצמו לתורה כן התורה מתדבקת אצלו ועמו,** ואהוז"ל (אבות פ"ו, מ"ט) **'בהתהלכך תנחה אותך'** בעולם הזה, **'והקיצות היא תשיחך'** לעוה"ב, ועוד אמרו (ב"ב י ע"ב) **'אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו, כי העוסק בתורה בעוה"ז זוכה לעסוק בתורה בעולם העליון, וז"ש 'והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו'.**

פנים יפות

אף שלימוד מקרא ומשנה מקדשין ומטהרין ביותר את האדם ונשמתו, אבל לשמירה שלימה מהיצר צריך לגמרא

שלש ערים תבדיל לך. אבוא בקצרה מה שפירשתי בזה, דהנה אהוז"ל (קדושין ל.) לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא במשנה בתלמוד, וידוע כי שלשתן לבטל היצר אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש כו' **ובעסק המקרא בלבד סגי' לזה ומגינה ומצלת,** ומכ"ש שהוא לא ירדוף אחר היצה"ר, אמנם לשיתקיים בו לא יאונה לצדיק כל און **שלא יזדמן לו בלא דעת דבר איסור לזה צריך דביקות בעסק המשנה אותיו' נשמה שהיא מזככת הנפש ומקרבה לה' ומקדשה ביותר, אך מ"מ אפשר שיבוא לידו איסור בכונה רצוי' כי יאמר מותר כי המורה הוראה מתוך משנתו ממבלי עולם, לזה צריך עסק התלמוד** וכו', וע"ז כתיב **'שלש ערים תבדיל לך'** שלשה מתעוררים תכין לך, **'ושלשת גבול ארצך'** שיהי' שנותיו משולשים בזה במקרא משנה ותלמוד, **'לנוס שמה רוצח הורג נפש בשגגה'** מי שמפתהו יצה"ר להרוג נפשו בשגגת, **ינוס שמה וחי, משכהו לביהמ"ד,** ואמר אם יהרוג **'בלי דעת'** היינו שגגת תלמוד הנ"ל (לחשוב איסור להיתר), ועוד **'נדחה ידו בגרזן'** הוא רמז למי שנזדמן לו דבר איסור במקום היתר, [ולא] כחמורו של ר"פ בן יאיר שאין הקב"ה מביא תקלה על ידו כו', **'ואשר ירדוף גואל הדם' הוא היצה"ר 'את הרוצח', לזה מהני עסק התלמוד.**

חתם סופר

תפילה

ע"י ריבוי תפילות ותחנונים בהשתוקקות, אף אם לא השיג שלימות העבודה הקב"ה מקבלו באהבה

וכי יבוא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם ובא בכל אות נפשו אל המקום אשר יבחר ה' ושרת בשם ה' אלקיו ככל אחיו הלוים העומדים שם לפני ה'. ר"ל מי שהוא גר ומתגורר מרחוק וא"א לבוא בעצמו ולעבוד בגופו ממש עבודת ה' רק **'אך בכל אות נפשו'** ותאותו וחשקו הוא **משתוקק וחפץ לעבוד ה' ומתפלל וקורא בשם ה' בחפץ וחשק הרבה, אזי יהיה מחשבתו הטובה נרצית ככל הלוים העומדים שם בפועל לפני ה'** וק"ל.

חתם סופר

דרך העבודה בתשובה ותפילה

ולא תקח שוחד. דהיינו שדרך היצה"ר לפתות בני אדם ולהפילם ברשת החטא ועון, ואח"כ הוא מתנחם ועושה מצוה או לומד תורה ואומר בלבו שנתכפר לו העבירה עד שימלאנו לבו לשוב לעשות הרע, ולכן הזהירה התורה מדרך הזה כי הוא כעין שוחד המעור עיני חכמים, כי לא כן הדבר שכר מצוה לחוד ועונש העבירה לחוד. ואין העבירה מתכפרת רק עם התשובה האמיתית אשר על ידה לא ישוב עוד לכסלה.

וחנה יש עוד מכשול על הדרך, הגם שאדם מתחרט כראוי ומתחיל לשוב לה' והוא מתפלל איזה תפלה כראוי או שלומד קצת תורה ועושה מצוה לשמה, בפתע פתאום היצה"ר בוער בו כתנור בגסות רוח ובא לידי גאות חלילה ומחמת זה מתקלקל כל דרך טוב. ואמרו חז"ל (סוטה ד ע"ב) כל המתגאה כאלו עובד עבודה זרה. וכן הזהירה התורה כאן **'לא תטע לך אשרה אצל מזבח ה' אלהיך ולא תקים לך מצבה',** לך דייקא, דהיינו אתה בעצמך ובמחשבתך של גאות נדמית כאשרה וכמצבה אשר שנא ה' אלהיך.

וחנה דרך העבודה הנכונה להסתכל תמיד על גדלות הבורא ב"ה אשר ברא השמים ושמי השמים וכל צבאם, ומכולם עיקר רצונו בעבודת האדם השפל אחרי אשר יטהר ויזכה את יצרו הרע ויעמוק בתורה ובעבודה זו תפלה מעומק חלב וערבה לה' מנחתו. ובכל זאת צריך לזכור שפלותו וחטאתו מימי קדם ולהכנע ולהיות לו רוח נשברה, ועל פי שני אלה הדרכים תכון העבודה לה'. אמנם מי שמתפלל ועובד לה' רק במחשבת גדלות הבורא ואינו מקטין את עצמו אשר על ידי כן הוא מתגאה ברוחו לאמר ב"ה אני מתפלל ועוסק בתורה ובמצות, או להיפך מי שמסתכל על עצמו שהוא אין ואפס, רק שהוא בבחינת מרה שחורה שמתמרמר כל כך עד שלא יאמין שהקב"ה ישמע לתפלתו, ואם כן למה יתפלל בחנם, הנה תועבת ה' גם שניהם, ועל זה איתא בסוף ספר תיקוני זוהר הק' רמז מאמר חז"ל (חגיגה ב.) **'סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה', כי האדם צריך לפקוח עינים, אחד להסתכל על גבהות הבורא ב"ה ורצונו בעבודת שוכני בתי חומר, והשני לזכור קטנות עצמו עד אשר יעמוד בחיל ורעדה ולקיים לפניו נעבוד ביראה ופחד כו', רק יהיו יחדיו תמים על ראשו.**

והגם שיודע האדם את ערכו הנמוכה, אל יחדל מלעמוד לפני ה' ולעשות רצונו, כמ"ש הכתוב (דברים כ, א) **'כי תצא למלחמה על אויביך',** הוא היצה"ר שאינו מרחם על הבריות והוא האויב האמיתי. **'וראית סוס ורכב',** הוא דכר ונוקבא שבקליפה שנתגברו על ידי מעשיך. עם כל זאת **'לא תירא מהם כי ה' אלהיך עמך',** כי ימינו פשוטה לקבל שבים ועוזר דלים, וכמאמר הכתוב (שם כ, ג) **'שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה אל תיראו וגו'**, ופירש רש"י אפילו אין בכם זכות רק שאתם אומרים שמע ישראל אתם נצולים, **וכן יהיה בלב אדם לומר לעצמו כל זמן שנשמת ישראל בקרבי מובטח אני שיקבל תשובתי, והגם שעשיתי הרע בעיני ה' עד מאוד חסדו ואמתו אל יעזבוני.**

ואח"כ מרמז הכתוב דרך התשובה כאשר הבעל תשובה חושב את דרכיו ואשר פגם. וז"ש **'כי ימצא בך איש אשר יעשה את הרע בעיני ה' אלהיך לעבור בריתו',** כי עיקר התיקון מה שפגם באות ברית קדש וכו', והתיקון על זה **'והוצאת את האיש ההוא וסקלתו באבנים', דהיינו שצריך להרוג הקליפות באבנים, הם אותיות הוידוי והכבי והצעקה,** כמ"ש (חבקוק ב, יא) אבן מקיר תזעק, דהיינו **מקירות לבו תזעק אל ה' ושב ורפא לו.**

עבודת ישראל

ע"י שיודע שכל התעוררות ושער שנפתח לו הכל מאת ה', ומודה ומשבח ע"ז, ע"ז מפריד החיצוניות והחיצונים

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלקיך נותן לך. אא"ז מו"ר ז"ל פי' **שידע כל אדם כי כל מה שנפתח לו מעט שער כל חד לפום שיעורין דליבי', הכל אשר ה' נותן לך** כו'.

וגם הפי' כפשוטו **להיות שופט ושוטר משגיח על כל הרגשה מפתיחת הרצון והחשק שבלב. שזה נקרא שער ופתח בפנימיות האדם יהי' רק לה' בלבד. ושלא להיות ברגילות תוך הטבע רק בישוב הדעת. והאמת כי כפי הישוב הדעת והיריעה שהוא רק ממנו ית'. כמו כן זוכה להיות נפתח לו השער.** כמ"ש **'אזמר בשבחין למיעל גו פתחין' כי השבח לח"י מסיר החסתר מחיצוניות וזה ענין פסוקי דזמרה קודם התפלה לגרש הסט"א.**

שפת אמת

דבש תמרים

פנינים יקרים, מלאך חפרוה שרים, רעותינו הקדושים עצי התמרים

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וגו'. כי כלי החושים הם שערים לאדם להכנים הנראה והנשמע ולהוציא קול ודיבור, והנה צרך האדם לשום שוטרים על השערים, ר"ל לדחות מה שאין ראוי להכנים, דלכל נברא עפעפים לעינים ואליה לאוזן ושפתים ושינים חומת הפה, ושופטים היינו אף מה שיכנום ישפוט לברר האוכל מתוך הפסולת, ע"כ נכתב בלשון יחיד, ומסיים ושפטו את העם משפט צדק דמי שהוא בגדר זה יוכל לשפוט צדק כי ראוי להשראת השכינה אשר משפט צדק אר"א בלעדו, ולכן אמר ושפטו את העם בלשון גנאי לרמז אמרם ז"ל דכשבע"ד עומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים.

(ישמח משה)

☆

לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. ויובן לפי דברי המדרש לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנים הואיל ואינן מן התורה, אמר הקב"ה בני כל מה שגוזרים עליכם תהיו מקיימין, שאף על דבריהם אני מסכים שהרי יעקב בשעה שבירך מנשה ואפרים, עשה הקטן קודם לגדול, וקיים הקב"ה גזרתו, אימתי בקרבנות הנשיאים שהקריב שבט אפרים תחלה, והנה איתא בגמי לענין נר חנוכה המדליק מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו, והיכן צונו, מלא תסור, והפסוק מרמז לדברי המדרש ולזה אמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך, מטעם שגם אני מסכים על ידם, וראיה לזה ימין ושמאל, היינו ימין ושמאל של יעקב, שנאמר וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים וגו', והקב"ה הסכים על ידו, שנאמר ביום השביעי נשיא לבני אפרים וביום השמיני נשיא לבני מנשה.

(ויטב לב)

☆

צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ וגו'. ונראה בהקדם מה שפיי הרמב"ם אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקרן קיימת לעוה"ב, הענין דהמצות נחלקין על שני חלקים האי במצות שבינו לבין קונו כגון ציצית ותפילין, והחלק השני היינו במצות התליות בתועלת בני אדם כגון אזהרה על הגניבה וכו', וכשיעשה אדם מצות המיוחדות לנפשו יקבל שכר עליהם לעוה"ב, וכשיעה מצות התליות בתועלת בני אדם תחשב לו לצדקה מצד המצוה, וימצא טובה בעוה"ז בעבור שנהג הטובה בין בני אדם ע"ש, וזש"ה צדק צדק תרדוף, מצוה שיש בה בי צדקות לחי היינו שעושה רצונו יתב', וצדק שגומל טוב לבריות ואם כה תעשה, למען תחיי ר"ל בעוה"ב שהוא חיי נצחיית, וירשת את הארץ היינו עוה"ז ויהיה טוב וחסד בזה ובבא.

(קדושת יו"ט)

☆

שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם. וברש"י כתב אפי' אין בכם זכות אלא קריאת שמע כדאי אתם שיושיע אתכם, ויבואר לפי דברי התפארת שלמה כי מחמת גודל היראה של הצדיק יפול פחד ה' על כל הקרוב על כל הקרב הקרב אליו, עכמ"ש וראו כל העמים כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, וכן במרדכי כתיב כי נפל פחד מרדכי עלים, וכענין הזה היה יראת מרע"ה שנאמר ויראו מגשת אליו, פי שהשיגו מעלת היראה מחמת הגשתם אליו נפל יראת ה' עליהם ע"כ, וזהו הביאור אפי' אין בכם זכות אלא קריאת שמע בלבד כדאי אתם שיושיע אתכם דהנה מבואר בש"ע שציך לקרות קריאת שמע באימה ביראה ברתת וזיע, ובכן באם יקראו ישראל קריאת שמע כראוי באימה וביראה, אזי ישפיעו יראת ה' על סביבותיהם ואף האויבים הבאים עליהם למלחמה יתלבשו ביראת ה' ולא ילחמו עמהם.

(ברך משה)

☆

שופטים ושוטרים תתן לך וכו' צדק צדק תרדוף, וצ"ב כפל הלשון, ואפשר לומר בביאור הענין בהקדם

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות ה"ק עצי התמרים

ימין על שמאל במלבושים משפיע על הלב להטותו לימין

על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. מרגלי בפומא דאבא מרן זצוקללה"ה לומר בכל עת להורות לעם דרכי ה' הדרך אשר ילכו והמעשה אשר יעשו, אשר בכל העניינים צריך להתעורר אברים החיצונים להגביר בכל עת הימין על השמאל, כי ישראל המה מסטרא דימינא, וזהו התעוררת החיצונית, כמו בענין המלבושים שיהי' מימין על שמאל, ע"ד הנאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, כי אף שידמה לך מאי איכפת לי אם אלך בהמלבושים מימין על שמאל או להיפך, אכן לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, כי על ידי זה מה שאתה מגביר ימין על השמאל זהו התעוררת והחפץ לתשוקת הלב, וכמו כן בכל ענינים.

קדושת יו"ט (פ' תצוה, ד"ה וזה הדבר)

מה שכתב בספה"ק תפארת שלמה (פרשת בשלח) על הפסוק ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקוד יפקוד אלוקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם, והקשה אהדדי על מה דכתיב בספר יהושע (כ"ד ל"ב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני"י ממצרים קברו בשכם דמזה נראה שבני"י העלו את עצמות יוסף ולא משה, ועוד תמהו הראשונים למה לא ציוה יוסף את בניו שישאוהו ליקבר באי"י מיד כמו שציוה יעקב, וכתב שם דכוונת יוסף היתה לתועלת בני"י שע"י כח קדושת עצמותיו של יוסף הצדיק שנשארו עמהם במצרים הנה זה שזכו בני"י לגאולה, כי זה בחינת יוסף שנקרא גואל ובזכות עצמותיו נגאלו, וכתב שם כי כן הוא גדול כח קדושת הבלא דגרמי של הצדיק שאף לאחר פטירתם הם משפיעים כל טוב לבני"י, ולכך כתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו, כי משה רבינו ע"ה היה יודע את כל אשר נעשה בשביל העצמות האלה שגרם להם הגאולה כמ"ש כי השבע השביע את בני"י לשון שביעה להשפיעם כל טוב, לכן לקחם עמו בכל המסעות של בני"י, ומה שנאמר בספר יהושע ואת עצמות יוסף אשר העלו בני"י, הכי פירושו שעצמות יוסף הם העלו את בני"י ממצרים כי בזכותם נגאלו עכ"ד.

ועפ"י הדברים האלה יש להבין דברי חכמים וחידותם (סנהדרין ל"ב:) ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר בי"ד יפה, אחר רבי אליעזר ללוד, אחר רבי יוחנן בן זכאי לברור חיל, וכו' ולדרכינו הכוונה דהנה בוודאי בחיים חיותם של כל הני תנאים היי זכיי גדולה לכל בר ישראל לילך לאורם וליהנות מאור תורתם, אך כוונת הברייתא הוא אחי"ר רבי אליעזר ללוי"ד, ואחי"ר רבי יהושע לפקיעי"ן וכו', דהיינו שאף אחרי הסתלקותם של התנאים לחיי העולם הבא הוא ענין גדול ללכת לעירם ומקום מנוחת עצמותיהם הקדושים, וי"ש צדי"ק צדי"ק תרדוף כדרשת חזי"ל הלך אחר בי"ד יפה אחר רבי אליעזר ללוד דהיינו לרדוף אחרי הצדיק הן בחיים חיותם והן לאחר הסתלקותם, וזהו למען תחיי וירשת את הארץ דהיינו כמו שנשפע עיי עצמות יוסף שבזכותו נגאלו ממצרים ובזכותו גם נשפע שפע ברכה, להחיות את ישראל להשפיע שפע רב מכל טוב, וכן להושיבן על אדמתן שנזכה על ידם לגאולה שלימה, והבן.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות ה"ק עצי התמרים

כי השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים

סיפר הרה"ח ר' דוד הויער ע"ה בשנת תש"ט פרשת שופטים הזמין הרב הוירש ז"ל, שהיה ממעריצי רבינו, את רבינו לבא ולשבות אצלו לשבת קודש בביתו בעיר מאנטיסעלא, ואני הייתי במחנה סמוך לו (ראזענ"ס), ואתנו היה הגה"צ אב"ד שארמאש זצ"ל, ובמוש"ק עברנו לשלש סעודות של רבינו.

אחר הבדלה יצא רבינו לחוץ לשאוף אויר צח, והיה שם על שבת קודש שד"ר מתלמידי הגרי"ז מבריסק זצ"ל, והיה אז המדובר בעולם אם יכנס האגודה לתוך הממשלה, או לא, ורבינו שאל את האורח השד"ר, מסתמא בא ראש האגודה להרב מבריסק לבקש המלצה ליכנס להממשלה, מה השיב לו הרב מבריסק?

סיפר השד"ר, אכן לפני שבועיים בא משלחת אנשים החרב מבריסק לשכנע אותו שיסכים שאגודה יכנס להממשלה, ואמרו לו שנחוץ מאד שיהיה שם 'אונזעריגער', שעל ידי שיהיה 'אונזעריגער' בתוך הממשלה יוכלו לפעול הרבה לטובת בני ישראל בכל העולם, השיב הגרי"ז, אמת, נחוץ מאד שיהיה שם 'אונזעריגער' 'אבער אז ער איז דארט אינעוויניג איז ער שוין ניט קיין אונזעריגער'.

כשמוע רבינו דבריו אלו צהלו פניו, (ואף באישון לילה הכרתי שממש פניו מאירים, שמיום הקמת המדינה היו פניו נבוכים, שבור ורצוץ, ומעט שעלה שמייכל על שפתיו בימים ההם), ונהנה מאד מאימרא זו. וחזר על זה ואמר, 'אז ער איז דארט אינעוויניג איז ער שוין נישט קיין אינזעריגער'.

והמשיך ואמר שעכשיו מבין תמיה שהיה קשה לו מעולם, דפרשתן כתיב על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת, ודרשו על זה בגמרא (מכות ה:) שאם הוזם עד אחד נסתר כל העדות כולו, אף מאה עדים. ולכאורה, למה לא מצינו דין זג אף בבית דין, שאם אחד מן הדיינים אינו כשורה יבוטל כל הבית דין, ומאי שנא כח הבית דין מכח העדות.

אמנם עכשיו עלה בדעתי, שבאמת הדבר מבואר בהתורה הקדושה בפרשתן, דכתיב כי השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים, ולכאורה אם מקבל שוחד כבר אינו צדיק, אלא הכוונה שהאחד המקבל שוחד הוא יסלף דברי שאר הדיינים שהם באמת צדיקים. וזה הוא כוונת הבריסקער רב, שאם יושבים בבית דין עם רשעים אי אפשר להיות צדיק. והוסיף רבינו, עס וועט ברענגען אזא חורבן – רחמנא ליצלן.

והמשיך רבינו ואמר, אמרו חז"ל (חולין סה.) לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו. ומזה ראו הוכחה שהזרזיר הוא עוף טמא, ולכאורה הלא חכמינו ז"ל ראו הכל ברוח קדשם, ולמה הוצרכו לסימן זה. אמנם תורה לא בשמים הוא, וכדי ללמד אותנו לימוד זה, שאם הלך הזרזיר אצל העורב זהו סימן שהוא בעצמו מין טמא, וסימם דבריו בקול חוצב, זהו סימן שמצא מין את מינו, וכל שכן כשהוא בעצמו מין, 'וועז ער אליין איז א מין'.

קדושת יואל

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. הדרך הנכונה לשופטי ומנהיגי ישראל הוא, להוכיח את ישראל על מעשיהם הרעים, ומתוך כוונתם לדבר לפני ה' ילמדו עליהם זכות. וזהו **שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך**, שיוכיח אותם על פשעם, ויכופו אותם בחקל וברצועה עד שיקבלו עליהם את הדין, ויהיו בחינת **שופטים ושוטרים**, ולשמחת זה כשידברו לפני ה' שלא בפני ישראל, אז ישתדלו ללמד זכות על בני ישראל, **ושפטו את העם משפט צדק**. והנה יש לדקדק שמשמעו על התמת והצדק, ויש לדקדק שמשמעו זכות, וזהו **צדק צדק תרדוף**, דכלפי ישראל ישתמשו בבחינת הצדק שהוא התמת, שבזמן שהוטחים לריבים לילך עמהם כפי התמת, להגיד להם פשעם, ועל להקיל הדבר בפניהם בלימודי זכות, אבל כלפי ה' יש להשתמש בבחינת הצדק שהוא זכות וצדקה, ללמד זכות על בני ישראל. (דברי יואל)

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. לשני הדור עם כללות ישראל נמשלים כגוף אחד, ותלויים זה בזה, ואם אחד מישראל חוטא, נוגע זה בראש הדור, ולהיפוך אם ראש הדור חוטא, נוגע זה לכללות ישראל כדכתיב (שמות לב): לך רד, ואמרו (ברכות לב.): רד מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל (ספרים). ואם מנשי הדור חוטאים יש לו יראה. וזהו **שופטים ושוטרים תתן לך**, לעצתך דייקא, שה' יומר לראש הדור, שאם יארע לישראל שיכשלו בחטא, עליו לשפוט ולתקן עצמו תחלה, **בכל שעריך** בכל עבירה הנעשית בישראל, כי כל הגדולה **אשר ה' אלהיך נותן לך**, הוא **לשבטיך** רק בזכות כל השבטים, ועל ידי שתחלה הפגם בך, יהיה **ושפטו** הבית דין של מעלה **את העם משפט צדק**, וילדיקו את ישראל בשמים, כי המה לא נתחייבו בחטא זה. (טיב לבב)

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. מותן הקהלות שממנים רב מחמת ממון, יומר אני עליהן דלא מן שמיא מוקמי להו, רק מעשי ידי אדם הם, הלא מצינו (סנהדרין סז:) שהכשפים מכחישים פמליא של מעלה, קל ומומר בענין זה (ווי העמודים לנדי שפטיל בן השל"ה כח). וכוונתו שלפי שממנו (ברכות נח.): אפילו ריש גרגיתא מן שמיא מנו ליה; זהו שכך רצוי להיות שהמינוי שיתמנה האדם לשררה יסכימו עליו מן השמים, עם כל זה הבחירה היא בידי אדם, למנות איש לשררה על ידי בחירתם הרעה, לפי שאין כן הרצון מן השמים. וזהו **שופטים ושוטרים ממן יך**, שמינוי השופטים תלוי בבחירתך, ומוכל לבחור במה שתרצה, לפנים **אשר ה' אלהיך נותן לך**, זה קאי על השופטים, שאפשר לך שופטים הגונים שכבר נתנו עליך גם למעלה, ואם יעשו כן אז יוכלו אותם השופטים **לשפוט את העם משפט צדק**, וזהו הבטחה, על דרך שכתב **הרמב"ן** על (דברים ו): והשבות אל לבבך ובאת עד ה' אלהיך, שהוא מצוה על התשובה שיהיה אותנו לעשות כן, ונאמרה בלשון הבינוני, לרמוז בהבטחה כי עתיד הדבר להיות כן; וזהו **צדק צדק תרדוף**, שאם ימנו דיינים בצדק, אז גם השופטים ישפטו בצדק. (דברי יואל)

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. עיקר מצות מינוי השופטים הוא רק בארץ ישראל, כל זמן שהיו שם דיינים סמוכים, אבל בזמן הזה רק שליחותייהו דקמאי עבדינן (גיטין פח:), והוא על דרך שאמרו (ספרי עקב): אף לאחר שגלו מן הארץ לחוץ לארץ היו מצווים במצות, הניחו תפילין עשו מזוזות, כדי שלא יהיו לכם מדשים כשמחזרו; ועל דרך זה אם ממנים בחוץ לארץ **שופטים ושוטרים** לדיקים, ומקיימים בזה את היהדות, אז עתידין כל אלו הבאי מדרשות שיהיו נקבעים בארץ ישראל (מגילה כט.), ואם נזכה לקיים עיקר מצות משפטים. וזהו **צדק צדק תרדוף**, שאם תחזר ותרדוף אחר **הצדק** כעת בגולה, אז לעתיד יהיה נעשה ממנו **הצדק** האמיתי, כדכתיב (ישעיה ו): אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה. וזהו **למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך**, שאותו המקום עצמו של הצדק שבחוץ לארץ, יהיה נעשה אז ירושת הארץ, על ידי שיקבע בארץ ישראל. (תשבץ)

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. ולע"ת תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה (במדבר כז). **ק"ז הייטב לב** (פנחס ד"ה יפקוד) פירשו: מי שנתמנה לפרנס ורועה על הציבור, ידוע ידע כי משמים מוקמוהו ליה, ולע"ל למענו להתפרנס מזה, כי אם למען עם ה' וצאנו להורותם הדרך ילכו בה, ולע"ל כמו רועה הצאן שאין רועה אותם בשביל מהבת הצאן, כי אם ליטול שכרו בשביל זה, ואם כן הוא רועה את עצמו ולע"ת הצאן; וזהו **שופטים ושוטרים תתן לך**, שיתמנו שופטים כלפו שכוונתם **לך** לטובך ישראל, ואין להם נגיעה עצמית, ועז יש להם סייעתא דשמיא **לשפוט את העם משפט צדק**, ורק שופטים כאלו הם השופטים **אשר ה' אלהיך נותן לך לשבטיך.** (דברי יואל)

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. בתחילה עלה במחשבה לפני ה' לברוא את העולם במדת הדין, ורואה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין (רש"י בראשית ו). והנה ממרו (יבמות ו): העולם קיים על הדין; ובזה יש לפרש ממרס (דברים רבה ה): כשיש דין למטה אין דין למעלה; כשיש דין למטה וגורמים בזה קיום העולם, מעוררים בזה כח מדת הרחמים, ועז אין דין למעלה, כי הכל נמתק בכח מדת הרחמים. וזהו **שופטים ושוטרים תתן לך**, ובזה מגרום קיום העולם, ויתעורר כח מדת הרחמים כמו בשעת בריאת העולם, שנעשה שיתוף והקדמת מדת הרחמים למדת הדין, ולכן ממר **אשר ה' אלהיך נותן לך**, שבני שמות אלו רומזים על שיתוף מדת הרחמים והדין, וכאשר משתלים בקיום העולם ויעמידו שופטים הגונים, אז תזכה לברכה כפולה **למען תחיה** לעולם הבא, וגם **וירשת את הארץ** בעולם הזה. (דברי יואל)

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. ותה תמנה שופטים בכל שערים (תנחומא). בא להזהיר שנמנה את **השופטים** כדת של תורה, ואז נזכה לכוון דעת עליון, ולבחור באותו שופט **אשר ה' אלהיך נותן לך לשבטיך**, כלומרו (ברכות נה.): שלשה דברים ה' מבקיש עליהן בעצמו, ואחד מהם פרנס טוב; אבל אם ציבור הממנים הם משוחדים בנגיעות, אז לע יהיה להם סייעתא דשמיא, ולע יכוונו לאותם שהם ממונים מן השמים. וזהו **שופטים ושוטרים תתן לך**, **ותה תמנה** אותם, שיהיו נמלכין בציבור ובאמרין מדעת הקהל, ועל כן נאמר **לך**, לדעתך, אבל תבחר שופטים כלוה **אשר ה' אלהיך נותן לך** כדין של תורה ובלי נגיעה, ואז תזכה לכוון רצון ה', ותבחר באותן שהם ממונים מן השמים. והנה על פי רוב רשעי העדה הם הממנים על פי דעת הקהל, ולפעמים אם יהיו משוחדים בנגיעות, אז יבחרו בשופט גם נגד דעת הקהל, או יכריחו את העם להסכים לדעתם, וגורמים רעה רבה לעם, על כן הזהירה את רשעי העדה הממנים **ושפטו את העם משפט צדק**, שלע יעשו משפט מעוקל לעם, ולעוות משפטם נגד דעתם וטובתם, אלע יבחרו בצדק כפי דעתם, וכפי דת של תורה. (דברי יואל)

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. ולע לאומות העולם (מדרש). עיקר החלש הוא הנפש, אבל הגוף הינו אלע כמלבוש על הנפש, והוא קרוי בשר ודם, ונמצע דמה שעושין לתיקון הנשמה נקרא שלו לתלקו וגורלו, מה שאין כן לצורך הגוף, כי קנין שלו הינו שלו (סדורו של שבת שבת בחול ד). והנה מינוי השופטים יש בו גם תיקון המדינה, כדלעמרו (יבמות ו): העולם קיים על ידי הדין, ופירשו (בראשית רבה): ישובון של בני אדם מתקיים על ידי זה; וזהו **שופטים ושוטרים תתן לך**, שהגם שיש במינוי השופטים הנאת הגוף ולצורך תיקון המדינה, תכוין רק לה', ובזה יהי נקרא שלך **ולע לאומות העולם**, כי רק בישראל נמצא מדה זו שגם בצורכי הגוף הם מכוונים לה', אבל בלאומות אלף המצות שעושין מכוונים רק לצורך עצמן (עבודה זרה ג:), ומכל שכן בדבר שיש בו תיקון המדינה, בודאי אין כוונתם לה'. (טיב לבב)

שופטים ושוטרים תתן לך. הנה לטהר מסייעין לומו (יומא לח:) וזהו **שופטים ושוטרים תתן 'לך'** לדעתך, כמו (במדבר יג): שלח לך לדעתך, דהיינו לדעתו של משה שהוא דעת תורה, ובזה יזכו לכוון להעמיד שופט הרחוי, והלוך נדע מי הוא רחוי ליה, לזה ממר **אשר ה' אלהיך נותן לך**, כי ה' לע ימנע הטוב להולכים בתמים, ואם מבקשים בלמת למנות שופט הגון, גם ה' יתן הטוב וימציא להם איש הרחוי. וזהו **תתן לך ולע לאומות**, כי ענין זה להעמיד שופטים הגוים, אינו אייך רק ביחראל שרוצים בזה בלמת, וה' מסייע להם, אבל האומות בודאי לע יבואו למנות שופט כזה אשר יבחר בו ה', כיון שאינם מבקשים את ה'. (דברי יואל)

סיפורי צדיקים, גבי אור הפסוקים
המלאים זיו ונוגה מפיקים

ולא תקח שוחד

דיין אחד בק"ק לבוב, ריננו אחריו שאינו מונע עצמו מלקחת שוחד, פעם אחת בעת שהתפלל בבית הכנסת וקרא קריאת שמע עם הציבור, ראה רב העיר הגה"ק בעל הישועות יעקב זצ"ל איך שאותו דיין מאריך יותר מדי בתיבת "אחד", לאחר התפילה פנה אליו הישועות יעקב בשאלה: הגידו נא לי מדוע הארכתם כל כך ב"אחד" לא מצא הדיין כל מענה ... אמר לו הישועות יעקב אני אומר לכם פשר הדבר: הנה חז"ל אמרו "כל דיין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית", א"כ נמצא דיין שאינו לוקח שוחד לא נקרא כביכול הקב"ה אצלו "אחד", אחר שדיין זה נעשה לו שותף, אבל דיין הלוקח שוחד, אם כן לא נעשה שותף להקב"ה והרי הקב"ה "אחד" ואין שני לו... **(שפתי חכמים)**

והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו

בעת החתונה של הרה"ק ר' יצחק מבאיאן זי"ע בן הרה"ק מסאדיגורא זי"ע שנערכה בעיר חאטין שברוסיא והשתתפו בה רבבות אלפי ישראל, ומכיון שכבר עברו קרוב לשלושים שנה שהאחים הק' לבית רוזין לא נכנסו לרוסיא, מאחר שאביהם הרה"ק מרוזין זי"ע הוכרח לברוח משם בשנת תקצ"ט, והחתונה התקיימה בשנת תרכ"ז, ונאסר עליהם עפ"י החוק להכנס לרוסיא, ואעפ"כ הגיעו כל החמש אחים הק' זי"ע, והנה למחרתו של החתונה הוכרח הרה"ק מסאדיגורא לברוח בחשאי, כי נודע דבר היותו ברוסיא, והלשינו עליו כי הוא עבר על פקודת המלך והוא נמצא בגבולם, ונשלח טעלעגראם אל המפקד של הגבול בעיר נאוויסלאוויץ, לסגור ולשמור היטב על הגבול, לא ליתן לו לצאת אלא למסור אותו בידם, ומאידך גיסא נעשה השתדלות גדולה לראות את הרבי כבר מהצד השני של הגבול, ונשלחו שליחים גדולים להמפקד ונשאו חן בעיניו, ונתפתה לקבל מהם הון כסף שלא יגלה מהטעלעגראם עד שיעבור הרה"ק את הגבול, ושזה יהיה התירוץ שלא עיכב אותו כי לא נודע לו מכל זה רק אחרי ככלות הכל כשכבר עבר את הגבול, ואכן כן היה, וכשהגיע הרה"ק מסאדיגורא להגבול לעבור בו, באותה שעה עמדו שם המפקד ואשתו להסתכל, והמפקד הראה לאשתו "הנה זה הרבי" וכשאשתו ראתה צורתו הטהורה אמרה לבעלה בוודאי היה הכל כדאי לעשות בשביל רבי כזה, אבל אני מתפלא מאוד על דבר אחד, איך יתכן שרבי כזה יסע אף פסיעה אחת בלי בייבעל (ספר) כי לא ראתה שום ספר ביד הרה"ק, והשיב לה בעלה: אני אסביר לך סיבת הדבר, רבי גדול כזה אינו צריך לבייבעל, כי בעצמו הוא בייבעל, והגבאי המקורב ר' משה דוד גוטמאן ע"ה ששמע את כל השיחה והבין שפתם מסר את הדו-שיח להרה"ק זי"ע, והשיב לו הרה"ק: הרי צדקו דבריו של המפקד, והדבר נרמז בתורה אצל הציווי למלך ישראל שיכתוב לו ספר תורה, כתוב בקרא "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו" ולכאורה קשה שמתחיל בלשון נקבה והית"ה עמו ומסיים בלשון זכר וקרא ב"ו, אלא הכוונה היא והיתה עמו, המלך צריך להיות מקושר תמיד עם התורה, וההתקשרות תהיה כ"כ חזקה עד שיגרום הדבר שוקרא ב"ו כל ימי חייו, שב"ו בעצמו יקרא את התורה, כלומר שהוא בעצמו יתהפך להיות ספר תורה. **(נר ישראל)**

כי ימצא חלל

בתקופת מלחמת העולם הראשונה שבעוה"ר נהרגו אז הרבה מאחב"י אמר פעם הרה"ק רבי משה יהודה ליב מחעלים זי"ע (נכד המגיד הק' מטריסק זי"ע) הנה מצאנו בסוף פרשת שופטים שהכתוב מדבר מעניני מלחמה כדכתיב כי תצא למלחמה על אויביך וראית סוס ורכב וגו' ואחר כך בתחילת פרשת כי תצא שוב מדבר הכתוב בענין מלחמה כדכתיב כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלקיך בידך וגו', ובאמצע הפרשיות הפסיק הכתוב לדבר בפרשת עגלה ערופה ללמדך חשיבותו של נפש אחת מישראל שאפילו בזמן כזה שמלחמה שורר בעולם ואנשים נהרגים לרוב בלי הרף, עם כל זאת חשובה עד מאוד כל נפש ונפש מישראל. **(ילקוט מאורי אור)**

לשון חכמים

לשון חכמים צדק וטישרים, בדרך צחות וטליצה נאמרים

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וגו' ושפטו את העם משפט צדק. מיד לאחר שהרב הגה"ק בעל ערוגת הבושם זצ"ל הגיע להומנא, התחיל לחזק עניני הדת שבעיר, והציע אז לקבל חסיד מפורסם לשו"ב, **הערוגת הבושם אמר אז בדרך צחות:** שופטים ושוטרים חתן לך בכל שעריך וגו' ושפטו את העם משפט צדק, הכוונה כאשר בא איש נכרי מעיר שאינו מכיר את אנשי המקום, ואינו יודע מהותם של אנשי העיר, אם רואה את הרב והשו"ב שהם יראים ושלימים, מזה דן שמסתמא כל בני המקום הם גם כן יראים ושלימים, וכן בדין, כי גופא בתר רישא גרירי, על כן נחוץ מאוד לבני העיר שיזהרו על הרב והשו"ב שיהיו אנשי שם, וזה שאמר הכתוב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, אז על ידי זה ושפטו את העם משפט צדק. **תולדות ערוגת הבושם**

פרפראות לחכמה

מאמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתנור ופרח משוקדים

כי השוחד יעוור עיני חכמים. וצ"ב מהו המידה כנגד מידה בכך שהדיין נעשה עיור ואינו רואה, אמנם יבואר עפ"י החידה שאומרים העולם, שיש דבר אחד בעולם שכל אדם רואה אותה בכל עת מימי חייו, והמלך אינו רואה את הדבר הזה כי אם לפרקים, אבל השי"ת אינו רואה את הדבר הזה לעולם, והפי' הוא כך, היינו שאיש המוני רואה איש כמוהו בכל יום ויום, אבל המלך אינו רואה דוגמתו מלך כמוהו כי אם לפרקים אבל לא בכל עת, אבל השי"ת שאין דוגמתו בעליונים ובתחתונים כלל, ע"כ אינו רואה דוגמתו לעולם, ובזה יובן הנ"ל, דאיתא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, ונמצא שאם אינו מקבל שוחד ודן דין אמת לאמיתו הוא דוגמת הקב"ה כביכול, ומשום זה הקב"ה ג"כ רואה כביכול דוגמתו היינו את הדיין הלז, אבל אם הוא מקבל שוחד ומטה הדין אינו כלל דוגמת הקב"ה, ועושה עין של מעלה כאינו רואה מה שב"ו רואה וכנ"ל, על כן מעניש אותו הקב"ה מידה כנגד מידה שיעוור את עיניו והוא ג"כ לא יראה דוגמתו בעולם כלל.

(בשם הרה"ק רבי ר' מרדכי דוב מהארנאסטייפל זי"ע)

☆

והיה כשבתו על כסא ממלכתו וגו' והיתה עמו וגו' למען ילמד ליראה את ד' אלקיך וגו' לבלתי רום לבבו מאחיו וגו' למען יאריך ימים על ממלכתו וגו' לבאר המשך הכ' י"ל עפי"מ שהבאתי בספרי ילקוט האורים בשם ס' צנצנת מנחם על מאמרז"ל אוי לה לרבנית שמקברת את בעלי' וכ' הטעם עפי"ד החגיגה דלצורבא מרבנן דמעביר במילי' ומוחל על כבודו מוסיפין על שנותיו ואי' בגמ' מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וזה שהרבנות מקברת בעלי' כיון דלדידי' אי אפשר להוסיף על שנותיו כיון דאינו יכול לעבור במילי' ולמחול על כבודו עי"ש, והנה נ"ל לומר ולחלק דזהו באמת דוקא באותן מלכים שמזדמן להם ענינים כאלה שצריכין לעבור על מידותיהם ואינם יכולים מכח שאינם רשאים למחול על כבודם לאלה אין יכולים להוסיף על השנים כנ"ל, אולם לאותם שאין להם הזדמנות שיהיו מוכרחים למחול על כבודם הלא אלו יכולים להיות ענוים באמת ולהיות בלבם בבחינה זו שיעברו על מידותיהם בכח וברצון ורחמנא לבא בע' ואין הקב"ה מקפח שכרם באמת לאלו מוסיפין על שנותיהם, ואי' בגמרא (ברכות ו.) כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעין, וא"כ מלך שהוא ירא שמים באמת בודאי דבריו נשמעים וממילא לא יזדמן לו בשום פעם שיהי' צריך לעבור על מידותיו, שהרי כל מה שיצוה ישמעו לו וא"כ גם מלך כזה יכול להיות עניו בלבו ולעבור על מידותיו בבחינה זו ויכולים להוסיף על שנותיו, וזהו מדויק בפי' הכתובים, והיתה עמו וגו' למען ילמד ליראה את ה' וממילא יהי' דבריו נשמעין, וא"כ יכול להיות לבלתי רום לבבו מאחיו שיהי' יכול להיות עניו ולא יזיק לו מה שהוא עניו כי בין כך דבריו נשמעין, ובזה יזכה למען יאריך ימים על ממלכתו שלא יהי' בכלל אותן שהרבנות מקברת אותן רק אדרבה שיאריך ימים ויוסיפו לו שנות חיים.

(טללי אורות)

דורש טוב

וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד. [בדין זקן ממרא, דהיינו חכם יחיד שעוקר פסק הסנהדרין]. פירש רש"י מכאן **שממתינים לו עד הרגל וממיתין אותו ברגל**' [כדי שיראו כל העם] עכ"ד. כתב הרא"ם (רבינו אליהו מזרחי, מפרש רש"י) דהקשו המפרשים אמאי שינה רש"י הפי' הכא ופירש ד'כל ישראל ישמעו' היינו שממתינין עד הרגל. **ומאי שנא מ'בן סורר ומורה' דהתם ג"כ כתיב "וכל ישראל ישמעו ויראו" ופי' רש"י שם דהיינו 'שצריך הכרזה בב"ד פלוני נסקל על שהיה בן סורר'.**

וי"ל דהיינו טעמא, דלפי סברת רש"י והרמב"ם **דמלאכת חול המועד דאורייתא. וא"כ ודאי יש איסור לדון בו דיני נפשות.** אלא עיקר ההיתר לזה בחול המועד הוא משום **דאתי האי עשה ודחי לא תעשה דמלאכת חוה"מ.**

אמנם נראה מהגמרא בכתובות (דף מ') **דהכלל ד'עשה דוחה לא תעשה'**, היינו דוקא במצות עשה כזה 'שאי אפשר שיפקע חיובה', היינו שאין מציאות שיתבטל החיוב באיזה אופן. **אבל מצות עשה כזה שאפשר שיפטר מחיובו באיזה דרך, הוי "עשה גרועה", ומצות עשה כזה אינו דוחה לא תעשה שבתורה.**

והנה בסנהדרין (פרק הנחנקת דף פ"ח) איתא, דבן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו, מוחלין לו **אין מעניש אותו.** אבל זקן ממרא **אין כח ביד בית דין למחול לו**, [והטעם שהחמירו בזה הוא 'שלא ירבו מחלוקות בישראל' פירש"י דהיינו שגדרו גדר בזה שלא יהי' דבר קל אצל דעת יחיד בבי"ד, לחלוק על דעת הרבים. (סנהדרין פ"ו:)].

והשתא ניחא, דגבי בן סורר ומורה שאם רצו אביו ואמו למחול, מוחלין לו. ונפטרים אז הבי"ד מהחיוב של המצות עשה להמית את הבן סורר ומורה, **וא"כ הרי עשה גרועה היא. ולכן לא דחי' לאו דמלאכת חול המועד** (לשי' רש"י והרמב"ם כנ"ל). **ולכן אי אפשר לרש"י לפרש דהיינו שממתינין בו עד הרגל להמיתו,** והוצרך רש"י לפרש ד'כל ישראל ישמעו ויראו' היינו **דצריך הכרזה בבי"ד, אבל הכא גבי זקן ממרא דאין הבי"ד יכולין למחול לו, ע"כ המ"ע דדין הזקן ממרא דוחה הל"ת דמלאכת חוה"מ, ולכן פירש רש"י 'וכל העם ישמעו ויראו' כפי הפשטות - דהיינו שימיתוהו בעת התאספם יחד כולם כאחד בעלות כל ישראל לרגל.**

בנין אריאל

כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר לַמִּשְׁפָּט בֵּין דָּם לְדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לָנֶגַע דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹקֶיךָ בּוֹ (פרק יז פסוק ח)

דִּבְרֵי רִיבֹת בִּשְׁעָרֶיךָ. שֶׁיִּהְיוּ חַכְמֵי הָעִיר חֲלוּקִים בַּדָּבָר, זֶה מְטַמֵּא וְזֶה מְטַהֵר, זֶה מְחַיֵּב וְזֶה מְזַכֶּה, לְשׁוֹן רַשִׁ"י, וְהוּא דַּעַת אַנְקְלוֹס. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן". אֲבָל כְּפִי מִדְרָשׁוֹ וְכוּ', דִּבְרֵי רִיבוֹת, הַשְׁקָאַת סוֹטָה, וַעֲרִיפַת הָעֶגְלָה, וְטָהֳרַת הַמְּצֹרָע. וְהִנֵּה טַעְמוֹ וּבֵיָן, וְכוּ'.

נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי יָקִים לְךָ ה' אֱלֹקֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן (פרק יח פסוק טו)

נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כָּמֹנִי". טַעַם "מִקִּרְבְּךָ" לִרְמֹז שֶׁאֵין נְבוּאָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל", וּלְכָךְ יֹאמַר בָּהּ הַכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ כב א) מַשָּׂא גֵּיא חִזָּיוֹן, וּכְמוֹ שֶׁהֶחֱזִירוּ רַבּוֹתֵינוּ (ספרי קעה), וְכֵן טַעַם "מֵאַחֶיךָ" כִּי הַשֵּׁם נָתַן לְךָ מַעֲלָה עַל כָּל הָעַמִּים וְלֹא יִתֵּן רוּחוֹ רַק עֲלֵיכֶם". "כָּמֹנִי". שֶׁאֲנִי מַקְרִב אָחִיךָ יָקוּם לְךָ תַּחְתַּי, וְכֵן מִנָּבִיא לָנָבִיא, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר כָּמֹנִי שֶׁאֲנִי נָבִיא הַשָּׁעָה, לֹא מֹעֹנֵן וְקוֹסֵם. וְיִתָּכֵן" שֶׁיִּהְיֶה "מִקִּרְבְּךָ" לוֹמַר שֶׁתּוּכַל לְבְטֹחַ בִּדְבָרָיו שֶׁהוּא מֵאַחֶיךָ מִקִּרְבְּךָ. וְכֵן עַל דַּעְתִּי "כָּמֹנִי" שֶׁיִּהְיֶה נָאֱמָן לְנָבִיא לה' וְתַאֲמִין בּוֹ כַּאֲשֶׁר אַתָּה מַאֲמִין בִּי, וְעוֹד אֶבְאֵר זֶה בְּעֶזְרַת ה':

מעשה חש"ב

א הטעם שפירוש רש"י 'איננו נכון', דלפירוש רש"י קשה דדבר זה כבר נכלל ברישא דקרא 'כי יפלא ממך דבר', דהיינו שמכוסה ההלכה, מכיון שנחלקו בזה חכמי הדור. ולמה הוצרך לכתוב עוה"פ 'דברי ריבת בשעריך'.

עוד אפ"ל דהלשון 'ריב' מצאנו במחלוקת וקטטה בין אנשים, כלשון הכתוב (בראשית יג ז) "ויהי ריב בין רעי מקנה אברם", (שמות כא יח) "וכי יריבן אנשים", (דברים כה א) "כי יהיה ריב בין אנשים", אבל כשנחלקו חכמי העיר בהלכה, זה מטמא וזה מטהר, זה מזכה וזה מחייב, לא מצאנו הלשון 'ריב'. רק הלשון 'נחלקו חכמי ישראל', שהרי אין זה ריב וקטטה, רק חילוקי דיעות.

ב שג' דברים אלה באים ע"י ריב: 'השקאת סוטה' ע"י ריב שבינה לבעלה. 'ערפת עגלה' החלל נהרג ע"י מריבה. ו'טהרת המצורע' – שהרי נגעים באים על ידי ריב של לשון הרע. ולפי"ז פירושו של 'דברי ריבות', כאילו נאמר 'יבין דברי ריבות', שהוא דבר בפני עצמו. ולא כפי רש"י שדברי ריבות קאי על הנאמר קודם.

ג משה רבינו מזהיר את ישראל, שלא לדרוש אל מעוננים ואל קוסמים כמו הגוים, רק לדרוש בנביאים, ואומר שבכל דור ודור יהיה נביאים, ואומר בזה ג' לשונות: א. 'מקרבך'. ב. 'מאחיך'. ג. 'כמוני'. ורבינו בא לפרש הני ג' לשונות.

ד פי' 'מקרבך', מיירי מהמקום, שאין נבואה אלא בארץ ישראל. ומציין להספרי שדרש 'מקרבך', ולא מחו"ל. וכן דרש בספרי עה"כ 'מקרב אחיך תשים עליך מלך', 'מקרבך', ולא בחו"ל.

ה פירוש 'מאחיך', היינו שלא ישרה הקב"ה שכינתו אלא בישראל.

ו 'כמוני' פירושו כמו משה רבינו. ולכן מפרש רש"י ש'כמוני', קאי רק על מש"כ 'מאחיך', דשאר הנביאים יהיו מישראל, כמו משה רבינו שהוא מישראל. אבל לפי הספרי שפירש 'מקרבך', שהנבואה יהיה רק בארץ ישראל, על זה לא שייך לומר 'כמוני', מכיון שמשה היה במדבר, ולא נכנס לארץ ישראל.

ז לפי האבן עזרא 'כמוני' אינו קאי על מש"כ לעיל 'מקרבך מאחיך', רק שהיא עוד מעלה שצריך להיות אצל הנביא שיהיה נביא השם, כמו משה, ולא מעונן וקוסם. ולפי האבן עזרא שפיר אפשר לפרש כמו הספרי 'מקרבך' – מארץ ישראל. 'מאחיך' – מישראל. שהרי 'כמוני', אינו קאי אדלעיל.

ח כוונת רבינו באמרו 'ויתכן', משום שלפי פירוש רש"י קשה ש'כמוני', אינו קאי על מש"כ 'מקרבך', [רק על 'מאחיך']. ולכן מפרש באופן אחר 'מקרבך', היינו שיוכלו לבטוח בדבריו מכיון שהוא אחיך מקרבך. ולפי"ז שפיר אפשר לפרש 'כמוני' שקאי על שני הדברים דלעיל, הן 'מקרבך' שיוכלו לסמוך על הנביא. והן על 'מאחיך', שיהיו מקרב ישראל. דשניהם היתה אצל משה רבינו.

או אפ"ל שלכן כתב רבינו 'ויתכן' לפרש באו"א, דהרי לפי הפשט הראשון 'מקרבך' מיירי מהמקום דהיינו רק באר"י, ומשמעות הכתובים משמע דקאי על מעלת הנביא, וכן המשך הכתוב 'מאחיך' היינו על הנביא, לכן מפרש באו"א.

תמצית השיטות	מקרבך	מאחיך	כמוני
רש"י / ספרי	מארץ ישראל (ספרי)	מישראל (ספרי)	כמו משה רבינו שהוא מישראל (רש"י)
אבן עזרא	〃	〃	כמו משה רבינו שהיה נביא השם, ולא מעונן ומכשף
רבינו	שיוכלו לבטוח בדבריו, שהוא מקרבך	〃	כמו משה שהיה בו שני המעלות דלעיל, לבטוח בו, ושהוא מישראל

וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד שֶׁקֶר עָנָה בְאָחִיו (פרק יט פסוק יח)

וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד. לֹא פֵּרֵשׁ הַכָּתוּב אֵיךְ יוֹדֵעַ שֶׁהוּא עֵד שֶׁקֶר, כִּי בִּהְיוֹת הָעִנְיָן בִּשְׁנֵי עֵדִים שֶׁמְּעִידִין עַל הַדָּבָר, אֲפִלּוּ יָבוֹאוּ מֵאָה וְיַכְחִישׁוּ אוֹתָם לֹא יִתְבָּרֵר שֶׁשֶּׁקֶר עָנוּ. וְלֹא נוֹכַל לוֹמַר שֶׁבָּא חֲרוּג בְּרַגְלָיו, כִּי לֹא יֹאמַר בָּזֶה וְדָרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הֵיטֵב. וְעַל כֵּן בָּאָה הַקַּבָּלָה הַנֶּאֱמֶנֶת, וּפֵרְשָׁה כִּי הַחֲזָקָה תִּהְיֶה כְּשֶׁיֹּאמְרוּ וַחֲלֹא בְיוֹם פְּלוֹנִי עָמָנוּ חֱיִיתֶם (מכות ח). **וְהַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁהָעֲדוּת הַזֹּו הִיא עַל גּוּפָם שֶׁל עֵדִים, וְהֵם אֵינָם נֶאֱמָנִים עַל עַצְמָם לוֹמַר לֹא עָשִׂינוּ כָּךְ. שֶׁהֲרֵי יְכוֹלִים הָיְלוּ לוֹמַר עֲלֵיהֶם שֶׁהֲרָגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ אוֹ שֶׁחִלְּלוּ אֶת הַשַּׁבָּת".**

וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָעָה מִקִּרְבֶּךָ (פרק יט פסוק יט)

כַּאֲשֶׁר זָמַם וְלֹא כַּאֲשֶׁר עָשָׂה. מִכָּאן אָמְרוּ הָרְגוּ אֵינָן נֶהֱרָגִין. לְשׁוֹן רַשִׁ"י מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ. וְהַטַּעַם בָּזֶה, בַּעֲבוּר כִּי מִשְׁפַּט הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין בִּגְזֵרַת הַשֹּׁלִּיט, שֶׁהֵם שְׁנַיִם וּשְׁנַיִם, וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר יָבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיָעִידוּ עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְיָבוֹאוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים וְיָזִמּוּ אוֹתָם מַעֲדוּתָם צִוָּה הַכָּתוּב שֶׁיֵּהָרְגוּ. כִּי בִּזְכוּתוֹ שֶׁל רְאוּבֵן שֶׁהָיָה נָקִי וְצַדִּיק בָּא הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה, אִלּוּ הָיָה רָשָׁע בֶּן מָוֶת לֹא הִצִּילוּ הַשֵּׁם מִיַּד בֵּית דִּין. כַּאֲשֶׁר אָמַר כִּי לֹא אַצְדִּיק רָשָׁע. אֲבָל אִם נֶהֱרַג רְאוּבֵן, נֶחְשַׁב שֶׁהָיָה אֱמֶת כָּל אֲשֶׁר הֵעִידוּ עָלָיו הָרִאשׁוֹנִים, כִּי הוּא בַּעֲוֹנוֹ מֵת וְאִילּוּ הָיָה צַדִּיק לֹא יַעַזְבֵנוּ ה' בְּיָדָם. כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב ה' לֹא יַעַזְבֶנּוּ בְיָדוֹ וְלֹא יַרְשִׁיעֶנּוּ בְּהִשָּׁפְטוֹ".

וְעוֹד שֶׁלֹּא יִתֵּן ה' הַשּׁוֹפְטִים הַצַּדִּיקִים הָעוֹמְדִים לְפָנָיו לִשְׁפֹּךְ דָּם נָקִי, כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹקִים הוּא, וּבְקָרֵב אֱלֹקִים יִשְׁפֹּט. וְהִנֵּה כָּל זֶה מַעֲלָה גְּדוֹלָה בְּשׁוֹפְטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַהֶכְטֵחָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַסְפִּים עַל יָדָם וְעִמָּהֶם בִּדְבַר הַמִּשְׁפָּט. וְזֶה טַעַם 'וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי ה'', כִּי לִפְנֵי הַשֵּׁם הֵם עוֹמְדִים בְּבוֹאָם לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשּׁוֹפְטִים, וְהוּא יִנָּחֵם בְּדָרְךָ אֱמֶת, וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי מִזֶּה בְּסֵדֶר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (שמות כא ו):

מעשה חש"ב

א הנה בעדים זוממין האמינה התורה לעדים השניים, ולכאורה צ"ב מאי שנא בין עדים 'המכחישים' זה את זה, שאין כת עדים אחד חזק מהכת עדים השני.

ע"ז מבאר רבינו החילוק בין עידי 'הכחשה' לעידי 'הזמה', דהנה בעידי הכחשה שני כתי עדים מעידים על אותו מעשה, כגון אחד אומר כן לווה, ואחד אומר לא לווה. ולכן הם שנים כנגד שנים, ויש להם אותו נאמנות. ואין אחד חזק מהשני.

משא"כ בעדים זוממין, עדות הראשונה מעידה על עצם המעשה, כגון שכן לווה, אבל עדות השניה אינם מעידים על 'עצם' העדות שהעידו הראשון, והם יכולים להודות על עצם הלואה, הם רק מעידים על 'גוף' העדים הראשונים, שעמנו הייתם באותו יום במקום אחר. נמצא דעדות שניה הרי הוא עדות חדשה, וכנגד העדות החדשה, אין שני עדים המכחישים, שהרי העדים הראשונים בוודאי אינם נאמנים לומר על עצמם שכן היו באותו מקום באותו יום.

שהרי כששנים מעידים על שני אנשים אחרים שהם חללו את השבת, והם עצמם מכחישים את העדים שלא חללו את השבת, גזירת הכתוב 'על פי שנים עדים יקום דבר', שמאמינים את העדים אע"פ שיכול להיות שהם שקרנים. וכמו שכתב רבינו (פרק יח פסוק כא בסופו) "כמו שנצטוינו לחתוך הדין ע"פ שנים עדים כשרים. ואע"פ שאפשר שהעידו שקר, הואיל וכשרים הם אצלינו מעמידין אותן בכשרותן וכו'".

ב מבואר בדברי רבינו שכאשר באו המזימים קודם שנהרג, אנו תולים שסייע ה' שלא ישפך דם נקי וצדיק, כי אילו היה רשע בן מות לא הצילו השם מיד בית דין. והנה לכאורה עדיין צריך ביאור, כי לפי דברי רבינו שמיירי שהיה ראובן 'נקי וצדיק', א"כ איך יכול להיות שהבי"ד קבלו את העדות, והרשיעו אותו שהרג בן אדם, וחייב מיתה. והרי אלקים נצב בעדת אל.

ואפ"ל כוונת רבינו במה שאמר 'נקי וצדיק', היינו כמו שכתב רבינו בכמה מקומות שכוונת צדיק היינו צדיק בדינו, ויכול להיות שהוא רשע גמור. וכמו שכתב רבינו (בשער הגמול) על מה שאמרו חז"ל שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של צדיקים גמורים, דצדיק דקאמר היינו צדיק באותו הדין, ואע"פ שהוא רשע גמור, מ"מ יתכן שעשה מצוה שדינו שהקב"ה ישלם לו שכרו בעוה"ז, ונקרא כאן צדיק לפי שנצטדק בדין.

וא"כ ה"נ אפשר לפרש כוונת רבינו 'נקי וצדיק', היינו צדיק בדינו, שאינו חייב מיתה, אבל באמת הוא יכול להיות רשע גמור. ובפרט שכתב רבינו הלשון 'נקי וצדיק', כלשון הכתוב (משפטים פרק כג פסוק ז) 'ונקי וצדיק אל תהרג', וכתב שם רש"י שאע"פ שאינו צדיק, שלא נצטדק בבית דין, מ"מ נקי הוא מדין מיתה עיי"ש. א"כ ה"נ אפ"ל כוונת רבינו 'נקי וצדיק', שאע"פ שהוא רשע גמור, מ"מ צדיק הוא בדינו, ואינו מגיע לו מיתה.

והנה איתא באור החיים הק' (משפטים פרק כג פסוק ז) שיכול להיות שנתחייב אדם מיתה, ובזה הפחד שהולכים להרגו ננצל ממיתה בפועל. וז"ל "ולפעמים יספיק לאדם זה, ענוי זה שיצא משפטו חייב, ואימת מות יגיעהו בראותו כי נגמר דינו למות, ולזה אחר כך בקרב אלקים ישפוט ליזכותו". ולפי"ז אפשר לומר כוונת רבינו שזה שניצל בסוף מוכרח להיות שהוא נקי וצדיק, היינו נקי וצדיק בדינו שאינו חייב מיתה 'בפועל'. אבל עינוי זה שנגמר דינו שהוא הרג את הנפש מגיע לו, ולכן שפיר יכול להיות שמתחילה קבלו בית דין את העדות שהרג את הנפש, ויצא בזה במה שפסקו אותו למיתה. ולכן עשה הקב"ה שיבוא עדין זוממין. שלא יהרגו אותו בפועל.

כפ"ר לעמך ישראל אשר פדית ה'

(דברים כ"א, ח)

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

מנהג אבותינו ורבותינו הק' להרבות באמירת תהילים בחודש אלול, והזמן גרמא לבאר מקור מנהג זה.

הנה ה'פרי מגדים' (סי' תקפ"א א"א סק"ב) מביא המנהג, וכתב בזה"ל: "ותהלים, **האומרים כל אלול** ג"כ אין לומר רק אחר ראש חודש עם יהי רצון תחנונים" וכו', עי"ש.

וב'מטה אפרים' (תקפ"א סעי' ח') כתוב: "נוהגין בכל יום של ימי החול מראש חדש אלול ואילך, אחר התפלה אומרים בצבור עשרה מזמורים תהלים, ומתכונים לגמור כל תהלים שתי פעמים קודם ראש השנה והוא עולה כמנין כפ"ר, ומתחילין אחר ראש חדש כדי לומר יהי רצון המסודר אחר אמירת תהלים, בשלמות עם התחנונים", עי"ש.

ועי' ב'אלף המגן' (סקט"ז) שמביא: "כתוב בספרים דהרגיל בתהלים דוחה כל מיני פורעניות ופגעים רעים מעליו ובני ביתו ומשפחתו וכל בני דורו, ומגלגל עליו ועליהם כל מיני שפע ברכות טובות והצלחות ורחמים וחסדים" וכו', עי"ש.

וכדי להעתיק מש"כ ה'קצה המטה' (סקכ"ה): "המעיין בספרי מוסר ובספרי הפוסקים יראה איך שיש להזהר מאד באמירת תהלים בכל יום, כי בשתים יחשב בעמוד העבודה ובעמוד התורה, וכעוסק בנגעים ואהלות כמובא בגמרא, ומסוגל לכל דבר, וגורם התלהבות ואהבת הבורא ברוך הוא, וגם קבלה מפי סופרים וספרים שאין לך דבר שעומד בפני המקטריגים כמו אמירת הספר תהלים עד גמירא הנקראים מזמורים, שבהם יוכל לזמר ולהכרית כל הקוצים והחוחים הסובבים את השושנה העליונה, ונתנו רמז לזה מן הפסוק בתהלים (קוב) מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו ופירוש כי תיבת ימלל מלשון מוללין מלילות וכריתה, ר"ל אם ירצה למלול הגבורות והדינים אז ישמיע כל תהלתו יגמור כל הספר תהלים. וכן כתב בספר אגרא דפרקא אות שמ"ח, וכ"כ בספר עטרת צבי פרשת ויחי הובא בשו"ת מהרש"ם ח"ב סימן רס"ד בשמו, וכתב דצריך לומר כל ספר תהלים בלי הפסק כלל, וגם היהי רצון לא יאמרו בין ספר לספר אלא אחר גמר כל תהלים, עי"ש. אך הכלל ידוע כי טוב מעט בכוונה מהרבה שלא בכוונה, ובפרט בחודש הזה שאנו צריכין לבער הקוצים ולעורר רחמים וחסדים, שראוי שידרוש על כל קוץ תהיל"י תהלי"ם בכוונה ובכיה ובמתון, דלא כהמון טרם אשר פותח המקריא מקרא אחד כולם עונין כאחד, ויש מהם מקבלים שכר בתהלים שכר בהבלעה ובקציצה מבליעי הנקודות וקוצצים האותיות, עד שבשעה אחת אומרים תילי תהלים, וכבר צווחו על ככה רבותינו האחרונים ז"ל כמבואר להמעיין בספריהם", עי"ש.

ובענין זה מה שמובא במטה אפרים המנהג לסיים שתי פעמים ספר תהלים כמנין כפ"ר שמעתי בשמו של מרן רבינו שליט"א לפרש בדרך רמז המשנה באבות (ד, יט) אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו, כי מזמוריו של תהלים הם ק"ן ושתי פעמים עולה למנין כפ"ר, והוא מענינא דיומא לזכות למחילה וכפרה, וכבר הקדמנו בשם הקצה המטה שאמירת תהילים במרוצה לכלום נחשב, ואינו עולה לרצון וכל שכן שאינו מכפר, וזהו שאמר 'אל תסתכל בק"ן ק"ן' שני פעמים תהילים שאומרים במרוצה ובמהירות שאין זה מן המוכן, 'אלא במה שיש בו' שיבין מה שיאמר על כל פנים פירוש המילות, ויכוין לשם שמים בלתי פניה, ודפח"ח.

והגה"ק הבני ישששכר בספרו 'אגרא דכלה' פרשת בראשית (צירוף קע"ו) מחדש, דכבר נרמז המנהג הזה בתחילת התורה, וזל"ק: "בראשית יצורף ית"ב אר"ש, מנהג ישראל תורה היא לומר תהלים בכל חודש אלול, ר"ת י'אמרו ת'הלים ב'חודש א'לול ר'צוים ש'בחיו", עכל"ק.

וב'ייטב פנים' (מאמר אבני זכרון אות ל"ח) כתוב: "עוד זאת אדרוש לך ו'יאמרו ל'אמר א'שירה ל'ה' ר"ת אלול וכו', דכתב המחבר סי' תקפ"א סעי' א' נוהגין לקום לומר סליחות ותחנונים מר"ח אלול ואילך, ואם כי כ' הרמ"א שאנו אין נוהגין

כן, עם כל זה המנהג לומר זמירות שירות ותשבחות שאמר דוד המלך ע"ה מראש חודש אלול ואילך, והטעם נ"ל כי עיקר מצות החודש השביעי בפה ולשון, תקיעת שופר בפה, וכמו"כ מלכיות זכרונות שופרות, וביו"כ התפלות והוידויין, ובסוכות ליטול הד' מינים להודות ולהלל בפה ובלשון וכו', ופה דובר נבלה איך ידבר לפני שוכן זבולה ומי יאמר זכיתי לבי ושמרתי דרכי מחטוא בלשוני, ע"כ בפה ולשון שחטאו בו מתרצים בשירות ותשבחות, ולרמז ע"ז ראשי תיבות אלול ויאמרו לאמר אשירה לה' וכו' עי"ש.

ופלא דה'לקוטי מהרי"ח' כתב לכוון מדעת עצמו לרמז הנ"ל, וז"ל: "עיין במטה אפרים שהמנהג לומר תהלים מראש חודש אלול ואילך אחר תקיעת שופר ומתחילין אחר ראש חודש, ואפשר רמז לזה עפ"י מה דאיתא פע"ח שער ראש השנה פ"א, ו'יאמרו ל'אמור א'שירה ל'ה' (שמות ט"ו א) ראשי תיבות אלול, וזה ויאמרו לאמור אשירה לה', רצה לומר שאמרו לומר שירות ותשבחות לה', וזה באלול ברמז הראשי תיבות הנ"ל", עי"ש.

ומסופר דהי' מגפה בימי הגה"ק מהרי"ד מבעלזא ז"ל, החסידים שאלו אם לומר תהלים, והשיב '**תהלים אומרים בחודש אלול**' אלא ילמדו משניות בין מנחה למעריב, ואגב יש מקור לזה בספר 'תקנת השבים', להרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין (סימן ו' ס"ק צ"ד) וז"ל: דלימוד המשניות סגולה לאריכות ימים", עכל"ק.

וכן מסופר שבעיר קראקא קרו כמה מקרים מצערים, שבתו של השוחט נפלה מהגג ועוד, ושאלו את האדמו"ר מהר"א מבעלזא ז"ל מה יקבלו על עצמם, והציעו להתחיל לומר תהלים אחר התפלה, והשיב 'זאגן תהלים איז פאר חודש אלול', והציע קבלה אחרת.

אגב בבעלזא נמנעו מאמירת תהילים ותחנונים בציבור, לא רק בשבת יום טוב וראש חודש אלא בכל יומא דפגרא, כגון ביומא דהילולא שעשו בו סיום מסכתא ונחשב כיום טוב, וכן בערב שבת לא אמרו תהלים בציבור, ולכן היה המנהג בבעלזא לחלק את ספר התהילים לשמונה חלקים, ולומר בכל יום חלק אחד, כך שמימות החול לבדם חוץ ימי הפגרא יוכלו לסיים את ספר תהלים בציבור לכל הפחות פעמיים לפני ראש השנה.

ובספר 'אורחות רבינו' (ענייני ראש השנה עמוד קצ"ה) איתא מה שסיפר המשב"ק אצל החזו"א ז"ל, ששאל את החזו"א בענין המנהג לומר ככל יום מימי חודש אלול עשרה מזמורים תהלים האם נוהגים כך, וענה לו החזון איש 'ודאי', עי"ש.

אגב בענין לומר בכל יום עשרה פרקים תהילים, בספר 'דרכי חיים' (מנהגי צאנז דף כ"ט מערכת מנהגים) איתא, דנוהגים לומר בכל חודש אלול ח"י פרקי תהלים בכל יום, לבד מיום ו' שאומרים את כל ספר תהלים" וכו', עי"ש.

והרה"ק רבי פנחס מקאריץ ז"ל חידש, דאף בלילה אומרין תהילים בחודש אלול, וכמו שמבואר ב'אמרי פנחס' (אלול) וזתו"ד: "נתתי לו פדיון עבור חולה במוצאי שבת קודש וציוה לומר תהלים, ואמר שבאלול מותר לומר תהלים בתחילת הלילה" עי"ש, [אולם למעשה לא נוהגין כן].

ומרן רבינו הברך משה ז"ל (בפרשת כי תצא) כתב דבר נפלא: "ויתכן לומר בביאור הענין במהות המלחמה שעשה יעקב אבינו עם עשו הרשע, לקחת מידו חודש אלול ולהכינו לישראל לתשובה (כמבואר בספה"ק), דהנה בענין מלחמתו של יעקב אבינו עם עשו מצינו בכתובים 'אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי', וי"ל הכוונה כי חרב"י רומז על מזמורי תהלים שסגולתן לזמר עריצים ולהכרית הקוצים כחרב, ומצינו בדברי חז"ל (ב"ר פע"ד סי"א) שיעקב אבינו היה אומר כל ספר תהלים וכו', וקשת"י ירמוז על תקיעת שופר שסגולתו לערבב השטן שרו של עשו, וכמו שאמר א"ז הייטב לב זללה"ה (הובא בדברי יואל פ' בא עמוד רפו) בביאור הכתוב ללמד בני יהודה קשת דקאי על התקיעות, תקיעה שברים תרועה, ובכן בכח אמירת תהלים הנרמז בחרבי, ובכח תקיעת שופר הנרמז בקשתי נלחם יעקב אבינו עם עשו הרשע, ועל ידם הצליח דרכו לקחת מאתו את חודש אלול ולספחו לחלקן ונחלתן של ישראל.

ומעתה י"ל כי מאחר שחודש אלול עלתה בגורלו של עשו הרשע, על כן בכל שנה ושנה הוא מתגבר והולך בחודש הזה ומבקש לשוב ולקחת אותו לחלקו, ובני ישראל קהלת יעקב צריכין להלחם עמו כשם שנלחם יעקב אבינו בשעתו בחרבו ובקשתו, ולכן תקנו חז"ל בחודש אלול בכל שנה ושנה לתקוע בשופר כדי לערבב השטן שרו של עשו, ומה גם להרבות באמירת מזמורי תהלים לזמר עריצים ולהכרית הקוצים וכו', ובכח תקיעת שופר ואמירת תהלים אנו מכניעים כוחו של עשו הרשע ונעשה חודש אלול דלת פתוחה לקבל שבים, ודבר זה נרמז בפסוקים אלו שאנו קוראים בכל שנה ושנה בחודש אלול, (דברים כא, ח) כפ"ר לעמך ישראל אשר פדית ה', היינו שיתעוורר בחינת כפ"ר בכח אמירת שני פעמים ספר תהלים, ועל ידי זה ואל תתן דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר להם הדם שיכופר להם כל עבירה ועוון, ומסיים ואומר (פסוק ט) ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה היש"ר בעיני ה', הישר אותיות שירה כי בזכות אמירת שירי דוד המלך עליו השלום תבער כל דבר פשע מקרב בני ישראל, ויוכנע כת השטן שרו של עשו לבל יקטרג עליהם", עי"ש.

שיר השירים אשר לשלמ"ה
נוה הצדק צב"י תפארתו

בתודה וקול זמרה, באותות כבוד והוקרה, נשגר בזאת השורה, ברכת מזל טוב בשבח ושירה, אל מעלת כבוד ידידינו היקר האי צנתרא דדהבא, עושה ומעשה למען מוסדותינו הק' בהתמסרות עצומה ורבה, נושא בעול קיום והחזקת המוסדות ברוח נאמנה, רודף צדקה וחסד בכל עת ועונה, שלמ"ה שמו ושלמה משנתו, לחן ולכבוד צב"י תפארתו, כשמו כן תהילתו, ה"ה

הלא הוא ידידינו החשוב והמפואר

מוה"ר

שלמה צבי עקשטיין

הי"ו

חבר הנהלת מוסדות יטב לב בארה"ק

לרגל שמחת נישואי בתו החשובה תחי' למז"ט

עב"ג החתן החשוב והמופלג בתוי"ש כמר **מנחם זאב אונגאר** ני"ו

בן ידידינו החשוב והנעלה, נדע להתהילה מו"ה **ישראל שלום אונגאר** הי"ו

וצרופה כזה ברכתינו המרובה, ברגשי הודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג ונחת, מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה, ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה, אסירי התודה והברכה

יחזקאל האטטער

בשם הנהלת מוסדות סאטמאר

בני ברק יצ"ו

מאת הג"ר יחזקאל שרגא שטיין שליט"א מרבני בוללינו וומסב"ג

אמירת ברכו בכל יום ובפרט בשבת

פתיחה

אמירתו נראה כסתם אמירה של המשה תיבות, ברוך ה' המבורך לעולם ועד, אבל באמת שום דבר בתורה אינו סתם אמירה.

אם בכל 'מודים' מצינו בירושלמי (ברכות ב' ד') בזה"ל: בואי ונחזיק טיבותא לרישא דכד מטי למודים מגרמי' קא כרע, דעפ"י פשט כוונת הירושלמי לעורר את האדם שלא יכרע להשי"ת מבלי התבוננות למי כורע ועל מה הוא מודה לפניו ית', כ"ש שיכולים לומר כן בהשני ברכו שאנו אומרים בכל יום, לפני ברכות קריאת שמע שחרית וערבית, וביום של קריאת התורה שאומרים כן לפני כל עלי' לתורה, שמנהג העולם לכרוע בו (אף שאין לו מקור בשו"ע וכדלקמן), וצריך חיזוק יתירה לכוון בה עכ"פ פירוש המילות כפשוטו, שהשם ית' שהוא מבורך בעצם, יתברך לעולם ועד.

ענינו עפ"י פשט

(א) מצינו שאומרים ברכו בשני זמנים, אחד לפני ברכת קריאת שמע בבוקר ובערב, והשני לפני ברכת התורה שהעולה לתורה מברך.

הצד השוה שבהן שהציבור ביחד עם הש"ץ מברכים ביחד כמה ברכות, וכפתיחה לזה מתחיל הש"ץ לעורר את העם לברך ביחד, דהיינו אם ע"י שמיעת הציבור לברכת הש"ץ, כמו שהי' נהוג בזמנם לגבי ברכת קריאת שמע, שהש"ץ הי' מברך והציבור הי' שומע ושותק ויוצא ע"י שומע כעונה, וכן לגבי ברכת התורה גם בזמנינו, דהעולה לתורה מוציא את העם בב' ברכות התורה, אחד לפניו ואחד לאחריו, אם ע"י שמברך הציבור בעצמם את כל הברכות כמו שהוא המנהג בברכת קרי"ש בזמנינו, **והנוסח שהשליח ציבור מעורר העם הוא, בברכו את ה'**, כלומר **אתם הציבור הזמינו עצמכם לברך את השם**, והן עונין שהם מוכנים ומזומנים ורוצים לברך את ה', ויהי' כן **שהשם המבורך יהי' ברוך לעולם ועד.**

והוא ממש דוגמת ברכת זימון, דכשמברכים שלשה ביחד ברכת המזון (מעיקר הדין אחד מברך ומוציא את כולם וכן הי' נהוג בזמנם, ובזמנינו כולם מברכם ביחד) מזמין המברך אותם מקודם לברך את ה', ושם הנוסח נברך שאכלנו משלו והם אמרו ברוך שאכלנו משלו וכו', וכן מצינו במתני שלשה שאכלו (סוטה:) דמשוה ברכת זימון לאמירת ברכו בבית הכנסת, דהכוונה בשניהם אחד, שמזמינם את הציבור הנאספים לברך את השם בכמה ברכות רצופין ביחד (והשוואה זו מצינו בריטב"א מגילה כ"ג:).

וז"ל ספר ראב"ן סימן ע"ג: שאלני אחי ר' חזקיה הקורא בתורה למה אומר לציבור ברכו את יי המבורך, יברך ברכת התורה ודיו, והשבתי לו לפי שעזרא תיקן לישראל שיהו קורין בתורה שני וחמישי ושבת, והקורא בתורה מוציא את הציבור ידי חובת קריאה, לפיכך הרי הוא כאומר לציבור הרי אתם צריכין לברך ולקרות כמוני, תסכימו לקריאתי ולברכתי ותברכוהו עמי, והם עונין ומברכין, **וכן שליח ציבור אומר ביוצר ומעריב, לפי שהוא בא להוציא את הציבור ידי חובתן, ואומר להם תסכימו לקריאתי ולברכתי ותברכוהו עמי, והם עונין ומברכין ויוצאין ידי חובתן**, וכן המברך ברכת המזון לפי שהוא מוציא את בני הסעודה אומר להם תסכימו, ולכולן סמכו חכמים ממשה, שאמר 'כי שם ה' אקרא', ואתם 'הבו גודל לאלהינו' ותברכוהו אתי, עכ"ל.

ומה"ט כתב במ"ב סימן נ"ד (סק"ג) על מה שכתב הרמ"א שם שלא להפסיק בין ברכו לברכת יוצר, דדינו כבאמצע הפרק (וחמור יותר מבין הפרקים), וכתב בזה"ל: דמשם ואילך הוא כהתחלת יוצר, כי עיקר כונת השליח צבור מה שאומר ברכו את ד', היינו שיברכוהו אחר כך בברכת יוצר, וכן כתב במ"ב סימן רל"ו סק"א לענין ברכו דתפילת ערבית שאם הגיע לביהמ"ד כשהציבור אמרו כבר ברכו לא יאמר עוד הפסוקים של שיר המעלות ופסוק והוא רחום.

ובספר תשובות והנהגות (ח"א סימן פ"ט) אף כתב עפי"ז דכדאי לדלג מפסוקי דזימרא כדי שיוכל לומר ברכו תיכף לפני אמירת ברכת יוצר, דהא ניתקן ע"ז ומעלתו הוא דוגמת ברכת המזון בזימון (ואף שאין המנהג כן, מ"מ לסבר את האוזן מהותו של אמירת ברכו כהכנה לברכת יוצר).

(ב) ובתשב"ץ (למהר"ם מרוטנבורג) סימן י"ב: מצינו שם מהלך מחודש, דאמירת ברכו הוא דין מיוחד בברכת הזימון וברכת התורה, דבשניהם מצינו לו סמך בקרא להתחיל בברכו, דשניהם יליף הגמ' מ'כי שם ה' אקרא הבו גודל

לאלוקינו', דהיינו ברכת זימון יליף בגמ' ברכות (מה.) תחילת פרק שלשה שאכלו מפסוק זה, וברכת התורה מצינו ג"כ בגמ' יומא (לז.) וברכות (כא.) דיליף מפסוק זה, והמשמעות הוא דהוא מזמין את הציבור מתחילה לברך כי שם ה' אקרא, וזהו מתקיים ע"י קריאת הש"ץ ברכו את ה', ואתם הבו גודל לאלוקינו ע"י עניית ברוך ה' המבורך, ומהדש לפי דבריו דמה שאומרים בברכת קרי"ש ג"כ ברכו, הוא מחמת שיש בו ברכה שני' אהבת עולם שהוא כברכת התורה, לפיכך צריך להתחיל בה מתחילה בקריאה של ברכו, והוא חידוש עצום **דכל אמירת ברכו בברכת קריאת שמע הוא רק מחמת ברכת אהבת עולם שבה.**

(ג) אולם מצינו מהלך אחרת בראשונים, **דברכו הוא ברכה בפני עצמה ואינו הכנה לשאר ברכות הבאים אחריו, א) בב"י סימן רפ"ב,** הביא משבלי לקט סימן ע"ז בשם תשובת הגאונים וז"ל: למה קורין בשבת בתורה שבעה, שאם יארע לו לאדם אונס, שלא בא לבית הכנסת כל שבעת ימי השבוע ולא שמע ברכו, יאזין מפי הקורין ז' פעמים ברכו, ויוצא ידי חובתו, עכ"ל, ולפי זה אמירת ברכו הוא מצוה בפני עצמו, ולא הסכמה להברכות שלאחריו. **ב) ברמ"א או"ח סימן ס"ט,** כתב דכדי לומר חצי קדיש וברכו שלאחריו לפני ברכת קריאת שמע, צריכים רק למנין הנמצאים שם ולא לששה מתפללים, מוכח דברכו אינו הקדמה לברכות שלאחריו אלא ברכה ושבח בפני עצמו, דהא בכה"ג שאין שם ששה מתפללים, אל מי אומר הש"ץ שיברך, אלא ע"כ הוא שבח בפני עצמו. **ג) בא"ר סימן ק"מ,** כתב דבנשתתק העולה יברך הבאה במקומו הברכה מתחילתו אולם אינו חוזר על הברכו, ותמה המגן גיבורים דלפי הראב"ן שיך הברכו כהכנה להברכות שלאחריו, וכיון שחוזר על הברכה צריך לחזור גם על הברכו, ובפ"מ ודרך החיים העתיקו הא"ר, מוכח מזה דהסכימו שלא כהראב"ן אלא דברכו הוא שבח בפני עצמו. **ד)** וכן מוכח לכאורה ממנהג הספרדים (כפי נהגו עכשיו כולם בארץ ישראל) הובא במחבר סימן קל"ג לומר ברכו בכל יום אחר התפילה לפני עלינו לשבח, כדי שמי שאיחר התפילה עכ"פ יברך ברכו, ובריטב"א מס' מגילה שם מדהה המנהג דכיון דאינו מברך אחריו כלום אין בו שום תועלת, וע"כ דאותן שכן נהגו בזה ס"ל דאמירת ברכו הוא שבח בפני עצמו ואינו מקושר עם הברכות שלאחריו.

(ד) במכילתא (פרשה ט"ז שמות י"ג ג') מוכח **דאמירת ברכו אינו מחמת הברכות שמברך אלא מחמת השמות הק' שמזכירים בתוך הברכות,** ובזה מקיימים ענין של זכר צדיק לברכה, כלומר כמו כשמזכירים שם צדיק יש לברכו, עד"ז בכיכול כיון שכעת נברך את השי"ת בכמה ברכות, ונזכיר את שמו הגדול, אנו מברכים את שמו, דהקב"ה נקרא צדיק וכלשון הפסוק צדיק ה' בכל דרכיו, ע"כ.

הכריעה בברכו

בסי' קי"ג כתבו המחבר והרמ"א שאין להוסיף על כריעות שתיקנו חכמים, וע"ז כתב בביאור הלכה בשם המגן גיבורים שדחק למצוא טעם למנהג שנהגו העולם לכרוע בברכו, ע"ש, וכתב ע"ז הביאה"ל דיש למנהג זה סמך מן המקרא (בדברי הימים א כ"ט כ') **ויאמר דוד לכל הקהל ברכו את ה' וכו' ויברכו וכו' ויקדו וישתחוו לה',** ומנהג ישראל תורה, עכ"ל.

ובדעת תורה סימן נ"ז כתב דאין לזה מקור זולת בכל בו, אולם למעשה נמצא מנהג זה לכרוע בברכו בהרבה ספרי מקובלים קדמונים שנדפסו לאחרונה, ה"ה סידור הרוקח, ספר הקנה, שושן סודות, וכ"כ במקור חיים לחות יאיר.

ובהנהגות הגר"א כתב שלא לכרוע (דהחמיר דאין להוסיף על תקנת חז"ל שתיקנו לכרוע באבות והודאה תחילה וסוף בכל מקום, ולשיטתו גם בקדיש וגם בעלינו אין לכרוע), וכן בשלחן הטהור לקאמארנא כתב דאין לכרוע בברכו כמו שעושים ההמוניים, וכתב שהוא מנהג טעות שבאה מחמת שהש"ץ נשאר בכריעה עדיין מסוף קדיש, וסברו ההמון שהוא מחמת שצריך לכרוע בברכו, וסימניך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחווה (כוונת המליצה הוא ע"ד הפיוט, דבאמירת ברכו מתשיכים שפע מי' דאב' כידוע, וזהו מדרגת מרדכי).

ענין הכריעה בברכו עפ"י פנימיות: מצינו בספר שושן סודות (והוא ספר קבלה נדפס לאחרונה מיוחס לא' מתלמידי הרמב"ן) כתב: כשאומר ברכו ישוח ראשו והטעם כי הוא רוצה להמשיך השפע למדת את והיא המלכות, ע"כ, כידוע דכל ענין כריעה עפ"י פנימיות הוא לרמז על המשכת השפע.

מעלתו

וז"ל המטה משה סימן שפ"ב: במדרש יש חיה אחת ברקיע, כשהוא יום אז אמת במצחה, ויודעים המלאכים שהוא יום, ולערב אמונה במצחה, ויודעים שהוא לילה, ובכל פעם אומרת ברכו את ה' המבורך, כלומר עת לכם לומר שירה, ולפיכך אומרים ברכו בלילה כמו ביום.

א) כדבר שבקדושה שצריך עשרה

יש לציין מעלה מיוחדת עפ"י פשט באמירת ברכו, דכל הברכות אנו מברכים על דבר מסיום, אם הנאה, אם מצוה, אם שבח, משא"כ באמירת ברכו אנו מברכים אותו כביכול עצמו מבלי שום דבר צדדי וזה מעלה מיוחדת, ומחמת חשיבתו אין אנו רשאים לברך ברכה זו כ"א בעשרה כשאר דברים שבקדושה.

ב) מעלתו לנשמת הנפטר כדוגמת קדיש

בעובדא הידועה המובא בב"י יור"ד סימן שע"ו ומקורו בזוה"ק חדש פ' אחרי, ובעוד הרבה מדרשים, אודות ר' עקיבא שמצא נשמה שנידונת בדינים קשים, ואמר לו שרק ע"י אמירת קדיש וברכו של היתום יש תקומה לנשמת

הנפטר ע"ש באריכות, ושם מפורש דמשוה אמירת ברכו לאמירת קדיש, דכמו שקדיש הוא תיקון לנשמה כמו"כ ברכו.

וכן ידוע מנהג רבותיה"ק נבג"ט ויבלחט"א מרן שליט"א לפעמים כשחל יום של יארצייט, ולא הי' ביכולתם להתפלל תפילת ערבית לפני העמוד אמרו עכ"פ ברכו לפני הציבור.

ג) הנשמה של אדם חוזרת אליו בכל בוקר בעת אמירת ברכו

בזוהר חדש רות (נג.) **(א)** הנשמה יוצאה מן האדם בכל לילה. **(ב)** ובבוקר היא חוזרת, ושרייא על חוטמא דבר נש. **(ג)** ולא עאלת ולא איתיישבא במעוי, עד דמברך לקוב"ה ומצלי על דמי' כדין מתיישבא בדוכתה, וכו', אי מברך כדקא יאות תשרי בגוי' ואי לא פרחת לעילא, ואשתכח בר נש דחסרא מיני' ההוא קדושה דנשמתה. **(ד)** ועל דא אסור לי' לבר נש לברכה לחברי עד דמברך למארי' בשירותא דצלותא. **(ה)** והחזן אומר ברכו, וכיון דמברך למארי' מתמן יש לו רשות להתפלל, ועל אדם זה שורה קדושה, זכאין אינון דמברכי ומקדשי למאריהון בכל יומא ברעותא דליבא, **ולית רשו לצלאה צלותא עד דמברכין קודם**, (וביארו המפרשים דכיון דרק ע"י אמירת ברכו חוזרת הנשמה להאדם א"כ אין לו להתפלל מבלי אמירת ברכו מלפניו).

ומסיק שם בזוה"ק דמה"ט **יש בברכו ה' תיבות נגד ה' חלקי הנשמה** (נפש, רוח, נשמה, חי', יחידה) שיש בכל אחד ואחד מישראל.

דברי הזוה"ק הובא בס' סדר היום, וכתב שם: כתב בזוה"ק רות, שהנשמה אינת נכנסת להתיישב בגוף האדם עד שיברך ברוך ה' המבורך לעולם ועד, והיא ממתנת באפו עד ברכו, ואם אינו זוכה לברכו הולכת לה ונשאר ונחשבת לבמה, ולכן צריך לחזור אחר עשרה כדי שיאמרו ברכו ויענה אחריהם להשלמת נפשו (הובא ג"כ בקיצור בא"ר סימן ס"ט בשם תשובת הרמ"ע מפאנו).

וכ"ה בשער הכוונות ובפרי עץ חיים (להאריז"ל שער קריאת שמע פרק א'), אפילו מי שמשכים ללמוד ולעסוק בתורה אינו חוזר בו נשמתו עד שיתפלל ויענה ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ואז חוזרת אליו הנשמה, לכן יש בו ה' תיבות נגד ה' שמות של נרנח"י שיש לנשמה.

ביאור הדברים עפ"י חסידות:

במאמרי אדמו"ר הזקן (כרך ענינים) מבאר את דברי הזוה"ק עפ"י דרכו: דע"י אמירת ברכו נכנם נשמת האדם בתוכו מבחינת מקיף (שלזה כבר בשעת פסוקי דזימרא) לבחינת פנימי, וזהו ביאור דברי הזוה"ק שנכנם הנשמה בקרבו.

<u>חידוש נפלא</u>:

מצינו בספר מצת שימורים להמקובל ר' נתן שפירא (הלקו יהודה והובא בקיצור במ"א ס' ס"ו סק"י) דבלילה כשהנשמה יוצא לפעמים אם אינו זוכה מתעבר בו ניצוץ נשמה של א' מהני ג', גוי, עבד, אשה, וע"י שמברך הני ג' ברכות יכוון אז דכמו שלעבר לא נכנם בו הני ג' כמו"כ מהיום והלאה לא יכנם, **ועי"ז פורח הנשמה שאינה הגונה לו וחולכת לדרכה.**

וממשיך שם באזהרה: דהיות שבשעת אמירת ברכו ממשיך עליו שהנשמה שהיתה עליו על אפיו שיכנס מבפנים, צריך ליזהר שלא לברך ברכו לפני שמברך הני ג' ברכות ומסלק ממנו נשמה שאינה הוגנת לו, דאל"כ אחר שכבר אמר ברכו **מה יועיל לו לברך עוד אח"כ הני ג' ברכות**, ע"כ, וכ"כ בשלחן הטהור סי' נ"ז דאין לשמוע ברכו לפני שמברך הני שלשה ברכות, ולא יענה אפי' שומע, דמתחילה צריך לגרש הרע ואח"כ להמשיך חיים ונשמה קדושה.

הביאור הפנימי, למה ממשיכין נשמה בעת אמירת ברכו

בזוה"ק פ' בלק (קצ:) מה שאנו מברכין ברכו <u>את</u> ה', משא"כ המלאכים מברכין בנוסח של ברכו ה' מלאכיו (תהלים ק"ג), מבלי תיבת את, באה לרמז שאנו צריכים להמשיך עלינו אור השכינה עלינו קודם שנברך את השי"ת, וזהו ברכו <u>את</u> דהשכינה הק' נקראת א"ת, דכוללת כל הא' ב' מאל"ף עד תי"ו.

(א) ובזה יובן למה ע"י אמירת ברכו ממשיכין עלינו הנשמה, דכיון שממשיכין אור השכינה למטה, וידוע דשכינה נקראת כנסת ישראל מצד היותה שורש לכל נשמת ישראל, וכשממשיכים או השכינה למטה אז נמשך לכל אחד בפרטיות אור נשמתו שהוא כחלק מהשכינה כביכול.

(ב) ובזה יובן למה מסוגל לזכות לנשמת הנפטר, דכלל גדול הוא כל מה שממשיך השכינה בתחתונים מסוגל לנשמת הנפטר, קדיש קדושה וכו', וכמו"כ כמו שממשיכים אז נשמה להחיים, מוסיפים ג"כ כח בנשמת המתים.

(ג) ובזה יובן שפיר למה ע"י אמירת ברכו מתחיל היום החדש, לדוגמא לענינינו כתב המ"א סו"ס רס"א דע"י אמירת ברכו כ"א מקבל שבת (אף למי שלא אמר לא בואי כלה ולא מזמור שיר ליום השבת), **וכן במוצאי שבת** (עי' בהל' ת"ב סימן תקנ"ג רמ"א סעי' ב' לחלוץ המנעלים בת"ב שחל להיות במוצ"ש תיכף לאחר ברכו) **דעפ"י פשט צ"ב** שלא נמצא בנוסח הברכו שום רמז של שנשתנה היום, אבל לפי הנ"ל יובן דע"י שממשיך אור השכינה על נשמת ישראל בכלליות נמשך על כ"א חלק הנשמה שלו ששייך ליום החדש שנכנם כעת ובמילא נעשה אצלו שבת ומוצ"ש, ונשתנה היום אצלו.

המשך המאמר בגליון שבוע הבא בס"ד

חוקים להורותם

הלכות ודינים, מפסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת ביאורים וטעמים שונים

נו"נ ע"י הרב הגאון דומ"ץ דקהילתינו שליט"א

תקיעת שופר בחודש אלול

תקיעת שופר בחודש אלול

תוקעים בשופר בכל יום לאחר תפילת שחרית.

בפרקי דר' אליעזר (פמ"ו) איתא בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה רבינו עלה אלי ההרה לקבל לוחות האחרונות, והעבירו שופר במחנה משה עלה להר, והקב"ה נתעלה באותו שופר, לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה ע"כ, והרא"ש (סוף ר"ה) והטור (ריש סי' תקפ"א) העתיקו דבריו, והוסיפו שתוקעין כל החודש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר (עמוס ג' ו') "אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו", ובכדי לערבב את השטן ע"כ, ובב"י עמד אמאי בעינן שני דרשות לטעם התקיעות, גם משום שתקעו כשעלה למרום, וגם לתשובה ועי"ש מה שתירץ, ובחי' מהרל"ח וכן בפרישה ביארו דצריך שני הלימודים דמשופר שתקעו במדבר היה צריך לתקוע רק בר"ח כמו שתקעו כשעלה למרום שהיה בר"ח, ובכדי לעורר לתשובה ולערבב השטן לה' תוקעים כל החודש, ובלבוש (רס"י תקפ"א) הביא סמך לדבר ונעתיק דבריו וז"ל "תקעו בחדש שופר" דמשמע שיתקעו חדש שלם, והוא כדי לעורר העם שיעשו תשובה על הראשונות, ויהיו גם חרדים על דבר ה' לעשות להבא להיותם חרדים על דברו, כי קול שופר מחריד ומעורר שנאמר "אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו", מלשון "וחרד על דברי" (ישעיה ס"ו, ב), שהוא חרד לעשות מצוה יותר מבשאר ימות השנה, והטעם שמזכירין ליום הדין שנאמר "ביום ההוא יתקע בשופר גדול", ועוד כדי לערבב השטן שלא ידע מתי יום ראש השנה ויקטרג, ועוד שע"י קול השופר הוא מתערבב לפי שזוכר גם יום דינו ע"כ.

ובמנהגים (מהר"ם מרוטנבורג) מובא עוד טעם, דכיון שהשטן הטעה את ישראל וגרם שעשו את העגל, לכן בר"ח אלול כשעלה לקבל לוחות אחרונות אמרו נעשה תקנה שלא יטעה אותנו עוד ונתקע כדי לערבבו, ועושים זכר לזה.

מנין התקיעות

יש נוהגין לתקוע סדר "תשר"ת" לחוד, ויש נוהגין לתקוע "תשר"ת תש"ת תר"ת".

במט"א (סי' תקפ"א) כתב לתקוע "תשר"ת", ובב"ח (סוס"י תקצ"ב) כתב דהיה צריך לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת, כמו דמצינו דאף ביחיד התוקע בר"ה בציבור צריך לתקוע כל הסדר, בכדי שלא יבואו לטעות שיוצאים גם בסדר אחד לחוד, לכן גם התקיעות בחודש אלול צריך לתקוע כהסדר שתוקעין בר"ה, אולם הב"ח מסיים דלא נהגו כן, ובספר מנהגי פראנקפורט איתא שבכל חודש אלול נהגו לתקוע תשר"ת, תש"ת, תר"ת, ובדרכי חיים ושלום (אות תר"ע) מובא שהגה"ק ממונקאטש זי"ע נהג לתקוע כל הסדר, וכן נהג רביה"ק מסאטמאר זי"ע.

ובתשוה"נ (ח"ד סי' קל"ג) כתב והואיל ועיקר התקנה היתה בר"ח אלול, ע"כ הנהיג בקהלתו דבר"ח אלול דוקא יתקעו תשר"ת תש"ת תר"ת, שהרי יש ספק מהו תרועה, ולרמב"ם ועוד הרבה קדמונים ספיקא דאורייתא היא, וע"כ ראוי בר"ח אלול שהוא עיקר התקנה לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת כדי שתהא כהלכה, ואמנם בכל החודש סומכין על ר"ת דס"ל דבדיעבד יוצאין תמיד בתשר"ת גם מדאורייתא, וע"כ כשאינו אלא מנהג מקילינן טובא, אבל בר"ח שחיוב טפי אין להקל.

התעוררות לתשובה

בשעת התקיעות יתעורר כל אחד לתשובה, ויש אומרים שזהו הכנה לר"ה.

בספרי המוסר ובקב הישר (פרק מ"ח) כתבו להתעורר בשעת התקיעות, ומציע עוד טעם לתקיעות דזהו בכדי ללמוד ולחנך במצות, כדאי' שואלין ודורשין ל' יום קודם החג, וכן העלה הגאון רבי יחיאל מיכל היבנער זצ"ל (אבד"ק ניזנוב בספרו 'הדרת קודש', אות ע"ג) דזהו ע"ד שאי' בשם האריז"ל דצריך לקרות ק"ש קטנה דקרבנות קודם התפלה, עפי"מ דקי"ל בשו"ע (סימן ק' סעי' א') שצריכין להסדיר הדברים בפיו קודם התפלה [כמו שמבואר (ויבא י"ח) גבי עבודת כה"ג ביוה"כ דמעבירין לפניו פרים ואילים כדי שיהא רגיל ומכיר בעבודה], וזהו המנהג לתקוע בחודש אלול קודם התקיעות דר"ה כדי להתלמד ויהא רגיל ומכיר בעבודה, עיי"ש, והוסיף ע"ז הגה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זצ"ל בשם אביו הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זצ"ל, דלולי דתוקעין בחודש אלול שעי"ז מתרגלים אנו מעט לעבודה, לא הי' אפשר לתקוע בר"ה מגודל הפחד, דהאיך היו יכולים מפחד ה' לקחת השופר בר"ה ביד, וה'אבני נזר' ז"ל הוסיף בשם החידושי הרי"מ (נאות דשא ח"ג אלול) דלא רק התוקע לבד צריך להתרגל, אלא גם השומע צריך להכין את לבו, דענין התקיעות בחודש אלול הוא להכין את לב האדם, כדי שנוכל לקבל הקולות של ר"ה והוא רק הכנה לר"ה, ועפי"ז מיישב האבנ"ז הקושיא למה אין מברכין על התקיעות בחודש אלול, אמנם מאחר שהוא רק הכנה לתקיעות דר"ה כדברי החי' הרי"מ אין מברכין עליהם.

מתפלל ביחידות

המתפלל ביחידות או במקום שאין מנין, נכון גם כן לקיים המנהג לתקוע אחר התפילה.

שו"ת שיח יצחק (שם), דהשאול (אחיו הגה"צ ר' שעפטיל אב"ד שימאנז) רצה לחדש דאין צריך לתקוע ביחידות, והוא השיב דבאמת זה תלוי בטעמי התקיעה, דלטעם לזכור תקיעה שתקעו במחנה כשעלה משה להר, אזי צריך רק כשיש מנין, דמחנה אינו אלא מאה או עשרה כדמבואר בירושלמי (סופ"ק דעירובין), אולם לטעמים דהוא משום תשובה, אזי אף כשאין מנין יש לתקוע ע"כ, אולם בתשוה"נ (ח"ד סי' קל"ג) כתב דהמנהג לתקוע בחודש אלול זהו בציבור דוקא, דומיא דתקיעות דמוסף דר"ה על סדר הברכות, דהוא בציבור דוקא.

תקיעות באמצע התפילה

העומד באמצע התפילה, בין באמצע פסוד"ז ובין באמצע ברכות קרי"ש, יכול לתקוע לציבור שסיימו התפילה, אם אין אחר שיודע לתקוע.

בא"א (בוטשאטש, תנינא ריש סי' נ"א) כתב דמותר לתקוע אפי' באמצע ברכות קרי"ש, דתקיעות לחוד אינם הפסק, ואינם אלא כמי שעושה נשימות בלי שום הברה, ובלי שום אות, והקול נעשה רק ע"י השופר ומידו אין כאן רק נשימה בלי שום הברה, ובשו"ת מהר"ם בריסק (ח"ג סי' כ"ו) כתב

ג"כ להיתר מטעם אחר, דבעצם התקיעה הוי הפסק, אלא דהתירו כן או משום דהוי קצת מצוה, וכמו דמצינו דבין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב לכל אדם, או משום כבוד הציבור, דאין לך בזיון גדול מזה שהציבור מתפללים ואין תוקעים מיד ע"כ.

והנה מה שכתב בא"א דאינו הפסק כלל, לכאו' מצינו בכמה מקומות דאפי' קול בעלמא ואפי' פחות מזה כגון רמיזה בעיניו או בידיו נחשב להפסק, כדמבואר בבאה"ט ובמשנ"ב (בסי' כ"ה ס"ק כ"ט) לגבי הפסק בין תפילין ש"י לתש"ר, וכן כתב בשו"ת מנח"י (ח"ז סי' ט) דיגון חשיב הפסק בין המוציא לאכילה, אולם יש לחלק בין היכא שאסור להפסיק במעשה בין הברכה לעשיית המצה או ההנאה מהחפץ שביד עליו, להיכא שמפסיק באמצע ברכה או באמצע תפילה, דאז קיל דאז לא חשיבא מעשה כל דהו להפסק, ובשו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' ק"ז) הביא ראיה ליסוד זה מהמג"א (סי' ח סק"י) דכתב דלכן הנכנס למבואות המטונפות דמפסיק מלקרא וכשיוצא גומר ממקום שפסק, וההליכה אינו חשיב הפסק, לפי שהוא עומד באמצע הקריאה ע"כ, ולמעשה באם יש באפשרות לתקוע ע"י אחר עדיף טפי, לחוש דשמא הוי הפסק.

והנה הא דמצינו בסי' תק"צ (סעי' ז' ח) דתקיעות שלא לצורך הוי הפסק באמצע סדר התקיעות, כגון שעשה תרועה באמצע תש"ת דהוי הפסק בין התקיעה לשברים, וצריך לחזור ולעשות תקיעה, ולכאו' מבואר להדיא דתקיעות נחשבים להפסק, דין זה אינו דומה להכא, דההפסק שם הוא דין מיוחד בתקיעות, דדוקא התם דיש סדר מיוחד בדיני התקיעות כדילפי' מקראי, ואם מפסיק באמצע הסדר בתקיעה אחרת, נמצא דתקע שלא כפי הסדר ולכן זה נחשב להפסק, משא"כ בשאר מקומות שאסור להפסיק, אפשר דאין זה נחשב להפסק.

תקיעות בלילה

יש אומרים דאין לתקוע בלילה אפילו בכדי להתלמד.

בערוה"ש (סעי' י"ב) כתב דאין לתקוע בלילה אפי' בכדי להתלמד, דאין לעשות התעוררות בלילה, וההתקיעות מעוררים המידות העליונות, אולם ברמ"א (סעי' א) איתא דיש מקומות שתוקעין גם בערבית, וכ"כ במט"א (סעי' ז), ויש הרוצים לומר דכוונת הרמ"א במקומות שהתפללו מעריב מבעו"י וצ"ע, וגם דבאלף למטה (סק"ח) הביא מהא"ר דבפראג נהגו לתקוע בלילה, וכתב דגם במוצ"ש תקעו במעריב, ועכ"ח דזה היה כפר בלילה, דהא ביום אסור לתקוע מחמת איסור שבת.

שופר בשבת

אסור לטלטל השופר בשבת, ואם הוא מונח במקום שצריך להשתמש שם, מותר לקחתו משם.

שו"ע (סי' ש"ח סעי' ד) דשופר נחשב כלי שמלאכתו לאיסור דמותר לטלטל רק לצורך גופו ומקומו, ואם הוא מקפיד על השופר שלא יהא מונח במקום רבים וכדו', יש החוששין דבזמנינו נחשב מוקצה מחמת חיסרון כיס, כיון שאינו ראוי לשאר תשמישים, וא"כ יהא אסור לטלטלו כלל, כפי שמבואר בראשונים ובפוסקים ואכ"מ.

שאל שופר מחבירו והוזק

שאל שופר מחבירו ונשבר או נסדק השופר באונס, יש אומרים דאינו חייב לשלם, ובשאל להתלמד לחוד יש לדון.

ואף דשואל חייב באונסין, אולם בשואל חפץ לצורך מצוה כתב בקצוה"ח (סי' ע"ב סקל"ד) דאינו חייב, כיון דהטעם דשואל חייב באונסין הוא מפני שכל ההנאה מהחפץ הוא של השואל, ולכן בשואל למצוה אין ההנאה שלו דמצות לאו ליהנות ניתנו, ובמחנה אפרים (הל' נדרים סי' כ"ד ומובא בחי' רעק"א חו"מ סי' ש"מ סק"א) נסתפק בזה כיון דלא חשיב הנאתו הנאת ממון, ושם לגבי הנודר משופר כתב דה"ה בתקיעות דרבנן דהוי מצוה, ולכאו' לפי"ז ה"ה בתקיעות דחודש אלול, ובשד"ח (מע' ר"ה סי' ב' אות י"א) הביא חולקין עיי"ש, ובנסדק בשעת התקיעות כתב בשע"ת (סי' תקפ"ו סק"ם) בשם ברכ"י דאינו חייב כיון דהוי מחמת מלאכה.

תקיעה בשופר של חבירו

מותר לתקוע בשופר של חבירו בלא ידיעתו כשאינו נמצא שם, לצורך תקיעות של מצוה.

במשנ"ב (סי' תקפ"ו סק"ט) הביא בשם אחרונים דמותר לתקוע בשופר של חבירו בלא ידיעתו, דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה, ומותר לתקוע אפילו כל המאה קולות כיון דנהגו לתקוע ק' קולות, ולכאו' ה"ה דמותר לתקוע תקיעות דחודש אלול כיון שהמנהג לתקוע, ואם בעל השופר נמצא שם צריך לבקש ממנו רשות דאין סומכין על החזקה כשאפשר לברר.

ודוקא באותו ביהמ"ד שנמצא בו השופר, אבל להוציאו לבית אחר אסור.

עפ"י מש"כ במשנ"ב (בסי' י"ד סק"נ) לגבי טלית של חבירו דפסק המחז דמותר להשתמש בו בלא ידיעת חבירו, וכתב המשנ"ב דזהו דוקא באותו בית אבל להוציאו מביתו לביהכ"נ או איפכא אסור, דאפשר דה' הבעה"ב מקפיד עליו ואסור.

ואם יש להסתפק שמא בעה"ב מקפיד [בגון שמקפיד במגע הפה שלא ישתמשו בו אחרים], אין לתקוע בלא רשות (פשוט).

ותקיעות בכדי להתלמד אסור בכל ענין. (ח"א כלל ק"מ סעי' י"ח).

ברכת כתיבה וחתימה טובה

נוהגים מר"ח אלול עד יום הכיפורים, כשכותב אדם לחבירו איגרת שלומים, שהוא מעתיר עליו "לשנה טובה".

מהרי"ל (ה' ימים נוראים אות ג') ומובא בא"ר (סי' תקפ"א א) ובבאה"ט (שם סק"י), והם כתבו שכותב בתחילתו, ובמטה אפרים (סעי' ט') כתב שכותב בתחילתו או בסופו, ובליקוטי מהרי"ח (הל' ר"ה) הביא רמז נאה דר"ת של אלול הינם "וישאלו איש לרעהו לשלום", ומבאר כוונתו דוישאלו הוא מלשון שאלה ובקשה, שבימי אלול ראוי לאדם לבקש בשלום אחיו.

יש נוהגין לברך ברכת "כתיבה וחתימה טובה" מר"ח אלול, ויש נוהגין מט"ו אב.

בס' דרכי חיים ושלום כתב דנוהגים מיום ט"ו באב ואילך לברך זה לזה בברכת כתיבה וחתימה טובה, ובס' רזא דעובדא (עמ' נ"ז) כתב מט"ו באב כבר כתבו על הפתקאות בראשן "כתיבה וחתימה טובה" כמקובל מצדיקים הקדמונים, ובקובץ הבאר (שנה ט"ו עמ' נ"ו אות ם) מובא מפי הרה"ק רבי יעקב מקאמרנא זצ"ל שקיבל מהמגיד מטריסק זצ"ל שקיבל מזקנו המגיד ממשערנאביל זצ"ל שקיבל מאחיה השילוני, שמיום חמשה עשר באב ועד ר"ה, כל פעם שאחד מברך חבירו בכתיבה וחתימה טובה, כמספר הזה יהיו לו מליצים מרובים בשמים אשר ילמדו עליו זכות בימי ר"ה, וסיים הרה"ק מקאמרנא זצ"ל כי חמשה עשר באב גימטריא "כתיבה וחתימה טובה", ויש שנהגו מר"ח אלול כדמובא באגרות קודש (ח"ה עמ' קס"ט) דהרש"ב מליובאוויטש זצ"ל התחיל האיחולים רק מר"ח אלול, ובאורחות רבינו (ח"ב עמ' קס"ה) דהסטייפלער זצ"ל היה מברך כתיבה וחתימה טובה מזמן שבירכו את חודש אלול. ובעניין שליחת כרטיסי שנה, בס' אוצר כל מנהגי יהודון כתב שאינו ממקור טהור ומנהג ישן הוא אצל העמים, וכן מובא בס' שו"ע המקוצר שבתימן לא נהגו לשלוח כלל, ולא נכנס מנהג זה בקצת מתפוצות ישראל, אלא ממנהגי ישראל, ומאידך בס' כתר שם טוב מביא מנהג זה.

דיני שנים מקרא ואחד תרגום (טו)

קריאת הפרשה בזמנה לא יקדים ולא יאחר

א. יש להשלים הפרשיות "עם הציבור" באותו שבוע שקוראים פרשה זו בציבור ולא יקדים לקרות של פרשת שבוע הבא ולא יאחר לקרות שמו"ת של שבוע שעבר [א].

בדיעבד אם הקדים לקרות לפני זמנו

ב. אם הקדים וקרא את הפרשה קודם זמנה לא יצא ידי חובתו וכשיגיע זמנה צריך לחזור ולקרותה [ב].

זמן התחלת קריאת הפרשה שמו"ת

ג. תחלת זמן קריאת שמו"ת הוא משבת קודש במנחה שאז מתחילים לקרוא בפרשת השבוע הבא ונחשב משלים פרשיותיו עם הציבור [ג]. ויש אומרים שלא יתחיל רק מיום ראשון ואילך [ד] ואף לכתחילה יכול לקרות שמו"ת במשך כל השבוע והוא בכלל מצוה מן המובחר [ה].

ביאורים והוספות

(א) בגמ' ברכות (ח' ע"ב) "ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר" ופירש"י שלא לסדר כל הפרשיות בשבת אחת ונפסק בשו"ע (רפ"ה ס"א) ומשנ"ב סק"א והטעם בזה כתב ברבינו מנוח הל' תפלה (פי"ג הכ"ה) "כל זה כדי שלא תהיה קריאתו עראי ובלא הבנה כי בהצטרכו לקרוא שני סדרים או ג' ביחד יקצר בקריאתם ובהבנת פירושם" עכ"ל.

(ב) בקצות השולחן (סי' ע"ב בדי השולחן סק"ג) מסתפק בזה אם הקדים לקרות לפני זמנו אם יצא ידי חובה, אך משמעות כמה ראשונים דלא יצא כמבואר בכלבו (סי' ל"ז) ובהגהות רבינו פרץ לשו"ת תשב"ץ (סי' קפ"ד) ויש שרצו לומר דכיון דנקטינן לדינא דנאנס ולא קרא הפרשה בזמנה יכול להשלימה גם אח"כ א"כ בעל כרחך צריך לומר דמה דאיתא בגמ' שאין להקדים ולאחר זמן שמו"ת אין זה רק לכתחילה אבל בדיעבד יצא וא"כ אין נפקא מינה אם מאחר או שמקדים ויוצאין בדיעבד אך עי' בשו"ת נשמת שבת (ח"ד סי' שמ"ג) שכתב די"ל דהתם הוא מדין תשלומין שיכול להשלים עד יום ד' בשבוע או עד שמחת תורה אבל לא מצינו ענין תשלומין קודם שהגיע זמנה רק לאחר שעבר זמנה עיי"ש וכן פסק בשו"ת קנה בושם (ח"א סימן ט"ו) ובשו"ת רבבות אפרים (ח"ד סי' ע"ז אות י"ז) דהקדים לפני הזמן לא יצא ומצוי הדבר באופן שטעה וקרא הפרשה של שבוע הבא ובפרט בפרשיות שהם לפעמים מחוברות כגון בשבת פרשת ויקהל שחשב שהם מחוברות וקרא גם פרשת פקודי ולבסוף נתברר שקוראים פרשת פקודי בשבוע הבא דצריך לחזור ולקרות שוב בשבוע הבא.

(ג) בתוספות (ברכות ח' ד"ה ישלים) כתב "נראה דכל השבוע מכיון דמתחילין לקרות הפרשה דהיינו ממנחת שבת ואילך עד שבת הבאה נקראת עם הציבור" ובשעה"צ סקי"ד הביא כן מכמה ראשונים ובמשנ"ב (סק"ז) פסק כן למעשה ומה שכתוב בשו"ע "מיום ראשון ואילך" הוא לאו דווקא ועי' רדב"ז (ח"א סי' רפ"ח) שהכריע דמשבת במנחה שהתחילו לקרותה נחשב זמנה ועדיף טפי להתחיל כבר ממנחה כדי שלא יהיה מקום למקטרג לומר שסיימו הפרשה ואין חפצים לקרות עוד וכמו שנהגו בשמחת תורה להתחיל מיד פרשת בראשית עיי"ש.

(ד) בכלבו (סימן ל"ז) כתב דרק מיום ראשון יכול להתחיל אבל ביום השבת אינו יכול דשייך לשבת שעברה והיינו דכיון שאפשר לקרות בתורה בכל שעות יום השבת הריהו נחשב לשבת שעברה ואין יכולים לקרות שמו"ת של שבוע הבא עי' הליכות שלמה תפלה (פי"ב דבר הלכה מ"ו) ועי' בשעה"צ שכתב שדעת הכלבו הוא יחידאה אבל בספר בירור הלכה (זילבר אות כ"ה) הביא חבל ראשונים הסוברים כך, וכך היא סתימת הפוסקים שכתבו רק מיום ראשון בטור ובמחבר ושו"ע הרב וקיצור שו"ע (ע"ב י"א) ולכן מסיק שם דלכתחילה לא יתחיל שמו"ת קודם יום ראשון וכ"כ בשו"ת קנה בושם (ח"א ט"ו ט"ז).

(ה) כן דייק הבית יוסף מלשון הרמב"ם ובמשנ"ב סק"ח הביא כן בשם השערי תשובה ומטה יהודה.

מתי זמן מנחה להתחלת שמו"ת

ד. יכול להתחיל לקרות שמו"ת בפרשת השבוע הבא מזמן מנחה גדולה ואף אם הוא בעצמו עדיין לא התפלל [ו].

יש נוהגים לקרות בכל יום מקצת מהסדרה שמו"ת

ה. יש שנהגו להשלים הפרשה שמו"ת מעט מעט בכל יום מימות השבוע וכן נהגו כמה גדולי ישראל [ז].

מצוה מן המובחר לקרות שמו"ת בערב שבת

ו. לדעת המקובלים חכמי האמת עיקר זמן קריאת שמו"ת הוא בערב שבת [ח] ויש הסוברים דהזמן הוא בערב שבת בבקר אחר תפלת שחרית קודם חצות [ט] ויש שכתבו דהזמן הוא בערב שבת לאחר חצות היום ויקרא שמו"ת קודם שיטבול לכבוד שבת קודש [י].

באופן שבשבת אין קורים בפרשת השבוע

ז. אם חל יו"ט בשבת הבאה כגון בשבוע לפני פסח דשבת הוא חוה"מ פסח וקורין בעניני החג ולא בפרשת השבוע יש מי שכתב דאין להתחיל לקרוא שמו"ת של הפרשה הבאה רק מזמן מנחה של שבת חול המועד [יא] אך להלכה יכול לקרות מזמן מנחה אע"פ שבאותו שבוע לא יקראו את אותה הפרשה בציבור [יב].

ביאורים והוספות

(ו) עי' בשש"כ (ח"ב פמ"ח הערה ר"ח) דהוא מזמן מנחה גדולה עי"ש ויש שרצו לומר דהוא דווקא אם הוא עצמו התפלל אבל בפשטות אפילו לא התפלל כיון שכבר הגיע הזמן של קריאת התורה של שבוע הבא וכמו ביום ראשון דבוודאי לא בעינן שיתחילו לקרוא בפועל.

(ז) במשנ"ב (סק"ח) הביא כן ממעשה רב דכן היה נוהג הגר"א והיה מסיים לקרות הפרשה בערב שבת וק נהג החפץ חיים והחזו"א. ובעל שבט הלוי זצ"ל ומקור הדברים בתלמידי רבינו יונה (ברכות ד' ע"ב) "ויש בני אדם שנוהגים לקרוא מעט בכל יום ויום מהשבוע ומסיימים בשבת" וכ"כ בהקדמת הסמ"ק "ואם לא יוכל להשלים ביום אחד או שנים יחלקנה לשבעה חלקים למען לא יכבד עליו" ובספר מעשה רב החדש (אות ט"ו) כתב "וצריך לדקדק היטב בפירוש התרגום אונקלוס על כל פסוק ופסוק ולא לומר בפה ובלבו בל עמו כמנהג המון העם ולכן טוב מעט בכוונה ונכון ללמוד כל יום פרשה אחת עם פירש"י ושאר פירושים ועם התרגום ולכוון פירושו דמקרא כך שמעתי אזהרה הנ"ל מגאון חסיד דקהילתנו עכ"ל.

(ח) עי' של"ה (מסכת שבת פרק נר מצוה) והביאו במג"א סק"ה.

(ט) בקונטרס אחרון לספר מחזיק ברכה הביא שכן נהג האר"י שתיכף ומיד אחר תפלת שחרית היה הולך למקום שיש ס"ת וקורא שמו"ת וכ"כ בשו"ע הרב (ס"ו) והובא בשע"ת סק"א וכ"כ ביסוד ושורש העבודה (שער ח' העליון פ"א) ובפלא יועץ (פרשיות תק"י) וכן נהג החת"ס שהיה קורא שמו"ת ביום ו' מיד אחר תפלת שחרית בעודו לבוש תפילין דרבינו תם.

(י) כ"כ המג"א (סק"ה) בשם השל"ה והובא בשו"ע הרב וכ"כ הבאר היטב סק"א בשם הכוונות ובקיצור שו"ע (ע"ב י"א) ובסידור יעב"ץ כתב שכן נהג אביו לקרותו אחר חצות אחר הטבילה מעוטר בתפילין של רבינו תם.

(יא) דמה שיקראו בשבת בפרשת יו"ט ולא בפרשת השבוע הרי זה מפסיק את זמן הקריאה כ"כ בשו"ת קנה בושם (ח"א סי' ט"ז ובח"ד סי' כ"א).

(יב) דכיון שכבר התחילו הציבור לקרוא פרשה זו נחשב משלים פרשיותיו עם הציבור כ"כ בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן ע"ח) ובחוט שני הל' שבת (ח"ד עמ' קי"ד שעה"צ אות ח') ובשו"ת נשמת שבת (ח"ב סי' של"ז) ועי' בקנה בושם ח"א בהסכמה מאדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל שדחה ראיית הקנה בשם וכתב דפשטות הפוסקים דנחשב עם הציבור מיום ראשון ואילך עיי"ש - ונידון זה נוגע השנה דיו"ט ראשון של ראש השנה חל בשבת שאז בשבת שלפני ר"ה (פרשת וילך) קוראים במנחה פרשת האזינו דלפי"ז אפשר לקרות פרשת האזינו שמו"ת מיום ראשון (שאחר שבת פרשת וילך) אע"פ שבשבת הבאה לא יקראו בפרשת האזינו דר"ה חל בשבת וקורים מענינו של יום, וכן במנחה בשבת שובה (האזינו) קורין בפרשת וזאת הברכה דאפשר להתחיל ביום ראשון (שלאחר שבת שובה) לקרוא שמו"ת דפרשת וזאת הברכה אע"פ שבשבת הבאה היא שבת חוה"מ סוכות ולפעמים ישנם אפילו ב' שבועות הפסק כאשר חל ר"ה ביום ה' ו' ובשבת הסמוכה לר"ה קורים פרשת האזינו ובשבת הבאה חל יוהכ"פ ושבת הבאה חל בה חוה"מ סוכות דיש לדעת מאימתי אפשר לקרות שמו"ת דפרשת וזאת הברכה וכן בשבת הגדול שקורין במנחה פרשת השבוע ושבת הבאה הוא חוה"מ פסח דאפשר להתחיל כבר מיום ראשון שלאחר שבת הגדול לקרוא הפרשה שיקראוה בציבור בעוד שבועיים.

נו"נ ע"י הרה"ג ר' שמעון יואל בראך שליט"א
מו"ץ בקהלתינו דק"ק

לקט הלכתא בשפה ברורה
בענינא דיומא אלורה

הלכה ברורה

החלפת דירות – האם קיים בזה חשש איסור ריבית

מחליפם לאותו זמן

א. אדם המחליף דירה עם חברו, כגון שדר ראובן בבני ברק ושמעון בצפת והסכימו להחליף ביניהם את דירותיהם באותה העת ממש (כגון בימי בין הזמנים), אין בדבר חשש איסור ריבית כלל. והטעם בזה, לפי שאין כאן גדר 'הלוואה', מכיון שראובן אינו ממתין ששמעון יפרע לו, מכיון שההחלפה נעשית בבת אחת.

לפיכך, מותר להם להחליף, אף אם דירת האחד מרווחת יותר, או שדמי שכירותה יקרים יותר, שכן נחשב הדבר כנותן לו מתנה.

מחליפים בזמנים שונים

ב. אם אין ההחלפה נעשית באותו זמן, אלא כגון שראובן נותן לשמעון לדור בדירתו בשבוע הראשון של בין הזמנים, ובתמורה לכך ידור ראובן בדירת שמעון בשבוע השני, הרי זה נחשב כ'הלוואה' שנותן ראובן לשמעון, על מנת שיפרע לו לאחר זמן[1]. על כן יש להיזהר שלא יחזיר שמעון יותר ממה שקיבל משום איסור ריבית[2].

ולכן אם הדירות שוות בערכן – מותר. וכן, אם דירת המלווה (ראובן) גדולה ומושקעת יותר מדירת הלווה (שמעון), אין בזה איסור, שהרי נמצא הלווה מחזיר פחות ממה שנטל, ובכהאי גוונא אין בה ריבית.

אמנם אם דירתו של הלווה (שמעון) גדולה יותר, או שערך השכירות גבוה ממה שקיבל, הרי זה אסור משום ריבית, שהרי הוא מחזיר למלווה יותר ממה שקיבל ממנו.

אופן המותר

ג. במקרה הנ"ל שראובן משאיל לשמעון את דירתו למשך השבוע הראשון של ימי בין הזמנים, ושמעון בתמורה נותן לו להשתמש בדירתו בשבוע שלאחריו, הרי שאם דירת שמעון מרווחת יותר או ערך שכירותה גבוה יותר, קיים בזה חשש איסור ריבית. וכן אם ראובן משאיל את דירתו לשבוע אחד, ושמעון מחזיר לו בשימוש בדירתו לשבוע ויומיים וכיוצא בזה.

<u>הפתרון לכך הוא שיעשו זאת בדרך של הקדמת שכר השכירות</u>, כלומר, שהשימוש שנותן ראובן (המלוה) לשמעון בדירתו, ייחשב כתשלום מראש עבור השכירות שהוא עתיד לשכור מחברו בזמן מאוחר יותר. [נמצא שאין ראובן מלוה לשמעון כלום]. **<u>ובתנאי שיעשו קנין המועיל, כגון קנין חליפין</u>**, שאז כבר זוכה מעכשיו על מה שהוא עתיד לקבל מחברו בתמורה[3].

---

1 משנה (ב"מ עה.) "אומר אדם לחבירו נכש עמי ואנכש עמך וכו'. ולא יאמר לו נכש עמי ואדור עמך, עדור עמי ואנכש עמך וכו'. ופירש רש"י (שם ד"ה אבל לא יאמר) "פעמים שזו קשה מזה, ויש כאן אגר נטר ליה, בשכר שממתין לו על שכר פעולותו עד אותו זמן, הוא מקבל עליו מלאכה שהא קשה מזו. ונפסק בשו"ע (יו"ד סימן קס ס"ט) "לא יעשה מלאכה לחבירו על מנת שחבירו יעשה עמו אח"כ מלאכה שהיא יותר כבדה, ואפילו לעשות עמו אותה מלאכה עצמה, אסור אם הוא בזמן שהיא יותר כבדה". והוא הדין לענין החלפת דירות שיד איסור ריבית.

2 ואע"פ שיש שיטות בראשונים המובא בבית יוסף (יו"ד סימן קסא ס"א) דבקרקע ליכא איסור ריבית, מ"מ כבר ביאר הבית יוסף שהיינו דווקא מן התורה, אבל מדרבנן אסור לכו"ע. וכן סתם בשו"ע "כל דבר אסור ללות בתוספת", ויעויין בנו"כ שם.

3 יעויין בתורת רבית (פרק יד סעיף י).

מסע נפלא באופן עשיית העירוב בזמנינו

שבילי העירוב

להגל לימוד מס' עירובין במסגרת חבורתינו

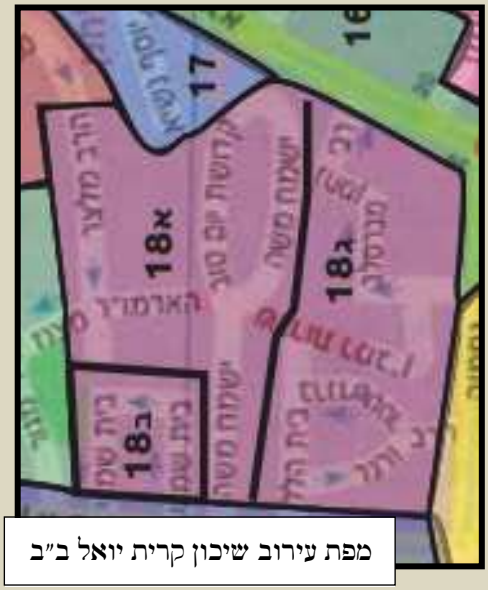
ע"נ ע"י הרה"ג ר' שמעון יואל בראך שליט"א
מו"ץ בקהלתינו הק'

מסע נפלא באופן עשיית עירוב המהודר של שיכון קרית יואל בני ברק [ג]

בס"ד רבים וטובים מלומדי החבורה הצטרפו למסע העירוב, ומתבוננים בדרכים באופני עשיית העירוב, ברחובות העיר.

והנה היו ששאלו שבאמצע השיכון מצויה פירצה [מעבר] שדרכה עוברים לרחוב האדמו"ר מצאנז, ולא ראו שתהיה צוה"פ באותו מקום.

תשובה לדבר: גבולות העירוב של השיכון כולל בתוכו גם רחובות סמוכים כפי שניתן לראות במפה המצורפת [18א]. וגבולות השיכון מצד שמאל, כוללים בתוכם גם חלק מרחוב 'הרב מלצר' ו'אדמור מצאנז', [שהרי אין ענין שיהיה לכל רחוב 'עירוב נפרד', רק עושים שכונות שכונות, לפי מה שמסתדר עם המחיצות, ועוד חשבונות]. והעיקר הקובע לעירוב הוא – שהגבולות החיצונות של השכונה [העירוב]– יהיה מוקפים עם גדרים, שיהיה עומד מרובה על הפרוץ. ובתוך הגבולות אינו מעלה ומוריד אם יש פירצות, או שאין שם עומד מרובה, וברחוב אדמו"ר מצאנז סמוך לישיבת פונביז' צעירים, שם גבול העירוב של השיכון באותו צד, ובאותו מקום אכן יש 'צורת הפתח'.

מפת עירוב שיכון קרית יואל ב"ב

ג' הטעמים שהרחובות שלנו אינם נחשבים למבוי אלא לחצר

הנה במאמר הקודם נתבאר היטב הטעם שכל העירובין בזמן הזה נעשית על ידי 'צורת הפתח', ולא על ידי 'לחי' או 'קורה' כפי שלמדנו במשנה הראשונה שמבוי אפשר לתקן בלחי או קורה, משום דאיתא ברמ"א (או"ח סימן שפג סעיף כו), שבזמן הזה כל הרחובות דינם כחצירות, ובחצר ליכא תיקון של לחי או קורה. ואפילו שבחצר מהני שני לחיים משהויים, מ"מ מכיון שבאופנים מסוימים לא מהני גם בחצר. לכן תמיד הצריכו שיהיה צורת הפתח. ובזה התיישב נמי למה לא עושים ב'מבוי עקום' במקום העקמימות צורת הפתח, כיון שבחצר לא מצינו דין זה.

והנה שאלנו מה נשתנה רחובות שלנו שאין להם דין מבואות אלא חצירות, וע"ז הנידון בס"ד במאמר הזה. ובאמת טעמי הדבר נשתנו במשך הדורות:

א. טעם של תרומת הדשן כיון שהעיר מוקפת חומה

הנה מקור הדין של הרמ"א הרי הוא התרומת הדשן[4] (פיסק עד) ושם כתב הטעם, משום שרוב העיירות שלהם היו מוקפות חומה, א"כ

[4] ז"ל התרוה"ד (שם) "נדחקתי קצת כדי ליישב המנהג ברוב המקומות, שאין נוהגין לעשות הכשר כל המבואות, רק בצורת

דין כל העיר כדין חצר. והטעם שצריכים לעירוב הוא להבדיל בין הרחובות של הגויים לרחובות של היהודים, וכדאי להבדיל בין שני מקומות מוקפים לא סגי לחי, אלא צריך צורת הפתח [או פסים], ולכן המנהג לעשות צורת הפתח.

ב. טעם המג"א כיון שהבתים פתוחים לרחוב וליכא חצירות

והנה במשך הדורות התחילו לנור בערים שאין להם חומה, ובטל הטעם של התרומת הדשן, ומ"מ נשאר המנהג של התרוה"ד שמתקנים עירוב רק על ידי צורת הפתח. ובזה נתקשה המג"א (שם ס"ק נז) למה באמת ממשיכים לתקן רק על ידי צורת הפתח, וכן מזה שלא חילק הרמ"א בין עיר מוקפת חומה לאינה מוקפת חומה, משמע שאין טעמו כתרוה"ד.

ולכן כתב המג"א טעם אחר, משום דאיתא בגמרא (דף ה) וכן נפסק בשו"ע שאין מבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו. ופירש רש"י שהבתים פתוחים לחצרות, והחצירות פתוחות למבוי. **ובזמנו היה הבתים פתוחים ישר לרחוב, ואין חצר לפניהם, וא"כ אין חצר אחת שיש שם שני בתים, לכן ליכא דין מבוי.**

האם מותר לקצר הדרך ע"י כניסת לבית החיים כשיש חפצים בכיסיו

שאלה: קבוצה נכבדה של 'לומדי תורתך שעשועי' בקשו להשתתף בשמחת שלום זכר שנערכה בקצה העיר. והיות שהיה מרחק גדול מהביהמ"ד עד לאותו מקום, הציע אחד מן החבורה שאפשר לקצר את הדרך בהרבה, ע"י שיעברו דרך בית החיים.

ואז נתעורר ויכוח גדול בין הלומדים האם מותר לטלטל בבית החיים, דאפשר שנחשב 'כקרפף של הוקף לדירה יותר מבית סאתיים' שאפילו שזה מוקף מחיצות, ואינו מקלקל את העירוב של העיר, מ"מ בתוך הקרפף אסור לטלטל. והיות שלכל אחד היה בתוך הכיס חפצים, א"כ אסור להם לילך שם.

ובתוך הדברים עורר אחד מהלומדים א"כ לפי"ז נמצא שהשוהה בשב"ק בעיר צפת ורוצה לילך לטבול בשב"ק בבוקר במקוה האר"י הנמצאת בתוך הבית החיים, צריך ליזהר שלא יהיה לו שום חפצים בתוך הכיס [והיינו אפילו אם הוא סומך על העירוב של צפת. רק אם נאמר שבית החיים נחשב כקרפף, שוב אסור לטלטל בשטח הבית החיים כיון שהוא גדולה יותר מבית סאתיים].

ובאמת הלומדים התכוונו לדעת גדולי פוסקי זמנינו שנחלקו בענין זה, ואלו ואלו דברי אלקים חיים. דהנה דעת בעל שבט הלוי (בשכתבו להגריש"א, הובא בקובץ תשובות סימן עז) להחמיר [עכ"פ לכתחילה] שדינו כקרפף שלא הוקף לדירה, וס"ל דגרע מדין גינה המבואר בגמרא (עירובין כג:). אמנם דעת הגריש"א (שם בשכתבו לבעל שבט הלוי) דנחשב כהוקף לדירה, משום דמנהג ישראל לפקוד קברי אבות, א"כ לא גרע מאילנות שמסתופפים בצילם עיי"ש.

ובנונע להרוצה לטבול במקוה האר"י בשב"ק, אפשר דלפי השבט הלוי דנחשב כקרפף יהא אסור לטלטל שם. אמנם יש לדון דשמא לא החמיר השבט הלוי אלא בבית החיים העומד חוץ לעיר, ואין שם מבקרים הרבה, משא"כ בביה"ח בצפת שהוא בתוך העיר, וכל הנוסע לצפת הולך לבקר שם, אפשר שבכה"ג שנחשב כחלק מן העיר, וצ"ע.

קושיית החי אדם שלפי מה שבונים בתים משותפים שפיר יש בכל חצר שני בתים

והנה החי אדם (בנשמת אדם כלל נא ס"ק ה-ו) הוקשה שטעמו של המג"א א"ש לזמן המג"א שכל הבתים היו פרטיים ופתוחים לרחוב. אבל בעיר שהתגורר החי אדם בוילנא התחילו כבר לבנות בנינים משותפים כמו שבונים כהיום הזה, וא"כ שפיר יש חצרות שבתוכם בתים בכל מבוי, וא"כ שוב צ"ב למה מתקנים רק בצורת הפתח[5].

הפתח, ולא בלחי וקורה אפילו בפחות מעשר. וכן נראה נכון וראוי, כיון דרוב עיירות עתה מוקפין חומה בישב ולבסוף הוקף, וא"כ כל העיר הרי היא כחצר של רבים שאינה מעורבת, כמו שבארתי יפה בתשובה אחרת. וא"כ הבא לתקן המבואות שבתוכה צריך לתקנה כדרך שמתקנין ומכשירין כשבאין לחלוק חצר אחת לשלשה וארבע רשויות, אם היו בחצר שבילין קטנים בין בית לבית, שהיה צריך לתקן צורת הפתח או ב' פסין משהוין, כדאיתא בהגה"ה במיימון בשם מהר"ם".

5 וז"ל הנשמת אדם (שם) "ומש"כ המג"א (בסימן שסג) דאין צריך תיקון בעקמימות, מטעם שכל מבואות שלנו אין להם דין מבוי, כיון שאין בתים וחצירות פתוחין לתוכו, זה לא שייך בקהילתינו שחצירות ובתים פתוחים לכל מבוי ויש להם כל דיני מבוי, והמג"א מייתי ממדינתו, וכן כל ערי אשכנז שהיו דרים בתוכו אגודה ומהרי"ל ומהרי"ו. וכבר צווחו בזה גם הב"ח בתשובת הב"ח חדשות. ובפרט בק"ק וילנא שיש הרבה פרצות בחומות המוקפת יותר מי"א".

ג. טעם החזו"א כיון שבחצירות שלנו אין משתמשים תשמישי דירה דינו כ'רחבה'

החזון איש (סימן סה ס"ק נב, וסימן צ ס"ק כו) כתב טעם חדש למה רחובות שלנו אין להם דין מבוי, אפילו אם יהיו בתים וחצירות פתוחים לתוכם, כיון שחצרות שלנו אינם כחצרות שהיו בימי חז"ל. מכיון שבימי חז"ל השתמשו בחצר 'תשמישי דירה', כגון לכבס הבגדים ולאכול שם בקיץ וכדומה, משא"כ בזמנינו שאין משתמשים בחצר תשמישי דירה, א"כ החצרות שלנו נחשבים כרחבה ולא כחצר, ולענין מבוי צריך דוקא שיהיה חצרות[6].

עיקר הנפ"מ האם רחובות שלנו נחשב כמבוי או כחצר היא במבוי עקום

הנה עיקר נפ"מ האם רחובות שלנו נחשבות למבוי או לחצר הוא רק לענין 'מבוי עקום' שנפסק בשו"ע (סימן שפד ס"ג) שצריך תיקן בעקמומותו, דהיינו בכל סיבוב צריך לעשות היכר. והטעם שלא עושים כן היום מבואר במשנה ברורה (שם ס"ק יב) כיון שדין זה נאמר רק במבוי ולא בחצר, וכיון שלמבואות שלנו דין חצר אין צריך תיקון. **ולפי"ז אם רחובות שלנו כן נחשבו למבוי צריך לעשות תיקון בכל סיבוב.**

---

6 ז"ל החזון איש (סימן ס"ה ס"ק יז) "כתב במ"ב (סימן שסד ס"ג בבה"ל) דמבואות שלנו שאין בתים וחצרות פתוחין לתוכן, יש לסמוך להקל שאין צריך תיקון בעקמימות וכו', איברא עיקר דברי רבותינו, דמבואות שלנו אין בתים וחצרות פתוחין לתוכן, לא ידענו עיקר הריעותא בזה, שהרי אם הבית בנוי לצד המבוי, אין בכך כלום, כל שיש חצר ד' אמות לפני פתח הבית. ועוד נמצא חצרות שיש להם בתים לפנים כזה, וזהו ממש בתים וחצרות, ובבנין הכרכים שלנו ודאי יש להרחוב דין מבוי. ואולי בימיהם היה בנוי על אופן אחר, וצ"ע". ובחזו"א (שם ס"ק נב) כתב "ונראה דהטעם משום שחצרות שלנו אינם לדירה כחצירות שלהם, ולא הוה שלנו רק 'רחבות', ואנן חצרות בעינן ולא רחבות. ואע"ג שבקיעת הרבים במבואות שלנו נראה שאיננה פחותה מאותו המבוי המבונה על מתכונת החצרות, אך כל מדת חכמים כן הוא, ולא נתנו לנו גדרי מבוי על אופן אחר".

אמנם לחי וקורה בלאו הכי לא יועיל ברוב הרחובות שלנו, אפילו אם יהא נחשב למבוי, כפי מה שלמדנו במשנה הראשונה שברחב מעשר אמות לא מהני לחי וקורה, **אלא צורת הפתח**. והרחובות שלנו בדרך כלל רחבים יותר מי' אמות, וגם הרבה רחובות הם מפולשים.

חזון איש	רבי חיים נאה	שיעור י' אמות
5.60 מטר	4.80 מטר	

3 אופני צורת הפתח שמשתמשים היום לצורך העירוב

אחרי שזכינו לברר הדין – וטעמו שבזמן הזה כל תיקוני עירובין הם בצורת פתח [ולא בלחי וקורה], הזמן גרמא להמשיך במסע העירוב לדון **באופני צורת הפתח שעושים בזמנינו**, ובס"ד במאמר הבא נרחיב ביתרון של כל אחת ואחת, ומתי עושים איזה צורת הפתח. ובשולי מאמר הזה נביא רק בראשי פרקים אופני הצוה"פ הנוהג כהיום. כדי שיהיה הקורא רגיל בזה.

1. **צורת הפתח מברזל** – צוה"פ כזה יש בשיכון ליד ישמח משה 36 **ביציאה לרחוב עזרא**.

2. **צורת הפתח על ידי שני עמודים גבוהים ועלידם קשורים החוט, והחוט משמש כהמשקוף** (וסגי למשקוף שובי כל שהוא). – צוה"פ כזה יש בשביל לפני בית מדרשינו, שדרכו הולכים לשדרות רמב"ן – כנגד הכניסה להמקוה.

3. **לחי של צורת הפתח– היינו שמניחים לחי בגובה 10 טפחים משני הצדדים, ומעל זה חוט** (החוט הרבה יותר גבוה מהלחי, ומחוברים לבנינים. ומהני מכיון שהלחי אינו צריך להגיע עד החוט [המשקוף], **דאמרינן גוד אסיק**. – צוה"פ כזה יש **בכניסה לשיכון מרחוב חזון איש**.

ילמדנו רבינו

דרכי הלימוד וקנינה, במשנת מרן רביה"ק בעל דברי יואל זיעוזבי"א

עם מקורות וציונים מספרי דב' רב, ספרים ועבודות ומעשה רב

נערך ע"י הרב משולם שרגא כ"ץ שליט"א בן הרב הגאון אב"ד ריסקעווע שליט"א

מאמר ב

דרך הלימוד

חומש רש"י

סדר הנהוג בלימוד חורש"י

מנהג ישראל תורה, שהמלמד שיעור חומש רש"י ברבים[א], לומד בכל שבוע הסדרה של קריאת אותו שבוע דייקא, ולא על סדר החומש מרישא ועד גמירא[ב]. (אגרות מהריי"ט מכתב י"ד)[ג]

אעלה בתמר

א. מענין לימוד שיעור חומש רש"י ברבים, נכון לציין למה שכתב מרן הגה"ק **חייטש לב** זי"ע בתשובתו להגה"צ **דומ"ץ קליינוואלדיין** זצ"ל (שו"ת **אבני צדק** יו"ד סימן ק"ב) דאף למה שנוהגין כדעת האר"י הק' שלא ללמוד מקרא בלילה, מ"מ כשלומד ברבים ועוד זאת שלומד עם פירוש רש"י ומפרש הפסוקים בלשונינו המדוברת לית לן בה ושפיר דמי ללמוד אף בלילה, עיי"ש.

וכן נהג מרן **הקדושת יו"ט** זי"ע וכפי שסיפר הרה"ח **ר' עקיבא ווינשטאק** משב"ק (**דרכי קדושת יו"ט** עמוד נ') שרבינו זי"ע היה מספר שאביו **מרן הקדושת יו"ט זי"ע נהג בכל ליל שישי לנסות את התלמידים על שיעור השבוע, ואחר כך למד עמהם שיעור בחומש ורש"י**, ואחר זה גמרו כל הציבור יחד את כל ספר תהלים.

ובספר **ניצוצי תומר** (ח"ב שער א') מובא דכשנשאל רבינו זי"ע אם מותרין ללמוד חומש רש"י בלילה, ענה דבצירוף שלשה אלו: **"ליל שישי, לימוד ברבים, ומתרגמין התיבות בלשון אידיש יכולים ללמוד"**.

ב. סיפר הרה"ח **ר' סענדער דייטש** ז"ל בספרו **בוצינא קדישא** (ח"א פרק דברי הימים אות ו): **"שאלתי פעם את רבינו, מה דעתו על מה שהנהיגו בכמה בתי תלמוד תורה, אף בין אנשים יראים ושלמים, ללמוד עם התלמידים חומש רש"י כסדרן בלי שום דילוג, דהיינו מתחלת פרשת בראשית עד גמרה, וכן כל פרשה ופרשה עד הסוף, ולא כמו שנהוג במוסדותינו ללמוד בכל שבוע ושבוע רק בפרשת השבוע, אף אם לא גמרו את הפרשה הקודמת. ואלה הנוהגים כנ"ל מענה בפיהם, כי סדר הלימוד שלהם יש בו תועלת רב, כי למעשה לומדים התלמידים במשך השנים את כל חמשה חומשי תורה, מה שאין כן לפי הסדר שלנו הרי אין התלמידים לומדים את כל הפרשה.**

ענה לי רבינו ז"ל, שאין לשנות בשום אופן מן הסדר המקובל מאבותינו ורבותינו מדור דור, ורבינו הוסיף לאמר שגם רבותינו הקודמים ידעו מן 'הסוד' הזה שבאם לומדים את כל הפרשה מתחילה ועד סוף הרי יש להתלמידים ידיעה בכל הפרשה, ואף על פי כן הנהיגו ללמוד דוקא פרשת השבוע במשך השבוע, אם כן אין לנו להרהר אחריהם, ופשיטא שאין לשנות ממה שסידרו לנו.

אלא שצריך להתאמץ להיות מוסיף והולך בכל שבוע ושבוע בלימוד חומש עם פירוש רש"י, כדי שבמשך הזמן יגיעו לגמור את כל הפרשה וידעו את כל הסדרה, כי בלאו הכי יתרמו לפעמים שיגדלו ולא ידעו את פירושי רש"י בכל הסדרה, נמצא שבהיותם זקנים באים בימים עדיין לא למדו את פירוש רש"י של כל פרשת השבוע. ואם הזמן לא מספיק, צריך להוסיף עוד שעה אחת אחר הצהרים, וללמוד את כל הסדרא עם רש"י עכ"פ "בכתות הגבוהות".

ומן הענין לציין מה שסיפר הרה"ח **ר' דוב בעריש סעמיוועלם** הי"ו ממאנסי (הובא בספר **ניצוצי תומר** ח"ב שער א' הערה ב'), שפע"א שאל אביו את רבינו למה אין נוהגים אצל החסידים כמו אצל הליטאים שלומדים עם התינוקות הסדרא מרישא ועד גמירא, ואין לומדים דוקא לפי סדר הקריאה בשבתות דהרי מחמת שלומדים הכל יוצא שהסדרות שקורין בתורף הם לומדים בקיץ וכן להיפוך. שאל אותו רבינו, ולמעשה כשהם מתגדלים היכן לומדים יותר חומש רש"י, אצל הליטאים או אצל החסידים, ענה שאין ספק שאצל החסידים עוסקים יותר בחומש רש"י, אמר לו רבינו דהטעם הוא, כי מה שלומד התינוק עד הבר מצוה אינו תופס ממילא כראוי ולא זוכר אותו, ואין הלימוד אלא חינוך והרגל שהלימוד יהיה אצלו טבע שני, וכיון שנתרגל שבכל שבוע לומדים הסדרא של קריאת אותה שבוע, הרי עושה כן גם כשנתגדל ואז כבר יכול לגמור כל הפרשה, מה שאין כן אם לא התרגל בכך מנערותו,

• שולחן ערוך •

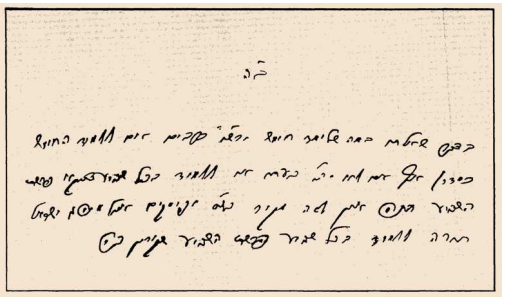
לימוד שולחן ערוך ונושאי כלים

בלימוד ההלכה, הגם שבוודאי עדיף יותר ללמוד ממקור דברי התלמוד והראשונים[2] עם הטור ובית יוסף, מכל מקום אחרי שנתבארו דברי השלחן ערוך בפירושי הט"ז, ש"ך[1], פרי מגדים[1] וחוות דעת[2] שהם קילורין

אעלה בתמר

הרי כשנתגדל אין לו מושג כזו לגמור הפרשה באותה שבוע שקורין בה, ואין לו שום דחיפה ללמוד חומש רש"י מדי שבוע בשבוע.

ג. רבינו נשאל ע"י אחד המלמד ברבים שיעור חומש ורש"י איך יתנהג בסדר הלימוד, האם ילמד על סדר החומש או לפי סדר פרשת השבוע, וענה לו בקצירת האומר בכתי"ק (**אגרות מהרי"ט**, מכתב י"ד): "**בדבר שאלתו במה שלומד חומש רש"י ברבים**, אם ללמוד החומש כסדרן אף אם לא יהיה בעתו, או ללמוד בכל שבוע דייקא פרשת השבוע. הנה אין לזה מקור בש"ס ופוסקים, אבל **מנהג ישראל תורה ללמוד בכל שבוע פרשת השבוע שקורין בה**"

וכמו"כ יש להעתיק גרגיר משיחה נאה אצל מסיבת שבע ברכות לנכדת **כ"ק מרן רבינו שליט"א** שהתקיימה ביום ב' פר' וישב תשע"א לפ"ק יחד עם מנהלי התתי"ם של מוסדותינו בארה"ב ושם הסתובבה השיחה על ענין זה כדלהלן:

אחד המנהלים: מ'האט אריינגעקלערט לגבי לימוד חומש רש"י, צו מ'זאל אנהייבן פון וואו מ'האט געענדיגט פאר א יאר. מ'קען מאכן א סדר מ'זאל הזר"ן די איבריגע, אבער אנהייבן צו פארלערנען זאל מען פון וואו מ'האט פאר א יאר געענדיגט.

רבינו: ביי די ליטווישע אידן איז דא וואס לערנען די גאנצע תורה על פי סדר, און נישט לויט די פרשה פון די וואך אבער ביי אונז האט מען נישט אזוי געטוהן.

אחד המנהלים: דער רבי זי"ע איז אמאל געווען אין ארץ ישראל, אין די זומער סדרות. און א געוויסע ת"ת איז זיך געקומען פארהערן, און זיי האבן געהאלטן ביי פרשת ויצא. האט דער רבי געזאגט בדרך צחות 'כדרכו בקודש', ברענגסט מיר דעם טילעפ, עם איז מיר קאלט געווארן...". ע"כ.

ובחזדמנות אחרת כאשר נשאל רבינו שליט"א על ענין זה נענה ואמר שאם לומדים בכל שבוע גם כמה פסוקים מפרשת השבוע, אפשר ללמוד אח"כ לפי סדר החומש, וכל הקפידא היה רק נגד אלו שרצו לבטל לגמרי הלימוד לפי סדר פרשת השבוע.

ד. כידוע שרבינו היה מרבה להדריך את תלמידיו שומעי לקחו לדייק היטב בדברי הראשונים על הדף, ושאם מדקדקים היטב בדבריהם הק' ממילא נופל ונסתר כל הקושיות והאי הבנות אשר נמצאים באמצע הלימוד, ומרגלא בפומיה שלולא דבריהם לא מצאנו ידינו ורגלינו בביהמ"ד (עיין מה שהבאנו מזה במאמר הקודם בהערה ח' משו"ת דברי יואל), וביותר היו הדברים אמורים בפירושי הראשונים גדולי המורים והפוסקים ובפרט בלימוד הרא"ש, וכפי שסיפר **כ"ק מרן רבינו שליט"א** בשב"ק '**אהבת קדומים**' (פרשת תולדות תשע"ז): "בשנת תשי"ח איז געווען אן אונטערגאנג בין כסא לעשור, דער עולם איז געליגן אין בעט, דער פעטער ז"ל האט זיך אויך נישט גוט געשפירט דעמאלטס.בין כסא לעשור בין איך געגאנגען מיטן טאטן ז"ל צום פעטער ז"ל זיך געזעגענען און זיך אנוואונטשן פאר די הייליגע טעג, כנהוג. דער פעטער ז"ל האט אויפגענומען אין שלאף שטוב (מגודל חולשתו). דעמאלטס איז געווען דאס ערשטע מאל וואס איך האב געזען דעם שלאף שטוב. שפעטער האב איך עם נאכאמאל געזען. דער פעטער ז"ל איז געזעסן אין בעט מיטן וויסן וועסטל, דער **ריסקעווער רב** איז געזעסן ביי די זייט.

וועז מ'איז אריינגעקומען, האט דער פעטער ז"ל געפרעגט וואס איך לערן. האב איך געזאגט, כ'האב גערעכט בבא מציעא, האט ער מיך געפרעגט וואו אין בבא מציעא, האב איך געזאגט שנים אוחזין, האט ער מיר געפרעגט "**פארוואס דא ביי שנים אוחזין בטלית זאג איך יחלוקו, און ביי די "ארבא"** (בבא בתרא לד:) **זאג איך נישט אזוי"?**, האב איך געזאגט אז תוספות (ב"מ ב: ד"ה ומה התם) פרעגט די קשיא, און תוספות ענטפערט דעם חילוק וויל איך זאג די סברא פון כל דאלים גבר. האט ער געפרעגט: "**וואס איז די סברא כל דאלים גבר?, גייט דאס עפעס אזוי, אז יעדער מענטש א גבר אלים קען אזוי צוכאפן**"?, האב איך געזאגט איך וויים נישט, א גוטע קשיא, אבער איך וויים נישט דעם תירוץ. איז דארט געזיצן דער ריסקעווער רב ז"ל, און ער רופט זיך אן: "**דער ראי"ש זאגט דעם הסבר**". האב איך געזאגט – איך בין געווען א יונגל פון צען יאר – "איך האב נישט געלערנט דעם ראי"ש". האט זיך דער פעטער ז"ל אנגערופן צו מיר: "**מען דארף לערנען מיטן 'ראש'... מען דארף לערנען מיטן 'ראש'...**".

לעינים, ממילא גם הלומד דברי השו"ע עם ארבעה מטיבי לכת הנ"ל יוכל לבוא לידי הבנה בהלכה. (ויואל משה מאמר לשה"ק סימן ל"ה)[ח]

הוראה

להורות עפ"י גדולי האחרונים

המורה הוראה לרבים, צריך לראות גם דעת גדולי האחרונים שבדורות שלפנינו[ט], כי קצרה דעתינו להורות לבד, ורק על פי דבריהם נוכל להינצל ממכשול וטעות. (ויואל משה, שם)[י]

אעלה בתמר

ח. ענין נפלא מהגאון בעל הש"ך סיפר **כ"ק מרן רבינו שליט"א** תחת אחד השיחים, שבעת גזירת ת"ח ת"ט גילו משמיא להש"ך שאם ימסור נפשו על קדושת השם יפסקו תיכף הרציחות ושפיכות דמים, והש"ך ענה ע"ז שאינו מסכים לזה מכיון שעדיין צריך לסיים את חיבורו על חושן משפט. והמשיך רבינו – למרות שאינני יודע אם אמת העובדא אם לאו מ"מ כך שמעתי – **"שהרה"ק מהרי"ד מבעלזא היה אומר שהצדק היה עם הש"ך, כי האיך היה העולם מתקיים בלא הש"ך"**. והדברים נוראים.

ו. בענין חיבור הפרי מגדים ראוי לציין מה שהובא בספר **ניצוצי תומר** (ח"א עמוד ס"ב) בשם תלמיד אחד, שפעם אחת בעת הבחינה על שלחן ערוך אמר רבינו זי"ע, שהפרי מגדים על יורה דעה נכתב בקיצור, ובחלק אורח חיים נכתב ברמז, ע"כ.

ז. סיפר הגה"צ אב"ד **צלותא דשלמה** זצ"ל ר"מ בישיבה"ק תורה ויראה (**באילנא דחיי** ח"א עמוד פ"ז): **"אין די ערשטע יארן**, ווען דער רבי פלעגט פארהערן די בחורים אין שלחן ערוך יורה דעה, פלעגט ער אלץ פארהערן אויך דעם 'חוות דעת', איך האב זיך זייער גע'חידוש'ט פארוואס עפעס דער רבי לייגט אזא דגוש מ'זאל קענען דעם חוות דעת – בעסער וואלט דער רבי געדארפט פארהערן 'פרי מגדים'. וועז כ'האב אויסגעדריקט מיין וואונדער פאר"ן רבי"ן, האט ער מיר געענטפערט: **"דער פירוש פונעם חוות דעת קלארט אויס דאס לערנען, דעריבער וויל איך אז די בחורים זאלן דאס גוט קענען"**.

ח. בספה"ק **ויואל משה** (מאמר לשה"ק סימן ל"ה) הביא רבינו מה שכתב המהרש"א (סוטה כב.) שבדורות הללו אותן שמורין הלכה מתוך שו"ע, והרי הם אין יודעין טעם הענין של כל דבר אם לא ידקדקו מתחלה בדבר מתוך התלמוד, הרי הן בכלל מבלי עולם ויש לגעור בהן ע"כ. וכתב על זה רבינו בזה"ל:

"ונראה שהמהרש"א ז"ל החליט זה בזמנו, שלא הי' אז עדיין הביאורים שעל השו"ע הטו"ז והש"ך ושאר נושאי כליו, כי לא הי' בזמנו בשולחן ערוך אלא המחבר והרמ"א קיצורי דינים בלבד וכו', **אבל אחר שנתבארו דברי השו"ע בטו"ז וש"ך ופרי מגדים וחוות דעת שהם קילורין לעינים, הלומד דברי השו"ע עם ארבעה מטיבי לכת הנזכרים יוכל לבוא לידי הבנה בהלכה**, וכן בכל ד' חלקי שו"ע האירו נושאי כליהם הידועים בשערי ההוראה לפקוח עינים עיוורות בהלכה את כל הלומדים חלקי השו"ע ביגיעה. **ובודאי שעדיף יותר הלומד ממקור דברי התלמוד והראשונים עם הטור וב"י**, אבל גם הלומד השו"ע עם נושאי כלים הנזכרים לעיל אינו דומה למה שכתב המהרש"א השו"ע על בזמנו", ע"כ.

ויצויין שכעין זה מבואר גם **בפתחי תשובה** (יו"ד סימן רמ"ב סק"ח), שאחר שהביא את דברי המהרש"א הנ"ל, כתב ע"ז בזה"ל: **"ואפשר דדוקא בזמן הרב מהרש"א שלא היה עדיין שום חיבור על השולחן ערוך, אבל האידנא שנתחברו הט"ז וש"ך ומג"א ושארי אחרונים, ובכל דין מבואר הטעם במקומו, שפיר דמי להורות מתוך השולחן ערוך והאחרונים"**.

ט. בענין התייחסותו של רבינו לדעתם של גדולי הפוסקים האחרונים שבדורות שלפנינו, נבון להעתיק מה שכתב המשב"ק הרה"ח **ר' יוסף אשכנזי** ז"ל בהקדמתו **לשו"ת דברי יואל** (עמוד ל'): "מתשובותיו בולט מהותו דמותו ותקיפות הכרעתו, **וגם יחסו אל הפוסקים רבותינו גדולי האחרונים נ"ע, כמו הנודע ביהודה, החתם סופר, הדברי חיים והמהר"ם שיק וכו', שכל דבריהם היו אצלו תורה שלמה**, ואף במקום שדבריהם הם קשי הבנה התייגע למצוא דברי חפץ ולהסביר עומק דברי קדשם, ואף כשלא עלה בידו לפרק חבילות הקושיות, **עם כל זה לא לפסוק אחרת כי אין לנו לזוז מדבריהם, ואורייתא קא מרתחא ביה על אלו שמרהיבים עוז בנפשם לבטל פסקי רבותינו האחרונים ז"ל מחמת אי הבנת דבריהם**, וכו', ורגיל היה רבינו לפרש מאמרם ז"ל אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו, שהכוונה שאם הרב בזמנינו דומה למלאך ה' צבאות, היינו שרוצה להיות דומה ולשעבד עצמו לדברי רבותינו הקודמים ראשונים כמלאכים, אז תורה יבקשו מפיהו, אבל אם הוא נוטה מדרך שדרכו בה רבותינו בהלכה, אז אסור לבקש תורה מפיהו".

י. בספר **ויואל משה** (מאמר לשה"ק סימן ל"ה) אחרי שהאריך רבינו לבאר דבזמנינו נוכל להגיע להבנה בהלכה ע"י לימוד השולחן ערוך ונושאי כליו (והובאו הדברים לעיל), סיים רבינו על זה: **"ובהוראה באמת אף הלומד מש"ס וראשונים עם השלחן ערוך, צריך לראות גם דעת גדולי האחרונים שבדורות שלפנינו, כי דעתינו קצרה וכולי האי ואולי לא יבוא לידי מכשול וטעות"**.

הבנת התורה

בלימוד התורה אין להשתמש באמונה

בלימוד התורה אין להשתמש באמונה[א], דהיינו להאמין לדברי הראשונים בקושייתם ותירוצם, אלא צריך לעמול ולייגע להבין בעצמו דבריהם על בוריים, באופן שכשמקשים יוקשה הדבר גם לו[ב], וכן כשמתרצים יתיישבו הדברים גם על ליבו. (דברות קודש פתיחה תשכ"ג)[ג]

הבנה ע"י חזרה

כדי להגיע להבנת התורה צריך לחזור ולשנן את לימודו, וכל כמה שחוזר על לימודו משיג ומבין יותר ממה שהבין מקודם, ולא יסמוך על בינתו לומר שכבר למד כל צרכו, אלא כל שיוסיף לחזור יתוסף לו הבנות בתורה מה שלא היה לו עד עתה. (דברות קודש פתיחה תשכ"ח)[ד]

אעלה בתמר

יא. בהקדמות הספר **מי דבש** (מסכת סוטה) מובא שרבינו היה מקפיד מאוד שלא לסמוך על דברי הראשונים המובאים במקורות ואפילו בספרי האחרונים, רק יעיינו היטב בדברי הראשונים עצמם, וכן אם התוספות מקשין איזה קושיא ממסכת אחרת, יעיינו שם היטב ולא יסמכו על הבנת הענין. וכמה פעמים התבטא בדרך צחות: **"מען טאר נישט גלייבן פאר תוספות, מען דארף אליין נאכקוקן".**

וסיפר אחד מן התלמידים (**דמתה לתמר** אלול תשס"ד) שהיה נוכח בשעת מעשה כשרבינו למד השיעור בסוגיא "אי עביד מהני", ואחד מהבחורים קם על רגליו באמרו איזה פסק מהרמב"ם הנוגע להענין. רבינו הפסיק לרגע ושאל את הבחור האם ראית ברמב"ם עצמו שאומר כן?, ענה הבחור לא, אלא ראיתי בתשובות חתם סופר שמביא כן מהרמב"ם, אמר לו רבינו בבדיחות שזה כמו שאחד אמר פעם איזה פסוק, ושאלו אותו היכן כתוב הפסוק, ענה הרי הוא כתוב מפורש בויתן לך...

יב. סיפר הרה"ג **ר' משה יודא מייזעלס** זצ"ל **אב"ד אבני שלמה** (**דרכי קדושת יו"ט** עמוד שע"ט): "שמעתי מפ"ק רבינו מסאטמאר זי"ע בשם אביו **הקדושת יו"ט** זי"ע, שעיקר הלימוד הוא שכשלומד קושיית התוספות יהיה קשה גם לו קושיא זו ולא שרק תוספות מקשין כן, וכן כשלומד תירוץ התוספות יהיה מיושב גם לו הקושיא ולא רק שתוספות מתרצין כן".

יג. בפתיחת הזמן לתלמידי הישיבה שנת תשכ"ג (נדפס **בדברות קודש** מסיבות) האריך רבינו במתק לשון קדשו בזה"ל: "דער תכלית פונעם לערנען... אז מ'זיצט און מ'לערנט דארף מען וויסן א דרך, מ'זאל זיין מיט ס'ג גאנצען רעיון. **איך זאג {אלין} אויף אלעמען ברויך מען באנוצן אמונה, נאר אז מ'גייט דורך תוספות קשיא מיט תוספות תירוץ, טאר מען נישט אוועקגיין מיט אמונה {דהיינו} איך גלייב אז תוספות זאגט אז ס'איז א קשיא מפתמא איז עס אוודאי קשה, אז תוספות זאגט א תירוץ מפתמא איז עס א תירוץ, דעמאלטס בלייבט מען אן עם הארץ. אז מען גייט דורך מ'לערנט תוספות קשיא ברויך מען צו פארשטיין, ברויך אליין אויך קשה זיין {די קשיא}**, תוספות האט אראפגעשטעלט א קשיא, טאמער איז אליין נישט קשה די קשיא איז א סימן אז דו פארשטייסט נישט, ברויך מען זיך פלאגן.. מען ברויך אזוי לערנען אז מען זאל אליין פארשטיין, ווען תוספות זאגט א תירוץ, ברויך עס טאקע זיין פארענטפערט בלב, אז תוספות זאגט דעם תירוץ דארף עס זיין בליבו, {מען} זאל וויסן {אז} ס'איז פארענטפערט, אז נישט בלייבט מען אן עם הארץ. און אזוי ביי יעדער הלכה און ביי יעדע ענין וואס איינער זאגט {מהחכמים וכדו'} ברויך מען פארשטיין, {און} א זאך וואס מ'קען נישט פארשטיין, וויסט מען אז ס'איז בצריך עיון, אזוי ווי ס'איז פארהאנדן ס'איז דא {אזוי} אסאך זאכן, די תורה הקדושה איז ארוכה מארץ מדה". עכ"ל.

יד. **בדרשת פתיחה לבני הישיבה** פרשת חיי שרה תשכ"ח (נדפס בקונטרס **דברות קודש** מסיבות, עמוד קל"א) הרחיב רבינו לתלמידיו בענין זה ואמר: "נאר וואס'זשע דען, אין די תורה הקדושה אליין דארף מען זיין א מוסיף והולך, מ'זאל אנדערש פארשטיין ווי מ'האט פריער פארשטאנען, על פי פשוט אויך, אזוי ווי ס'שטייט (עירובין נד:) כל זמן שממשמש בה מוצא טעם, **די תורה הקדושה ווי מער דעם זעלבע אז מ'לערנט עס נאכאמאל פארשטייט מען עפעס אזויגס וואס מ'האט פריער נישט פארשטאנען, אפילו ס'דאסט זיך מ'האט שוין דורגעלערנט דעם ענין מ'האט שוין פארשטאנען, זאלסט צולייגן דעם קאפ, זאלסט לערנען (עוד הפעם) זאלסט דיך נישט פארלאזן איך האב שוין דאס גע'לערנט, דו וועסט זעהן אז דו וועסט עס נאכאמאל איבערלערנען וועסטו בעפער פארשטיין, דו וועסט צוקומען צו מער פארשטאנד און צו מער דעת וואס דו האסט פריער נישט געהאט**, דאס קאן זיין מיינט ער מ'זאל מוסיף זיין וכו' טאקע דא אליין אז דו וועסט מער לערנען וועסטו זעהן אז דו האסט געשטיגן אין דער תוה"ק דו האסט מוסיף געווען בתורה וכו' מבאקומט אויפפאסונגען צו הבנת התורה מער וואס מהאט געהאט פריער".

יש כח המושך ללמוד ולפלפל בסברות עצמיות ובדויות מן הלב שאין להם עיקר, אך רחוק הוא מדרך האמת[יט], ואף אין מקיימים בזה מצות ידיעת התורה[כ], כיון שאי אפשר לבוא בדרך הלימוד הזה לידי בירור הלכה למעשה, ועוד גרע מזה שנעשים אח"כ מורי הוראות בדרך זה, ומחריבין את העולם בהוראותיהם הבנויות על קורי עכביש. (חידו"ת מסיבות תשכ"ו. ויואל משה לשה"ק סימן ל"ו)[כא]

אעלה בתמר

טו. כתב בספר **עדות ביוסף** (סדר קביעת עתים לתורה, אות צ"ז): "ואכתוב כאן וכו' מה שאמר רבינו על אותן המבלים ימיהם בסברות כרסיות, שפעם אחד אמרו לפני רבינו איזה חידוש מגדולי ליטא מדור הקודם, וכששמע רבינו הסברא אמר בדרך צחות, הנה אמרו חז"ל במסכת ברכות (דף ה.) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, ולכאורה כולו מוקשה דהאיך שייך לומר פשפש ולא מצא במקום שיש לו עון ביטול תורה החמור מכל, **אלא על כרחך צריך לומר דמיירי שלומד בדרך כמו הליטאים שמבלין ומהבלין זמניהם בפלפולי שוא וסברות של דופי אשר זה לביטול תורה יחשב**, ואתי שפיר".

ומענין זה נזכיר מה שסיפר הגה"צ **ר' מיכאל בער ווייסמאנדל** זצ"ל **מנייטרא** (דמתה לתמר שם) שבימי בחרותו נסע לליטא ללמוד שם בדרך הלימוד דשם וצוהו הגאון בעל **החפץ חיים** זי"ע ליסע בהזרה באמרו "**ביי אייך איז נאך געבליבן דער אמת'ער דרך הלימוד ביי אונז איז דאס משובש געווארן**"... וע"ע בס' **שיח זקנים** (ח"ה ע' שס"ט) שהגאון רבי מיכאל בער שאל את החפץ חיים ז"ל האם ישנה את דרך הלימוד שלנו, והשיב לו שלא ישנה, והוסיף ואמר שבא אחד והטעה (פארגרייד"ט) את הדרך הלימוד, ושוב אין יכולין להחזירו (צוריק דרייען), תלמדו כמו שהמהרש"א למד.

טז. מאוד היה מתמרמר רבינו ז"ל על מה שהיה נהוג בישיבות באמעריקא שהיו לומדים סברות וחילוקים שלא היו יסודתם מדברי הראשונים והאחרונים, וכל בר בי רב דחד יומא מעיז לחלק בדברי חז"ל הק' כפי הבנתו וסברתו בפלפולי סרק והבל. ובענין זה סיפר הגה"צ **רמ"א פריינד** זצ"ל גאב"ד ירושות"ו (**מרא דעובדא** ח"ב, עמוד שס"ה): "רצון קדשו של רבינו הק' מאטמאר היה, להדריך את התלמידים בישיבה להשיג עומק פשט דברי הגמרא והמפרשים, ולא כנהוג בכמה ישיבות בזמנינו, שעוסקים בפלפולים וחקירות הבנויים על סברות עצמיות. **ופעם אמרתי לו שמפצירים בי ללמוד עם התלמידים בישיבה בדרך הפלפולים וחקירות, ורתח רבינו הק' על זה בריתחא דאורייתא**".

ויסופר (דמתה לתמר אלול תשס"ד) שפעם אמר רבינו בדרך צחוק מכאיב ושח ליבו בפני התלמידים על הדרך הלימוד שכל כולו מיוסד על חילוקים וכל אחד אומר מה שליבו חפץ, והוסיף ואמר בדרך צחות "**אמאליגע צדיקים האט מען געוואוסט אז זיי האבן גהאאט א עבודה צו מייחד זיין "יחודים", ביי די היינטיגע איז די עבודה גאר א פארקערטע ווי מער מען קען מאכן "פירודים" מיט "חילוקים" איז אלס בעסער**".

ופעם הגדיר רבינו במליצה את דרך הלימוד הנ"ל, באמרו שיהודי אחד בא אליו עם בניו בכדי שרבינו יבחנם על לימודם, באמרו לרבינו שהצעיר מביניהם למד במשך הזמן ז' דפים גמרא ואולם אחיו הגדול יודע הרבה יותר כי הוא כבר למד רק ג' דפים במשך הזמן...

יז. באסיפת מלמדים הורף שנת תשכ"ו האריך רבינו בענין זה, ונעתיק מה שנוגע לענינינו (חידו"ת מסיבות, שם אות א'): "וכלפי הטוענים ואומרים שבחוגים אחרים שכיח יותר שמונחים בלימודם והוגים ומפלפלים בה בתדירות, על זה אמר רבינו דאם שיש בזה מעלה יש בו גם חסרון, **כי דרך הלימוד שהוא לפלפל בסברות עצמיות שאין להם יסוד ועיקר ואינו נוגע כלל לדרך האמת, וכמה פעמים אינו אפילו תורה כלל כידוע ליודעים ובקיאים בדבר**, לימוד כזה יש לו כח המושך, ולדוגמא –הגם שאין המשל דומה לנמשל לגמרי– דבנוהג שבעולם שאם לומדים דברים אחרים כגון משא ומתן (ביזנעס) וכדומה, בזה מתמידים יותר לפי שאוהבים את הלימוד, משא"כ לימוד דברי תורה אינו מושך כל כך וכו', וכן אמרו ז"ל (חגיגה ט"ו) על ד"ת שקשין לקנותן ככלי כסף וכו', וככה הוא גם בענין הנ"ל, **דאופן הלימוד מה שכולו אינו אלא סברות כרסיות שלא היו ולא נבראו ובזה מונחים ומפלפלים זמן הרבה, וכמה פעמים אין הדברים נוגעים כלל לשום דבר הלכה או אגדה ובשום דבר אמת, לימוד כזה יש לו כח המושך ואוהבים אותו ואכן מונחין בו תמיד ואינו נשכח כ"כ מהר והוא סוג לימוד אחר שונה לגמרי מדרך האמת** וכו' באמת אפשר להסביר הדבר עוד יותר היטב, אלא שאכמ"ל בזה אבל כן הוא האמת."

ובספה"ק **ויואל משה** (מאמר לשה"ק סימן ל"ו) אחרי שהאריך רבינו לבאר דעיקר מצות תלמוד תורה הוא ללמוד באופן שיגיע לידי הלכה למעשה, כתב רבינו בזה"ל: "**ואם כן אותם המבלים ימיהם בסברות כרסיות ובדויות מן הלב**, באופן שאי אפשר לבוא בדרך הלימוד הזה לידי בירור הוראה הלכה למעשה, **אין זה ידיעת התורה, ועוד גרע מזה, שכשנעשים אח"כ מורי הוראות עפ"י דרכם מחריבין העולם בהוראותיהם הבנויות על קורי עכביש כדרך לימודם, ומהפכין דברי אלקים חיים אף בדברים פשוטים וגלויים בסברות שאין בהם ממש**".

המשך בגליון הבא אי"ה

ו' אלול

הגה"ק רבי יקותיאל יודא טייטלבוים זי"ע

בעל "ייטב לב"

רבינו נולד בשנת תקס"ח לאביו הרה"ק רבי אלעזר ניסן אב"ד דראהביטש, בנו יחידו של מרן רבינו משה איש האלקים בעל 'ישמח משה' זי"ע, ולאמו הרבנית הצדיקת מרת רויזא בלימא ע"ה בת הגאון רבי אהרן זצוק"ל אב"ד חאדרוב מתלמידי הרבי ר אלימלך מליזענסק זי"ע, במגילת יוחסין שערך הגה"צ רבי ישראל יעקב יוקל טייטלבוים חתן רבינו ובן אחיו, מביא את אשר שמע מפי זקנתו הצדיקת, אם רבינו, שסיפרה "אשר איזה שנים אחר נישואיה היתה שכולה מבנים רח"ל, שנעדרו בעודם קטנים, והיה להם צער גידול בנים רח"ל, ופתאום בא מכתב מאת חותנה הגה"ק ה'ישמח משה' זללה"ה וכתב, לאשר כי יש לה אב זקן שהוא הגאון מו"ה יקותיאל זלמן זללה"ה, שהוא זקנה, והיה אב"ד הראשון דק"ק דראהביטש, על כן תשתטח על קברו ותבקש רחמים שם, ותבטיח לו כאשר תלד בן זכר תקרא אותו על שמו, וכן עשתה כאשר צוה לה, ונולד לה בן וקראה את שמו 'יקותיאל יהודא' ה"ה רבינו הייט"ל ומוסיף "ואולי הוסיפה לו השם 'ליב' על שם זקינה ר' ליבלי חסיד מלבוב" [תהלה למשה, ועיי"ש ובהערות אודות גדלותם וצדקתם של צדיקים וקדושים אלו] בהיותו כבן עשר שלחו אביו הקדוש אל זקינו מרן ה'ישמח משה', ועל ברכיו נתחנך ונתעלה, אחר שזקנו הק' לא זז מחבבו, השפיע עליו מחכמתו וקדושתו ומסר לו רוב תורתו, כפי שתחזינה עינינו בספריו הקדושים, שמרבה להביא משמו אמרות טהורות ופסקי הלכה. לימים זכה להתעסק בקדשים, לסדר כתבי זקנו ולהעלותם על מזבח הדפוס. ואמנם זקנו נחשב עליו כרבו המובהק. כן היה מרבה להסתופף בצל צדיקי הדור הרה"ק רבי אשר ישעי' מראפשיץ והרה"ק הרבי רבי הערש מרימנוב, ולימים אצל הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא, ומרן הקדוש מצאנז, ועוד מצדיקי הדור, זכות כולם יגן עלינו. בהגיעו לפרקו בנה את ביתו עם הצדיקת מרת רחל בת הרה"ק רבי משה דוד אשכנזי מטאלטשווא זי"ע, והיה סמוך על שולחן חותנו, שהראה לו חיבה יתירה [כפי שניתן לראות מצוואתו הק' שנדפסה בראש ספרו 'באר שבע'], ובאהלו המית עצמו על התורה ועל העבודה, למרות הדחקות העצומה שהיתה מנת חלקו, ונוראות מסופר על כך, כשהיה בן כ"ה שנה, בשנת תקצ"ג, נקרא לכהן כאב"ד סטראפקוב. שם הקים את ישיבתו הראשונה, בה הרביץ תורה למאות תלמידים. בשנת תר"א, עם פטירת זקינו מרן ה'ישמח משה' בכ"ח תמוז, הוכתר למלאות מקומו באוהעל. ברם לא ארכו לו שם הימים, גלל גודל ההתנגדות שם לדרך החסידות, כפי שמספר על כך הרה"ק רבי מענדל מדעעהש בעל 'מעגלי צדק' במכתב לאחיו הרה"ק רבי חיים בצלאל (בעל 'דרך יבחר') עד שמחמת מלשינות נאלץ לברוח מן העיר בערב ר"ה שנת תר"ז, ובהוראת והמלצת הרה"ק מצאנז נתקבל לכהן בק"ק גארליץ. לאחר הסתלקות אביו הגדול בח' תשרי תרט"ו, נסע לדראהביטש למלא מקומו (ונז' בשו"ת שו"מ מהדו' רביעאה ח"א סי' כ"ד) אך גם שם סבל מרדיפות שונות, ובשנת תרי"ח עבר לכהן פאר כרב ואבדק"ק סיגוט, בה כיהן כ"ה שנה, עד עת פטירתו. תיכף אחר ביאתו שם הקים בה ישיבה גדולה, ועד מהרה היתה סיגוט לתל תלפיות, ותלמידים הרבה למאות ולאלפים נהרו אליה לקבל תורה וחסידות מפי הצדיק השוכן בקרבה. משם הפיץ אורה זו תורה, ועמד בעוז על משמרת חומת כרם בית ישראל לבל יחדרו דרכה זמורות זרות. המוני בית ישראל, ובהם אדמו"רים וצדיקים מפורסמים, באו להסתופף בצל קדשו, להנות ממנו עצה ותושיה ולהתברך בדבר ישועה ורחמים, בהיותו נודע כעמוד צלותהון דישראל ופועל ישועות בקרב הארץ, זאת בנוסף לתשובות הרבות אשר השיב בדבר ה' זו הלכה לרבני וגאוני דורו, אשר הביאו אליו כל הדבר הקשה, ונקבצו ובאו לרוב בספריהם ובספר תשובותיו 'אבני צדק'. בליל שב"ק, ו' אלול תרמ"ג, באמצע תפילת ערבית, באמרו התיבות "על כן ה' אלקינו בשכבנו ובקומנו נשיח בחוקיך", יצאתה נשמתו הטהורה ועלתה למרום, לדאבון כל בית ישראל. תולדותיו אחריו, המה הקדושים אשר בארץ, בניו רבי אברהם אהרן אב"ד קאלבסוב (חתן הרה"ק ר יחיאל מקאלבסוב בהרה"ק רא"י מראפשיץ), בנו ומ"מ מרן בעל קדושת יום טוב, בנו רבי משה יוסף אב"ד זבארוב סטראפקוב ואוהעל, (חתן הרה"ק ר' דוד מקשאנוב בן מרן הקדוש מצאנז), בנו רבי אליהו בצלאל אב"ד טעטש (חתן הרה"ק ר פנחס יוסף שפירא, חתן ה'תורת חיים' מקאסוב). וחתניו רבי ישראל יעקב יוקל טייטלבוים אב"ד וואלאווא בן אחי רבינו הרה"ק רבי שמואל מגארליץ, הרה"ק רבי ברוך מגארליץ בן מרן הק' מצאנז, הרה"ק רבי משה מראזוואדוב בהרה"ק רבי אליעזר מדזיקוב. זצוקק"ל וזכי"ע. כן השאיר אחריו ברכה לדורות, חיבוריו הקדושים ייטב לב עה"ת על שמו נקרא, ייטב פנים על המועדים, שו"ת אבני צדק על ד"ח השו"ע, רב טוב עה"ת (ר"ב טוב ע"ש אמו מרת ר'וזא ב'לימא) זי"ע

נתמלא הבית אורה

כשהי' בן י"ד שנים שלח אביו הרה"ק רבי אלעזר ניסן זללה"ה קוויטל להרה"ק הרבי מלובלין זללה"ה כשקרא החוזה שמו של הייטב לב אמר "עס שיינט עס שיינט".

ישמח משה במתנת חלקו

"שבאם שיהי' באפשרי שתקבע אהלך כעת אצל אחיך הרב הגדול החריף ובקי ותמים במעשיו ני"ו, הי' טוב מאוד מאוד, רק באופן ובתנאי שתשמע לקולו בכל אשר יאמר כי הוא זה, ואל תט ימין ושמאל מדבריו, כי אז תצליח בעזה"י את דרכך ואז תשכיל, כי אחיך נ"י הוא איש נבון ומשכיל ומתון, וכל פינותיו לשם שמים, ומשתוקק מאוד מאוד לזכות לכל איש ישראל אשר יוכל לזכותו, ומכ"ש לאחיו אשר כנפשו".

מרן בעל ה'ישמח משה' ז"ל

במכתב מי"ג שבט תקצ"ה, לנכדו רבי שמואל אב"ד גארליץ ז"ל, אחיו הצעיר של רבינו ה"ייטב לב', [מן הנכון לציין שמרן הייט"ל ז"ל היה אז אבר"ך בן ז"ך שנה]. נדפס בראש ספר ישמח משה על מועדים, ובספר 'מליצי אש' (כ"ב אב)

בחבורתא קדישתא

פעם אחת בל"ד בעומר, עת התכנסו צדיקי הדור ברימינוב אצל הרה"ק רבי צבי הירש, לכבוד יומא דהילולא של הרה"ק הרבי רמ"מ מרימינוב זי"ע, והיו שם הרה"ק רבי שמעון מיערוסלב זקן החבורה, הרה"ק ר' אשר ישעי' מראפשיץ ועוד, ובעיצומה של סעודת הילולא הסתודדו ביניהם בסוד שיח שרפי קודש, ובלשון חסידים נמסר שהצדיקים התקשרו אז בחבורה אחת והתנו ביניהם שכל מי שיבוא לעלמא דקשוט לאחר אריכות ימים ושנים, יצאו האחרים לקראתו לקבל פניו. באותה שעה עמדו בחוץ הרה"ק ר' שלום מקאמינקא והרה"ק מצאנז והרה"ק ה"ייטב לב', שהיו עדיין אברכים צעירים ולא הרהיבו להיכנס לפני ולפנים. לאחר מכן, כשהבחין בהם הרה"ק מיערוסלאב פנה אליהם ואמר: אם אברכים אלו יעמידו על השולחן 'מעד' גם יוכנסו להאי חבורתא. מובן שאלו מיהרו לעשות כדבריו. עובדא מופלאה זו, שמובאת בכמה מספרי חסידים קדומים, מזכירה רבינו בשו"ת 'אבני צדק' סי' כ"ב "וזכורני מנעורי שכך נזרקה מפי החבורה באסיפת חכמים זה זמן רב בהיותנו על הי"צ ברימאנאב ביום ל"ד בעומר" וכן נזכרה באזהרות שכתב נדפסו בהגש"פ מראה יחזקאל עי"ש. [י"א שפע"א טרם פטירתו לחה"ע היתה דעתיה של מרן ה"ייטב לב' בדיחא, והתבטא אז, שהוא הרויח ב"עסק" זה יותר מכולם, יען כי הוא היה זעירא דמן חברייא והאריך ימים על פני כולם, ואליו יבואו הכל לקבל פניו]

ופעם אחת בהיותם ברימינוב איתרמי שראהו הרה"ק מראפשיץ זללה"ה בעת שינתו, ונענה הרה"ק מראפשיץ ז"ל האתם יודעים מי זה השוכב כאן, ועונה בעצמו "א בארג סיני" ליגט דא.

פאר וכבוד

דמות דיוקנו של רבי

זכה וזיכה את הרבים, הרבין תורה בישראל והעמיד תלמידים לאלפים תלמידי חכמים ויראי השם, וכל רואיהם יכירום כי המה מתלמידיו הקדושים, ולא נוכל להעריכם על הגליון גודל אהבתו בהשגחה רבה על התלמידים שיגדלו ויהיו לאנשים בתורה ויראה ללמדם דרך ה', שיזכו לעצמם וישתדלו לזכות את הרבים ללמוד וללמד, והי' להם לאב רחמן ונשאם על כנפיו כאשר ישא האומן את היונק, והשגיח עליהם בפרטיות שילמדו תורה בקדושה וטהרה והשתדל למצוא עזרם סמוך לפרקם, כמה וכמה אלפים הוציא על תלמידיו להיות צדיק מושיע להם בכל צרכם, והי' פתחו פתוח בכל עת לתלמידיו ואף לקטן שבהם אשר הי' לו דבר הן בלימודו הן בשאר צרכיו, ובא אליו כבן לאביו, וכמעט רגע לא הסיר דעתו מהם, חקר ודרש בכל עת אחרי התנהגות תלמידיו בביתם בינם לבין עצמם, ופ"א אמר לתלמידיו באמצע לימוד האם תדמו כי לא אדע מה מעשיכם אף בהסתר אשר אין עין בשר ודם רואה, הלא פניכם תענה ותאמר אף הרהורי לבבכם, כי הוא חרוט על צורתכם, וקורא אני מעלליכם מעל פניכם, וסוד ה' ליראיו, אך אקוה כי תורתי תאיר לכם מחשכת הלילה ולילה כיום יאיר בנר מצוה ותורה אור, וכל התלמידים כשמעם דברי קדשו אחזם רעדה ופלצות יבעתוהו אשר דבריו חוצב להבות אש וכחצים שנונים ירדו חדרי לבבם, ותיכף ומיד התחיל להביט בהם בפנים שוחקות וצהלו פניו, אשר שמחו וגילו ברעדה תלמידיו היקרים,

חתנו הגה"צ מוואלאוויא ז"ל בספר תהלה למשה

למען תספר

גדולים מעשי צדיקים וסיפורי נפלאות וישועות

פועל ישועות בקרב הארץ

"ראיתי מעשה נפלא אצל כ"ק רבינו הגאון הגדול בעהמ"ח ספר "ייטב לב, עת זכיתי להסתופף בצל קדושתו בחג השבועות שנת תרמ"א, ואז היתה צרה גדולה לישראל אודות עלילת הדם בט'סלאר. ובעת שישבנו על הסעודה של יו"ט בא אחד לבית המדרש בפנים צוהלות ובשמחה ומכתב– העת בידו, בבשורה טובה אשר גוף הנערה הערלית, אשר בעבורה העלילו האויבים, נמצאת מתה בנהר

מילי דהילולא

ניצוצות מתורת בעל ההילולא, ופנינים מהדרכתו בעבודת הקודש

אמונה היינו דייקא למעלה מראיה והשגה

ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וגו'. והאמין בה' ויחשבה לו צדקה. אבל אנו יושבי תבל ושוכני ארץ קרוצי חומר, נבוא לבחינת השגה על פי דרכים שונים: א, בבחינה שמיעה וקבלה מאבות לבנים כו'. ב, ע"ד המחקר, שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה. ג, בעשותו יתברך נוראות לעינינו נסים ונפלאות עד אין מספר כו'. ולכאורה מי שמשיג בחקירתו מכח השכל, וכל שכן מי שרואה עין בעין נסים ונפלאות, שוב אין צריך לאמונה וקבלה כלל. אבל האמת, סוף דבר הכל האמונה והקבלה, כי אם יספיק במעט אשר השיג בשכלו או מכח שראה בעיניו ישועות גדולות נסים ונפלאות, הרי הוא ח"ו נותן קצבה לגדולתו, לפי קוצר השגתו וראייתו, ובאמת השי"ת רם על כל רמים נשא על כל נשאים לגדולתו אין חקר, רק העיקר לשמוע ולהאמין יותר ויותר ממה שהשיג וראה בעיניו, כי גדולתו ית' בלתי תכלית ואין סוף. וזה אצלי מה שנאמר באברהם: "הבט נא השמימה" וגו', ואמרו (בר"ר מד, יב) אין הבטה אלא מלמעלה למטה, מלמד שהגביהו הקב"ה למעלה מכיפת הרקיע, ואם כן ראה גדולתו ית' בגבהי מרומים עין בעין, ואחר כך אמר כי לא הספיק בראיה זו, כי אם שבא למדריגת "והאמין בה', שהאמין בה' שלגדולתו אין סוף ואין מספר וחקר, ויותר ממה שראה בעיניו, ועל זה: ויחשבה לו השי"ת צדקה.

מעלת בני עליה הוא שאין מחשבין עצמן לכלום

ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו כי לקח אותו אלקים. "הנה, עינינו רואות, דמי שעובד ה' באמת, נראה בעיניו כי איננו כלום, ולמה נחשב הוא, ומי לנו גדול ממשה, ואעפ"כ אמר 'ונחנו מה'. ומי שאינו עובד ה' באמת, ידמה בעצמו בעיניו לאדם חשוב. והטעם, איתא בספרים, כי ידוע שכל מצוה שהאדם מקיים בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא (תיקו"ז כה:), ואם כן נשארת המצוה כאן למטה, ולכן נדמה בעיניו שעשה מצוות ומעשים טובים, אמנם מי שעובד ה' באמת בדחילו ורחימו, הרי המצוות שלו פורחות לעילא, ולא נשאר פה מאומה, ולכן נדמה בעיניו כאילו לא עשה כלום (עי' 'באר משה' פר' נח עה"פ ויהי מקץ ארבעים יום בשם הבעש"ט). והנה, ידוע שבני עליה נקראים בשם "אדם", והמון עם מכונים בשם "בהמה" (חולין דך ה), וזהו שאומרים בתפילה: "ומותר האדם (בני עליה) מן הבהמה (המון עם) אין" במה שהם מחזיקים עצמם כ"אין". וזהו שאמר: "ויתהלך חנוך את האלקים "ואיננו" כלומר, שהיה נחשב בעיניו כאין, ולא היה חשוב בעיניו למאומה, ואמר הטעם: "כי לקח אותו אלקים", כלומר, כל מצוותיו ומעשיו הטובים לקח אלקים למעלה, שהיו פורחות לעילא ולא נשאר אצלו מאומה.

טהיי"ם, בגוף שלם בלי שום פצע וחבורה, ונתגלה השקר של העלילה. ונעשה שמחה גדולה בין כל המסובין. אולם רבינו הקדוש הנ"ל לא הראה שום אות של שמחה, אדרבה, הלבינו פניו כאיש מרעיד ומפחד ודואג ועיניו לשמים, ובמעמד זה היה בהמשך איזה רגעים. ואח"כ פתח פיו הקדוש ואמר: כתיב (שיר השירים ד, ח): 'תשורי מראש אמנה', ויש לפרש על פי מה שאמרו חז"ל 'עתידין ישראל לומר שירה לעתיד לבא'. וקשה כפל הלשון 'עתידין לעתיד לבא'. ותירץ השל"ה הק' דהכי פירושו, דהנה, אם אומרים ישראל שירה על הישועה שבאה כבר, אין זה רבותא כל כך, כי אם לא יאמרו אזי הם כפויי טובה, אבל המאמין האמיתי הבוטח בה' אומר שירה גם קודם שבאה הישועה, ע"ש הישועה שבוודאי תבא מאת ה', ובעת הגאולה שיתבער רוח הטומאה מן העולם אז ודאי כן יהיה בישראל. וזהו שאמרו בגמרא: 'עתידין ישראל שיאמרו שירה לעתיד לבא' כלומר על הישועה שעתידה לבא, אף שעדיין לא באה. וזהו שאמר שלמה המלך ע"ה: 'תשורי מראש כלומר, קודם ביאת הישועה 'אמנה' מכח האמונה שתבא. לכן גם אנו נאמר שירה על הישועה העתידה לבא. וצוה לנגן את הקפיטל קי"א בתהלים 'הללוי–ה אודה ה' בכל לבב'. אחד כך באמת נתהוה כן, שזאת לא היתה עדיין הישועה, אדרבה, גדלה הצרה כי הגדיל אויב, ושונאי ישראל עשו בשקר, אשר אם הנערה וכל רואיה שהכירו אותה מקודם ואמרו שזו היא הנערה הנאבדה, והם פעלו אצלם על ידי איומים הרבה וכדומה שיחזרו מדבריהם ויאמרו כי אין זאת, וע"י מכות ויסורין שאין לשער פעלו אצל אנשים שיעידו שקר, אשר גוויית המתה זו הביאו ישראל ממקום רחוק כדי להטעות את בעלי המשפט שדנו על זה, והצרה הלכה וגדלה עד מאוד, עד שנתקיים בנו 'והיו חייך תלואים לך מנגד', עד שריחם ה' עלינו ועל כל ישראל עמו, ועל ידי שלוחי דרחמנא, הם המליצי יושר, ועל ידי הרופאים היותר גדולים מעיר הבירה, נתגלה אצל המשפט שבאמת זו הנערה הנאבדה, ואותם שישבו במאסר יותר משנה ביסורים גדולים נפדו ממאסריהם, ונתגלה השקר של העלילה, וכל האויבים שהיה להם חלק בעלילה זו היתה להם מפלה רבה מאת ה' מן השמים עד שנאבדו מן העולם בבוז וקלון רב. כן יאבדו כל אויביך ה', ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

ובמעשה זה יבואר מה שהביא החיד"א בספרו "נחל קדומים" בשם רבינו אפרים לבאר סמיכות תחילת פרשתנו לסיום הפרשה הקודמת ואתה תבעך הדם הנקי מקרבך כי תעשה הישר בעיני ה'. כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שביו. וכתב: כי תעשה הישר וסמיך ליה כי תצא שצריך לומר שירה על התשובה; 'הישר' אותיות 'שירה' וכן כתיב ביהושפט (דה"ב כ, כב): 'ובעת החלו ברנה ותהלה נתן ה' מארבים על בני עמון מואב' וגו', עכ"ל. וצריך ביאור לכאורה, דאיך שייך לומר שירה קודם התשועה בשעת יציאה למלחמה. ברם על פי דברנו תתיישב היטב תמיהה זו, דבאמת צריך לומר שירה על התשועה קודם שבאה, והיינו מכח האמונה, ובזכות זה באמת תבא הישועה. וזהו שאמר: 'הישר כי תצא למלחמה על אויביך' ובזכות זה 'ונתנו ה' אלקיך בידך' וזהו שנאמר גם כן ביהושפט 'ובעת החלו ברנה כלומר, שאמרו שירה בראש"ש בשעת היציאה למלחמה מכח האמונה שתבא הישועה, ולכן 'נתן ה' מארבים' וגו'.

נפש יהונתן

כי הלבישני בגדי ישע

הגה"צ מווייטצען ז"ל בהקדמה לספרו מקדשי ה' (ח"א, שער מחמדים אות י"ב, דף י"ז ואילך) מספר נסים ונפלאות שהיה לו בעת המלחמה הנוראה, שתלה בזכות שלבש העטרה מטליתו של הייטב לב זי"ע, וזה לשונו שם: אמרתי לספר לדורות נס ופלא שהי' לי בשבוע האחרון טרם כלות המלחמה, הנה על הטלית שלי הי' העטרה של כ"ק זקיני הגאון הקדוש מסיגעט זי"ע בעהמח"ס ייטב לב, אשר קבלתי במתנה מכ"ק חותני הראשון הגה"צ מלימאנוב ז"ל, וכמובן שהיתה יקרה לי מאד מאד, ובעת שהרוצחים הוציאו אותי ואת ב"ב מביתי חוצה להוביל לאושוויטץ, לקחתי בידי הטלית עם העטרה הנ"ל, בהיות לבי בטוח שתהי' לי לסגולה ושמירה, שכל זמן שהנני מתעטף בו הנני שמור מן המזיקין ומכל מיני פורעניות המתרחשות לבוא לעולם ועל כן היתה כל מגמתי ושאיפתי בשעת הרס עולם להתעטף בטלית זו, בכדי להנצל מחרב הרוצחים השפלים ימ"ש. אמנם כשנלקחנו למחנה אושוויטץ לקחו מכולנו את כל חפצינו, וממילא הוצרכתי בעל כרחי להפרד גם מטליתי עם העטרה אהובי לדאבון ושברון לבי ונפשי, ותיכף בבואי למחנה העבודה חקרתי ודרשתי על המקום שהחפצים והבגדים מונחים שם ועלה בידי להגיע למקום הלז בתואר לעבוד שם לסדר החפצים טובים אשר שלחו משם למדינתם, (מאוישוויטץ שבפולין לדייטשלאנד) ובתוך העבודה מצאתי גם הטלית שלי, ובקושי גדול עלתה בידי להכניסו להבלאק שהייתי שוכן בתוכו, אך היות שבתנאים שבמחנה עם השומרים הקאפו"ס הרשעים לא הי' שום אפשרות להיות בטלית גדול כזה אפי' תחת הבגדים, ובכן חתכתי אותו ועשיתי ממנו טלית קטן, ואותו לבשתי מאז כל הזמן, עד איזה ימים טרם השחרור הסופי ע"י האמעריקאנער. וגם לבישת טלית קטן כזה היתה כרוכה פעמים בסכנה, מפני שכולנו היינו מלובשים במלבוש השוה לכל אסירי המחנה, וע"י לבישת טלית קטן כזה התנפחה צורתי החיצונית, והי' ניכר השינוי, ואם היו תופסים אותי בצורה כזה הייתי עלול לקבל עבור זה מכות רצח, עד לנפוח נשמתי ח"ו. וכך אירע פ"א כשיצאתי מבית המרחץ, ועמד ראש השומר "פעניקס" ימ"ש שהי' ראש, ועבור חטאיו קבל תפיסה לכל ימי חייו, ועתה נתמנה לשומר עלינו, וכאשר הביט בנפוח היתר שגרם הטלית קטן שלי צוה עלי לגשת אליו בכדי שיוכל לברר מה גורם לכך, ובמששו את בגדי מצא הטלית קטן שלי, ומיד חמתו בערה בו כי מעולם לא ראה בגד בצורה כזה, ושאל אותי מה זה ועל מה זה, וכדי שלא יחשב שגנבתי זאת אמרתי לו שזהו מלבוש אלוקי "איין גאטטע'ס קלייד" שהבאתי עמי עוד מביתי, והתחיל תיכף ומיד להוריד על ראשי ועל גופי מכות רצח בזעקות גדולות עלי, וצוה עלי בא אתי להחדר שלי, ושמה אלמוד אותך קצת אודות הרבש"ע. בשמעי את הפקודה הנוראה הזאת הסתמרו בי שערות ראשי, כי כל אחד הי' יודע את הפירוש של אותה פקודה מן הראש הצורר הזה, שפירושה ח"ו מות בטוח תחת ידיו הגסות ע"י מכות רצח אכזריות. אולם מה יכולתי לעשות, נאלצתי ללכת אחריו לחדרו, ושם התחיל בהכאה חדשה מלא כעס ורציחה (ומאריך שם בפרטי המעשה ומסיים אשר זכות החפץ דקדושה של זקיני הק' חפפה עליו ופתאום התחיל הצורר לדבר עמו ואחד דין ודברים נשא חן בעיניו ואמר לו:) תוכל ללכת מכאן לשלום, ומהיום והלאה תוכל

הבכיה והתפילה על הגאולה יהיה בשמחה

ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב וגו', "לפנות ערב" ב' במסורה: כאן, ואידך "והיה לפנות ערב יהיה אור". יש לרמז בפירוש המסורה על פי מה ששמעתי ממוזלה"ה (מרן בעל 'ישמח משה' זי"ע) כי רבינו הקדוש מלובלין ז"ל הורה לו הדרך ילך בו, ואמר לו: הגם כי נאמר בשו"ע (או"ח סי' א' ס"ג) ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש, אבל כבר אמר החכם (חובת הלבבות שער הפרישות) הפרוש צהלתו בפניו ואבלו בלבו, וגם בעת שאומר [תיקון] חצות בבכי ותחנונים ופלגי מים, עכ"ז ראוי להיות בשמחה באותו שעה, והוא עפ"י משל למלך שנשבה והגיע לעמוד ולפוש אצל אחד מאוהביו ומיודעיו, וכראותו את המלך במעמדו בשביה, הלך ובכה, עכ"ז שמח כי המלך נתאכסן אצלו. והנמשל מובן. ואיתא במדרש על מה שאמר יצחק אבינו: "ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה" וז"ל: "מלמד שהראה לו הקב"ה בית המקדש בנוי וחרב ובנוי; 'ראה ריח בני' הרי בנוי, כדכתיב 'ריח ניחוחי תשמרו'; 'כריח שדה' הרי חרב, כמד"א ציון שדה תחרש; 'אשר ברכו ה" בנוי ומשוכלל לעתיד לבא, כענין שנאמר (תהלים קלג, ג) "כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם". וזהו הרמז: "ויצא יצחק לשוח בשדה להתפלל, בשביל שראה חורבן ביהמ"ק וציון שדה תחרש, "לפנות ערב", ובודאי הרבה בבכי ותחנונים ופלגי מים ירדו עיניו, ועכ"ז היה בשמחה, כי כן מורה שמו יצחק, שהוא לשון צחוק ושמחה. וזהו רמז המסורה: "והיה" לשון שמחה (בר"ר מב, ג), "לפנות ערב" בעת שהתפלל יצחק, הגם כי "ירחץ במים", בבכי ודמעות, עכ"ז היה בשמחה.

אין נתבע מהאדם רק לעשות מה שבכחו לעשות

כי תשא את ראש וגו' ונתנו איש כופר נפשו לה' וגו'. זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקודש וגו' מחצית השקל תרומה לה' ענין מחצית השקל הוא, לרמז כי עיקר עבודת האדם הוא, לשעבד מחשבות לבו וכל חושיו וכחותיו ותנועותיו להשי"ת, ועליו לעשות התחלת העבודה, אבל גמרה הוא בידי השי"ת, על דרך "בכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו ואלמלא הקב"ה עזרו לא היה יכול לו" (סוכה נב:) וכן אמרו ז"ל (שבת קד.) "הבא ליטהר מסייעין אותו". נמצא, שהאדם אין צריך לכפרה כי אם על מה שלא התחיל כלל להיכנס בגדר העבודה, כי אלמלי היה מתחיל ובא ליטהר, אזי היה הקב"ה גומר את המלאכה. הרי שעבדות האדם היא רק מחצה, וכדי לכפר על מחצית זה, מה שלא נכנס לבחינת 'מחצית' כלל, על כך אמר: "זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל" וגו'. ומפרש הכתוב למה צריך כפרה רק על המחצית, כי "מחצית השקל" כלומר המחצית השניה, דהיינו הגמר, היא "תרומה לה'", כי אי אפשר בכח אנושי לגמרו כלל, כי אנא בשרא והוא נורא (ע"פ קידושין פא.) ולכן הדגיש הכתוב ואמר: "ונתנו איש כופר נפשו" כלומר, בעבור היותם איש ולא מלאך, על כן צריכים ליתן כופר נפשו, ודי במחצית השקל, כאמור.

לבוא לבלאק שלי ותקבל מהמאכלים הטובים שבבלאק שלי, נוסף על מה שקבלת כבלאק שלך, באופן כזה נצלתי בעזרת השי"ת ממות בטוח ואכזרי, ואודה לה' כי טוב כי לעולם חסדו [ועיי"ש עוד שהאריך לספר בנם נוסף שאירע לו ע"י הטלית הנ"ל] זי"ע.

שו"ת מקדשי השם

והקרב והכרעים ירחץ במים

זקיני הרב החסיד מו"ה יעקב יודא הכהן גליק ז"ל בהיותו חתן טרם שבת בארוואראפן שלו, שהי' עש"ק פ' ויקרא, והלך ליקח ברכה מאת הגה"ק בעל ייטב לב מסיגעט זי"ע, אמר לו הייטב לב בזה"ל: דיין טאטע ר' בן ציון וועט דיר העלפן פאסטן, און איך וועל דיר העלפן תשובה טאן, אחר זה התחיל הייטב לב להעביר את הסדרה שני מקרא ואחד תרגום, ואך כאשר התחיל הייטב לב בדבר זה מיד הרגיש בנפשו איך שהוא התחיל לעבוד עליו, והתחיל לבכות מאד, וכאשר הגיע הייט"ל אל הפסוק והקרב והכרעים ירחץ במים, הרגיש בעצמו כאילו הוא תולש מקרבו את הקרב והכרעים, והגדיל לבכות ביותר, בינתיים נכנסה הרבנית הצדיקת ע"ה וכראותו איך הוא פורץ בבכיות גדולות קראה ואמרה אל בעלה, לאז אים שוין גיין דעם בחור ושוב חדל מלעוררו לבכי, ומני אז לא הרגיש כלום (ופ"א תחת אחד השיחים עם נכדו כ"ק מרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע ספרתי לפניו את הסיפור הנ"ל, ואמר לי כי ג"כ שמע וידע מזה).

גדולת יהושע ח"א אות נ"ו

עניו מאד מכל האדם

היה עומד רבו הק' בדרשותיו ושופך שיח לפני שומע תפלה בבכיות נוראות שוברות כל לב, וממליץ טוב על ישראל עם קדושים ומוסר נפשו עבורם, ולא נחה דעתו עד שחירף וביזה עצמו לפני קהל ועדה כשפל הנבראים. ובהיותי ילד בן י"ג שנה זכיתי לשמוע דרוש לי"ג מדות מפיו, ואמר שלפי שהוא חטא הוא מסוגל יותר להוכיח אחרים, כי אם צדיק שלא חטא יוכיח יאמרו השומעים הוא לא טעם מעולם מתיקות טעם החטא, כדכתיב (משלי ט, יז) 'מים גנובים ימתקו' וכו', ופירש בזה הפסוק (תהלים מ"ת, ט) 'אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי. לעשות רצונך אלקי חפצתי וגו'. בשרתי צדק בקהל רב' וגו', והכוונה כל מגילת ספר עונות שאני מוכיח לאחרים כתוב עלי, פירוש גם אני נכשלתי בהם, אבל מהיום והלאה: לעשות רצונך חפצתי, והנני שב בתשובה, על כן בשרתי צדק בקהל רב, אני מסוגל יותר להוכיח אחרים מאחר שגם אני טעמתי ערבות העבירות, ומאחר שאני מתחרט על מעשי ומקבל עלי מהיום והלאה לעשות רצונך ית', על כן גם אתם תעשו כמוני"

גבעת שאול

תפילת הצדיק, אל יבושו בי ויוושעו בזכות אמונתם

"שעל ידי שהם מאמינים בה' ובצדיקים, שיושעו על ידי תפלתם, על ידי זה נעשו כלי מוכן לקבל הטובות. ומעתה הבאים אל האדם שמחזיקים אותו לצדיק, ומחכים לה' להוושע בזכותו, לו יהיה כי אינו כפי דמיונם, על כל פנים הם מאמינים בה' כי הוא שומע תפלתו ותפלת צדיקים, ובידו למלא משאלותם [של הצדיקים] לשנות טבע העולם. ובזכות אמונה זו הם נושעים וכו'. וזה"פ "אל יכלמו בי מבקשיך אלקי ישראל", כי הם מאמינים בך, ומבקשים על ידי ישועה מאתך, היינו מבקשים על ידי הצדיק, ישועה מהש"י, על כן הם כדאי להושיעם וכו', כי עיקר הישועה על ידי האמונה, שזה האיש מאמין בה' להיות נושע בזכות תפלתו של הצדיק. וכן מקובלני מפי קדשו של מורי זקני זלה"ה, ומפי כמה צדיקים, שהכל תלוי בזכות האמונה של המבקש להתפלל בעדו וכו', אם מאמין בה' להוושע בתפלתו של הצדיק.

שמחת החג ושמח"ת, כפי התשובה באלול ועשי"ת

והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם וגו'. "יתבאר, כי לפעמים היצר הרע מטעה את האדם ומראה לו סימן טהרה על ענין עבירה, עד שידמה בעיניו שהיא מצוה, ואינו מבין על עצמו. והבחינה לזה, אחרי עשות כולה או מקצתה, הנה 'פקודי ה' ישרים משמחי לב', ואם ירך לבו ויתחרט, זה מורה שהיתה עבירה וכו'. אמנם אם יגל וישמח אחר עשות המעשה, זה לאות ומופת, כי עשה מצוה, לבעבור זה ישמח לבו ויגל. ודבר זה מבואר ב'בינה לעתים' טעם על ענין 'שמיני עצרת', להורות על שמחת הרגל, שלא יהיה שמחתנו כאחד הריקים, בשביל הבלי עולם, אלא שמחה מעולה לשם שמים, על הצלחת הנפשות המושגת לנו בימים ההם, והמופת על זה, שאחר כך אין לנו שום עצבות וחרטה על העבר, אדרבה אנו שמחים ועושים מחדש חג שאנו ששים ושמחים, עיי"ש. וזהו שנאמר: 'והיה' לשון שמחה (בר"ר מב, ג), 'עקב' אם בסוף המעשה תהיו ששים ושמחים, זהו לאות כי 'תשמעון וגו' ושמרתם ועשיתם'.

בס"ד

בית המדרש הגדול

קהל יראים ויואל משה
שע"י איחוד התלמידים
ד'סאטמאר

ירון יחיאל מיכל
דקהל יטב לב
ד'סאטמאר

ניתיסדה ע"י רבינו"ק בעל ברך משה זיע"א - לשמו ולזכרו של רבינו"ק בעל דברי יואל זיע"א
במשאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

Congregation Talmidim - 240 Forestburgh Rd. Monticello, NY 12701

וְנִפְתַּלְתִּי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה

עֶפְתְּלִי אֵילָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר

מזל טוב!

חדו השתא בהאי שעתא, ונביע מיטב ברכותינו בשמחה
ובצהלה, קדם האי גברא יקירא, ידיו רב לו להרבות פעלים
להרחבת גבולי הקדושה, איש אשר רוח בו להנחינו על מי מנוחות,
שמו הטוב הולך וגדול בכל פנות ומחנות, אשר בך אתפאר בשיר המעלות,
שמך נכבד בשירי ידידות, ובעידן חדוותא נהללו בשבחות ובזמירות, מרבה
פעלים עשירות בשנים בלי ליאות, ועל כל פועל תהילה ערוכה בנעימות

ה"ה ידיד נפש כל חי הנודע בשערים, המאי"ר לארץ את
קרן קריתינו להגיף ולהרים, בבאות דשא ירביצינו על
מי מנוחות, עושה גדולות, בכשרונותיו הברוכות

כש"ת מוה"ר

מאיר נפתלי מרדכי פערל

הי"ו

מנכ"ל מוסדות יטב לב בארה"ק
תבר הנהלת קריתינו הק'

תרנגה שפתינו שבח ושירה, לרגל שהגיע להאי עידן חדוותא

שמחת אירוסי בתו היקרה תחי'

עב"ג התתן המושלם והמצויין מופלג בתורה ובכל מדה נכונה
כמר **יואל משה** נ"ץ
בן ידידינו היקר, נערץ בפי כל, כבוד שמו משבחים ומהללים
מוה"ר **מאיר סאקס** הי"ז
פפארי תושבי קריתינו הק'

ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה, ותבענה שפתינו
ברכה ושירה, להרים על נס תפארת מעשיו היקרים, כולם
אהובים וברורים, לא ינוח ולא ישקוט להאדיר קריתינו הק'
במרום הרים, ועל כל פועל תהילה ערוכה בנעימים

ותערב עתירתינו לפני אבינו שבשמים, שתזכה לרוות רב תענוג ונחת
בכפלים, בשפע רב ממעון השמים, ובעידן חדוותא יברכך ה' שוכן מעלה,
בשפע רב בכפל כפולה, שמחה חדוה ואורה ישרה אצלן בתדירה, ויזכה
לראותיור ישרים יבורך לתפארה, ותזכה לתמשיך להרחיב גבולי
הקדושה, ברב ברכות ושובע שמחות כל היטים.

הנהלת הקריה - הגבאים

הַבּוֹחֵר בְּדָוִד עַבְדּוֹ וּבְזַרְעוֹ אַחֲרָיו

ברכה מיוחדת נביע בהילולים, למעכ"ת עטרת זקנים,
האי גברא רבא ויקירא, חסידא ופריסא, בקרב
קהלתינו הקדושה עומה אורה

הרב האמן כש"ת

רבי שמואל זה סאקס שליט"א

רב דשכונת קעסקעיד
וחמ"ץ בקהלתינו הקדושה

אשר מזריח קרני אורה בצדקתו ואור תורתו
בתעכב קריתינו הקדושה, רבים נהנים משיעוריו
הנחמדים והודאת את דבר ה' זך הלכה, ומאיר
פנים לכל באי השפרה בתן ובצפיעה, זכה
לחתברך מפי פליטת ברב נועם דקדושה, מכל
י"ח היקרים זרעו לברכה, ויזכה לחזות, בטעם
ה' בתורה ועבודה, והתרבצות תורה והוראה,
בבריחת גופא והוראא מעליא

ג' אלול

הגה"ק רבי יצחק ישעי' מטשעחויב זי"ע
בן מרן הק' מצאנז זי"ע

ואלה תולדות יצח"ק

הגה"ק רבי יצחק ישעי' נולד בשנת תרכ"ד כבן זקונים לאביו מרן הגה"ק בעל "דברי חיים" מצאנז זי"ע, ולאמו הרבנית הצדקנית מרת רעכיל דבורה ע"ה (בת הרה"צ רבי צבי הירש מטארנא זצ"ל בנו של הרה"ק רבי מרדכי דוד מדאמבראווא זצוק"ל) שהיתה מחברתו השלישית של הרה"ק מצאנז וילדה לו ששה בנים והוא היה הצעיר מכולם.

כשנולד הרה"ק ר' יצחק ישעי' נתמלא הבית אורה והרה"ק מצאנז הי' שרוי בשמחה רבה ועצומה, והתכונן לברית המילה בהכנות מיוחדות, ונהג במנהגים שונים מהרגיל שהיו לפלא, הוא נמנע מללכת למקוה כל השמונה ימים מטעמים הכמוסים אתו, וציוה להכין מלבושים חדשים וחבש שטריימל חדש לכבוד הברית גם ציוה לחדש את ספסלי בית המדרש ושולחנותיו, והכל לבש צורה חדשה וחגיגית.

הרה"ק מנאסויד זצ"ל הי' מספר שראו אצל הרה"ק מצאנז הכנה דרבה מיוחדת במינה לקראת הכנסתו של ר' ישעי'לע בבריתו של אאע"ה וכמותה לא ראו כשנולדו לו בניו הקודמים, ולמרות זקנותו שכבר הי' בגיל למעלה משבעים שנה, וכבר פסק מלמול, שינה עתה את מנהגו והתכונן למול את הילד בעצמו, ורכש לו לכבוד זה סכין מילה חדש.

הרה"ק מצאנז הי' המוהל וקרא שמו בישראל "יצחק ישעי'" על שם הגאון האדיר ר' איציק'ל האמבורגער, ועל שם הרה"ק ר' ישעי' מפשעדבורז זצוק"ל.

כי בן זקונים הוא לו

הגה"ק מקאלאשיץ הפליג מאוד את דודו הגה"ק מטשעחויב ואמר: איתא בזוה"ק שהבן נמשך ממוח האב, והיות שאחז"ל שתלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתן מתישבת עליהן, נמצא שבנו של התלמיד חכם הנולד לו לעת זקנתו עדיף הוא מן הבנים שנולדו בצעירותו, ובכן דודי מטשעחויב שהי' בנו הצעיר של זקני הגה"ק מצאנז, אע"פ שגדולת אחיו הגדולים נראית לעין כל מ"מ בפנימיות דפנימיות גדול הוא מיתר האחים.

גם הרה"ק מצאנז בעצמו העיד על שבעת בניו שהם שבעת הכוכבים של העולם, ובדברו אודות בניו הגדולים והצעירים אמר: הבנים הצעירים צריכים לכבד את הגדולים כמובן, אבל גם הגדולים צריכים לכבד את הצעירים כי הם נולדו בקדושה יתירה.

ופעם אמר הרה"ק מצאנז על בנו הרה"ק מטשעחויב: יגעתי להמשיך לו נשמה קדושה ורמה מאוד, חתרתי חתירה בכל העולמות וחפשתי עד שמצאתי אותה".

ארי בר חכים הוא לי'

מרן הק' מצאנז השתעשע הרבה בבן זקוניו, ופע"א כשביקר אצלו הרה"ק רבי יוסף מניישטאט זצוק"ל הידוע בתוארו "דער גוטער יוד" קראו אל החדר שהיה הפעוט מונח בעריסה, באמרו: בואו ותראו רבי מעריסתו".

ויסופר שפע"א נסע הרה"ק רבי דוד מדינוב לקרעניץ ונסע דרך צאנז לבקר בהיכלו של מרן הד"ח, ואמר לו הרה"ק מצאנז הייתי גם צריך לנסוע לקרעניץ אבל איני יכול, על כן אבקש לקחת את שני בניו הקטנים (ה"ה הרה"ק מראצפערט והרה"ק מטשעחויב) להשגיח עליהם, ולקחם הרה"ק מדינוב ונסע אתם לשם, באחד הימים כששניהם השתעשעו במשחקם עלה רעיון במוחו של ר' ישעי'לע, הוא התחפש כדוור לקח פיסת נייר בה רשם כמה מילים,ונכנס במרוצה לבית הרה"ק מדינוב תוך כדי קריאת "טעלעגראם, טעלעגראם", הוא מסר את הנייר

ימי ההילולא

כ' אלול

- רי פנחס יוסף דאכנער - שפירא מקאסוב ב"ר דוב בעריש תרל"ד
- רבי אשר אלימלך מקאזניץ ב"ר ירחמיאל משה תרצ"ו
- רבי אברהם יעקב מבאיאן - לעמבערג ב"ר יצחק תש"א
- רבי אליעזר מוויזניץ ב"ר ישראל (דמשק אליעזר) תש"ו

ג' אלול

- רבי ישכר בער מנאדבורנא ב"ר יצחק מקאליש - תר"ח
- רבי משולם זוסיא מזינקוב ב"ר יצחק מאיר - תרכ"ד
- רבי אברהם צבי אייזנשטאט (פתחי תשובה) ב"ר יעקב - תרכ"ח
- רבי ברוך מקונסטאנטין ב"ר יוסף מאוסטילא - תרנ"א
- רבי צבי הירש מלאמאז ב"ר דוד מקאצק - תרפ"ו
- רבי יצחק ישעי' מטשעחויב ב"ר חיים מצאנז - תש"ב
- ובנו רבי יעקב צבי הלברשטאם מסוכא - תש"ב

ד' אלול

- רבי צבי הירש אב"ד בערלין ב"ר ארי' לייב מאמסערדאם - תק"ס
- רבי ישעי' מפשעדבורז ב"ר מאיר - תק"צ
- רבי נתנאל הכהן פריעד אב"ד אוויוואראש ב"ר יחיאל מיכל (פני מבין) תרע"ו
- רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק ב"ר שמעון קלמן (אור שמח) - תרפ"ו

להרה"ק מדינוב ויצא חיש מהר חזרה למשחקיו, הרה"ק מדינוב נטל את הפתק ומצא רשום בה כאילו הרה"ק מצאנז מודיע שהיום הוא אמור לבוא לקרעניץ, הרה"ק מדינוב העלה בת שחוק על שפתיו מרעיונותיו של הילד, אולם מה מאוד השתומם כאשר לא יצאו שעות ספורות, והרה"ק מצאנז הגיע לפתע לראות את שלום בניו, הרה"ק מדינוב נתפעל מאוד וסיפר להרה"ק מצאנז מהטעלעגראם שקיבל מבנו, ענה הרה"ק מצאנז ואמר: אם אמנם עתה הוא עדיין בעל מופת אבל עוד יהיה בעל מופת בעתיד.

ימי ההילולא

ה' אלול

- רבי מנשה מקאזניץ ב"ר דוד - תקע"ד
- רבי יוסף הלוי ראטנבערג מקאזיווע ב"ר אהרן לייב - תרי"ד
- רבי דוד צבי שלמה מלעלוב ב"ר אלעזר מנחם מענדל - תרע"ח

ו' אלול

- רבי גרשון שמואל יו"ט ליפמאן ב"ר נתן העלער זצ"ל (תוס' יו"ט) - תי"ד
- רבי יקותיאל יודא ב"ר אלעזר ניסן זצ"ל אב"ד סיגוט (ייטב לב) - תרמ"ג

ז' אלול

- רבי משה סופר ב"ר יעקב שלום אב"ד טיסאפירעד (מהר"ם סופר) - תרע"ז
- רבי מרדכי ב"ר יוסף זצ"ל אויסטילא - תרל"ז

ח' אלול

- רבי אבא מרי ב"ר אלי' חלפן - שמ"ו
- רבי אברהם שמשון מראשקוב ב"ר יעקב יוסף מפולנאה - תקנ"ט

האיש מקדש

עוד בחיי אביו בא בקשרי השידוכין עם הרבנית פריידא בת הרה"ק רבי יחיאל העשיל מקריליווין (בן הרה"ק רבי יצחק מאיר מזינקוב בן הרה"ק בעל "אוהב ישראל" מאפטא), חתן הרה"ק מהר"י מבעלזא זי"ע, אשר בא להשתתף בשמחת התנאים שהתקיימו בצאנז, וגם שבת את שבתו שם.

ביתיים נסתלק מרן הק' מצאנז ויהי כעבור כמה שנים קבעו את זמן החתונה על יום ח' טבת, אור ליום ו' ערש"ק פר' ויגש שנת תרמ"א.

כי אבי ואמי עזבוני

בהיותו עלם צעיר לימים כבן שנתיים מתה עליו אמו ממגיפת החולי–רע שהשתוללה אז בעיר צאנז בהותירה אחריה ששה יתומים רכים, וסיפר ר' ישעי'לע שכשהלך ללווית אמו לקח אותו אביו ואת אחיו ר' שלום אליעזר'ל מראצפערט ואמר להם: בני, היודעים אתם מה שתאמרו היום, להוי ידוע לכם שמהיום הלאה תאמרו בכל תפילה קדיש, שזהו "יתגדל ויתקדש שמיה רבא", ואם כן בואו ואלמדכם פירוש תפילה זו, ונתלהב מאוד בעבודתו זו כל כך כמו בליל הסדר בשעה שהתחיל לתרץ את ה"מה נשתנה" והיה ממש לפיד אש עד כלות הנפש.

אחרי זמן מה שבת הרה"ק מצאנז את שבתו בעיר סטראפקוב, בעת התפילה קיפל את דפי הסידורים של בניו הצעירים לסמן להם איפה לומר את ה"קדיש", אחרי התפילה נכנס אליו האב"ד הרב הגאון ר' יוסף חיים זצ"ל בעמח"ס "טיב גיטין וקידושין" והתאנח, ושפך לפניו הרה"ק מצאנז את רגשי לבו ואמר לו: אתה רואה הרב מסטראפקוב, נשארתי לעת זקנתי אבא ליתומים צעירים, תתפלל נא בעדי שאזכה לאריכות ימים ושנים, שמי נקרא "חיים בן מרים", וגם שמך כן בהוספת השם "יוסף".

אך לא עבר זמן רב וביום כ"ה ניסן שנת תרל"ו בו ביום נחשכו המאורות ואביו עלה בסערה השמימה, עכשיו לקה בכפליים כאשר נשאר עתה יתום מאב ואם, לאחר הסתלקות אביו הק' עבר ר' ישעי'לע למשכנם של אחיו הגדולים, ונתחנך בעיקר על ברכי אחיו הק' משינאווא ומגאראלין זי"ע.

לפני החופה שאל הגה"ק מהר"י מבעלזא את החתן: האם בקשת את אביך לבוא על החתונה, והוסיף, בעת היותי על התנאים שלך בצאנז הבטיח לי אביך ז"ל שיהיה על החתונה, אבל רצון הקב"ה היתה אחרת, אבל כידוע מה דאי' בזוה"ק שנשמות האבות בגן עדן באים לעולם הזה בעת שמחת צאצאיהם, ואז בעת התנאים אמר לי אביך ז"ל עליך שלדעתו תהי' "ערליכער יוד" ולחש לי באזני כמה טעמים ברורים על זה, לכן בני יקירי היום הוא הזמן שתתפלל לה' שתהי' לך שייכות לאביך ז"ל", וכשהיו העם שומעים דברים אלו יוצאים מפי הגה"ק מהר"י מבעלזא נמס לבבם כמים.

לאחר חתונתו נשאר בעיר בעלזא, והיה סמוך על שולחן חותנו זקינו כמה שנים, שם ישב על התורה ועל העבודה, כשהוא מתחמם נגד אורו של זקינו הגדול, שם למד בחברותא עם דודו הגה"ק מהרי"ד מבעלזא, ע"פ מעשה שהי' שפע"א בא מרן הד"ח בחלום להרה"ק מהרי"ד וביקשו שילמד עם בנו האברך, כי הוא נתייתם בילדותו וצריך סעד לתמכו, ומאז התחיל ללמוד עמו שיעור קבוע משך זמן רב.

אך לא ארכו לו שם בבעלזא ימי שמחה ושלוה ופגעה בו מידת הדין בפטירת אשת נעוריו אשר לאחר שילדה לו שלשה ילדים שבקה חיים לכל חי, כאש היא רק בת כ"ז שנים, לאחר פטירתה המשיך לישב שם בבעלזא זמן מה, ואח"כ עקר דירתו משם ועבר לגור בעיר סאטמאר, שם הקימו לו חסידי צאנז ביהמ"ד שהנהיג כל זמן שהותו שם.

לאחר תקופה מסויימת נפטר הרה"צ ר' ירחמיאל טייטלבוים זצ"ל בנו בכורו של הגה"ק ר' משה יוסף טייטלבוים מאוהעל (שהי' חתנו של הרה"ק מקשאנוב זצ"ל אחיו של ר' ישעי'לע), ומאחר שמת בלא בנים הוזקקה אשתו לחליה,

ובראש הבי"ד שערכו את החליצה ישבו האחים הקדושים הגה"ק משינאווא זצוק"ל והגה"ק מקשאנוב זצוק"ל.

הרבנית אשת הנפטר ר' ירחמיאל הנ"ל היתה הצדקנית מרת אסתר מרים, בתו של הגה"ק ר' יעקב צבי מפאריסוב זצוק"ל בעמח"ס "עטרה לראש צדיק", מיד בסיום החליצה פנה אליה הרה"ק משינאווא בהצעה להינשא לאחיו האלמן ה"ה הגה"ק ר' ישעי'לע, והוסיף בהוסיפו: כי באם יבוא השידוך לידי גמר, יעל"ז אבי ואביך בגן עדן, כאשר הסכימה להשידוך, שלח הגה"ק משינאווא טעלעגראם להודיע לאחיו ולקבל את הסכמתו, כששמע הגה"ק ר' ישעי'לע הצעה זו שלח את בן אחיו הגה"ק מציעשנוב לשמוע חוות דעת חותנו הגה"ק מהר"י מבעלז, כיון שהגה"ק מבעלז רצה שישא את אחד משאר צאצאיו, וכשנכנס לשאול את פי חותנו נתן את הסכמתו המלאה ושיבח מאוד את הדבר, וכך נעשה ונגמר הדבר בכי טוב.

על כס הרבנות

בשנת תרמ"ג בתקופת מגורו בבעלזא השתדל אחיו הגה"ק משינאווא והשיג עבורו הצעת רבנות בעיירת טשעחויב, ברם לא אסתייע מילתא ור' ישעי'לע לא קבע עדיין את משכנו שם, ובינתיים עברה עליו צרת אשתו ונידודו לעיר סאטמאר כנ"ל, ולאחר שנשא את הרבנית השניה חזר ונתעורר ענין הרבנות ועבר לגור שם.

טשעחויב היתה עיר קטנה ואנשים בה מעט הגה"ק ר' ישעי'לע מצא בה בקעה להתגדר ולהנהיג את העיר כרצונו, בתיקון תקנות מועילות והוספת גדרים וסייגים, אך הנהגתו ביד רמה ועמידתו האיתנה בעניני דת ודין משכה עליו שנאה מאנשים התקיפים שבעיר אשר התחילו להקניטו ולרדפו ומררו את חייו עד שהי' לו קשה מנשוא, והחליט לעזוב את העיר לאחר ששימש בה כמה שנים ובד בבד גם לעזוב את כל משרת הרבנות ולהשתקע בעיר הגדולה קראקא.

בחודש ניסן שנת תרנ"ג עבר הגה"ק מטשעחויב לקראקא ופתח שם בית מדרשו, שם בקראקא ישב במנוחה ושלוה ועבד את השי"ת באין מפריע, והיה נערץ ונקדש על כל בני העיר שידעו והכירו כי גדול בקרבם קדוש ישראל.

ויסופר שפע"א נפגש אביו הרה"ק בעל דברי חיים עם הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן זי"ע אמר הרה"ק מפרימשלאן: "צאנזער רב איך בעהט אייך, מאכט נישט אלע אייערע קינדער רבנים", והשיב לו הרה"ק מצאנז הלא כבר כל בניי הם רבנים ומשמשים בכתר רבנות, והרה"ק ר' שלום אליעזר מראצפערט הוסיף ואמר: כאשר נולדנו הגיד לנו אבינו הקדוש, כי בטח עלינו התכווין הרה"ק מפרימשלאן בדבריו, ועל כן לא נתמנתי לרב ואב"ד מעולם ומעולם לא אהי', וכן אחי הרב מטשעחויב אשר באמת כן נתמנה לרבנות דק"ק טשעחויב עכ"ז אינו רב שם כי כל ימיו הי' גר בקראקא, והשם טשעחויבער רב היא רק כשם כינוי בעלמא.

עם מרן רביה"ק זי"ע

כידוע שררה בין הני תרי צדיקים קדושים ידידות עזה, רבי ישעי'לע אמר פעם לרבינו: ומסופר שפע"א נפגש רבינו עם הרה"ק ר' ישעי' מטשעחוב זי"ע בן זקוניו של מרן הד"ת, ונשק את רבינו על מצחו, ואמר לו: "הלא ידעתם כי אחים אנחנו, כי הדי נולדתם מברכתי של אבי הק' ז"ל". וכשרבי ישעי'לע הי' פעם על אם הדרך ועבר את העיר קראלי, בעת שרבניו כיהן שם כאב"ד, קיבל רבינו את פניו אצל מרכבת הברזל, ורבי ישעי' מרוב התרגשות אמר לרבינו: קראלער רב, איך וויסט נישט פארוואס איך האב אייך אזוי ליב" ונשק את רבינו על מצחו.

פ"א כשהי' רבינו במרחץ מארינבאד, הי' שם בעת ההיא גם הרה"ק ר' ישעי'לע מטשחיב זצוק"ל, ור' פייבוש משב"ק של רבינו הלך לשולחנו של הרה"ק מטשחויב ואח"כ הלך ר' ישעי'לע אתו, ואמר שרוצה לשמוע הקידוש מרבינו וישב אצל שלחנו עד גמירא. פע"א הי' רבינו בקראקא מקום מגורו של ר' ישעי'לע והלך רבינו לבקרו, וכשנפטר ממנו ליווה אותו ר' ישעי'לע עד סוף הרחוב, ושאלו אותו למה שינה מהרגלו ללוות עד סוף הרחוב והלא דרכו ללוות עד פתח ביתו, השיב להם "הרב הזה הוא גברא רבא ולגדולות נוצר להיות רבן של כל בני הגולה".

כשנשא רבינו בזו"ש בא ר' ישעי'לע מטשחיב לקראקא וערך סעודות שבע ברכות לכבודו של רבינו, ולפני הסעודה יצא רבינו מבין המסובין ושהה קצת והיו אנשים שחרה להם הדבר, וכששמע ר' ישעי'לע דבריהם הכריז, מי שרוצה יכול לילך מכאן אינני מעכבו, "אבל תדעו שהרב מסאטמאר הוא צדיק הדור וצריך שיהי' לכם דרך ארץ בפני צדיק הדור ואני מתגעגע הרבה פעמים לראותו".

על קידוש ה'

כמה ימים טרם פרוץ המלחמה ברח הגה"ק ר' ישעי'לע לעיר לעמבערג, מלעמבערג שב לעירו קראקא ודר בגעטא, בקיץ תש"ב עבר מקראקא לגעטא באכניא, שם נשאר יותר משנה עד להעלותו על קידוש ה'.

רביה"ק והרה"ק רבי שלום אליעזר"ל זי"ע אספו יחדיו סכום עצום של מאה אלף פענגאס לטובת הצלתו של רבי ישעי'לע ורצו להבריחו מהגעטא ולהביאו לאונגארין, כמו שעשו להגה"ק מבעלזא זי"ע שגם כן הי' בגעטא ההוא.

אבל לדאבון לבם לא עלה להם הדבר, וביום ג' אלול תש"ג מצאו הרשעים את מקום המחבוא בה הסתתר רבי ישעי'לע עם עוד כעשרים נכדי הגה"ק מצאנז זי"ע, הרשעים אמרו להגה"ק ר' ישעי'לע ברגעים האחרונים מה הוא מבקש, ואמר שרצונו להתעטף בטלית ולהניח תפילין שהי' לו בירושה מאביו הק', וכך כשהי' מעוטר בטליתו ובתפילין חבוש על ראשו ירו בו המורים ונעקד על קידוש השם, יחד עם כל שאר המחבוא, ה' יקום דמם.

כשהגיעו לאזני רבינו הבשורה הנוראה שהדייטשן תפסו את רבי ישעי'לע והרגו אותו, הספידו מספד גדול ומר בסאטמאר ובתוך הדברים צעק ובכה: "מען קען נישט אויסאלטן די גזירות רעות וואס מען הערט, מען האט צוגענומען פון אונז דעם היליגן רב'ס א קינד, אשר אמרנו בצלו נחי' בגוים"...

וישאלו איש לרעהו לשלום, ר"ת למפרע אלול, על דרך פשוט כי זמן תשובה לכל הוא בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, וכבר אמרו חכז"ל עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, ובין אדם לחבירו צריך שירצה את חבירו, וידוע מה שפירש רש"י שבת פרק במה מדליקין ד"ה דעלך וכו' רעיך וגו' אל תעזוב זה הקב"ה, אל תעבור על דבריו, לישנא אחרינא חברך ממש גזלה גניבה וכו', וזה שרימז בחודש אלול, ר"ת וישאלו איש לרעהו זה הקב"ה גם לרעהו ממש לשלום להתפייס יחד.

(ייטב פנים)

◆◆◆

ורמזו זה במשנה נותנין לבתולה שנים עשר חודש פי' שמזל אלול הוא בתולה והם מכפרת על שנים עשר חודש וכן אמרו במדרש והביאו הטור א"ח שהזקנים מקדימים מחודש אלול והקב"ה מכפר שליש עוונות בעבור תשובת הזקנים המקדימין, ופירשו בזה מה שכתוב הנביא אז תשמח בתולה במחול בחורים וזקנים יחדיו פירוש שנמחול עוונותי' בחודש אלול שהיא מזל בתולה אפילו לבחורים בזכות הזקנים וז"ש במחול בחורים וזקנים יחדיו והוא חסד השי"ת שמביא ימי אלול כל יום שהוא י"ב שעות שעה אחת ליום והם ימי קודש המכפרים על ימי חול והייט אספרם מחול ירבון שימי אלול הקדושים ירבון על ימי החול של כל השנה וזהו שתקנו בסליחות לעמוד קודם היום כדי שירבו יותר מימי החול.

(פנים יפות)

◆◆◆

הרמז על תקיעות בחודש אלול בפ' בהעלותך, עשה לך שתי חצוצרות כסף וכו' מקשה תעשה אותם ויהיו לך למקרא ר"ת אלו"ל הנה בחודש אלול הוא התיקון לכל השנה, כמו שיש י"ב צירופי הוי"ה המשפיעים לכל י"ב חדשי השנה הנה השימות אלו מה שיש בזה יש בזה כידוע, כן חדשי השנה ג"כ מה שיש בזה יש בזה, וממילא התיקון מן חודש אלול הוא התיקון לכל החדשים ודו"ק והנה ימי השנה המה שס"ה נגד שס"ה גידין כידוע וכמו שהשס"ה גידין תלוין זה בזה כ"כ השס"ה ימים תלוים זה בזה ואם האדם מתקן יום אחד נחשב כמו שתיקן כל השס"ה ימים כמאה"כ יום לשנה יום לשנה כמספר הימים אשר תרתם וכו' והנה מדה טובה מרובה ויום אחד יוכל לתקן כל השנה.

(חסד לאברהם)

◆◆◆

תקעו בחודש שופר וכו' כ' הפוסקים שמרומז בזה לתקוע שופר ל' יום והיינו תקעו בחודש שופר, והטעם ע"ד מה דקיי"ל במי שבא לדין דאומרין לו כל ראי' שיש לך להביא תביא מכאן ועד ל' יום כמבואר בסנהדרין כן מזהירין ומזכירין אותנו לתקן ולהכין כל זכיותנו ל' יום לפני יום הדין הבעל"ט ע"כ אה"כ תקעו בחודש כלומר בחודש אלול שופר כי בכסא ליום חגנו הוא יום הדין הבעל"ט מ"ט כי חוק לישראל הוא שכך הדין להזהיר הבע"ד שלשים יום מקודם להביא זכיותיו וכמו כן במשפט לאלקי יעקב ע"כ תקעו בשופר כל ל' יום, ומה"ט נקרא חודש אלול חודש הרחמים והרצון דהנה אחז"ל מתחילה עלה במחשבה לפניו יתברך לברוא העולם במדה"ד וראה שאין העולם מתקיים שיתף מדה"ר והקדימו למדה"ד כמ"ש ביום עשות ה"א ארץ ושמים, וע"פ פשוטו אינו מובן כי לא בן אדם הוא ויתנחם וגם מה ענין שיתוף מדה"ר להקדימו, אמנם ע"פ הנ"ל יל"פ שלפי שראה שאין העולם מתקיים בדין לבד ע"כ הקדים מדה"ר בחודש אלול לפני מדה"ד שהוא ביום הרת עולם אשר הוא ית"ש יושב על כסא דין וע"י שהקדים לנו הזמן לתקן עצמינו והעיר אותנו בתשובה להקדים עצמינו במליצים טובים בזה שיתף מדה"ר למדה"ד דעי"ז יש זמן לתקן ולעשות הכנה לפעול רחמים לצאת אח"כ זכאי בדין והיינו דאמרו שיתף מדה"ר והקדימו למדה"ד.

(קרן לדוד)

אין לנו במה לבוא לפני המלך

הי' רגיל רבינו לומר טעם על מה שהצירוף של חודש אלול יוצא מס"ת פסוק וצדק"ה תהי"ה לנ"ו כ"י (ההו"י), כי אין לנו במה לבוא לפני המלך ה' רק לבקש חסד וצדקה מבעל הרחמים.

מחזור דברי יואל (ר"ה)

ה'הלל' של מרן רביה"ק זללה"ה בר"ח אלול בטבריא

סיפר לי הרה"ח ר' מאיר קליערס נ"י, זוכר אני פעם בראש חודש אלול כשהרה"ק מסאטמאר זצ"ל היה בעיר טבריה, והתפלל בבית המדרש סמוך לבית אבי הגאון ר' משה זע"ל, ואבי עמד על הטאראסע תחת חלון בית המדרש, ושמע את הרה"ק אומר הלל, ומשני עיניו של אבי ירדו דמעות.

שיח זקנים (ח"ד עמ' ש"ח)

אמירת תהלים בחודש אלול

גודל שבח מעלתה וסגולתה ומנהגי הצדיקים

כפ״ר לעמך ישראל

נוהגין בכל יום של ימי החל מראש חדש אלול ואילך אחר התפלה אומרים בצבור עשרה מזמורים תהלים, ומתכונים לגמר כל תהלים שני פעמים קדם ראש השנה. והיא עולה כמנין כפ״ר. ומתחילין אחר ראש חדש כדי לומר יהי רצון המסדר אחר אמירת תהלים בשלמות עם התחנונים כו׳. ואחר היהי רצון אומר קדיש יתום וכו׳, ובימי תשובה שבין ראש השנה ליום הכפורים אומרים יותר מעשרה מזמורים בכל יום בכדי לגמור כל תהלים פעם שלישית קדם יום הכפורים.

מטה אפרים – תקפ״א ס״ח

גורם התלהבות ואהבת הבורא ב״ה

והמעיין בספרי מוסר ובספרי הפוסקים, יראה איך שיש להיזהר מאוד באמירת תהלים בכל יום, ובפרט בחודש אלול, כי בשתיים ייחשב, בעמוד העבודה ובעמוד התורה, וכעוסק בנגעים ואהלות כמובא בגמרא. ומסוגל לכל דבר וגורם התלהבות ואהבת הבורא ב״ה (עיין בשו״ת נוב״י חלק או״ח סימן ל״ה) ע״כ.

קצה המטה (על המטה אפרים שם ס״ק כ״ה)

מנהג ישראל תורה

מנהג ישראל תורה לומר תהלים בכל חודש אלול, ועל כן בראשית נוטריקון ״אמרו ת׳הלים ב׳חודש א׳לול ר׳צויים ש׳בחים.

אגרא דכלה פר׳ בראשית

ויאמרו לאמר אשירה לה׳, ר״ת אלול

בזה נכון המנהג שכתב המחבר בסי׳ תקפ״א, נוהגין לקום לומר סליחות ותחנונים מר״ח אלול ואילך, ואם כי כתב הרמ״א שאנו אין נוהגין כן, עם כל זה המנהג לומר זמירות שירות ותשבחות שאמר דוד המלך ע״ה מר״ח אלול ואילך ולרמוז על זה ר״ת אלול –ו׳יאמרו ל׳אמור א׳שירה ל׳ה׳.

ייטב פנים

כיבוס הפה לתפילת הימים נוראים

״שעל ידי אמירת תהלים בחודש אלול מכבסים את הפה שנוכל להתפלל התפלות של הימים הנוראים בקדושה וטהרה כדבעי״.

ייטב פנים – שירת דודי י״ח

בנוסף על התמדת התורה

הימים הקדושים האלו הגם שצריך ללמוד בהתמדה יותר מכל השנה, כאמרם ז״ל (על דרך התשובה, שהוא) הרגיל לקרות דף אחד ילמוד ב׳ דפים, ולחזור על הלימודים לשם השי״ת, לקיים מה שנאמר אם שמוע תשמע, אם שמוע בישן תשמע בחדש, עם כל זה צריך להאציל איזו שעות לומר תהילים בכוונה עם פירוש המילות ולשפוך דמעות לפני שומע תפלות בקול בכיות, כי זו העת והזמן להתפלל לפני השי״ת שיקבל תפלותינו לכל השנה.

אור פני יהושע (גאלאנטא)

תהלים בלילה בחודש אלול

נתתי לו [להרה״ק רבי פנחס מקאריץ זללה״ה] פדיון עבור חולה במוצש״ק, וציוה לומר תהלים, ואמר שבחודש אלול מותר לומר תהילים בתחילת הלילה.

אמרי פנחס, אלול אות תכ״ז

יותר מכדי הרגלו

הנה עת לחננה כי בא מועד ימי הסליחות, והמה בכלל ימים נוראים, ועינים להם ל״ו יראו שכל איש מישראל מעם קדוש אפילו קל שבקלים מתעורר בצדק להחזיק לבו בימי הסליחות לילך להתפלל בביהכ״נ ולומר מזמורי תהלים יותר מכדי הרגלו בכל השנה.

יסוד ושורש העבודה שער המים פרק ד׳

פותח שערי תשובה השייך לנשמתו

יש כמה ששער התשובה סגור בפניהם ויש שאינו יודע להגיע אל השער השייך לו שדרך שם דיקא צריך לשוב להשי״ת, וכיו״ב שארי מניעות המונעים את האדם מן התשובה עד שיכול ח״ו לכלות ימיו ולמות בלא תשובה ח״ו, ועכ״ז מסוגל אמירת תהלים שאפי׳ אם אין לו שום התעוררות לתשובה, אזי ע״י תהלים יזכה להתעורר לתשובה, כי כל אחד כפי מה שהוא יכול למצוא את עצמו בתוך אמירת תהלים, ועי״ז יזכה להתעורר ולעשות תשובה ולבוא לשער של תשובה השייך לנשמתו, ולפתוח השער עד שיזכה לתשובה שלמה, ועי״ז ישוב השי״ת אליו וירחמהו אשרי לו, ע״כ בימי אלול ועשי״ת עוסקין כל ישראל באמירת תהלים, כי אמירת תהלים מסוגל לתשובה.

ליקוטי עצות – ערך תשובה

אין לך נגד המקטריגים יותר מתהלים

ראיתי בכמה מקומות מאז ומקדם גם אבותי ספרו לי המנהג הזה הנכון והיפה, מר״ח אלול ועד יוה״כ תיכף אחר התפילה לומד ספר תהלים בקול בכי ונעימה, האחד יודע לזמר ולדבר יעמוד לפני התיבה וכל העם עונין אחריו, אמרתי ג״כ לעשות הטוב והישר הזה למנהג בעירנו כי העיקר בחודש הזה להכרית ולהבריח המסטינים הנאספים כו׳ בימי הדין ח״ו, לכן אנו באים בחודש הזה שהוא יוסף להוסיף, ומאן דיוסיף מוסיף ולא יאסף, ואין לך דבר שעומד בפני המקטרגים כמו הספר תהלים

הנקראים מזמורים שבהם יוכל לזמר ולהכרית כל הקוצים והחוחים הסובבים את השושנה העליונה. ומחמת זה שאנו צריכים דוקא בזה החודש לבער הקוצים ידרוש על כל קוץ תהלי"ם תהלי"ם בכונה ובבכיה לאמר התפילה שאחר כל הספר ושלא יהיו פחות מעשרה שיאמרו הי"ג מדות בסוף יהי רצון, ובאם יש איזה מקום ועיר שלא יודעים מן המנהג הטוב הזה ראוי להודיעם שלא ימושו מן הספר תהלים בכל יום מהחודש הזה, ויהא חשוב כאילו עסקו בנגעים ואהלות, וזכות דוד המלך ע"ה יעמד להם להוציא כאור משפטם לחיים ולשלום.

שער המלך חודש אלול – פרק ב'

הזמן היותר מסוגל בשנה לתהלים

איתא בספרים שבג' זמנים הם מסוגלים ללמוד בספר תהלים, בשבת ור"ח ויו"ט, ולמעלה מהם בימי חודש אלול, והוא היה נותן בהם סימנים כי פתח באשר"י וסיים באשרי כל חוסי בו, ר"ת אשרי – א'לול ש'בת ר'אש חודש 'יום טוב, ויש נוהגים ללמדם בחודש אלול ושבת ור"ה ויוה"כ ב' פעמים כו', להשלים למנין כפ"ר, וזהו נמי רמוז במילת אשרי שהוא נוט' של שבת ר"ה יוה"כ שבהם שנ"ו וישירו, ועל השנו"ת אמר אשרי פעמיים בתחילה ובסוף כאמור.

אמת הראש (בהר"ח פלאג'י ז"ל)

לומר מזמורים שונים

טוב ג"כ לומר מזמור קמ"ג מתהילים, שתוכנו שלא ידקדק השי"ת במשפט ובקשה לישועה, אחר כל תפילה מר"ח אלול ועד מוצאי יוה"כ גם טוב לומר מזמור נ"א מתהילים, אשר הוא יסוד מוסר לעיקרי התשובה. עוד רחש ליבי דבר טוב אומר אני מזמור ל"ב מתהילים אשר הוא ג"כ בקשת רחמים ותשובה, ואשריו מי שיכול להוסיף פרקים אלו כדי להיטיב עם נשמתו, והעיקר יאמרם במתון ובכוונה ויקובל לרצון לפני הש"י.

יפה ללב – סי' תקפא

אין לתאר היראה בעת שהתחיל ללכת לביהכ"נ

רבינו הקדוש מצאנז זצ"ל היה תמיד מתפלל עם הקהל ביחד בבית המדרש שבביתו שחרית ומנחה ומעריב, רק מחודש אלול היה רבינו הולך בבוקר להתפלל לבית המדרש דהעיר, ואי אפשר לתאר לכם גודל הפחד שהיה בכל העיר כשהתחיל רבינו לילך לבית המדרש דהעיר להתפלל, כל אנשי העיר היו מרגישים שהוא חודש אלול, והיה הקהל אומרים בציבור ח"י קאפיטל תהלים, רק ביום עש"ק לא היו אומרים אחר התפילה אלא לפני אור היום היה הציבור ביחד גומרים כל התהלים, וכל חודש אלול היה רבינו מצוה להתפלל לפני התיבה לבעלי תפילה שהיו מתפללים בהתלהבות כדי לשבר הלבבות בשמחה בחודש אלול היה רגיל לרבינו זצ"ל לומר התורה בניגון מיוחד המעורר לתשובה.

כל הכתוב לחיים, דרכי חיים אות מב, אוצר החיים

מנהג רביה"ק זי"ע

הנהיג רבינו הקוה"ט זי"ע אצל תלמידי הישיבה לסיים תהלים בכל ערש"ק מברכין החודש אלול, וכן עוד חרוט על לבנו בבואו ביום י"ג מדות לביהמ"ד וסיים כל ספר תהלים עם הציבור כמנהג אבותיו הק' זצ"ל, ובביהמ"ד של ה"ייטב לב זצ"ל סיימו ב' פעמים תהלים ביום זה, כי היה רגיל להתחיל באמירת התהלים אחר חצות הלילה, ואח"כ נשא מדברותיו בהתעוררות עצומה ואח"כ אמרו סליחות, ואחר התפלה סיימו תהלים בפעם השניה.

תהלים דברי יואל – הקדמה

מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו

כל חודש אלול עד יוה"כ בכל שבוע ביום ה' היו אומרים אצל הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע כל התהילים, ואין מפסיקין בין ספר לספר לומר יה"ר ולא קדיש יתום, כמבואר בעטרת צבי פר' ויחי "מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהילתו". לומר ה' ספרים תהילים בלי הפסק בציבור מסוגל להמתקת הדינים.

ילקוט מוהרי"א מזידיטשוב – קנג

התחיל לומר עם הציבור

מיום ב' דר"ח אלול אחר התפלה התחיל הבית אהרן מקארלין זי"ע לומר התהלים עם הציבור.

מנהגי בית אהרן

בזעקתם בעוד ליל

בחודש אלול כשעתיים לפני אור הבוקר היו באים רבים מאנשי העיר לביהמ"ד ואמרו כולם בצוותא כל התהילים עד גמירא.

מנהגי קאמארנא – חודש אלול

ח"י מזמורים בכל יום

הרה"ק ר' יצחק מסטיטשין זצ"ל סיפר ששמע מאביו הרה"ק מראזוודוב זצ"ל שהיה אצל הרה"ק ר' אשר מראפשיץ זצ"ל בחודש אלול, ונהג לומר בכל יום י"ח מזמורי תהלים.

נזר הקודש עמ' קמט

בקול חוצב להבות אש

ב' דר"ח ובכל ימי אלול דחול, ובעשי"ת היו אומרים אחר תפילת שחרית ותקיעת שופר ספר אחד מתהילים, ספר ראשון ביום ראשון בשבת וספר שני ביום ב' וכו', וספר חמישי ביום ה', ובהתעוררות אמירת היה"ר שקודם ואחר תהילים עם הי"ג מדות של רחמים ממש מרפסין איגרא בקולו החוצב להבות אש (של המנחת אלעזר זצ"ל ממונקאטש), ועפ"י רוב ביום שהתחילו לומר תהילים בראשונה בימי אלול היה בעצמו הש"ץ, וכן באמצע החודש כל פעם לפי ענינו ודרכו בקודש עמד בעצמו לפני התיבה בכל ספר תהילים והיה"ר.

דרכי חיים ושלום – אלול עמ' רלג

דער סעזאן פון תהלים

בחודש אלול מרבים באמירת תהילים ואדמו"ר מוהרש"ב (מליובאוויטש) זי"ע אמר: "דאס איז דער סעזאן פון תהלים".

מנהגי הרש"ב

שפוך כל איש נפשו בתחינה

נוהגין בחצר בעלזא בחודש הרחמים והסליחות לומר בציבור פרקי תהילים מידי יום ביומו לאחר צלותא דצפרא עם תפילין דר"ת, לפי סדר מיוחד וקבוע, לאפוקי בימים מסוימים אשר לא אמרו בהם תחנון אז ג"כ לא אמרו תהילים וכן בערבי שבתות (מפני כבוד השבת). ובשנה האחרונה לפני פטירת הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע וכבר הרגיש חולשה גדולה בחודש אלול, והיות שנוהגים בבעלזא שביום א' דסליחות היה אומר לפני התיבה לאחר תפלת שחרית כל ספר תהילים בביהכ"נ, בשנה ההיא מחמת חולשתו לא הניחו הגבאים להיכנס לביהכ"נ לומר תהילים, אבל מרן זצ"ל אמר שברצונו דווקא להיכנס לביהכנ"ס ולומר תהילים כמו כל שנה ושנה וכן עשה כרצונו הטוב, ובשובו לביתו לאחר גמר התהילים אמר לאנשי שלומו "האם לא היה כדאי להיכנס לאמירת התהילים לשמוע איך בני ישראל שופכים את ליבם באמירת היה"ר שאחר גמר התהילים".

כתבי חסידים

כל הספר תהלים בכל יום

מר"ח אלול עד אחר יוה"כ אמר האדמו"ר ה"אור מלא" מקאסאן זצ"ל אחר התפלה בתפילין פרשת היראה ופרשת התשובה, וכל ספר תהילים בכל יום, חוץ מסדר התהילים שאמר בבוקר לפני התפלה.

הליכות קודש עמ' קעא

תהלים בשבתות חודש אלול

משבת מברכין ר"ח אלול כל שבת ושבת סיים רבינו האדמו"ר ראז"ז מקרעטשניף זצ"ל תהילים בציבור בש"ק אחה"צ עד ר"ה.

רזא דעובדא

משבת מברכים אלול ועד שבת שובה מסיימים בחצה"ק נאדבורנא כל ספר התהילים בציבור בשבת אחה"צ קודם מנחה, וטובלים במקוה קודם התהילים.

קול דודי דופק עמ' כו

אל תסתכל בקנק"ן אלא במה שיש בו

בכל ימי החודש אמרו במנין שלו (של אדמו"ר מפאפא זצ"ל) אחר התפילה י' פרקי תהילים כמובא בספה"ק על מנת שישלימו במשך כל החודש כל ק"נ פרקים ב' פעמים כמנין כפ"ר, והיה מזרז לאנשיו שיאמרו התהילים בכוונת הלב ולא סתם אמירה משפה ולחוץ בהוסיפו רמז אל תסתכל ב"קנקן" – כלומר אל תסתפק במה שנאמר ב' פעמים ק"נ ק"נ פרקים כמנין כפ"ר, "אלא במה שיש בו", דהיינו הכונה מפנימיות הנפש ורעותא דליבא.

תולדות בעל ויחי יוסף – עמ' קפה

ראשית כל תרופה לכל מקרה ודאגה

נהגו בכל חודש אלול בחצר תולדות אהרן עד לאחר יוה"כ שבכל שבת לפני תפלת המנחה אומרים בביהמ"ד ביחד כל ספר תהלים בציבור, (כמש"כ בספר התקנות פרק נ"ג, ובזידיטשוב היה המנהג כן כל שבוע ביום חמישי מחודש אלול עד עיו"כ). ובכל יום אחרי התפלה נהג לומר עשרה מזמורי תהלים לפי הסדר, כדי לגמור כל ספר תהלים פעמיים בחודש זה, ואח"כ אמר היה"ר ואח"כ אמר קדיש יתום, ולבד מסדר זה היה לו סדר מיוחד לאמירת תהלים בהיותו סגור בחדרו בהתבודדו עם קונו, ודיבר אז ממעמקי לבו בשפך דמעות, וברוב השתפכות נפשו פנה עצמו מפנימיות לבו אל אביו שבשמים, שזו היתה אצלו ראשית כל תרופה לכל מקרה ודאגה שהעיקו על לבו והרבה פעמים הרגיש הטבה והמתקה אחר התהלים שהשתפר הכל לטוב.

זכור לאברהם ח"ג עמ' נט

לעורר האהבה בין כנס"י לאביהם שבשמים

מנהג אמירת תהלים בחודש אלול מובא בפרי מגדים (סי' תקפ"א סק"א), וכתוב במטה אפרים שנהוג לומר עשרה מזמורים בכל יום, וגומרים התהלים פעמיים בזה החודש וסך המזמורים עולה למנין כפ"ר, ומנהגנו לומר ח"י פרקי תהלים מקורו טהור מהגה"ק מצאנז זי"ע, ולפי מנהגנו נמצא שבמשך כל חודש אלול גומרים ספר תהלים ג' פעמים. ואמר אדמו"ר מהר"ש זצוק"ל שטעם מנהג אמירת תהלים בימים אלו הוא כדי לעורר רחמי שמים ולפתוח שערי קדושה ולעורר את האהבה שבין כנסת ישראל לאביהם שבשמים, על ידי פרקי נעים זמירות ישראל המלאים ברגשי געגועין ואהבה והבא לטהר מסייעין אותו.

זכרנו לחיים – באבוב

שערי שמים פתוחים לקבלת תפילות ותשובות

אלול הוא זמן פתיחת שערי תפלה ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר, דהנה מניעת קיבול התפלה כתיב סכותה בענן לך מעבור תפלה, עננים הם המסכים מהקליפות המכסים פתח שערי שמים על ידי העונות לבל תוכל התפלה לכנוס, והנה בחודש אלול זמן פתיחת שערי שמים לקבלת התפלות והתשובות, וזה פעל משה לכל ימות עולם על ידי מלחמת סיחון ועוג שסילק מזוזת הקליפה מן פתח הקדושה, ונפתחו שערי הקדושה ויבואו קדושים בזה השער לה' בתפלתם ותשובתם, ושערי שמים נפתחים לקבלם ברצון, והנה גם הוא התאמץ אז בתפלה בעת ההוא דייקא, לאמר לדורות שבעת ההוא פותחים שערי שמים לקבל תפלות ישראל ברחמים.

בני יששכר

שי"ד ושבחה הלל וזמרה, ברגשי תודה והוקרה, לשגר ברכתינו, מעומק לבבינו, למע"כ ידידינו הנכבד כביר המעשלא ישבות חשיכה כאורה, להרבות פעלים לתורה ולתעודה חשיכה כאורה, למען הכלל והפרט עוסק יום ולימשליך עצמו מגד לכל דבר שבקדושה, במידה מרובה וגדושה, עוסק בצרכי ציבור באמונה באמת ובתמיהוא הגבר אשר אזר כגיבור חלציו ברוח מסורה, למען הצלחת השבת המרומם באת"ק מירון למעלה מן המשוערצב"י תפארתו יעלה על ראש שמחתו, כשמו הטוב כן תהלתו, יראתו קודמת לחכמתו, והוא יהיה לעטרת צב"י

הלא הוא ידידינו היקר הנכבד והמחודר

מו"ה

שלמה צבי עקשטיין

הי"ז

חבר הנהלת מוסדות ישב לב בארה"ק

לרגל שמחת נישואי בתו למז"ט בשעטו"מ

עב"ג החתן החשוב המזופלג בתורה זבידאה, נודע לתהילה זתפארה

כמר **מנחם זאב** הי"ז

בן הר"ר **ישראל שלום אונגאר** הי"ז

אב"י בקרית יואל יע"א

ויהי נועם ה' עליכם, שתשרה שכינה במעשי ידיכם, ותזכו להמשיך בפעליו הברוכים
בהרחבת גבולי הקדושה, מתוך בריות גופא ונהורא נפישא, ובשכר זאת יברכהו ה'
באורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעמים, ואך טוב וחסד ירדפוהו כל הימים, אכי"ר.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה, אסירי התודה והברכה

ועד השבת המרומם

במרה"ב ובמרה"ק

פנימי | תענה | בלתי מוגה

משוקחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביקור אצל הגה"צ רבי ישראל יעקב לאנדא שליט"א

גאב"ד באר שבע

בבית ב"ג הרבני הנגיד מוה"ר עקיבא הערש קליין הי"ו

מוצש"ק פרשת תצוה תשפ"ו לפ"ק

מוה"ר חיים שלמה פישער הי"ז, משב"ק: דער רב האט שוין געדארפט אהיים פארן, נאר דער ירום הודו... לאזט נישט (מפני אימת המלחמה עם איראן לא היו שיירות מצויות לנסוע מארה"ב לאר"י).

רבינו: ווען? היינט מוצאי שבת האט מען געדארפט אהיים פארן?

גאב"ד באר שבע: יא, האלב צעהן.

רבינו: מענטשן פארן אהיים דורך מצרים, כ'האב געזעדט היינט מיט אפאר מענטשן, זיי פארן דורך מצרים, מ'האט מיך געזופן סיי די וואס קומען אהיים דורך מצרים, און סיי די וואס פארן אהין דורך מצרים.

הרח"ש: אפשר אז דער רב וויל נישט פארן אזוי קיין ארץ ישראל, אלם "לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד" (דברים יז, טז).

גאב"ד באר שבע: יא, אבער איך וואוין נישט דאהי, איך מוז דאך אהיים פארן, נו וואס זאל איך טוהן, איך קען דאך נישט דא בלייבן....

רבינו: דער רבינו בחיי (שופטים יז, טז) שרייבט אז דער איסור וואס שטייט אין פסוק, איז נאר געווען לשעה און נישט לדורות, ס'איז אינטערעסאנט.

גאב"ד באר שבע: אסאך ראשונים האבן אנגענומען אזוי. דער רמב"ם האט דאך געוואוינט דארט.[1]

רבינו: יא, דער ריטב"א אין מס' יומא (לח.) זאגט טאקע אויף דעם, אז דער רמב"ם האט דארט געוואוינט, זאגט ער אז דער איסור איז נאר געווען בזמן שישראל שרויין על אדמתן. היינט איז נישטא דער איסור, אזוי זאגט ער דארט.[2]

---

1 **ויש לעיין שבספר כפתור ופרח (פרק ה') כתב ששמע במצרים מפי ה"ר שמואל (אחד מבני בניו של הרמב"ם ז"ל) שהרמב"ם היה חותם במכתביו כשגר במצרים 'משה בן מימון העובר בכל יום ג' לאויון של האיסור לגור במצרים'.**

אבל באחרונים תמהו על דבר זה, וכתבו ומי יאמין כי איש קדוש כרבינו הרמב"ם, שכל מה שכותב בחבוריו הוא נאה פוסק ונאה מקיים, ולא יתכן שהתם כן, ולכן מסיק רבי ישראל אב"ד מצרים (בספח אגן ספיר ל' ע"א) וכן בישרי לב (יור"ד י' ע"א) ששמועה זו היא עלילה שטפלו עליו שונאיו.

ויש לציין שהרדב"ז על הרמב"ם (בפ"ה מהלכות מלכים הלכה ז) מיישב שהרמב"ם אנוס היה על פי המלכות, שהיה רופא למלך ושרים, וגם אני נתיישבתי שם זמן מרובה ללמוד תורה וללמדה, וקבעתי שם ישיבה, ובכי האי גוונא מותר.

2 **וז"ל שם: ומיהו תמיהא מלתא על מה סמכו העולם לגור בזמן הזה במצרים כגון הרמב"ם ז"ל וכמה גדולים אחרים. ויש אומרים שאותן עיירות כבר נתבלבלו ונחרבו, ואלו עיירות אחרות הן שנתיישבו אחרי כן. וה"ר אליעזר ממיץ תירץ שלא אסר הכתוב אלא להולך בדרך ההוא שמארץ ישראל והמדבר למצרים, דהכי כתיב קרא לא תוסיפון לשוב בדרך הזה.**

והנכון יותר שאין האיסור ההוא אלא בזמן שישראל שרויין על אדמתם, אבל בזמן הזה שנגזר עלינו להיות נדחים בכל קצוי הארץ, כל חוצה לארץ אחד הוא, ואין איסור אלא שלא לצאת מדעת מן הארץ לחוצה לארץ, עכ"ל הריטב"א.

ויש לציין שכן כ' ברא"ם (פר' שופטים) וכן במרדכי (סוף פרק השולח), ובדברי שאול (לבעל השואל ומשיב מהדורא קמא ריש פרשת מסעי) כתב דלפי זה א"ש הא דנתקשו הראשונים מדוע היה צריך התורה בפרשת מסעי לכתוב את כל המסעות של בני ישראל, לפי זה א"ש דכיון דלא אסרה התורה לשוב למצרים רק אותו הדרך שהלכו ממצרים לאר"י, לכן היה צריך לכתוב כל המסעות.

ועיין בסה"ק ויואל משה (מאמר של"ש אות ו', ועוד) מה שדן באריכות בדבריו.

גאב"ד באר שבע: אבער ס'איז ווערד געווען צו פארבלייבן, צו קענען טרעפן דא דעם רבי'ן.

כ'האב אינזין געהאט צו פרעגן, כ'דארף וויסן א קלארע מסורה, כ'האב יעצט געענדיגט מיין ספר אויף יורה דעה, כ'האב געשריבן דארטן א תשובה אויף הנולד בבין השמשות, כ'וויל הערן פון רבי'ן קלאר וואס איז מנהג רבותינו אין דעם.

רבינו: לגבי דעם ברית ביום השמיני?

גאב"ד באר שבע: יא, כ'רעד וועז ס'איז געבוירן געווארן פרייטאג, און ס'איז שוין נאך די שקיעה, צי מ'קען מל'ן דעם אנדערן פרייטאג, כמובן פאר די וואס האלטן ווי רבינו תם.

רבינו: ניין, מ'האט נישט געמאכט דעם ברית פרייטאג, ווען ס'איז געבוירן נאך די שקיעה.[3]

ס'איז אזוי, וויפיל צייט נאך די שקיעה רעדט איר?

גאב"ד באר שבע: כ'האב געהערט אז ס'איז דא וואס האלטן אז אויב ס'איז נאר צעהן מינוט נאך די שקיעה קען מען נאך יא מאכן.

רבינו: מ'האט מחמיר געווען און מ'האט נישט געמאכט. אבער מ'קען נישט זאגן אייביג אזוי, דאס הייסט אויך ווען ס'איז ממש געווען די לידה גראד נאך די שקיעה, ווייל מ'נעמט אין באטראכט אז די לידה אליינס געדויערט אויך, במילא קומט אויס אז אויב ס'איז צוויי–דריי מינוט נאך די שקיעה, דעמאלטס איז שוין געווען הוציא ראשו נאך פאר די שקיעה, במילא האט עס שוין א דין ווי ילוד.

גאב"ד באר שבע: איך האב געשריבן אנדערש. אבער כ'וויל שרייבן אין רבי'נס נאמען, ס'איז קלאר אזוי?

רבינו: אזוי טוט מען דא. אלע יארן האט מען דאהי אזוי געטוהן.

גאב"ד באר שבע: דער ברך משה האט אזוי געהאלטן?

רבינו: יא. און דער פעטער ז"ל אויך.

אין דער אלטער היים פאר די קריג וויים איך נישט, אבער דאהי האט מען אזוי געטוהן.[4]

דער טאטע ז"ל האט מיר אמאל פארציילט אז דער פעטער ז"ל האט אים גערופן, ער האט אים געפרעגט צי ער וויסט ווי אזוי דער זיידע ז"ל (מרן העצי חיים) האט זיך געפירט, ער האט נישט געדענקט וויזוי מ'האט געטוהן אין סיגוט.[5]

---

3 עיין בס' מרא דשמעתתא (אות תא) שמביא דהעיד הגה"ק רמ"א פריינד ז"ל מרביה"ק (בעל דברי יואל ז"ל) בזה"ל: בשעהה בארה"ק אמר לי כי אם נולד התינוק מהשקיעה הראשונה לשי' הגאונים ועד צאה"כ לר"ת הוא מחמיר למולו ביום שלמחרת ע"כ.

ומציין בהערות לשו"ע (יו"ד סי' רס"ב ס"ד) שכתב נולד בין השמשות מונים לו מהלילה ונימול לתשיעי שהוא ספק שמיני וכו' עכ"ד.ועי' בס' זוכר הברית (סי' ה) שהאריך הרבה בדין זמני בין השמשות אם קיימא לן כשי' הגאונים או כר"ת, ומסיק דבנידון כזה הרשות נתונה לכל מורה הוראה באתריה להורות כפי חוות דעתו או כפי קבלתו מרבו עכ"ד.

4 ויש לציין בענין זה מה שסיפר כ"ק אדמו"ר מסקווירא שליט"א תחת אחד השיחים עם מרן רבינו שליט"א: דער סערדאהעלער רב (הגה"צ רבי משה ניישלאס ז"ל ששימש ברבנות בשיכון סקווירא) האט מיר דערציילט אפאר מאל אז ער איז געווען אמאל ביים פעטער דער סאטמארער רב ז"ל און מ'האט געשמועסט וועגן דעם אז אויב ס'געבוירן נאך די שקיעה הייסט ער שוין מאכן די ברית דעם אנדערן טאג. אינמיטן שמועס האט דער סערדאהעלער רב אים געפרעגט צי אלע יארן אינדערהיים האט מען זיך אויך אזוי געפירט? האט דער סאטמארער רב אים געענטפערט: אינדערהיים נישט. און ער האט דערציילט אז ער איז געווען אמאל אויף א שבת ביים עלטער זיידן (הה"ק רבי ישכר חב) ז"ל אין בעלזא, און נאך שבת איז א איד אריינגעקומען פרעגן אז שבת שפעט פארנאכטס האט ער געהאט א קינד, וועז ער זאל מאכן דעם ברית, צי שבת אדער זונטאג? האט דער עלטער זיידע ז"ל אים געפרעגט צי נעכטן ערב שבת האט מען שוין געהאט געדאוונט מנחה אין דעם זמן? האט דער איד געזאגט אז ניין. האט דער עלטער זיידע ז"ל געזאגט: "דעמאלס קען מען נאך מאכן דעם ברית אום שבת". האט דער סאטמארער רב געזאגט אז אין בעלזא האט מען געדאוונט מנחה ביו"א שעה נאך די שקיעה...'.

האט ער זיך כאילו ווי פארגעטפערט אז דאס איז געווען אינדערהיים, אבער היות דא אין אמעריקא זענען געווען די רבנים וואס האבן געזאגט אז ס'איז שוין 'דאי לילה', זאל איך הייסן נאך מאכן א ברית דעמאלס אום שבת? כ'וויל נישט מאכן קיין מחלוקת, און דערפאר האט ער דא מער מחמיר געווען אין דעם פרט.

ועי' מה שכתב בכתבי קודש - עטרת יהושע (מדור דבר ה' זו הלכה מכתב לח) וזה לשונו: מה שכתב דאם היה בבירור הוצאת הראש רק חצי שעה אחר השקיעה וכו' אפשר למולו בשבת, בפירוש שמיע לי מרבינו הקוה"ט זי"ע מסאטמאר דאמר לי בעצמו דבכהאי גוונא חוששין גם לשיטת רבינו תם וגם לשיטת הגאונים והוי ספק ואין למולו רק לאחר השבת עכ"ל, וע"ע בכורא דשמעתתא (הל' מילה אות תנח), ובשו"ת קנה בשם (ח"ב יו"ד סימן צ"ד) בסופו תשובה מכ"ק רבי משה אריה פריינד ז"ל נאב"ד ירושלים עיה"ק.

ועיין בספר קדושת יואל (על שבת ח"ב עמ' ס) אריכות נפלאה בבירור דעת רבותינו הק' בנולד אחר השקיעה, ומשם תדרשנו לטובה.

5 ע' בס' קדושת יו"ט הנדמ"ח, בלקוטי תוספות יו"ט, בשם מרן הברך משה ז"ל: לענין מילה בשבת כשהוולד נולד בערב שב"ק [או בשב"ק] אחרי השקיעה, הורה בק"ד מרן מסאטמאר זי"ע להחמיר הן כשיטת הגאונים והן כשיטת ר"ת, ובכל ספק ציוה למול ביום א'. והיה רבינו ז"ל אומר שבאמת יש לו ספק עצום בדבר איך לעשות בברית מילה, וגם אין לו על זה קבלה מאבינו הק' ז"ל, והרבה פעמים התמרמר שאינו זוכר את דעת אביו ז"ל בזה, ועל כן הוא נוהג להחמיר, ע"כ.

ואגב עיין בס' שיח זקנים (ח"ו עמ' נ"ו) שהרה"צ רבי חיימ'ל מטשעחוב ז"ל הגיע פעם באמעריקא לבקר אצל רביה"ק בעל הדבר"י ז"ל, וסיפר לו שהיה אצל דודו הרה"ק המהרי"ד מבעלזא ז"ל ובסעודה שלישית

גאב"ד באר שבע: באמת וואספארא סברא איז דא אז מ'זאל קענען דוקא יא מאכן? ס'איז דא א צל"ח (פסחים ע"ב:) אז ס'איז דא א חקירה וואם הייסט גע'מל'ט, צי די מעשה המילה צי מ'זאל זיין גע'מל'ט.

רבינו: א מחלוקת תוס' (בסמ' שבת דף קלא. ד"ה ושוין) און דער רמב"ם. דער מהר"ם שיק (על התרי"ג מצות מצוה ב' אות ד) האט א גרויסן שמועס אין דעם. ס'איז צוויי מצוות, ס'איז דא א מצוה מ'זאל מל'ן, און ס'איז דא א מצוה צו זיין גע'מל'ט.

גאב"ד באר שבע: אבער ס'איז דא אהרונים וואם לערנען אזוי.

רבינו: דער מהר"ח אור זרוע (שו"ת מהר"ח אור זרוע סי' י"א) לערנט אזוי.[6]

גאב"ד באר שבע: טאמער וועל איך זאגן אז די מצוה איז מ'זאל זיין גע'מל'ט, איז ער נישט יעצט גע'מל'ט געווארן אין צייט, אבער ער איז במציאות גע'מל'ט. דער מנחת חינוך (מצוה ב' אות ג) זאגט אז דאם הייסט נישט אז איך בין מבטל די מצות מילה, כ'האב נאר נישט מקיים געווען די מצוה מיד.[7]

רבינו: דאם איז זייער גוט צו רעדן אין פלפולים.

א' הנוכחים: אויף שבת הגדול... דער רבי האט שוין אמאל דערמאנט דעם אור זרוע אין א דרשה...[8]

רבינו: יא, אבער דאם איז נישט קיין הלכה.

גאב"ד באר שבע: כ'קען צייגן ווער עם האלט יא אזוי להלכה, אבער גוט אז דער רבי זאגט אזוי, כ'האב טאקע געוואלט הערן.

רבינו: מיט א צייט צוריק האמיר געהאט אזא אינטערעסאנטע שאלה, ס'איז נישט געווען שבת, ס'איז געווען א וואכן טאג, איז געווען א מעשה אז ס'איז געבוירן

כשגמר לומר תורה, והביאו הנרות מנהוג, אמרו לו אז יענקל האט געבארן א בן זכר, שאל המהרי"ד מתי נולד, לפני יצוה או לאחר יצוה [היינו הזמר יצוה צור חסדו שבפיוט ברוך ה' יום יום, שאצלינו מתחילין אצל ס"ג ב'בואי מאדום, ובבעלוא מתחילין ב'יצוה ציר חסדו], ענו לו שנולד קודם יצוה, אמר הרה"ק א שבת'דיגע ברית, שאל רבינו את הרה"צ רבי חיימ'ל, יצוה איז א זייגער?, ענה, מסתמא היה יודע מתי הוא אומר יצוה, ע"ש.

6

וז"ל שם: ומענין המילה נראה, דאין האב חייב למול בנו בידיו אלא לעסוק שיהא נימול, דומי' דכל הני דקחשיב התם ללמדו תורה ללמדו אומנות להשיטו בנהר, וכי לא ישכור מלמד לבנו לתורה ולכל הני, או בסוכות דכתיב חג הסוכות תעשה ודרשינן תעשה ולא מן העשוי, א"כ ע"כ קאי תעשה אסוכה שחייב בעצמו לעשות סוכה, וכי לא יאמר לאחר לעשות סוכה, וכן גבי תפילין וכי לא יקשרם לו אחר על ראשו וזרועו וכן ציצית, אלא כל הני עיקר מצוותן אינו העשייה, אלא שהמילה חתומה בבשרו וכן ישיבתו בסוכה וכן תפילין המונחין בראשו ובזרועו.

ומילה גם היא עיקר מצותה כן שאל"כ דוד המלך ע"ה שהיה מצטער כשנכנס למרחץ וראה עצמו ערום בלא מצוה נזכר על המילה, ואם לא היה מצות המילה אלא העשייה, למה שמח עליה יותר מראשו וזרועו וכל גופו שקיים בהם מצות תפילין וציצית וכמה מצות, אלא מילה היא מצוה בכל עת, כתפילין המונחין בראשו וציצית בבגדו, עי"ש.

7

עי' לשונו שם בתו"ד: ...ביון דהגבילה התורה זמן למצוה זו מיום השמיני והלאה, ותוך הזמן אינו מצווה כלל, נראה דאין איסור בלל אם ירצה לחתוך ערלתו תוך ח' ימים אפילו ע"י פסולים, כי בתוך הזמן אין חילוק כלל כיון דאין המצוה חלה עליו, ואח"ז בהגיע הזמן שוב אין לו ערלה ואינו מצווה למול. והנה בוודאי לא קיים מצות עשה כי לא עשה מצוה, אבל לא ביטל מ"ע גם כן, כמו שביאר חמץ קודם פסח דאינו עושה שום איסור, רק בוודאי בעידן ריתחא מעשינן ליה שלא הביא עצמו לידי קיום המצוה, אבל למחות בידו בידי אדם מנלן, ולא מצינו איסור בלל לחתוך ערלה תוך זמנו, רק משום חיבוב מצוה כדי לקיים מצות הבורא ב"ה, אבל איסור לא מצינו. וכן אפילו לאחר זמנה בלילה, דאז בלילה אין המצוה חלה עליו בלל, כי התורה גזרה שאין זמן מילה בלילה ולא חל עליו המצות עשה בלל, אבל אם רוצה לחתוך הערלה איני יודע שום איסור, וכשיגיע היום לא יחול עליו בלל המצוה, רק אינו מקיים המצוה.

8

ועי' בספר לב אהרן (דרושים) פ' וירא מה שדרש רבינו בענין זה, וז"ל: ....ואפ"ל בהקדם פלוגתת הראשונים (הובא בשור יו"ד סי' רס"ה ס"ב) בנוסח ברכת מצות מילה, שיטת הרמב"ם (פ"ג מהל' מילה ה"א) אם מל את בנו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו למול את הבן, ושאר הראשונים נקטו בפשיטות שאין לחלק משאר, ואף אם אבי הבן המוהל בעצמו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה.

ויתכן לפרש שיטת הרמב"ם, דהנה נחלקו הראשונים שיטת התוספות בסמ' שבת (דף קלא. ד"ה ושוין) דבמצות מילה גם אם עבר זמנה לא בטלה, שאותה מילה עצמה שהוא מיחייב בשמיני הוא עושה בתשיעי, מה שאין כן סוכה ציצית ומזוזה בכל יומא מיחייב בהן, ואפילו קיימם היום חייב לקיימם למחר, הלכך כשעבר היום ולא עשאם מצות היום, לא יקיים עוד לעולם, עי"ש. והיינו דעיקר מצות מילה הוא בשעת המילה עצמה דהיינו החיתוך ופריעה. אמנם הרמב"ם חולק על זה, וכמו שכתב במהר"ם שיק (על התרי"ג מצות, מצוה ב) דשיטת הרמב"ם הוא מצות מילה הוא שיהא נימול כל ימי חייו, ועל שם כך שיהיה מהול כל הימים, הוא נימול בן שמונת ימים, עי"ש, ובשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' יא) האריך בסברא זו.

והנה כתב הרא"ש (פסחים פ"א ס"י) בשם רבינו תם, טעם להבין השינוי במטבע ברכות יש מהן שתיקנו בעל, ויש מהן שתיקנו בלמ"ד, דכל מצות דנעשות מיד שייך לברך עליהן על, כגון על מקרא מגילה על הטבילה על נטילת ידים על הפרשת תרומה על אכילת מצה על אכילת מרור, אבל להניח תפילין להתעטף בציצית ולישב בסוכה, יש בהן שיהוי, והלשון מורה על כך להיות משוטר בתפילין ולהיות עטוף בציצית ולישב בסוכה לאכול ולטייל כל היום, עי"ש.

ולפי זה מובן שיטת הרמב"ם דאבי הבן מברך למול, דאילו היה המצוה נעשית מיד בעת החיתוך והסרת הערלה, היו מברכין בעל, אבל הרמב"ם לשיטתיה דס"ל דמצות מילה יש לו שיהוי ומשך זמן, שזה מתקיים בו כל הימים שהוא נימול, לכן מברך למול, ומכל מקום כשמתקיים המצוה על ידי אחר דהוי שליח של אבי הבן שפיר מברך בעל, דכל שאין המצוה מוטל עליו מברך בעל וכמבואר בר"ש שם.

געווארן א צווילינג, צוויי אינגלעך, ביידע זענען געווען געגנוג גרוים אז מ׳האט געקענט מאכן דעם ברית ביום השמיני בעתו ובזמנו, און איינם האט מען געמאכט איין טאג, און דאם צווייטע האט דער זעלבער אבי הבן געמאכט דעם אנדערן טאג, ווייל די לידה איז געווען אינגאנצן א הפרש פון אפאר מינוט, איינער איז געווען עלטער פונעם צווייטן לאמיר זאגן מיט א פופצן מינוט, אבער איינם איז געבוירן געווארן אפאר מינוט פאר די שקיעה און איינם איז געבוירן געווארן אכט צי נייַן מינוט נאך די שקיעה, האט מען געמוזט מאכן די ברית׳ן מיט א טאג א חילוק.

דאם יא, אינעם אכטן טאג איז מען מקיל אויף אפאר מינוט נאך די שקיעה, דער טאטע ז״ל (מרן רביה״ק הברך משה ז״ל) האט אמאל געהאט אזא מעשה, ער האט געהאט א שאלה, ביי א קינד וואס איז געווען געהל דעם אכטן טאג, און ס׳איז שפעטער סוף טאג טאג געווארן גוט אז מ׳האט שוין געקענט מאכן דעם ברית, בין כך ובין כך איז שוין געווען די שקיעה, האט ער טאקע געמאכט דעם ברית אפילו אפאר מינוט נאך די שקיעה.[9]

הרח״ש: וואס איז מיט יו״ט שני?

רבינו: האט מען אויך נישט געמאכט.

ס׳איז דא וואס מאכן יא, דער חשב האפוד, רבי הענין פאדווא (גאב״ד לאנדאן ז״ל), האט א תשובה אויף דעם (ח״ב סי׳ קלד) ער איז מקיל.[10] ר׳ משה [שטערנבוך] אין א תשובה איז אויך נוטה להקל.[11]

ס׳מאכט זיך כסדר די שאלות, א יוצא דופן יו״ט שני, און א בין השמשות לידה, אבער אונז האמיר נישט געמאכט, מ׳האט שוין געהאט דא די אלע שאלות.

גאב״ד באר שבע: מאכט מען אסרו חג?

רבינו: יא, אזוי טוט מען דא.

גאב״ד באר שבע: ס׳איז געווען א הוסקובער רבי אין באר שבע (מנבדי הגה״ק מרן הישמח משה ז״ל), און דער רבי זי״ע האט אים געזאגט אז ער זאל נישט פארן, ער זאל נישט טוהן קיין מלאכות דאורייתא אין ארץ ישראל דעם צווייטן

9

תחת אחד השיחים של כ״ק מרן רבינו שליט״א עם כ״ק האדמו״ר מצאנז-קלויזענבורג אהה״ב שליט״א אמר לו רבינו שדעת רבותינו להחמיר כשהתינוק נולד אחר השקיעה, למול ביום שלאחריו, אך כשנתאחרה הברית, יש להקל עוד למול עד אחר השקיעה, ומבאר שם כי למול בתוך ח׳, הוא חמור יותר מלמול בלילה שבדיעבד יצא, כד׳ הט״ז והש״ך ושאר פוסקים (ביו״ד סי׳ רס״ב) עיי״ש באריכות. ועי׳ פתחי תשובה (שם סק״ג) דהיכא שנאנסו או נתעצלו ביום השמיני ולא מלו עד בין השמשות יש לימול בבין השמשות, עיי״ש. ועי׳ עוד בשו״ת מנחת יצחק (ח״ח סי׳ ד אות ד).

ועיין בשאגת אריה (סי׳ נג) שמאריך בסברא זו וז״ל: ...ועדיין יש לעיין בעבר ומל בלילה למאי דקיימא לן דאפילו מילה שלא בזמנו אינו נימול אלא ביום, אם קיים בדיעבד מצות מילה או לא. אף על גב דכבר הוכחתי בסימן שלפני זה, דבמל בתוך שמונה לא עשה כלום, שאני התם דהוה לי׳ מחוסר זמן, שעדיין לא מטי זמן המצוה לגמרי, לפיכך גרע טפי. אבל בלילה ולאחר זמנו הואיל וכבר הגיע זמנו עדיף טפי, ובדיעבד אפשר לומר דיצא. והא דתנן (מגילה כ, א) אין מוהלין ולא טובלין ולא מזין עד שתנץ החמה, וכולן שעשה משעלה עמוד השחר כשר, דמשמע דאם מל בלילה לא יצא, היינו דוקא בליל ח׳ דהוה לי׳ עדיין מחוסר זמן עד היום, והלילה לענין מצות מילה מישך שייך לשבעת הימים שלפניה, דעדיין מחוסר זמן. אבל לילות דבתר יום השמיני כיון דכבר מטי זמן מצוותו אע״ג דלכתחילה לא, בדיעבד שפיר דמי.

10

דמבואר ביו״ד (סי׳ רס״ו סעי׳ י) שיוצא דופן אע״פ שנימול לשמונה אין מילתו דוחה שבת, והטעם כתב שם בשם הר״ן והרא״ש כי בשבת (דף קל״ה) פליגי בזה אמוראי אם יוצא דופן נימול לשמונה, ונסתפקו הפוסקים הלכה כמאן ופסקו הכא והכא לחומרא, דהיינו שנימול לשמונה, אבל אין מילתו דוחה שבת, וכל דלא דחי שבת לא דחי נמי יום טוב כדמבואר ברמב״ם (פ״א מה׳ מילה הט״ו), ולעניין יום טוב שני דעת הרמב״ם שם ומובא בטור (סוס״י רס״ו) דמילה שלא בזמנה דוחה אותו, אך כתב הטור שם דהרא״ש בתשובה פליג על הרמב״ם, ודעתו דגם יום טוב שני אינה דוחה.

ולהלכה דעת המחבר שם סעי׳ ח׳ כדעת הרא״ש, והוסיף עוד דאפי׳ ספק מילה שלא בזמנה אינה דוחה יום טוב שני, והש״ך שם (אות ח׳) חולק, ודעתו שיש לפסוק כהרמב״ם, ומשמע דס״ל דאפי׳ ודאי שלא בזמנה דוחה יום טוב שני.

ועיין בפ״ת (שם אות ז׳) שהעתיק דעת הנוב״י דבודאי מילה שלא בזמנה נראה לו עיקר כהרא״ש דאינה דוחה יום טוב שני, ומ״מ מי שמורה להקל כדעת הרמב״ם וסייעתיה אין מוחין בידו, אבל בספק מילה שלא בזמנה דעת הנוב״י שם דגם הרא״ש ואפי׳ המחבר מודים שיש למולו ביום טוב שני, ועיקר טעמו דהוה ספק ספיקא ספק זמנה היום וספק שהיום חול.

והחת״ס דן בזה בשתי תשובות ביו״ד בסי׳ ר״נ ובסי׳ רנ״ב, ומסיק דבודאי מילה שלא בזמנה יש לפסוק כהרא״ש שלא למול ביום טוב שני, אך בספק מילה שלא בזמנה דעתו להקל, וכן דעת הגרעק״א (יו״ד סי׳ רס״ו) בספק מילה שלא בזמנה שתדחה יו״ט ב׳ של גלויות.

ועיי״ש בחשב האפוד שמסיק שביוצא דופן יש ליתן לו הדין של ספק מילה שלא בזמנה, כי אין סברא לחלק בזה בין ספק מציאות אם הוא יום השמיני לספק פלוגתא דאמוראי אם יוצא דופן נצטוה על יום השמיני, כי בכל אופן יש כאן ספק דאורייתא, שמא יש כאן מצות מילה של יום השמיני, ואם כן לפי הני רבוותא יש למולו ביום טוב שני.

וע״ע בשו״ת תשובות והנהגות (ח״א סי׳ תקצ״ד) שביו״ט שני ראוי להקל, ומסיק דעדיין צ״ע בזה.

11

עי׳ בשו״ת תשובות והנהגות (ח״א סי׳ תקצ״ד) שביו״ט שני ראוי להקל, אולם מסיק ׳ועדיין צ״ע בזה׳.

טאג, פארוואס? ווייל ער זאל חושש זיין צום רמב"ם אז דארטן ווּאו די שליחים זענען נישט אנגעקומען...

רבינו: דאס איז א צווייטע זאך, ער האט געזאגט ער זאל חושש זיין, ס'איז א מחלוקת הראשונים.[12]

גאב"ד באר שבע: יא, דאס גלייב איך נישט עד כדי כך, כאטשיג אז ס'איז דא מלאכות דאורייתא'ס דאך גלייב איך נישט אז ביי מילה זאל מען חושש זיין עד כדי כך. מ'האלט אזוי ווי דער ריטב"א (מובא בהערה הקודמת) אז יו"ט שני איז נישטא די אלע זאכן.

אבער דער רבי ז"ל האט אזוי געזאגט, און אזוי האלט אויך דער חזון איש...

רבינו: ער האט געזאגט אזא חומרא מ'זאל נישט טוהן קיין מלאכות דאורייתא.

אין בארא פארק איז געווען מיט אפאר יאר צוריק אזא ברית אום יו"ט שני, אלע מוהלים האבן זיך אפגעזאגט, און ס'איז געווען איינער וואס האט געהאט בריטע פלייצעם, און ער האט עם יא געמאכט, ותהום כל העיר, ס'איז געווען א רעדע אין די גאנצע שטאט.

גאב"ד באר שבע: מיין רבי דער שבט הלוי ז"ל האט געזאגט אז מ'זאל מחנך זיין די קינדער מ'זאל האלטן רבינו תם, דאס איז איינע פון די זאכן וואס ער האט געזאגט, במילא אפאר מינוט נאך די שקיעה.... זאל מען האלטן ווי רבינו תם.

רבינו: ביי אונז איז זייער שטארק דער רבינו תם אנגענומען.[13] ובזכות הת"ם יוציא איום לצדק דיננו....[14]

---

12 דהנה בזמן שהיו ישראל מקדשים ע"פ הראיה, היו בני המקומות הרחוקים עושים שני ימים יו"ט מן הספק, שלא ידעו אם החודש הקודם היה מלא או חסר, ומבואר במסכת ביצה (ד:) שגם בזמן הזה שכל ישראל יודעים את קביעות החודשים, הורו חכמים שיאחזו מנהג אבותיהם בידיהם, וימשיכו לעשות ב' ימים טובים שמא יחזור דבר לקלקולו.

ונחלקו הרמב"ם (הל' קה"ח פ"ה ה"ט) והריטב"א (ר"ה י"ח א) בגדרי דין זה מתי בני מקום מסויים חייבים לשמור יו"ט שני, לדעת הרמב"ם חיוב עשיית יו"ט שני אינו תלוי בגבולות ארץ ישראל, אלא הוא תלוי אם בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראיה היו מגיעים למקום זה השלוחים שהיו מודיעים שקידשו בי"ד את החודש, ולשיטתו אם בזמן הראיה לא הגיעו השלוחים למקום מסויים, וממילא היו חייבים באותו זמן לעשות יומיים מספק, הרי בני אותו המקום חייבים לעולם לעשות יו"ט שני ימים, אבל הריטב"א (שם) חולק עליו.

13 ידוע ומפורסם עד כמה הרעיש רבינו ז"ל על המקילים לעשות מלאכה במוצאי שב"ק קודם הע"ב מינוט אחרי השקיעה, ועוד בשנותיו האחרונות טרם שנפל למשכב אמר כמ"פ שבדעתו לכתוב תשובה ארוכה לברר הענין כשמלה שחייבים לנהוג להלכה כשיטת ר"ת, [אלא שלא עלתה בידו כי בעווה"ר ת"ש כ"ח רבינו בשנה ההיא כאשר נחלה במחלת הסטראוק ל"ע], והזהיר והתריע תמיד נגד המקילים בזה, כי בספק איסור סקילה קאי, וכאשר כן הוא דעת השו"ע ונושאי כליו וכן היתה דעת רובם של גדולי ישראל בדורות הקודמים, ואמר שהרבה יותר אנו חייבים להחמיר בזמן אפוקי שבתא לחוש לשיטת רבינו תם, מלהקדים הזמן בעש"ק כשיטת היראים והגאונים שזהו רק חומרא, כמו"ש המג"א סימן שמ"ב לענין שבות בביה"ש, וכ"ש בזה שבשו"ע נקבע ההלכה כשי' ר"ת.

14 ויש לציין שתוך א' השיחים סיפר מרן שליט"א: דער פעטער ז"ל האט אמאל געזאגט פאר רבי מיכאל בער (ה"ה הגה"צ רמ"ד וויינסטאנדל זי"ל ר"מ נייטרא), כלפי די וואס דאווענען מעריב ביי שיטת הגאונים, האט ער געזאגט לויט זיי וועט ס'איז אביסעלע פינסטער, איז שוין נאכט, ביי אונז [שמתפללים מנחה מאוחר מאוד] אפילו ס'איז נאר אביסעלע לעכטיג איז נאך טאג... ער האט געוואלט מחזק זיין...

ובדברי תורה בליל א' דר"ה תשע"ד, הזכיר מרן רבינו שליט"א מה ששמע משמיה דכ"ק מרן ז"ל בעל דבר"י שאמר כנ"ל בנוגע למחלוקת הראשונים אודות זמן השקיעה (שבת לה: תוד"ה תרי), להגאונים השעה שהוא חושך מעט, הוא לילה, ולרבינו תם כל זמן שיש עוד מעט אור, עדיין הוא יום, וסיים רבינו דהלכה כרבינו תם (כמבואר בשו"ע או"ח סי' רס"א ס"ב), עכדה"ק.

ובזה הוסיף מרן רבינו שליט"א אשר אימרא יאה זו טובא גוזו בגוויה, דיש בהלכה זו מליצה ישרה על בני ישראל, וכמו שהמליץ מרן הבעש"ט ז"ל שבני ישראל עושים כל מעשיהם במחשבה לשם שמים, ואפילו בדבר עבירה ח"ו עושק ואונאה יש בהם מחשבה למען ה', בכדי שיוכל להחזיק בניו לתורה ויכבד השבת ויעשה צדקה ושיוכל לדקדק במאכלי כשרות. ובזה כתב בנועם מגדים (פ' נצבים) בשם אביו [הגאון רבי יעקב] ז"ל, לפרש הכתוב אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך, היינו גם בדבר עבירה שהיא נדחת ואינה קרובה לפרוד, אם יהיה בקצ"ה השמי"ם, פי' בסוף וקצה יש בה קצת כוונה ומחשבה קלה לשמים, אזי משם יקבצך ה' אלהיך, וה' ברחמיו ירצהו ויקבלו בתשובה, עכ"ד.

והנה הקשה המהר"ם א"ש בכתנות אור (פ' נצבים) היאך מהני תשובה שיתקרב החוטא להקב"ה, הלא קי"ל (פסחים עג:) נראה ונדחה אינו חוזר ונראה, והאדם שהיה נראה תחלה וכשחטא נדחה מקדושתו, איך יהיה חוזר ונראה בתשובה. ותירץ א"ז זללה"ה בייטב פנים (שוב אשיב אות ד) על פי מה דקי"ל (זבחים יב.) דכל שבאותו יום לא הוי דיחוי, וידוע (סנהדרין צז.) דיומו של הקב"ה אלף שנה, אם כן שפיר מהני תשובה דהוי ליה באותו יום, עכ"ד.

ולדרכינו י"ל בזה על פי מה דאיתא במדרש (ב"ר פ"ג ס"ח) ויקרא אלהים לאור יום אלו מעשיהן של צדיקים, ולחושך קרא לילה אלו מעשיהן של רשעים. נמצא שעבירה יכונה חשך ולילה, ובכן כאשר יחטא האדם ח"ו חלפה יומו והוי דיחוי, והלילה לא תועיל התשובה. אמנם כיון דקי"ל הלכתא כשיטת רבינו תם שכל זמן שיש מעט אור עדיין יום הוא ולא לילה, שוב י"ל כל שבאותו יום לא הוי דיחוי, ועל כן כיון שיש במעשה העבירה מחשבה לשם שמים ולמען ה', עדיין ביומו הוא ולא נדחה, וזהו י"ל בפירוש הפסוק אם יהיה נדחך ח"ו במעשה עבירה, אזי בקצ"ה השמי"ם פי' מהלכה זו שכל זמן שיש מעט אור בקצה השמים יש לו דין יום, משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך, דכיון שיש במעשה העבירה גם מחשבה למען ה' הוי ביומו ולא נדחה מעולם, ושפיר מועיל התשובה.

גאב"ד באר שבע: איך האב א גרויסן חידוש אין דעם, מ'קומט דאך מיט א טענה אז ס'איז נישט מציאות'דיג דער רבינו תם.[15] וואם הייסט ס'איז נישט מציאות'דיג? דער רמב"ן איז געווען אין ארץ ישראל, דער ר"ש משאנץ איז געווען אין ארץ ישראל [הסמ"ג (עשין ל"ח) מכנה אותו רבינו שמשון איש ירושלים], אלע האלטן זיי ווי דער רבינו תם.[16]

רבינו: די פירכא איז טאקע פונעם רמב"ן.[17]

א' הנוכחים: דער בית יוסף האט אויך געוואוינט אין ארץ ישראל.

גאב"ד באר שבע: דאס איז אחרונים, אבער ס'איז דא ראשונים וואם האבן דארט געוואוינט.

רבינו: עמיצער האט עם געדארפט זאגן' דאס איז דאך נישט געווארן די לעצטע פופציג יאר אז ארץ ישראל איז אנדערש. ס'איז דאך אזוי געווען אלע יארן' אויב אזוי פארוואס שרייבט עם נישט קיינער אז אין ארץ ישראל האלט מען אנדערש

גאב"ד באר שבע: ער שרייבט דאס אין שבט הלוי (ח"א סי' מ"ט) אז ביז צוויי הונדערט יאר צוריק איז אלעם געווען ווי רבינו תם,[18] איז געקומען אין ארץ ישראל נאב"ץ חורבן אין צפת, האבן די תלמידי הגר"א משנה געווען.[19] אז זיי האבן

וע"ז המליץ רבינו בלשון הפיוט (מוסף ליומים הנוראים) ובזכות הת"ם יוציא איום לצדק דינו, כי קדוש היום לאדונינו. פי' בזכות שבני ישראל סוברים להלכה כשיטת רבינו תם, שאם יש מעט אור הוא יום ולא לילה, בזכות זה יוציא לצדק דינו, להמליץ בעדינו המליצה ישרה של הבעש"ט הק' דכיון שגם בדבר עבירה של בני ישראל עם קודש יש למצוא איזה כוונה לשם שמים, על כן יועיל לנו התשובה לחזור ולהתקרב אל ה'.

15 היינו שהרבה אחרונים תמהו על שיטת רבינו תם שאינו נראה במציאות שעד הזמן של צאת הכוכבים עדיין יום, וע"כ הגיעו האחרונים ליישב דבריו במסקנא, שדבריו מוסבים רק על המדינות באייראפא ולא בארץ הקודש ובעוד מדינות.

טענה זו מבוארת היא בספר דברי יוסף (דרך מבוא השמש) וז"ל: ואם תקשה איך יעלה על הדעת לומר שלא ראה רבינו הגדול זה פעם אחת המציאות, שלא יש בין שקיעת החמה ובין צאת הכוכבים זמן גדול כזה, ואנו ואשיב, ידוע תדע שאיש האלקים זה היה במדינת צרפת, ובחלק הצפוני של מדינה זאת השחר והנשף מתקופת ניסן עד תשרי בערך ב' עד ג' שעות ויותר וכו', וא"כ בשני אופנים אלו נמצא לפעמים שיש בין שקיעת החמה עד צאה"כ זמן ד' מיל, ומוכח שכל דבריו ע"פ המציאות אשר לפניו במדינה ההיא אשר יושב בה, ובזה הסירותי תלונות המצפצים שרבינו בעלי התוספות ח"ו לא ידעו המציאות, ומי יתן החרש יחרישו, ותהיה להם לחכמה.

וגם בספר נברשת (ח"ב שו:) הלך בדרך זו כנ"ל. -אך בהסכמתו של הגאון רבי יוסף חיים זאנענפלד (לס' נברשת ח"ב הנ"ל) כ' וז"ל: ...ותירוצו של מה"ס נברשת שהיא שיטת ר"ת אך ורק במדינת צפוניות, לא יתיישבו על הלב, ובפרט שגם הוא מודה שבחורף אפילו שם לא יתיישבו דבריו... ע"ש.

16 וכן האריך לטעון האורות חיים (פ"ד אות א) וז"ל: ...ועוד דהרי הרמב"ן בא בזקנותו לא"י וראה כל הכוכבים, ואיך לא נזדעזע ממה שכתב בתורת האדם כפסק הלכה שמותר לעשות מלאכה בער"ש לאחר השקיעה בשיעור ג' מיל ורביע, וכן מרן הב"י היה רב בצפת בעת הדפיסו השו"ע ופסק כר"ת בשו"ע, וכן הפרי חדש היה רב בירושלים ואעפ"כ פסק כר"ת בקונטרס דבי שימשא, וכן הרדב"ז שהיה רב במצרים ששם הוא כאופק אר"י, ובסוף ימיו היה רב בצפת כ' שנה ופסק כר"ת, וכן בעל סדר היום, ובעל החרדים, ומהרי"ט, ועוד גדולי הפוסקים שהיו בא"י ופסקו כר"ת.

17 דהאחרונים מביאים ראיה גדולה מהרמב"ן, דהלא הרמב"ן נקט כשיטת ר"ת, ובסוף ימיו עלה לגור בא"י, ואי נימא דנהגו שם כהגאונים, הלא יקשה כיצד זה לא חזר בו ממה שכתב להלכה כר"ת, כשראה דהמנהג והמציאות בא"י היא כסברת הגאונים.

והעירו דהרי מצינו בפירושו על התורה (בראשית לה, ט"ז) שחזר בו הרמב"ן ממה שכתב קודם שעלה לא"י אחרי שראה המציאות בא"י, וז"ל: ...וזה כתבתי תחלה, ועכשיו שזכיתי ובאתי אני לירושלים שבח לאל הטוב והמטיב, ראיתי בעיני שאין מן קבורת רחל לבית לחם אפילו מיל, והנה הוכחש הפירוש הזה... עכ"ל. ואם חזר בו בדבר שאינו נוגע להלכה, כל שכן שהיה לו לחזור בו בדבר הנוגע לאיסור סקילה וכרת.

18 עיין בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' מ"ט) וז"ל: ואודות שאלתו בתינוק הנולד אחר השקיעה אם למולו בשמיני כדעת ר"ת ודעמי', או להחמיר כדעת הגאונים אשר בשו"ע או"ח (סי' רס"א), לא אחזור על כל האחרונים שכבר הזכיר מעלתו.

הנה אנחנו בחו"ל היינו רגילים להורות בזה להקל כשיטת המג"א (סימן של"א) שפסק לגמרי כר"ת, וכן העיד מרן החתם סופר זי"ע (באו"ח סי' פ') בשם רבותיו, [וחידוש שהזכיר ומנה כל השיטות בזה ולא הזכיר כלל שיטת הגאונים הנ"ל], ומ"מ פה בא"י כבר נתפשט ההוראה להחמיר כדעת הגאונים שבתשובת מהר"ם אלשקר והגר"א (סי' רס"א) ודעמי' לחשוב ביה"ש עכ"פ לחומרא מתחלת השקיעה, והדבר מורגש ביותר באופק שלנו בא"י, וכמש"כ הגר"א הנ"ל.

ומ"מ גם בא"י נראה דרק בימי הגאונים האחרונים הנהיגו כן, ואלו בזמן הב"י עדיין נתפשט לגמרי הוראת ר"ת, וכן מבואר בתשובת הרדב"ז (סי' אלף שנ"ג רפ"ב) שלא החשיב דעת החולקים אפילו לספק, ופסק בפשיטות כדעת המרדכי, והרמב"ן, ותוספות הרא"ש, והרשב"א, ורבינו ירוחם, וכן הר"ן, הסמ"ג ובעל מ"מ, שכולם הביאו דברי ר"ת, ואף שהרא"ש (פ"ב דשבת) סתם לשונו, מ"מ בפ"ק דתענית הביא שיטת ר"ת, ויעיד ע"ז גם שבתוספותיו החזיק לגמרי כר"ת כאשר יעיד הרדב"ז... עיי"ש.

19 היינו שעד אז היו מתגוררים הרבה מתלמידי הגר"א גם בערי הגליל ובפרט בעיר צפת, אך אחר הרעש הידוע עזבו תלמידי הגר"א ובראשם הגאון בעל פאת השולחן ז"ל את העיר צפת ועלו לירושלים עיה"ק, והם הנהיגו שם שיטת הגאונים בהיותם רובא דרובא מהבני אשכנז, כי באותו התקופה לא התגוררו עדת החסידים בירושלים, אלא בצפת וטבריא כידוע.

משנה געווען, גוט. אבער דארפן מיר אונז נאכגיין נאך זיי? פארוואס? כל המשנה ידו על התחתונה...

רבינו: דער חיד"א, ער שרייבט יא אז ס'איז שוין געווען איינגעפירט נאך פריער אין ארץ ישראל.[20]

גאב"ד באר שבע: ער איז דאך געווען נאך פאר די תלמידי הגר"א.

רבינו: יא, ער איז שוין נפטר געווארן אין יאר תקס"ו (ותלמידי הגר"א עלו רק משנת תקס"ט).

און אז מ'רעדט פון א ברית אין ארץ ישראל איז אינטערסאנט, וואס טוט זיך מיטן שהחיינו?[21]

גאב"ד באר שבע: נאר אין בעלזא מאכן נישט,[22] אבער אונז פירן מיר זיך יא צו מאכן שהחיינו.

רבינו: פארוואס? נישט ווי דער רמ"א?

גאב"ד באר שבע: ווייל ביי דעם האלטן מיר ווי דער בית יוסף וואס איז געווען דער מרא דאתרא דארט.

רבינו: און אויף תפילין וויפיל ברכות מאכט מען?

גאב"ד באר שבע: צוויי ברכות.

רבינו: דער בית יוסף זאגט דאך אנדערש...?[23]

---

20 עיין מש"כ החיד"א בברכי יוסף (סי' של"א ז) שנתפשט המנהג בכל ערי ארץ ישראל, שמעת שנתכסה החמה מעינינו עד יציאת ג' כוכבים בינונים, הוא הכל בכלל בין השמשות.

וע"ע בברכי יוסף (רס"א ס"א) שמביא מש"כ הגינת ורדים בתשובה מכתב יד, שהעולם נהגו בכל גלילות ישראל כסברת האונים, ובמוצאי שבת בכדי שהות שנים שלשה מילין מדליקין. וכתב החיד"א שמשמע דקי"ל כסברת האונים, ואפי' לו תימא דהמחלוקת שקול אין בידינו לבטל המנהג. והוסיף במחזיק ברכה (שם אות ז) שמנהגן של ישראל תורה היא, ויש להם על מה שיסמוכו, ומי שירצה להחמיר כרבינו תם תבוא עליו ברכה, אך אין למחות ביד המקילים, עכ"ד.

ובקו"א (שם אות ב) מוסיף החיד"א בזה"ל: אמנם קושטא הוי דמנהג העולם כך וכמש"כ הרב המוסמך מהר"ח אבואלעפיא הזקן שהיה תלמיד מהריט"ט וקרוב לזמן מרן כו', ואולי דגם מרן הב"י ידע דמנהג העולם דלא כר"ת, ולרוב קדושתו בהיות הדבר נוגע לגופי תורה לא רצה לומר סוגיא דעלמא היכי אזלא, ופסק כר"ת, עכ"ד.

21 הנה, בשו"ע יו"ד (סי' רס"ה ס"ו) כתב המחבר: דהאב מברך שהחיינו על כל מילה ומילה, וכן נהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ומלכות מצרים, והוסיף הרמ"א: ובמדינות אלו נוהגין שלא לברך שהחיינו, עיי"ש.

22 עיין בשו"ת דבר יהושע (ח"ב סי' ס"ג) שכ"ק המהר"א מבעלזא זי"ל הורה שאין לברך שהחיינו אפי' בארה"ק, משום חומרא דברכות לבטלה.

23 ז"ל המחבר השו"ע או"ח (סי' כה, ס"ה): ...ויניח של יד תחלה ויברך להניח תפילין ואחר כך יניח של ראש ולא יברך כי אם ברכה אחת לשתיהם. וע"ז מוסיף הרמ"א בזה"ל: הגה: ויש אומרים לברך על של ראש על מצות תפילין אפילו לא הפסיק בינתיים.

און ראש חודש מאכט מען א ברכה אויף הלל?[24]

גאב"ד באר שבע: יא, אונז זעמיר נישט קיין ספרדים. אין צפת פירט מען זיך ראש חודש (וכן בכל אותן הימים שאומרים הלל בדילוג) צו זאגן הלל אן קיין ברכה, ווייל דארט הייסט אתרא דמר, אבער איבעראל זאגט מען יא א ברכה.

רבינו: נו? פארוואס? וואס איז יא דער בית יוסף און וואס נישט?

גאב"ד באר שבע: אין הכי נמי, א קשיא.

ס'איז אזוי געווארן, ס'איז דא זאכן וואס מ'איז מושפע געווארן פון די ספרדים.

ס'איז דא א ספר 'ארץ חיים' ער ברענגט דארט אלע מנהגים, די אלע זאכן.

*

בעל האכסניא מוה"ר עקיבא הערש קליין הי"ו:[25] דער פעטער (גאב"ד באר שבע) איז געקומען אויף אונזער שמחה, די חתונה וואס ס'איז געווען. ער האט מיר א גאנצע צייט געזאגט אז ער וויל טרעפן דעם רבי'ן פאר ער פארט צוריק.

הג"ר יחזקאל שרגא גלבשטיין שליט"א: מיין שוועער (ר' עקיבא הערש) האט באשטעלט א מגילה פארן חתן, מ'האט געקויפט א מגילה אין ארץ ישראל, און מ'האט געדארפט צו ברענגען פון ארץ ישראל היינט נאכט, למעשה פארן נישט קיין פליגער'ס...

רבינו: ער וועט ליינען די מגילה, כ'בין נישט באזארגט.

הגרי"ש: די שאלה איז, אז ס'קומט נישט אהן אויף פורים, צי מ'קען זאגן ביטול מקח?[26]

גאב"ד באר שבע: איך וויל נישט פסקנ'ן בפניו פונעם רבי'ן, אבער אז דער רבי געט מיר רשות קען איך ענטפערן.

רבינו: יא, אדרבה.

גאב"ד באר שבע: אז ס'איז דא א מכת מדינה, קען מען נישט טענה'ן אז ס'איז א מקח טעות.[27]

---

24 בשו"ע או"ח הל' ראש חודש (סי' תכ"ב ס"ב) כתב: ויש אומרים שאף הציבור אין מברכין עליו לא בתחלה ולא בסוף, וכן נוהגין בכל מלכות א"י וסביבותיה, וכתב הרמ"א: הגה ויש אומרים דגם יחיד מברך עליו, וכן נוהגין במדינות אלו.

25 בנו של הרה"ח ר' שמואל יודא הי"ו מקרית יואל, בנו של הגה"צ ר' אלעזר ז"ל גאב"ד באר שבע, חותנו של הגאון מהרי"י לאנדא שליט"א גאב"ד באר שבע .

26 כמבואר בשו"ע חו"מ סי' ר"ז סעי' ג' בדין מוכר. ועי' בבאר היטב שם (סק"ח) דה"ה בלוקח יכול לחזור אפי' במטלטלין, ועי' פת"ש שם סק"ו באריכות פלוגתא דרבוותא, אי בלוקח חוזר אע"פ שלא היה תנאי רק היה אומדנא, ודעת הרבה דחוזר.

רבינו: חוץ מזה, א זאך וואס האט פאסירט נאכדעם קען מען נישט טענה'ן אז ס'איז א מקח טעות.

יעדע מקח טעות איז, אז ס'וערט נתגלה אז ס'איז שוין געווען בעפאר, נאר כ'האב נישט געוואוסט.[28] אבער א זאך וואס איז נתהווה געווארן נאכדעם, פארוואס איז עס א מקח טעות? ס'איז געשען.

הגע בעצמך, ווען איינער קויפט א הויז און ס'פאלט שפעטער אריין, צו ס'פאסירט א שריפה, ס'ברענט אפ?

גאב"ד באר שבע: אז ער האט געזאגט 'בית זה' קען ער נישט האבן קיין שום טענה.[29]

רבינו: יא, אזוי איז די הלכה.[30]

ר' עקיבא הערש: איך געדענק ביי מיר, ביי די דירות, איז אויך געווען א מכת מדינה [תקופת הקאראנא]..., און דער עולם האט נישט אנגענומען ארויף צו גיין מיט די פרייז...

הגריש"נ: אידן פרעגן יעצט, מענטשן האבן געגעבן דעפאזעטם [איינגאבע] פאר די דירות, און מ'האט געזאגט אז ס'גייט זיין אנדערע פריייז אין די טעקסעם [שטייערן], למעשה איז עס אסאך העכער ווילן זיי יעצט שרייען אז ס'איז א מקח טעות.

רבינו: אויב מ'האט געהויבן די טעקסעם נאבדעם, קען מען אויך נישט זאגן מקח טעות אויף למפרע.[31]

א' הנוכחים: די שאלה קען זיין אפשר האט מען אויסגעפאפט, קען זיין אז דער מוכר האט געוואוסט פאראוים פון דעם.

רבינו: ס'איז אזוי, אויב האט דער מוכר געוואוסט און ער האט נישט געזאגט דעם אמת, ער האט געזאגט אנדערש ווי דאס מציאות איז, איז עס א מקח טעות, דער מוכר איז עובר אן איסור דאורייתא פון אונאה.[32]

אבער האט ער דען געוואוסט? וויאזוי האט ער עס געקענט וויסן, ער האט נישט געוואוסט. ס'איז דאך געקומען א נייער מעיאר, יא? און קיינער האט נישט געוואוסט וואס דער נייער מעיאר וועט טוהן.

איך וועל פרעגן יעצט א פארקערטע שאלה, וואס וועט זיין ווען ער באשליסט אז ער לאזט אראפ די פרייז פון די טעקסעם, דעמאלטם קען מען אים צוריק בעטן מער?

גאב"ד באר שבע: מזלך גרם, אז דו זאלסט עם דארפן צאלן.

רבינו: א ודאי, ס'איז זיין ריזוח.

הגריש"נ: די שאלה איז צי אדעתא דהכי מוז ער נישט האלטן די התחייבות, ער קען זאגן אז אדעתא דהכי האב איך מיך נישט מתחייב געווען צו קויפן פאר די פרייז.

רבינו: דאם איז שוין געוואנדן ווי מ'שטייט, פאר קלאוזען אדער נאכן קלאוזען, צי מען קען מבטל זיין די מקח.

א' הנוכחים: אלץ אין אונאה לקרקעות.

רבינו: אין אונאה לקרקעות איז אז ער קען נישט קענען מבטל זיין, אבער א לאו דאורייתא איז ער עובר.[33]

א' הנוכחים: אבער דער בעל שמחה (ר' עקיבא הערש) האט למעשה נישט געהעכערט די פרייז, אפילו מדין וואלט ער אפשר געמעגט.[34]

הרח"ש: וויפיל דירות ווערט נאך געבויעט יעצט פארץ דריי הונדערט דאללער [פער סקווער פום] פרייז?

רעה"ק: יעצט די קומענדיגע פאר יאר וועט זיין באלד צוויי טויזענט דירות, דאם איז א סך הכל פון מיין זייט.

דאם הייסט אזוי, אין שבונת ויואל משה קומט נאך טויזענט דירות. זיבן הונדערט פינעף און זיבעציג אין די קארלסבורג געגנט.

גאב"ד באר שבע: ס'איז קיעה"ר דא א ריבוי עם.

ופנה רבינו אל הרה"ח ר' וואלף שטארק הי"ו מוומסב"ג זקינו של החתן ואמר: ר' וואלף איר וועט נאך קענען האבן נאך אייניקלעך דא אין שטאט.

---

27 דאמרי בגמ' (ב"מ קג:) שאם נתייבש נהרא רבא השוכר אינו צריך לשלם, כיון דהוי מכת מדינה, וכן איתא במשנה (שם קה:) במי ששכר שדה וזרעה והצמיחה ובא חגב ואכל לרוב השדות שבאותו מקום, אין השוכר צריך לשלם, דהוי מכת מדינה, ומימלא א"א לומר שמזל השוכר גרם.

28 ז"ל המחבר בשו"ע חו"מ (סי' הל"ב ס"ג): המוכר לחבירו קרקע או עבד או בהמה או שאר מטלטלין ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח, מחזירו אפי' לאחר כמה שנים שזה מקח טעות הוא.

29 עי' בשו"ע חו"מ סי' שי"ב סי"ז, בדין שכירות.

30 עי' בתוס' כתובות מז: (ד"ה שלא כתב לה), ועי' ב"ק דף ק"י: (ד"ה דאדעתא דהכי), ועי' בנתיבות סי' ר"ל (סק"א) דמבאר סברת התוס' דא"א ביטול מקח כשנתהווה לאחר המקח.

31 כנ"ל דאם נעשה לאחר המקח אין לומר מקח טעות.

32 בתוך דברו"ק של מרן שליט"א בסעודת הילולא קדישא כ"ו אב דהאי שתא, האריך רבינו לעורר את מוכרי ומתווכי בתים בקרית יואל, להיות זהירים מאוד בלשונם בעת המשא ומתן, הן בנוגע לשטחה הדירות ומידתן והן בעניני המסים, כי איסור תורה הוא.

33 עי' בש"ע סי' רכ"ז סעי' כ"ט, ופ"ת שם ס"ק כ"א, ועי' רעק"א שם מדברי הרמב"ן דעובר על הלאו מדאורייתא, רק דמיעוט הכתוב מדין ביטול מקח, דאין אונאה לקרקעות.

34 עי' בשו"ע חו"מ סי' רכ"ז ס"ט, ובפ"ת שם סק"י, ועי' בשו"ע סי' שי"ב ובנחלת צבי שם בסעי' י'.

רוו"ש: איך האב ברוך ה' שוין כמעט א מנין איניקלעך בלויה"ר, דאם איז מיין זיבעטער אייניקל דא. און כ'האב שוין נאך אן אייניקל א חתן וואם קומט אהער.

רבינו: אזוי?! ביי וועמען?

אבי החתן הר"ר יחיאל גוטמאן שליט"א: ביי ר' דוד יודא זילבערשטיין. ער איז א מגיד שיעור דא.

א' הנוכחים: אין די שטאט (בעיר וומסב"ג בארא פארק וכו') האבן זיי נישט קיין דירות פאר די פרייזן.

רבינו: נישטא אין ערגעץ אין קיין שום מקום די פרייזן פון דא.

רוו"ש: ס'איז א פלא אז מ'מופט נישט מער אהער.

רבינו: די שטאטישע זענען עפעס אזוי.....

די וועלט זאגט א וועלטעל א וואלעם עסט זיך איין אין חריין, מיינט ער אז ס'איז נישטא קיין בעסערס....

רוו"ש: אינעם מוסד אליין האמיר אלעמאל ספיקות וויפיל מ'דארף בויען פאראוים, מ'קען נישט אויסרעכענען ווייל ס'קען קומען א מצב וואם אויפאמאל וועט מען יא אוועק מופן.

רבינו: מ'זאל זיך נישט זארגן, ס'האבן געמופט דעם ווינטער, אין די ערשטע דריי חדשים – דאם מיינט א פערטל יאר – ביי אונז אין מוסד, פינעף און צוואנציג משפחות, נישט מער. חוץ פון עלטערע מענטשן וואם זיי האבן נישט קיין קינדער אין שטוב, אבער פונעם מוסד ביי אונז האבן אווענ געמופט פון שטאט די ערשטע דריי חדשים, חשוך כסלו טבת, פינעף און צוואנציג משפחות.

רעה"ק: דעם ווינטער האט מען נישט געקלויבן קיין סאך נייע דירות.

רוו"ש: ס'איז געווען פראבלעמען מיט די מארגעטש'ס, קען זיין וועגן דעם.

רבינו: איך זאג דאם מציאות, פשטים קען מען זאגן אסאך.

און וויפיל איז געווען אינעם גאנצן יאר תשפ"ה?

ארום הונדערט משפחות, נישט מער.

רעה"ק: ס'וועלט אבער יעצט מער.

רבינו: קען זיין, אויף פסח אפשר.

וואו וועלט פערטיג אויף פסח דירות, אין ענקלעיוו?[35]

רעה"ק: יא, אין ענקלעיוו וועט זיין פארטיג אויף פסח– שבועות צייט, ווייל דער ווינטער האט עם אביסל אפגעהאלטן.

הרח"ש: וויפיל דירות איז דא דארט?

רעה"ק: צוויי הונדערט און אכציג דירות.

רבינו: ווייס איך אבער נישט וויפיל שטאטישע ס'איז דא דארט וואם האבן געמומען דירות.

רעה"ק: אבער יעצט אינעם נייעם חלק אין די דריטע פאזע דירות, זעהט מען שוין אסאך שטאטישע יונגעלייט וואם נעמען דירות.

רבינו: דאם מיינט ערשט אין א יאר ארום.

א' הנוכחים: ס'שטייט שוין.

רבינו: גוט, אבער ס'וועט נאך נעמען א יאר.

רעה"ק: איך האף אי"ה אויף פסח תשפ"ז.

א' הנוכחים: דאם מיינט נאך פינעף הונדערט דירות.

רעה"ק: אבער דער רבי רעדט וויפיל אידן קומען ארוים פון שטאט.

רוו"ש: די מארגעטשעם איז א גרויסער פראבלעם, א יונגערמאן קען עם נישט באצאלן.

רבינו: און עם כל זה, וויפיל משפחות קומען? די קשיא פרעגט איך, כ'פארשטיי נישט די שטאטישע איינוואוינער'ס.

רעה"ק: עם גייט שוין אביסל אראפ די מארגעדזשעם.

רבינו: נישט קיין סאך...

*

הגריש"נ: כ'האב געהאט דא א אינטערסאנטע אספקטא, כ'האב געזעהן איינער האט געשיקט משלוח מנות, איינער וואם האט געבארגט לעצטנס געלט פון מיין שוועגר, ער האט נאכגישט געשיקט ביז היינט קיין משלוח מנות דא, כ'האב געוואלט וויסן צי איך מעג עם ארוים וואנרפן פאר וועג מ'איז עובר א איסור פון רבית?[36]

רבינו: קודם איז אזוי, ס'איז דאך נישט קיין רבית קצוצה,[37] נאר אבק רבית, ס'איז נאר דא א דין אז דער לוה טאר נישט

---

35 שכונה נאה ומתרחבת במזרחה של עיר קרית יואל, הנבנית בס"ד עם מאות דירות מרוחבות ומהודרות לטובת אנשי שלומינו ותושבי העיר.

36 עיי' **בתשו' מהרי"ט** (ח"א סי' קט"ו והו"ד בגליון רעק"א סי' קס"א ס"ב ובפת"ש שם סק"ב) **אם נתן הלוה את הרבית ליד שליח המלוה לא זכה בה המלוה, דאין שליח לדב"ע, ולכן אע"פ שהיא רבית דרבנן חייב להחזירה.**

ולפי"ז כ' הפוסקים שאם נתן הלוה ליד בנו או אשתו של המלוה מתנה או משלוח מנות בעבורו, והם הכניסוהו לביתו, כאשר בא המלוה לביתו ורואה דבר זה, חובה עליו להתכונן שלא לזכות ולהחזיר את המתנה ללוה, דהוא עדיין לא זכה לא על ידי קבלת אשתו ולא על ידי קניין חצר.

37 **דהנה בתורה** (שמות כב, כד) **כתיב, אם כסף תלוה את עמי את העני ממך לא תהיה לו כנושה לא תשימון עליו נשך. ובגמרא** (ב"מ סג:) **אמר רב נחמן כללא דרביתא, כל אגר נטר ליה אסור, וברש"י ד"ה אגר נטיר לי' - שכר המתנה אי מוזיל גביה משום המתנה שמקדים לו המעות. ולעיל** (סא:) **שאלה הגמרא אטו כל הני דאמרינן עד השתא לא ריבית הוא, א"ר**

שיקן פארן מלוה, אויב ער האט געשיקט אן אנדערס מאל אויך דעמאלטס מוז ער.[38]

הגריש"נ: יא, אויב ער האט אייביג געפלעגט צו שיקן, וואלט געווען דער היתר פון 'רגיל'.[39]

גאב"ד באר שבע: אויב דער רבי איז מסכים וואלט איך געזאגט, אז ס'איז דאך נישט קיין רבית קצוצה, ס'איז נאר מדרבנן און ס'איז במקום מצוה,[40] איז דא א פלאץ מקיל צו זיין.

א' הנוכחים: [בצחות] חוץ אויב ער פלאנט נישט צו באצאלן...

רבינו: אזוי ווי יענער האט געזאגט אז ער האט א בוך פון די הלוואות, און ער האט א בוך פון גמילות חסדים, פון די מתנות, און ער שטייט אין דעם בוך פון די הלוואה, אבער ער האט זיך איינגעשריבן אינעם אנדערן בוך...

גאב"ד באר שבע: כ'האב געהאט א שאלה ביי א בית דין אין בני ברק, דער בית דין האט געפסק'נט פאר א נתבע אז ער דארף צו באצאלן, און ס'איז אויסגעקומען אז ס'איז רבית, כ'האב מיך מתייעץ געווען מיט נאך א גדול, און ס'איז אויסגעקומען אז ס'איז רבית, און זיי האבן נישט געוואלט חרטה האבן, האב איך זיי געזאגט אז עטץ וועטם נישט חרטה האבן פון דעם, דעמאלטם גיב איך א היתר צו גיין אין בית משפט מבטל צו זיין ענקער פסק, און זיי זענען געגאנגען מאכן אסאך קונצן אז דער תובע זאל אויפהערן קומען צו מיר, ער זאל נישט בעטן, און ס'איז געבליבן ריבית, ממש ריבית. א בית דין, כאטשיג בדרך כלל איז בתר בי דינא לא דייקי, אבער אז מ'איז גורם צו א איסור דארף מען אפשטעלן, א גרויסע בית דין.

*

רוו"ש: איך קען איבער געבן א גרוס פארן רבי'ן פון סיגוטער ביהמ"ד אין ווילאמסבורג.

רבינו: איר מיינט פון מיין אייניקל?[41]

רוו"ש: יא, מ'האט אויפגענומען דעם נייעם רב דארט. ער האט עם זייער אויפגעלעבט.

רבינו: יא, כ'האב געהערט, כ'בין געווען די וואך אין שטאט האט מען מיר געזאגט. עפעם האט ער געמאכט א כולל בוקר.

רוו"ש: יא, ער האט געברענגט חשוב'ע יונגעלייט.

רבינו: יא, כ'האב געהערט, איך האלט מיט.

הרי"נ: מ'דאווענט יעדן טאג באלד א שעה דארט שחרית, מ'דאווענט שטאט רוהיג.

רוו"ש: א שיינער מנין מ'דאווענט במתינות, איך דאווען אויך דארט יעדן טאג.

הרי"נ: פרייטאג צונאכטס ווינטער זאגט ער שיעורים נאכ'ן דאוועגען, זייער א שיינער שיעור, יעצט פאר פורים איז אויך געווען א שיינער שיעור אויף יו"ט.

רבינו נתכבד בברכת לחיים, ואיחל לחיים לגאב"ד באר שבע שליט"א, ולבעל האכסניא הרבני הנגיד ר' עקיבא הערש הי"ו ולהחתן ולכל המחותנים, ונפרד רבינו מהם ברב ברכות

אבוהו עד כאן של תורה מאן ואילך של דבריהם. עד כאן ריבית קצוצה מכאן ואילך אבק רבית.

38 כ"כ האחרונים שאם רגיל לשלוח לו מנות בכל שנה ושנה, בודאי שכעת לא ימנע עצמו מלשלוח משום אבק רבית, שהרי הוא רגיל בכך גם קודם שלוה ממנו, ובלבד שלא יתן מנה גדולה יותר ממה שהיה רגיל ליתן לו בכל שנה, שהרי כתב בעל התרומות (שער מו חלק ג סימן יא) שאם רגיל לשלוח לו דורון שרי, והוא שלא יתכוין לכך, וכך כתוב בהגהות אשרי (בבא מציעא פרק ה סימן עט) שאם היה רגיל קודם, אפילו זה נהנה וזה חסר מותר, ואם לא היה רגיל אפילו זה נהנה וזה אינו חסר אסור.

39 בשו"ע מבואר דלא מהני ההיתר של 'רגיל' לשלוח לו מתנה בד' אופנים, א' אם מתכוון לשם ההלוואה. וכ"ש אם אומר לו בפירוש שזה בגלל ההלוואה. ב' אם נותן לו בשעת פרעון החוב. ג' בדברים שבפרהסיא. ד' במשתמש שלא ברשות הלוה.

40 הדין ללות ברבית דרבנן לצורך מצוה, מקורו הוא בירושלמי (מו"ק פ"ב ה"ג): לוין ברבית לחבורת מצוה ולקידוש החודש, ועי' ברמ"א סי' קע"ב ס"א מתשו' מהרי"ל ואגודה (ב"מ סימן פג) דמהאי טעמא שמא נהגו להלוות על מקומות ביהכ"נ ולישב עליהן וכתב המהרי"ל דשמא מכאן נתפשט המנהג שמלוין נכסי יתומים ברבית קצוצה, וכן במרדכי פרק המפקיד סימן רפ"ז כתב בשם הר' שמואל, שמתיר להלוות מעות צדקה או מעשר ברבית מההיא דירושלמי ומשמע אפילו ברבית קצוצה, וכן בשו"ת רדב"ז (ח"ב שני אלפים שו) מתיר להלוות ברבית קצוצה ע"מ לפרנס עניים.

אמנם דעת רוב הפוסקים שאסור להלוות ברבית קצוצה לשום צורך מצוה, וכמו שכתב הש"ך סימן קע"ב (סק"ח) כמו במעות יתומים שלא התירו אלא ברבית דרבנן, ואף ברבית דרבנן יש אומרים שלא התירו כי אם במעות הקדש עניים והיינו של צבור, שיש סברא דלאו אהיך הוא, וכ"כ בערך ש"י (ריש סימן קעב) דאפשר דמ"ש בירושלמי לוין לצורך מצוה אינו אלא לצורך מצוה דרבים אבל לא לצורך מצוה דיחיד. מ"מ דעת כמה פוסקים להתיר אפי' דיחיד שמותר ללוות ברבית דרבנן לצורך מצוה, כלומר שמותר ללוות ככף ברבית דרבנן כשמטרת נטילת ההלוואה היא לעשות בהכסף מצוה וצרכי מצוה כגון לקנות סעודת שבת ויום טוב או לקיים בו תלמוד תורה, קניית ציצית, ארבעת המינים וכדומה וכו', אבל לא שילוח מתנה של מצוה לשלם למלווה על ההלוואה. ויש חולקים בכל הנ"ל שלא התירו לצורך מצוה רק בדרך היתר, כמבו באחרונים על שו"ע או"ח (סימן רמ"ב) דמה שאמרו לוין ברבית לצורך סעודת שבת אינו אלא ברבית דרך היתר (ע' פמ"ג א"א סק"ב ומ"ב שם סק"ד).

41 ה"ה נכד רבינו הרה"ג ר' זלמן לייב טייטלבוים שליט"א, בנו של הגה"צ רב דקהלתינו וומסב"ג שליט"א

ביקור כ"ק הגה"צ רבי צבי הירש פיש שליט"א

אדמו"ר מזידיטשוב פרעמיסלא, מאנסי

בבית כ"ק מרן רבינו שליט"א – בקרית יואל יע"א

יום א' פרשת שמיני תשפ"ד לפ"ק

רבינו קדמו בברכת שלום עליכם

רבינו: וואו וואוינט איר הייַנט?

אדמו"ר מזידיטשוב: איך וואוין הייַנט אין מאנסי.

רבינו: דארט האט איר אייער ביהמ"ד?

אדמו"ר מזידיטשוב: יא, און כ'האב געעפנט דעם זמן א ישיבה.

רבינו: אויך אין מאנסי?

אדמו"ר מזידיטשוב: יא, מ'האט אנגעהויבן מיט אייַן כיתה.

וועַן איך האב געוואוינט אין טאהש,[42] בין איך געווען יארן לאנג אין די ישיבה.

רבינו: לערנט איר פאר שיעורים?

אדמו"ר מזידיטשוב: איך פלעג פארלערנען, יעצט נאכנישט געהערינ.

רבינו: אבער אין טאהש האט איר פארגעלערנט, גמרא מיט תום'?

אדמו"ר מזידיטשוב: יא, פארמיטאג.

וציוה רבינו להביא כיבוד

ושאל רבינו למוה"ר יושע שמואל ווידער הי"ו: דו ביזסט דער בעל אכסניא דאהי?

א' ממלווין: נייַן, איך בין געווען א טאהש'ער תלמיד, כ'האב געלערנט אין טאהש עטליכע זמנים פון תש"מ, במילא בין איך פארבליבן בידידות.

רבינו: ווער איז דער בעל אכסניא דא?

א' ממלווין: מ'איז געקומען דא נאר מאבן א סעודה לכבוד די יארצייט פונעם רביַ'ן ר' אלימלך, ער איז דאך אן אייניקל.

אדמו"ר מזידיטשוב: דער טאהשער רבי פלעגט אויך מאבן א יארצייט סעודה יעדעם יאר, דער טאהש'ער רבי אליינם איז נישט געווען קיין אייניקל.

רבינו: זי איז געווען אן אייניקל.[43] אבער איר זענט דאך שוין א רעכטער אייניקל.

אדמו"ר מזידיטשוב: יא, ער פלעגט זאגן אז זיין זיידע (אבי אביו הגה"צ רבי מרדכי ז"ל אבד"ק דעמעטשער) האט געהייסן רבי אלימלך (אבד"ק טאהש), ער איז געבוירן געווארן וועַן זיין טאטע דער ערשטער טאהשער רבי ר' משולם פייש איז שוין געווען איבער די פערציג יאר, און ער האט געוואלט האבן א בן זכר, איז ער געפארן קיין ליזענסק צום ציון פונעם רביַ'ן ר' אלימלך, וועַן ער איז צוריק געקומען האט ער געזאגט פאר זיין רביצין 'מזל טוב, אונז האמיר געפועל'ט א בן זכר ער וועט הייסן אלימלך, און ער איז מובטח אז ער וועט זיין א פועל ישועות', אזוי האט ער געזאגט. ער האט געהייסן נאכ'ן רבי ר' אלימלך.[44]

---

42 האדמו"ר מזידיטשוב פרעמיסלא שליט"א הוא בנו של כ"ק האדמו"ר מהאדאס שליט"א חתן כ"ק אדמו"ר מטאהש ז"ל, והי' דר כל השנים בצ"ק של זקינו האדמו"ר מטאהש ז"ל וגם הרביץ תורה בישיבת טאהש, ובשנת תש"פ קבע משכנו בעיה"ת מאנסי, ושם העמיד חצרו לתפארה.

43 הרבנית הצד' מטאהש ע"ה היתה בת הרב הצדיק המקובל בנש"ק רבי יהודא ווינגארטן ז"ל, שהיה חתן הגה"צ רבי פנחס אלימלך רייך ז"ל נכדו של הרה"ק הרר"א מליזענסק ז"ל, ומחברתו בקודש היתה ג"כ נכדת הרה"צ רבי קאפיל ליקעווער ז"ל ומגזע הקודש מיוצ"ח של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק ז"ל.

44 הרה"ק רבי אלימלך מטאהש ז"ל נולד לאביו הרה"ק רבי משולם פייש מטאהש ז"ל בשנת תרכ"ה, אחרי שהוא השתטח על ציון קדשו של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק ז"ל בהיומא דהילולא כ"א אדר, ואמר שם כל ספר תהלים, אביו הק' חיבבו מאוד והיה קוראו "מיין רבי ר' אלימלך'ל".

בשנת תרל"ג בהיותו בן ח' שנים נסתלק עליו אביו הקדוש, וגיסו חתן אביו ה"ה הרה"ק רבי יהוסף מקאסאני ז"ל בעל"בני שלשים" שמילא בינתיים את מקום חותנו וישב על כס הרבנות בטאהש, גידלו בביתו.

בהגיעו לפרק האיש מקדש נשא את זוגתו הרבנית פראדיל ע"ה בת הרה"ק רבי יצחק אייזיק מסוואליווא ז"ל מח"ס 'תולדות יצחק' מהאריות שבחבורת תלמידי כ"ק המהר"ש מבעלזא ז"ל אשר בימים ההם שימש כראב"ד מונקאטש, במשך ארבעה שנים ישב סמוך לשלחן חותנו במונקאטש, ושם התקרב למורא דאתרא הרה"ק רבי שלמה ממונקאטש ז"ל בעל שם שלמה ונעשה לתלמידו המובהק, ברבות הימים הסתופף גם באהליהם של הרה"ק רבי אליעזר צבי מקאמארנא ז"ל בעל דמשק אליעזר' והרה"ק רבי צבי אלימלך מבלאזוב ז"ל בעל צבי לצדיק.

בצעירותו קיבל הורמנא מחכמי ישראל, ביניהם הגאון רבי יצחק שמעלקיש ז"ל אבד"ק לעמבערג בעל בית יצחק, הגאון רבי יואל צבי ראטה ז"ל בעל בית היוצר, הגאון רבי יהודה גרינפעלד ז"ל אבד"ק סעמיהאלי ושאר גדולי עולם, אז חזר לעיר מגורי אביו טאהש, שם כיהן גיסו הרה"ק הבני שלשים ז"ל כרב העיר, וכשהוא עזב את טאהש ונתקבל לרבה של מאד, מסר את הרבנות לגיסו הגאון רבי מנחם בראדי ז"ל בעל באר מנחם, ורק כשהאחרון עלה לכהן כרבה של קאלוב, נתקבל

די באבע (הרבנית מטאהש ע"ה) איז געווען דריי מאל אן אייניקל, פון רבי אליעזר ליפא פון חמעלניק, פון רבי אלעזר פון ליזענסק, און פון די טאכטער [הרבנית הצ'] מירוש.

א' הנוכחים: דער רבי אלימלך טאהשער האט נאך געלערנט ביים ייטב לב, כ'מיין תרמ"ב האט ער דארט געלערנט.[45]

רבינו: אין לעצטן יאר, פאר זיין הסתלקות.[46]

וכיבדו רבינו בברכת לחיים

ובירכו רבינו: לחיים, דער אויבערשטער זאל העלפן זאלסט האבן הצלחה און סיעתא דשמיא אין הרבצת התורה, קענען משפיע זיין פאר אידישע קינדער אלע גוטע השפעות.

אדמו"ר מזידיטשוב: דער רבי אויך, מ'זאל זיין געזונט און שטארק, למען יאריך ימים על ממלכתו מיט הצלחה, ביתר שאת וביתר עוז.

רבינו: ווילאנג וואוינט איר שוין אין מאנסי?

אדמו"ר מזידיטשוב: יעצט ווערט דריי יאר.

א' הנוכחים: ער האט שוין צוויי זין וואם וואוינען דא אין קרית יואל, זיי האבן דאהי התונה גהאט, איינער איז אן איידעם ביי ביי ר' אלחנן הורוויץ (רב דביהמ"ד ראפשיץ), א זוהן פון ר' אביש הורוויץ דער מעליצער רבי. און איינער איז אן איידעם ביי ר' יואל אברהם רובין, ר' מנשה רובין'ס זוהן (בן הגה"צ מדינוב שליט"א).

רבינו: אז מ'האט שוין דא צוויי קינדער, האט מען שוין צוויי פום דא...

ושאל רבינו: וואו זענט איר אן איידעם?

אדמו"ר מזידיטשוב: איך בין אן איידעם ביי מיין פעטער, מיין טאטנ'ס ברודער רבי יעקב יחזקי' פיש (אבד"ק מאטע סאלקא בוומסב"ג). מיין שוועסטער איז אן איידעם ביי רבי יעקב כ"ץ פון מאנטריאל דעם זיידן'ס (האדמו"ר מטאהש ז"ל) מחותן.

*

אדמו"ר מזידיטשוב: אין צעטל קטן שטייט אז בשעת'ן עסן זאל מען זאגן דעם לשם יחוד 'הריני אוכל לא להנאת גופי חם ושלום', לכאורה עם איז דאך דא א ברכת הנהנין, דארף מען דאך הנאה האבן פון דעם מאכל.

רבינו: מ'מוז נישט הנאה האבן, מ'דארף נאר קענען הנאה האבן.

אדמו"ר מזידיטשוב: אז מ'האט נישט הנאה קען מען מאכן א ברכה?

רבינו: אויב ס'איז זאך וואם א נארמאלער מענטש האט הנאה דערפון, אז ס'איז א געהעריגע מאכל קען מען מאכן א ברכה, מ'מוז נישט אליינס הנאה האבן.

אדמו"ר מזידיטשוב: דאם הייסט אז ס'דארף זיין ראוי לברכה.

רבינו: און נאכדעם דער גוף האט דאך בעל כרחך הנאה, מ'עסט נישט להנאה אפילו די הנאה איז דא.

אדמו"ר מזידיטשוב: טאמער א מענטש עסט א מאכל וואם איז געזונט פארץ גוף און ער שפירט נישט קיין טעם, קען ער דאך נישט מאכן א ברכה.

רבינו: באמת שפירט מען יא א טעם, נאר ער עסט נישט לשם הנאה, ער עסט לשם בריאות הגוף, אבער הנאה איז דא בעל כרחך.[47]

אזוי זאגט דאך די גמרא (כריתות יט:) המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, בעל כרחך איז דא א הנאה.

און נאכדעם דארף מען זיין אין זייער א הויכע מדריגה מ'זאל נישט שפירן קיין טעם.[48]

---

45 רבי אלימלך למלא מקום אביו ולשמש כרב של טאהש שם. ונסתלק ביום כ"ג כסליו שנת תש"ג ומנו"כ בעיר טאהש.

46 מרן הגה"ק הייטב לב ז"ל נסתלק ביום ו' אלול שנת תרמ"ג לפ"ק.

47 כן מובא בס' עבודת עבודה [טאהש] (ח"ב עמ' תי"ג): זקיני הק' זי"ע (ר' אלימלך הנ"ל) למד בישיבתו של הייטב לב בשנה האחרונה לימי חייו בזמן הקיץ שנת תרמ"ב, בחודש תמוז שבאותו קיץ בפרשת חקת - בלק בא זקיני הק' בקשר החיתון עם בת הרה"ק בעל בית יצחק מסוואליווע זי"ע, זקיני הק' נסע מסיגעט למקום המרחץ שנקרא מארינבאד, שם שהה זקיני הק' מסוואליווע בימות הקיץ, ושם נגמר השידוך, ובקיץ שלאחריו בשנת תרמ"ג ביום ו' אלול נסתלק הייטב לב לחיי העולמים זכותו יגן עלינו.

אגב, יש לציין שהאדמו"ר מטאהש ז"ל סיפר שזקינו הרה"ק רבי משולם פייש ז"ל נסע בכל שנה לאוהעל להשתטח על ציון קדשו של הרה"ק בעל ישמח משה ז"ל, ביומא הילולא דילי' כ"ח תמוז, ואם חל האירצייט בשבת, שבת שם את שבתו יחד עם ידידיו הרה"ק בעל ייטב לב מסיגוט ז"ל והרה"ק בעל אך פרי תבואה מליסקא ז"ל.

48 עיין במס' ברכות (לה:) אמרינן שמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ, ומוקמינן לה דשותה השמן ע"י אניגרון דמין מאכל הוא, ונותנים לתוכו שמן, ומבואר בגמ' (לו:) מהו דתימא כיון דלרפואה קא מכוין לא ליבריך עליה כלל, קמ"ל כיון דאית ליה הנאה מיניה בעי ברוכי. ופירש"י דאית ליה הנאה מיניה, היינו מלבד מה שמתרפא נהנה מגוף השתיה, ולכך חייב לברך, אף שעיקר כוונתו עכשיו לרפואה, וכעי"ז כתבו גם תוס' וז"ל: ונראין הדברים דאם אדם שותה משקין לרפואה (עפ"י נוסח המהרש"א) אם המשקין רעים לשתות דלית ליה הנאה מיניה לא בעי ברוכי, ואי אית ליה הנאה מיניה בלא הרפואה בעי ברוכי.

אגב, עיי' בס' לקט אמרי קודש [בעלוא] שהמהר"ש מבעלוא ז"ל פירש את הפסוק בפ' בראשית (בראשית א כט) ויאמר אלקים הנה נתתי לכם את כל עשב זורע וגו' ואת כל העץ וגו' לכם יהי' לאכלה ולכל חית וגו' ויהי כן וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. דלכאורה יש לדקדק למה לא נכתב מיד אחר שנגמר הבריאה של האדם, וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, כי ציווי האכילה מה עלי' יש בו שאמר על זה

דער טורי זהב אין אבן העזר סימן כ"ה, ברענגט פונעם רמב"ם, ער צייכנט נישט קיין מקור אין רמב"ם, אבער אזוי ברענגט ער פונעם רמב"ם, 'יש אוכל ושותה ומעדן נפשו ויש לו שכר כמו שמתענה', אויב מ'עסט צו האבן כח פאר עבודת ה'.[49]

אדמו"ר מזידיטשוב: די ברכה הייסט דאך 'ברכת הנהנין', דער אויבערשטער וויל מ'זאל הנאה האבן.

רבינו: ס'הייסט 'ברכת הנהנין' ווייל פאר אלגעמיינע מענטשן איז עס א הנאה.

דער טאטע ז"ל טייטשט אין ברך משה פ' נח, ער ברענגט פונעם בית שמואל אחרון (פ' שמיני) אויף די גמרא (ביצה טז.) הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא, אז א מחוסר דעת עסט נאר צו קענען עסן, משא"כ אן ערליכער איד, א חכם, ער עסט צו דינען דען אויבערשטן, זאגט ער, את האלקים התהלך נ"ח, איז סופי תיבות חכ"ם, נח איז געווען א חכם אז דאס גאנצע עסן און טרונקען איז געווען נאר פאר עבודת ה'.[50]

והציג את חתנו שנתלווה אתו

ושאל רבינו: ווילאנג איז שוין דער טאהשער רבי נישטא?

אדמו"ר מזידיטשוב: שוין אכט א האלב יאר. תשע"ח.

מיין זיידע ז"ל פלעגט צו זאגן יעדעם מאל ביים עסן דעם 'לשם יחוד' פון צעטיל קטן, אפילו פריייטאג צונאכטס ביים טיש האט ער זיך אפגעשטעלט נאכן כזית און אריין גע'ארבעט אין דעם 'לשם יחוד' פונעם צעטל קטן.

רבינו: אבער נאר נאכן כזית... דעמאלטס איז דאך שוין נישט קיין פראבלעם...

אדמו"ר מזידיטשוב: דער קאמארנער ברענגט אין פרשת כי תבוא (בספרו הק' היכל הברכה) 'והיית ממשש בצהרים כאשר ימשש העיור באפילה' (דברים כח, כט), ער טייטשט אוים אלעס אויף ברכות, ברענגט ער דארט צו, אז דער עטרת צבי האט געהערט פון רבי משה לייב סאסובער, ער האט אים אליינס פארציילט, אז ער איז געווען אמאל

את כל אשר עשה והנה טוב וגו'. אלא כי אדם הראשון כאשר נברא הי' גופו שלם עד שהי' יכול לחיות בלי אכילה ושתי', גם לא הי' לו שום תאוה ונטי' אל האכילה, אבל היות כי רצה ה' שיתעלה הדומם והצומח ע"י האכילה, לזה כאשר בא האמירה הנה נתתי וגו' לכם יהי' לאכלה, שוב הוצרך לאכול, ונתעורר בו הנטי' ותאות האכילה ע"י אמירה זאת, ויהי כן, שנכנס הכל לגדר עילוי ע"י האכילה והי' זה משלימות עשייתו, ועל זה אמר וירא וגו' את כל אשר עשה והנה טוב מאד.

ובזה פירש המהרי"ד ז"ל דברי המדרש בפרשת וירא כי על כן עברתם על עבדכם, אמר ר' יהושע מיום שברא הקב"ה את עולמו הייתם מזומנים לבא אצלי, ממ"ד ויהי כן. דהנה אברהם אבינו אמר להמלאכים דמה שבאו אצלו לאכול ה' לחם תאוות האכילה כמו אנשים, הוא מכח הציווי והבריאה שברא השי"ת לאדם תאוות האכילה במעשה בראשית, וזהו מה שאמר המדרש, מיום שברא הקב"ה את עולמו הייתם מזומנים לבא אצלי, דמה שאתם באים אצלי לאכול, הוא מכח מה שברא הקב"ה את עולמו שיהי' השקות האכילה, ע"ש.

49

וז"ל הטו"ז: ...ודכוותיה מצינו שכתב הרמב"ם על פסוק בכל דרכיך דעהו דהיינו מי שאוכל ושותה ומעדן נפשו כדי שיהיה ברי וחזק לעבודת השי"ת יש לו שכר כמו שמתענה, ודברים אלו אסמכתי' אקרי' שוא לכם משכימי קום וכו', דהיינו שיש ת"ח מנדדין שינה מעיניהם ועוסקים בתורה הרבה ויש ת"ח שישינים הרבה כדי שיהיה להם כח החזק וזריזות לב לעסוק בתורה ובאמת יכול ללמוד בשעה א' מה שזה מצטער ועוסק בשני שעות ובודאי שניהם יש להם שכר בשוה, ע"כ אמר שוא לכם דהיינו בחנם לכם שאתם מצטערים ומשכימים בבוקר ומאחרי שבת בלילי' וממעטים שנתם זה בחנם כי כן יתן ה' לידידו שינה דהיינו מי שישן הרבה כדי שיחזק מוחו בתורה נותן לו הקב"ה חלקו בתורה כמו אותו שממעט בשינה ומצטער עצמו כי הכל הולך אחר המחשבה...

ויש שמציינים מקור לזה ברמב"ם בהלכות דעות (פ"ג ה"ג) דהרמב"ם כתוב שם בזה"ל: ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי שתחי' נפשו ישרה לדעת את ה' וכו', נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו עובד את ה' תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן מפני שמחשבתו בכל כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה' וכו' והוא שאמר שלמה בחכמתו בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך עכדה"ק.

50

וז"ל שם: ...ויל"פ על פי מה דאיתא בשלחן ערוך (או"ח סימן רל"א) בכל דרכיך דעהו, שכל מעשיו יהיו לשם שמים, ואפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והישיבה והקימה והשיחה, בכולם לא יכוין להנאתו אלא בכדי שיהיה לו כח לעבודתו ית"ש, ומי שנוהג כן עובד את בוראו תמיד, עיי"ש. ולפי זה האדם אשר אינו מסיח דעתו מעבודת השי"ת אף בעת עסקו בעניני עולם הזה, האיש הזה בצדק יקרא תמי"ם במעשיו, שהרי בכל מעשיו אף בדברי הרשות הוא עובד את בוראו, ואין לו אף רגע אחד בכל ימי חייו שלא נתמלאה בעבודת השי"ת.

והנה כתב בבית שמואל אחרון (פ' שמיני) לפרש דברי הגמרא (ביצה טז.) אמר רבי זירא הני בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא. כי החכם אוכל כדי שיהיה לו כח לעבודת הבורא, והפתי מחוסר דעת אוכל שיהיה לו כח לעבוד עבודת עולם הזה להרויח ממון, ולמה לו ממון כדי שיהיה לו לאכול, ואם כן אוכל לחם כדי שיהיה לו לחם, והיינו בבלאי טפשאי דאכלי נהמא בנהמא, שאוכלים לחם כדי שיהיו אוכלים אחר כך גם כן לחם, ואינם משימים אל לבם לעבוד את בוראם על ידי האכילה, עכ"ד ודפח"ח. ועל דרך זה פירש בחתם סופר (פ' חוקת עמוד קח) את הכתוב (תהלים יב ט) סביב רשעים יתהלכון, שהולכים סחור סחור בלי תכלית מכוון, אוכלים ושותים להרבות כח גופם לעסוק במשא ומתן, ועוסקים במשא ומתן כדי שיהיה להם מזון למלאות בטנם, כדי שיהיה להם כח להרוויח עוד, עכ"ד וש"י.

ומעתה כאשר הכתוב מעיד ואומר, נח איש צדיק תמי"ם היה, דהיינו שעבד את השי"ת בכל מעשיו בעבודה תמה אף בעת עסקו בדברי הרשות וצרכי עולם הזה, ומפני כן נקרא תמים, על כן בא הרמז את האלהים התהלך נח סופי תיבות חכם, כי מי שמתכוין באכילה ושתיה לשם שמים שיהא לו כח לעבודת הבורא, חכם מתקרי, היפך מהני בבלאי טפשאי האוכלים לחם בלי שום תכלית מכוון.

אויסלייזן א שבוי [פדיון שבויים], ער איז געווען ביי עפעס א שר, און ער האט נאך געהאלטן פארן דאווענען, און יענער איז געשטאנען דארט אין די קעך, מ'האט אדורך געפירט א מאכל וואס איז געווען ווערד שמונה מאות גילדן פוליש, און ס'איז אים אריין דער ריח און ס'איז געווען אהזו בולמוס, ער איז געווען אין א סכנה, האט ער געזאגט 'משה לייב האט זיך דערמאנט נשמת כל חי פון שבת האט ער פיל מער תענוג געהאט ונתיישבה דעתו'.

טייטשט ער מיט דעם 'והיית ממשש בצהריים' אז מ'וועט פילן א ממשות, א גשמיות'דיגער געשמאק אין רוחניות'דיגע זאכן, כאשר ימשש העיור באפילה, ולא תצליח את דרכיך, מ'וועט נישט דארפן ברעכן די תאוות, מ'וועט זיך נישט דארפן שלאגן, ווייל ס'וועט זיין א ממשות'דיגע טעם אין רוחניות.[51]

עם קען זיין פארקערט אויך, אז ס'וועט זיין א גשמיות'דיגע טעם אויך אין דעם, הוין די רוחניות'דיגע ממשות.

רבינו: יא, ער האט געהאט א געוואלדיגע הנאה פון זאגן נשמת, מער ווי די הנאה גשמיות פונעם מאכל.

אדמו"ר מזידיטשוב: יא, ס'האט אים עכט בארוהיגט.

רבינו: דער פעטער ז"ל ברענגט (דברי' לפורים עמוד תצ"ו) אויפן ראפשיצער רב ז"ל, ער האט געזאגט אז ער איז שיכור געווארן פורים פון מגילה ליינען, און שמיני עצרת פון כתר ביי מוסף...

אדמו"ר מזידיטשוב: דער הייליגער בארדיטשובער האט דאך געזאגט אז ער דארף א דערקוויקענעניש, ער האט געענדיגט מסכת סוכה.

רבינו: יא, מוצאי יום הקדוש. ער איז אמאל געווען אין לעמבערג, און מ'האט נישט געווואוסט ווער ער איז, און ער איז אריין אין ביהמ"ד און זיך געשטעלט אויפן פלאץ צו כל נדרי און ער איז געשטאנען אזוי א גאנצע נאכט און א גאנצן טאג, דעמאלטם האט מען שוין געזעהן אז ער איז עפעס א איש מורם מעם, בקיצור ס'האט נישט לאנג געדויערט און מ'האט שוין געכאפט ווער ער איז. מוצאי יום הקדוש איז געווארן א איבערקערניש ווער ס'זאל אים אהיים רופן אויספאסטן, דער האט געוואלט און יענער האט געוואלט, ביז איינער האט זוכה געווען, און ער האט אים אהיים גענומען צו זיך אויספאסטן, איז ער מיט געגאנגען צו דעם איד אהיים, ווען ער איז אנגעקומען, האט ער געזאגט 'איך דארף א דערקוויקענעניש...', איך דארף א דערקוויקענעניש...', זאגט מען אים 'נו, ס'איז אלעם גרייט מ'קען אויספאסטן, האט ער געזאגט 'ניין, איך דארף א גמרא סוכהז!', האט מען אים געבערענגט א גמרא סוכה, האט ער גלעלערנט ביז אינדערפריה, ווען ער האט געענדיגט האט ער געזאגט 'אה, א דערקוויקענעניש', דאם איז ואקחה פת לחם וסעדו לבבכם...[52]

א' הנוכחים: די שאלה איז פארוואס מאכט מען נישט קיין ברכת הנהנין אויף נשמת...

רבינו: אין די גמרא האט מען אנגענומען אז מצוות לאו ליהנות ניתנו (ראש השנה כח:), א מצוה איז נישט קיין הנאה.

אדמו"ר מזידיטשוב: אבער בעל כרחך האט דאך דער גוף הנאה.

א' מבניו: דער מונקאטשער רב ברענגט אין דברי תורה (מהדר"ק אות ע"ד) אז רבי עמרם חסידא האט פאר זיין פטירה געמאכט א ברכה 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שהטעימני מעין עולם הבא'. פאר זיין פטירה האט ער געשפירט אזא אור האט ער געמאכט די ברכה.[53]

---

51 וז"ל בהיכל הברכה (פ' כי תבוא): כאן נאמר ברכה גדולה, והיית שיהיה לך הויה חדשה אשר תמשש באור עליון הנקרא צהריים אור צח אור מתוק זיו השכינה, תרגיש ממשות תענוג ואור בתורה ומצוות שובע ממש, כאשר יתפעל וימשש העור התאוה ההולך אחר תאות לבו בתאות העוה"ז והוא מרגיש ממשות תענוג בתענוגי עוה"ז, כך תהיה אתה מרגיש ומתפעל ושבע מתענוגי התורה והמצות כאשר ימשש העור באפילה של חשכות תענוגי עוה"ז, ופעם אחת היה הצדיק הקדוש רבי משה לייב [מסאסוב] אצל שר אחד לפדות שבוי אחד והוא עדיין לא טעם כלום באותו יום, והיה עומד שם בבית התבשיל הנקרא קעך, והעבירו לפניו תבשיל אחד שהיה שוויו ח' מאות גילדן פולישׁ, ועלה הריח בנפשו עד שאחזו בולמוס, וסיפר זה לתלמידו מורי דודי רבינו צבי [מזידיטשוב] ואמר בזה הלשון "משה לייב האט זיך דערמאנט נשמת כל חי של שבת האט ער פיל מער תענוג ממש", ונתיישבה דעתו.

52 ע' בספר דברי חנה (ח"ב עמוד שע"ב) דהגה"ק מקאלאשיין ז"ל נהג לספר כמעט בכל שנה במוצאי יוה"כ סיפור זה בשם זקינו הגה"ק מצאנז ז"ל, ובסיימו לספר היה מעיר ואומר, זקיני משיאווא היה מספר שנתנו לו מסכת סוכה, אבל הדברי חיים סיפר שנתנו לו מסכת יומא, ויתכן ששניהם אמת, פעם אחת למד במוצאי יוה"כ סוכה, ופע"א למד יומא.

ובספר עליות אליהו מסופר כעי"ז על הגר"א מווילנא ז"ל שלמד כל הלילה מס' סוכה, ואמר שבזה קיים מנהג העולם שקובעים יתד בסוכה במוצאי יוה"כ.

53 וז"ל שם: אמנם אזכיר דבר פלא, לזכר עולם יהי צדיק אאמו"ר הקדוש זי"ע, אשר כמה שנים לפני פטירתו בליל ב' דסוכות, בסוכתו המיוחדת, בשמחת בית השואבה (בכל שנה) אחרי שולחנו היה מהדר לברך הטוב והמטיב (באופן שיוכלו גם לפי דברי המגן אברהם הנ"ל כי שלחנו ביחד עשרים אנשים בערך להביא יינות משובחים ואח"כ הביא המבחר יותר ואז לא חילקו כדרך שחילקו בשולחנו רק בהרחבה יותר כדרך דאית לה שותפות לכל הקונים הנ"ל) ובכל השנה לא בירך הטוב ומטיב כנ"ל רק אז בליל ב' דסוכות אחר חצות לילה סמוך לאשמורת הבוקר, ובכל פעם סיפר אז מעשה רב מהגה"ק ממאגלויניצא זי"ע אשר הגיד פעם אחד בעת שתייתו כוס יין בסעודת יו"ט: רבש"ע

רבינו: אין ייטב לב פרשת כי תצא רעדט ער דארט אז כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, ווי אזוי ווערט נקנה עולם הבא. זאג ער, דער רמב"ם זאגט דאך אז מ'קען נישט קונה זיין א זאך וואס מ'האט נישט קיין השגה אין דעם, א דבר שאין מינו ידוע (שו"ע חו"מ סי' ר"ט ס"ב) קען מען נישט קונה זיין, אויב אזוי פרעגט ער וויאזוי איז מען קונה עולם הבא, מ'האט דאך נישט קיין השגה וואס דאס איז, זאגט ער אז צדיקים שמחים בעבודתם און זיי שפירן מעין עולם הבא, במילא האבן זיי יא א השגה וואס עולם הבא איז, ס'איז מינו ידוע, ער שפירט אין עבודת ה' אזא טעם מעין עולם הבא.[54] די משנה זאגט דאך אזוי 'יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא', די משנה זאגט אז ס'איז נאכמער אפילו, א שעה אחת פון מצוות ומעשים טובים איז מער הנאה ווי עולם הבא. דער קורת רוח פון טוהן א מצוה איז דאך מער ווי עולם הבא.

אדמו"ר מזידיטשוב: מ'זאגט נאך פון ישמח משה, ער האט געזאגט וואס ווען זיין דער גן עדן, מ'וועט אים אריינטראגן אין א צימער און ער וועט וווייטער זיצן און לערנען, דאס וועט זיין דער גן עדן...

רבינו: ער האט געזאגט אז 'דער גן עדן איז אין תנא'. נישט 'דער תנא איז אין גן עדן', נאר 'דער גן עדן איז אין תנא'...[55] אבער דער ייטב לב זאגט אזוי, אז צדיקים שפירן מעין עולם הבא אין עבודת ה'.

אדמו"ר מזידיטשוב: דער רבי ברענגט דאך אין לב אהרן די קשיא, מצוות לאו ליהנות ניתנו, אבער ס'איז בעל כרחך, ער האט דאך הנאה פון די מצוה, נאר ס'איז שלא כדרך הנאה (עי' באריכות בלב אהרן חידושי סוגיות עמ"ס פסחים בכ"מ).

רבינו: יא, דער מחנה חיים (שו"ת ח"א סי' כ"ב), וועגן שלא כדרך הנאתן.[56]

דער ישמח משה זאגט אין פרשת לך לך, אז די תורה רעדט פון אלגעמיינע מענטשן, ביי אלגעמיינע מענטשן איז מצוות לאו ליהנות ניתנו. אוודאי ס'איז דא די צדיקים וואס האבן יא הנאה, ער רעדט נישט פון מצוות לאו ליהנות ניתנו, ער רעדט לגבי עוסק במצוה פטור מן המצוה, דארט איז דא דער ישמח משה, אז די תורה רעדט פון אלגעמיינע מענטשן.[57]

לעתיד לבא יהיה לנו תענוג עולם הבא הרוחני אשר אין כמוהו לטובה וכל הצדיקים ונביאים ואבותינו יחיו ויקומו עמנו בתחית המתים וכל הנבואות הנבואות יתקיימו וגם חמר מרת דבראשית יתנו לנו אז אבל מה זה חשיבות יהיה זה אז קבל ההיא שבחתא דעולם הבא אמנם הטעימנו נא עתה מטעם חמר מרת דבראשית בהיותנו בעולם הזה בגלות המר ואח"כ שתה מהכוס מעט, ככה עשה כמה שנים לפני פטירתו בליל ב' דיו"ט סוכות בשעה הנ"ל בבהירות ועבודה והתעוררות גדולה, ואח"כ (בשנת תרע"ד) נסתלק אז לחיי עולם הבא בלילה זו כמעט סמוך לשעה הזו בבוקר אור, ומזה גם כן נבין למפרע הכל כי רוח ה' דיבר בו ומלתו על לשונו ז"ע.

ושמענו מגדולי תלמידי חכמים כי הגאון מו"ה עמרם חסידא זצ"ל זי"ע שהיה אבד"ק מאד (ומכר בשו"ת התם סופר) המפורסם בגודל צדקתו וחסידתו והיה אח"כ בארץ הקודש ושם איזה שעה לפני פטירתו (העידו רבים וכן שלמים שהיו או שמה) בירך בשם ומלכות שהטעימנו טעם עולם הבא, ובבחינת עולמך תראה בחייך, ע"כ.

ועי' עוד בגדולת תורתו וקדושתו בדרשת חת"ס (דף ש"ל ע"ג) ז' אב תק"צ, בדרשת הספד עליו שנאמר בשנת הארבעים לימי חייו.

54 כן הקשה בייטב לב (סו"ס תצא), ובייטב פנים (מאמד אבני זכרון אות נט), היאך נקנה לנו שכר עולם הבא, הא כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (סנהדרין פ"י) דכמו שלא ישיג הסומא עין הצבע, ואין החרש משיג שמע הקולות, כן לא ישיגו הגופות תענוגי הנפשיות של עולם הבא, עיי"ש, ואם כן הוה ליה שכר עולם הבא דבר שאין מינו ידוע כלל בעולם הזה ואינו נקנה כדקיי"ל בחושן משפט (סי' ר"ס ס"ב) דלא סמכה דעתיה שאינו יודע מה שיש בו (ועיי' בסימן רמ"א ס"ד מבואר יותר מזה), ואיך נקנה בעולם הזה.

וכעין זה הקשה האלגזי בשארית יעקב (פ' שלח), וגם מוסיף להקשות עוד דהא פסק הרמב"ם (הל' מכירה פי"א הט"ו) דאם חייב את עצמו בדבר שאינו קצוב, אף שקנו מידו לא נשתעבד. וצריך שיהא דבר הקצוב לגבי המזכה והזוכה, ואם כן היאך זכו ישראל בעולם הבא הו"ל דבר שאינו קצוב, כי שכר עוה"ב הוי דבר שאין לו סוף וקצבה. - ועי' בספר לב אהרן (דרושים) ריש פ' עקב ועוד.

55 עי' בדברי יואל תנינא פ' עקב (עמוד רס"א ועוד), ועי' בתהלה למשה (דפו"ח דף ס"ג), ועי' ברך משה בחוקותי (דף ת"ו) דברים נחמדים.

56 בשו"ת מחנה חיים (ח"א סי' כ"ב) כתב לבאר טעמא דמאן דאמר מצות לאו ליהנות ניתנו, ומי יכחיש שיש הנאה לבר לבב אם זוכה לקיים מצוה הלא החי יראיך מתיקות תענוג מצוה עד שכל עצמותיו ידושנו, וגם מקבל שכר עבור קיום המצוה. אך כיון דכל איסורין שבתורה לא אסרה תורה אלא כדרך הנאתן (לעיל כד:), דהיינו כדרך שבני אדם נהנין ממנו אבל שלא כדרך הנאה לא אסרה תורה, להכי אמרינן דדוקא הנאה ששייך אצל כל אדם הוי בכלל האיסור, אבל הנאה שאינו שייך רק לבר חיוב המצוה אבל למי שאינו מצווה בו דהיינו אומות העולם לא נחשב מעשה זה להנאה, הנאה כזה חשיב שלא כדרך הנאתן ומותר ליהנות מאיסורי הנאה, ומצאתי און לי בנימוקי יוסף (נדרים טז:) שכתב דמצוה לאו ליהנות ניתנו היינו משום דלא אסר הכתוב אלא בכדרך הנאה. ומבואר דהבין דמצות לאו ליהנות ניתנו הוי הסברא דהנאת מצוה לא חשיב כדרך הנאה, עכ"ד.

57 וולש"ק שם (דף לג ע"א) בתודה"ק: ...דהתורה הקדושה ניתן לכל המון ישראל מגדולים ועד קטנים וכולל הכל כל אחד לפי מדריגתו. ואבאר זה, דהנה קשה על רבן גמליאל האיך החמיר על עצמו במה שפטרתו התורה להדיא ואין בו שום חולק, והלא על כזה אמרינן (ירושלמי ברכות פ"ב ה"ט) דהפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, ורבן גמליאל ודאי לא עשה מעשה הדיוט. לכך נ"ל דכדין עבד, דודאי בכל אופן אינו יוצא מרכז התורה ממרכז האמת, כי הנה יש בני אדם שהם בעלי הנפש ונפשם עיקר והם בני עליה, מה שאין כן ההמון הם בעלי חומר ומלאכתם עיקר.

אויף ׳וחי בהם׳ זאגט ער אויך דער ישמח משה (פ׳ כי תשא) אז מ׳איז נישט מחויב עפ״י הלכה זיך מוסר נפש צו זיין נאר אויף די דריי עבירות חמורות, אויף די אנדערע עבירות איז מען נישט מחויב זיך מוסר נפש צו זיין, זאגט ער אבער אז א צדיק אדער א חסיד מפורסם מעג יא, פארוואס מעג ער יא? ווייל ביי אים איז ׳וחי בהם׳ דאס חיות ביי אים איז קיום התורה והמצוות, אז מ׳נעמט פון אים אוועק קיום התורה והמצוות דעמאלטס נעמט מען אוועק זיין חיות. איז דער פשט אזוי פאר אלגעמיינע וועלט האט די תורה גענומען ׳וחי בהם׳ ולא שימות בהם, אבער פאר חסידים ואנשי מעשה, פאר די יחודי סגולה איז טייטש ׳וחי בהם׳ אנדערש, יעדע זאך איז אזוי.[58]

אדמו״ר מזידיטשוב: ס׳איז ידוע וואס ס׳שטייט אין נועם אלימלך פרשת וארא ׳ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה׳ (שמות ו, ט), משה רבינו האט נאכדעם געזאגט (שמות ו, יב) ׳הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה׳, לכאורה איז עס נישט קיין קל וחומר, ווייל זיי האבן דאך געהאט א קוצר רוח און עבודה קשה. זאגט דער רבי אלימלך, אז די אידן האבן געוואלט ארויסגיין פון גלות מצרים, אבער זיי האבן געוואלט ס׳זאל זיין כולו לשם שמים, נישט מיט קיין פניה אהרת, און דא קומט מען זיי זאגן אז זיי גייען נישט שווער ארבעטן, זיי וועלן נישט זיין אונטער פרעה, זאגט ער, ׳ולא שמעו אל משה׳ ווייל זיי האבן געארעדט ׳מקוצר רוח ומעבודה קשה׳ און דאס האבן זיי נישט געוואלט הערן, האט משה רבינו געזאגט פארן אויבערשטן, אז כדי צו קענען ברענגען א ישועה און מכניע זיין די קליפה, מוז א איד ווערן פריילידְ, מ׳מוז אים אויפהייבן מיט שמחה, זאגט ער ׳הן בני ישראל לא שמעו אלי׳, איך פארשטיי אז זיי האבן געהאט א גוטע כוונה, אבער ׳ואיך ישמעני פרעה׳, ווי אזוי קען איך פרעה מכניע זיין, מ׳דארף אריין ברענגען עפעס א גשמיות׳דיגע שמחה אין א איד, צו קענען זוכה זיין דורך דעם צו די ישועה.

ער טייטשט מיט דעם ׳רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם׳, וואס הייסט ׳רצון יראיו׳, די יראי ה׳ האבן עפעס א אנדערע רצון פונעם אויבערשטן? זאגט ער, אז דער אויבערשטער מאכט אז זיי זאלן יא עפעס וועלן, ווייל אזוי וועט ער זיי קענען העלפן, ווייל זיי וועלן וועלן ווערן פריילידְ, ׳רצון יראיו יעשה׳, און דורך דעם וועט זיין ׳ואת שועתם ישמע ויושיעם׳.[59]

והנה אצלם יקרא צורכי הגוף צרכם בלא שם לווי והם בעצמם לשונם כך, מה שאין כן צורכי הנפש, ולהיפך בבעלי הנפש. ואם כן אלו ההמון פטרן התורה שאינם דבקין ואינם מכוונין כל כך ויתבטל המצוה, מה שאין כן בבני עליה. ואם כן מדבר לכל אחד לפי מדרגתו כפי האמת, והיינו כלשון בני אדם והבן, רק פשט הדין על הרוב ידבר בכל, ודי לחכימא ברמיזא מה שנוגע לעצמו, והבן. וזה תשובת רבן גמליאל איני שומע לכם לבטל הימני, הימני דייקא. והשתא יובן דברי ר׳ שמעון בן גמליאל שאמר לא כל הרוצה ליטל את השם והבן, ותנא קמא סובר כל ישראל מוכנין לזה, והבן זה כי הוא ענין נפלא וכלל גדול בתורה, ע״כ

58

וולש״ק בישמח משה (פ׳ תשא) דהאי וחי בהם יש לפרש בשני אופנים, הא׳ כפירוש רז״ל ולא שימות בהם, והב׳ שכל חיותו יהיה בהם, דהיינו שיהיו כל עשיותיו ועסקיו רק בתורה ומצוות וזולתם לא יהיה לו שום חיות בעולם, וכל כך יהא דבוק ונתעצם עם התורה והעבודה עד שאם ירצו להעבירו על אחת ממצוות ה׳ יופסק חיותו, ולפי פירוש זה הוא ההיפך דרשאי למסור עצמו כיון שזהו חיותו, ואם כן אצל ההמונים שכל עסקם בעניני עולם הזה, פי׳ הפסוק כפשוטו ולא שימות בהם, אמנם אצל הצדיקים הדבוקים בו ית״ש תמיד ועיקר חיותם הוא רק בתורה ובמצוות, באלו פירוש הפסוק וחי בהם כפירוש השני, וממילא מחוייבים למסור נפשם על כל דבר פשע כי הן המה חיותם ממש, עכ״ד.

59

וולש״ק שם: או יאמר ולא שמעו אל משה כו׳ דהנה האדם מה שהוא עושה צריך להיות בלי שום פניה רק יהיה כוונתו לשמים לבד ולא להנאת עצמו כלל וישראל היו צדיקים ועיקר צערם בגלותם היה על גלות השכינה ולא על צרת עצמם שהיו בקושי השעבוד. ולפיכך לא הטו אזנם לשמוע אל משה כדי שלא יבא להם איזה תענוג להנאת עצמם שיגאלו מצרת השעבוד ויהיה שמחתם בשמוע הגאולה לשום פניה דהיינו הנאת עצמם וזהו ולא שמעו אל משה רוצה לומר שלא הטו אזנם לכך ומפרש הכתוב הטעם מקוצר רוח ומעבודה קשה שלא יבא להם איזה תענוג ופניה והם רצו שלא יהיה להם שום פניה אחרת רק על גלות השכינה לבד והכלל בזה הוא כך כשרוצים להכניע הקליפה צריך להיות האדם בשמחה כי כשהוא שמח אין שם עצבות ותוגה כשזה קם זה נופל ומשה רצה להכניע הקליפה היינו פרעה על ידי שיכניס בישראל השמחה של גאולה והם לא רצו לקבל השמחה כדי שלא יבא להם איזה תענוג. ונמצא לא באו אל השמחה. ליה אמר משה הן בני ישראל לא שמעו אלי כלומר זה טוב שלא שמעו אלי כדי לעשות העובדא שלהם בשלימות בלי שום הנאת עצמם אבל ואיך ישמעני פרעה רוצה לומר שהקליפה לא הוכנעה בזה כיון שלא באו ישראל אל השמחה. וזהו פירוש אברכה את ה׳ בכל עת תמיד תהילתו בפי רוצה לומר כשאני מברך השם בכל עת דידוע שיש כ״ח עיתים י״ד ימין וי״ד שמאל וכיון שאני עושה פעולה בכל עיתים דהיינו אף בקליפה להכניע את הקליפה אזי תמיד תהילתו בפי אפילו כשיש איזה הנאת עצמי כיון שצריך הנאה ושמחה כדי להכניע הקליפה ובזה אין אני נופל מן המדרגה שהיה לי תמיד תהילתו בפי.

וזהו הפירוש עצמו רצון יראיו יעשה ואת שועתם כו׳. שומר ד׳ כו׳ תהילת ה׳ כו׳ כי לכאורה איך אפשר שיהיה לצדיק איזה תאוה גשמיות כי הלא צריך שלא יעשה להנאת עצמו שום דבר אבל האמת הוא שהצדיק צריך שיהיה מחשבתו צלולה וברורה רק לכבוד שמים ולא להנאת עצמו אבל איך יוכנע הקליפה כיון שלא הוגבה השמחה אצל הצדיק כדלעיל לזה עושה לו השם יתברך רצון שהיא תאוה שירצה הצדיק איזה דבר והקדוש ברוך הוא ברחמיו עושה לו רצונו והוגבה השמחה אצל הצדיק ובזה מכניע הקליפה והפירוש הוא כך רצון יראיו יעשה שהקדוש ברוך הוא עושה רצון להצדיק כדי ואת שועתם ישמע ויושיעם והוגבה

קומט אוים אז די גאנצע גשמיות איז נאר כדי מ׳זאל דורך דעם צוקומען צו רוחניות. דער גוף דארף עסן נאר כדי צו קענען מאכן א ברכה פאר׳ן אויבערשטן, במילא ווערט שוין די גאנצע הנאה א חלק הרוחני.

רבינו: עס איז דא א טייטש פונעם רבי ר׳ הערש [מרימנוב ז״ל] סועדים בו לברך שלש פעמים, אז דער גאנצער תכלית פון די דריי סעודות, איז כדי צו בענטשן דעם אויבערשטן, לברך שלש פעמים, אזוי טייטשט ער.[60]

אין ייטב פנים אויף שמיני עצרת, ברענגט ער א ווארט פונעם הפלאה אין פנים יפות, ער זאגט דארט, מ׳זאגט ׳ברך עלינו את השנה הזאת׳ און מ׳לאזט אוים יעדעם מאל ׳כי קל טוב ומטיב אתה׳, ווען מ׳בעטט וויל דער אויבערשטער איז מקור הטוב הרוצה להטיב, און אז דער אויבערשטער טוהט גוטס פאר אידן האט דער אויבערשטער הנאה, במילא בעהט מען אז דער אויבערשטער זאל בענטשן אידישע קינדער, ער זאל משפיע זיין פאר אידישע קינדער, וויל דער אויבערשטער האט הנאה אז ער קען משפיע זיין גוטס, דאס אליינס איז עבודת ה׳, וויל דער אויבערשטער האט דאך הנאה, ער איז מקור הטוב הרוצה להטיב, און אז ער קען מטיב זיין איז דאס דער רצון ה׳, דאס אליינס איז דער רצון ה׳, אזוי שטייט אין ייטב פנים, בשם דעם פנים יפות.[61]

דער ייטב לב ברענגט עם ביי די דרושים אויף פורים אויך, דאס ווארט.[62]

אדמו״ר מזידיטשוב: די בחינה שטייט אויך ביי צדיקים האבן אז זיי האבן הנאה צו קענען משפיע זיין פאר אידישע קינדער, דאס איז זייער הנאה ווען זיי בעטן עפעס פונעם אויבערשטן אויף די וועלט.

רבינו: מ׳זאגט נאך פון צדיקים, אין פסוק שטייט כי רוצה ה׳ בעמו יפאר ענוים בישועה, אז באמת דער אויבערשטער וויל העלפן אידישע קינדער, כי רוצה ה׳ בעמו, אבער אעפ״כ שיקט ער דוקא די ישועה דורך צדיקים, זיי זאלן מתפלל זיין און ממשיך זיין די ישועה, צדיק גוזר והקב״ה מקיים, כדי מפאר צו זיין די צדיקים, מרומם צו זיין זייער כה, יפאר ענוים, דאס איז די צדיקים, יפאר ענוים בישועה, אזוי טייטשט מען.[63]

*

אדמו״ר מזידיטשוב: כ׳בין געווען דא יעצט אין די ישיבה אין שיעור ד׳, מ׳האט מיך געפרופן דא צו רעדן פאר די בחורים, מ׳האט געמאכט א סעודה לכבוד די יארצייט.

רבינו: אה, זייער פיין, מחזק זיין אביסל די בחורים, א גרויסע זאך.

אדמו״ר מזידיטשוב: די בחורים פון שיעור ד׳ האלטן זיך ברוך ה׳ ערליך...

רבינו: ס׳איז טאקע אזוי, מ׳האלט זיך ערליך אין די שוועריע נסיונות וואס מ׳גייט אדורך, מ׳איז זיך מחזק און מ׳האלט זיך ערליך איז דאס זייער חשוב.

אדמו״ר מזידיטשוב: דער קרעטשניפער רבי פון ירושלים, רבי הערשעלע ז״ל, ער פלעגט זאגן א ווערטל ווען ער האט גערעדט חיזוק פאר בחורים, האט ער געזאגט ׳דער עיקר לעבן פונעם מענטש איז די בחור׳ישע יארן, מ׳האט נאר חתונה כדי ס׳זאל זיין נאך בחורים׳...

במילא דארף מען די בחורים מחזק זיין.

ונפרד רבינו ממנו בברכת הצלחה רבה

השמחה אצל הצדיק ולזה שומר ה׳ את כל אוהביו ואת כל הרשעים ישמיד היינו שמכניע הקליפה ובזה תהילת ד׳ ידבר ויברך כל בשר שם קדשו פירוש אפילו כשעושה גם כן להנאת עצמו כיון שבזה עושה פעולה להכניע הקליפה על ידי השמחה הזאת והבן היטיב כי נכון הוא בעזרת השם יתברך.

60 עיי׳ בספה״ק באורות המים: בשם הה״ק מהרצ״ה מרימנוב זצללה״ה זי״ע: סועדים בו לברך שלש פעמים, זה שסועדים השלשה סעודות, אין כוונתם למלאות תאוותם, רק לברך ברכת המזון שלש פעמים, עכלה״ק.

61 וז״ל שם (שמיני עצרת דרוש א): ביום השמיני עצרת תהיה לכם וגו׳ (במדבר כט ה). במדרש (סוכה נ״ה:) הביאו רש״י אמר הקב״ה עכבו עמי יום אחד כו׳. נ״ל בדרך צחות על פי אומרם (יומא ב:) שמיני רגל בפני עצמו. יראה לפרש מלבד הפשוט כי בראש השנה ויום הכיפורים מתפללים רק על צורך גבוה וחיים נצחים, עיין בספר תולעת יעקב ובשל״ה, אבל בזה היום מתפללים על גשמי ברכה, והיינו צורכי עצמו, וזהו רגל בפני עצמו, היינו לצורך עצמו, והבן. וזהו עצרת תהיה לכם דייקא, ר״ל לכל צורכיכם, אבל בזה גם כן צריכים למין לצורכי גבוה, והיינו על דרך שפירש הפנים יפות וברך שנותינו כשנים כו׳, כי אל טוב ומטיב אתה (תפלת י״ח). ר״ל שכוונתינו להשלים רצונך הטוב. וזהו עכבו עמי יום אחד, ר״ל שגם ביום זה שאתם מבקשים צורכי עצמיכם תהיה כוונתכם עמי, ר״ל למעני להשלים רצוני, כי קשה עלי פרודתכם ולהפרד ממני ולהיות כוונתכם למעצמכם לבד. וז״ש עצרת תהיה לכם לעצמיכם כנ״ל. ועם כל זה והקרבתם [גם זה] עולה ריח ניחוח לה׳, ר״ל לבקש גם צורכי עצמיכם, לעשות בזה נחת רוח לפניו דייקא, והבן.

62 וז״ל שם (דרוש ב): עוד נקדים הידוע כי העבודה שבלב זו תפלה, צריך להיות צורך גבוה בשביל צער השכינה כביכול ולא לצורך עצמו, וכבר כתבו בספרים הקדושים (פנים יפות פ׳ וירא) שמפני כך אומרים בברכת רפאנו (תפלת י״ח) כי רופא נאמן ורחמן אתה, ובברך עלינו כי טוב ומטיב אתה וגו׳, ר״ל לא למעננו אנו מבקשים, כי אם למלא רצונך שאתה רופא נאמן ורחמן וטוב ומטיב.

63 עי׳ בספה״ק דברי אמת להרה״ק מלובלין ז״ל (פ׳ מסעי) בתודה״ק: דהנה פרשנו כי רוצה ה׳ בעמו יפאר ענוים בישועה פי׳ הגם שרוצה ה׳ בעמו או כי לשון נתינת טעם בשביל שרוצה ה׳ בעמו לקרבם אליו ע״כ יפאר ענוים בישועה פי׳ הישועה שרוצה ית׳ להושיע לישראל מביאה ע״י הענוים שע״י זה יתקרבו להענוים וילמדו מעשיהם. ויהיו טובים. וכן וירם קרן לעמו באופן להיות תהלה לכל חסידיו ע״י זה לבני ישראל עם קרובו.

דברות קודש

מאת כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

סעודת רעוא דרעוין פ' שופטים שנת תשפ"ה לפ"ק
שבת התוועדות בקרב אנ"ש דקהילתנו הק' מאנסי יצ"ו

ביומא דהילולא קדישא של מרן בעל ייטב לב זי"ע

בארמון פלאזא – סטעמפארד, קאנעטיקעט יצ"ו

בזכות שמצפים לישועה מדי שנה בשנה,
יקבל הקב"ה תשובתינו מבלי להביט אל העבר

'תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך'
(י"ט ג')

געפון מיר די וואך אין די סדרה, 'תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך'. 'תכין לך הדרך' די ספרים הקדושים (עטרת ישועה ליל ר"ה לפני קידוש אות י"ד, ערוגת הבשם פר' שופטים ד"ה תכין, ועוד)[1] זאגן אז ס'גייט ארויף אויף חודש אלול,

[עפ"י מה שהובא] פון **אר"י הקדוש** (שער רוח הקודש הקדמה ה' יחוד ט"ז, ומשנת חסידים מסכת אלול פרק א' מ"ב-ג')[2] 'הנותן בים דרך' (ישעי' מ"ג ט') גייט ארויף אויף חודש אלול. חודש אלול ווערט אנגערופן 'דרך'.

'תשובה' ווערט אויך אנגערופן 'דרך', 'ודרך תשובה הורית' (תפילת קל ארך אפים), תשובה ווערט אנגערופן 'דרך' (עבודת

---

1 בעטרת ישועה: 'שלש ערים תבדיל לך בתוך גבול ארצך תכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך' (דברים י"ט ב'-ג') כאשר רמזנו כבר אשר בימים הללו צריך להמתיק דינים שלא ישלטו בנו, ולהמשיך השלש טובות הגשמיות לזרע ישורון, והוא ע"י השופר כאשר דרשו **הקדמונים ז"ל** אשר שופ"ר מרומז על בנים שנוטריקון פ'קודת ש'רה ר'חל ו'חנה הרי מרומז על בנים, ואמרו ז"ל (ר"ה כו:) 'שופר מאריך', הוא מרומז על חיים באריכות ימים ושנים, גם 'תקעו' עולה 'עשרי'. וכל ענין המתקת הדינים הוא להמתיק הפ"ר דינים ... וזו 'שלש ערים' כי 'עיר' עולה פ"ר ... **'תכין לך הדרך' רומז אשר תיכף בר"ח אלול שהוא לכוון בכוונת 'הנותן בים דרך', המתיקו את פ"ר** וכו'.

ובערוגת הבשם (ד"ה תכין לך הדרך אופן א'): ויש לפרש גם בפסוק הנ"ל רמז על דרך זה, דמבואר במדרש **'הנותן בים דרך'** (ישעי"ה מ"ג ט"ז) **זה אלול** ... **והיינו דאמר הכתוב 'תכין לך הדרך' דייקא, ועל ידי זה 'ושלשת את גבול ארצך'** על דרך שכתב **הטור** בריש הלכות ראש השנה (או"ח סימן תקפ"א) בשם **המדרש** (תנחומא פר' אמור כ"ב) במשל שם, דקודם ראש השנה יצאו גדולים לקראתו מוותר להם שליש, ואתי שפיר בס"ד, דאמר הכתוב, **ע"י מה 'שתכין לך הדרך' על ידי זה 'ושלשת את גבול ארצך'** [וכ"כ שם בד"ה תכין לך הדרך אופן ב', עיי"ש].

2 בשער רוח הקודש: ...**ולכן נקרא 'אלול'**, כי בכל החדש הזה ראוי לכוין בשני שמות אלו. והנה ב' שמות ס"ג וקס"א הנזכרים, הם בגימטריא 'דרך', **וזה סוד 'הנותן בים דרך'** (ישעי' מ"ג ט') כי מלת 'בים' הוא שם של ב'ן דההי'ן, וב' שמות הנזכרים עולים בגימטריא 'דרך' שמאירים בהם שם ב'ן הזה שהוא בגימטריא 'בים', **ודרך זה נפתח בכל חדש אלול**.

ובמשנת חסידים: **וכוונת הכללית של חדש זה הנקרא אלול** הוא שם ס"ג ששרשו הוא **'אל'** של אלול וקס"א שבו ג' יודין כמספר **'הלמ"ד'** של אלול ואל"ף שבו נעלמת **'בוא"י'** של אלול. **ושני שמות אלו מספרם 'דרך' ומאירים 'בים' שהוא שם ב"ן, בסוד 'הנותן בים דרך'** (ישעי' מ"ג ט') וע"י זה נפתחים הי"ג מקורות של תקוני דיקנא דעתיק, ומאירים מחוץ למוחין דאו"א בסוד הקף, **וזה יכוין בכל החדש**, וכו'.

ישראל אבות פ"ג מ"ט, ומאור ושמש פר' שופטים ד"ה שלש ערים)[3] [ויש לבאר כוונת הפסוק 'תכין לך הדרך ושלשת' לענין חודש אלול ותשובה].

תקיעת שופר איז מעורר 'גנוחי גנח', מ'זאל באמת חרטה האבן אויף אלעם וואס מ'האט לייד'ער געזינדיגט

ס'קען זיין אזוי, [בהקדם] א ווארט וואס מ'זאגט נאך פונעם **זיידן ז"ל דער קדושת יו"ט**[4], און טייל זאגן עס נאך פון **הרה"ק ר' משה לייב מסאסוב** (הובא בספר הישר והטוב לראש השנה דרוש י")[5], [אויפ'ן פסוק] 'יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך' (תהלים ל"ג כ"ב).

ס'קומען די הייליגע טעג, אידן בלאזן שופר, ווי דער **רמב"ם** (הלכות תשובה פ"ג ה"ד)[6] זאגט אז דער טעם פון תקיעת שופר איז לעורר לתשובה, 'עורו ישנים משנתכם', זיך אויפוועקן פון שלאף, נתעורר ווערן צו תשובה, צו טון דעם רצון השם.

בלאזט מען שופר, אידן - 'ישראל קדושים הן' (שבת פו., חולין ז:, ועוד) - ווערן נתעורר, **דער קול שופר איז מעורר לתשובה, 'גנוחי גנח'** (ראש השנה לג:)[7], **ס'ברענגט ארויס פון הארץ - פון טיפענישן פון הארץ ברענגט עס ארויס א קרעכץ, מ'הייבט זיך אן משים זיין על הלב, מ'ברענגט ארויף אויף די מחשבה אלעם וואס מ'האט געטון.** ס'איז דורכגעגאנגען דאס יאר, די מעשים וואס מ'האט געטון דאס יאר. די מצות ומעשים טובים וואס מ'האט מקיים געווען, און 'זה לעומת זה' (עפ"י קהלת ז' י"ד) 'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא' (שם פסוק כ'), דער יצר הרע האט מכשיל געווען אידישע קינדער מיט עבירות, פארשידענע עבירות קלות וחמורות.

---

3 בעבודת ישראל: א"י 'המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו וכו'' (אבות שם) על דרך שנאמר (ישעי' מ"ג ט"ז) 'הנותן בים דרך ובמים עזה נתיבה'. ר"ל שהוא נותן 'בים' הוא כנסת ישראל, **'דרך' הוא דרך תשובה, כמ"ש** (תפילת קל ארך אפים) **'ודרך תשובה הורית', ודרך זה הוא נפתח בר"ח אלול לכל העולם, שהוא שלשים יום קודם יום המשפט**, ולכך הוא נקרא 'דרך' שכל העולם עוברים בו שחוטאין ועושין תשובה וכו'.

ובמאור ושמש: ונראה שהתורה היא נצחית ומרמז אותנו שידוע מה שכתבנו בפ' העבר בפ' ראה בשם **כתבי האר"י ז"ל** שיכוין האדם בחודש אלול היחוד של הנותן 'בים דרך' דהיינו שהוא גימטריא שם קס"א ושם ס"ג כמנין 'דרך' ... והנה איתא בגמרא (מכות יב:) על 'תכין לך הדרך' מקלט מקלט כתוב על פרשת דרכים ... ונראה דיובן עפ"י הנ"ל ד'דרך' גימטריא כנ"ל וגימטריא שם הוי"ה בניקודתו כדלעיל שהוא מורה על עולם התשובה. **והנה המצוה הי' על סנהדרי גדולה שימשכו על זה הדרך של ערי מקלט הכוונה הנ"ל שהוא בגימטריא 'דרך', וכל מי שהי' הולך על זה הדרך הי' מושך אותו לתשובה**, והנה הרוצח כשעבר ונסע לעיר מקלט היה **ה'דרך'** שגימטריא כנ"ל **היה מושך אותו לתשובה שלימה וכשעבר בדרך הנ"ל הי' צועק ובוכה ומתודה ואמר רוצח אני בלב נשבר ונדכה, שהי' מעורר אותו העולם התשובה, והי' בתוך לבבו רשפי אש וצעק רוצח רוצח אני**, וממילא לא הי' הגואל הדם יכול לרצוח אותו בדרך הנ"ל מחמת התשובה שהי' עושה בדרך והי' מושך אותו ג"כ לתשובה וזה 'תכין לך הדרך' גימטריא היחודים הנ"ל שימשכו הסנהדרין את הכוונות הנ"ל לזה הדרך של עיר מקלט.

4 בסעודת הילולא ביום כ"ט שבט תשכ"ה לפ"ק בצל מרן רביה"ק זי"ע הזכיר ר' אהרן קליין שו"ב בשם אביו ששמע בעצמו מימרא זו מפה קדשו.

5 בהישר והטוב: 'חמול על מעשיך ותשמח במעשיך וכו'' (תפילות לימים נוראים) ... והגם שעדיין לא עשו תשובה, מ"מ לבסוף בודאי יעשו תשובה, וע"ד ששמעתי בשם **הרב הצדיק מהרמ"ל מסאסוב זללה"ה** על הפסוק (תהלים ל"ג כ"ב) 'יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך', ובאמת מאי רבותא בדבר, והשי"ת צריך להגדיל חסדו 'ית' עמנו יותר מזה, אך הכי קאמר, **שהשי"ת יגדיל חסדו עמנו הגם שלא עשינו תשובה, על שם הסוף, שבטוחים אנחנו לעשות תשובה. וכמו שאנחנו מיחלים ומצפים על הגאולה שלימה שיהי' במהרה, ואנו אומרים תמיד בכל שנה ושנה 'לשנה הבאה בירושלים', והגם שאנו אומרים זאת זמן זמנים טובא.**

6 ברמב"ם: אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו כלומר **'עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם'**. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, **הביטו לנפשותיכם והיטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה.**

7 במשנה שם איתא: שיעור תרועה כשלש יבבות. והקשו בגמרא: והתניא שיעור תרועה כשלשה שברים, אמר אביי, בהא ודאי פליגי, דכתיב (במדבר כ"ט א') 'יום תרועה יהיה לכם', ומתרגמינן 'יום יבבא יהא לכון'. וכתיב באימיה דסיסרא (שופטים ה' כ"ח) 'בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא', **מר סבר גנוחי גנח, ומר סבר ילולי יליל** [ואיתא שם (לד.) אתקין רבי אבהו בקסרי, תקיעה, שלשה שברים, תרועה, תקיעה וכו' מספקא ליה אי גנוחי גנח אי ילולי יליל, עיי"ש].

וידועים דברי **השלה"ק** (מס' ראש השנה פרק תורה אור): לכך תוקעין תשר"ת, ופירשו רז"ל (ר"ה לג:) שברים הוא גנוחי גנח כדרך החולים, ותרועה הוא יליל ובכיה כדרך שבוכים על המתים. והנה עשה אלקים את האדם ישר, רק שהאדם מקלקל את עצמו והוא עקש ופתלתול, על זה מורה תקיעה ראשונה שהוא קול פשוט וישר, ואח"כ שהוא גנוחי גנח רומז על חולי הנפש, ואח"כ יליל רומז על חטאים גדולים שהם מיתת נפש. **על זה צריך האדם להיות גנוחי גנח ויליל בבכיה רבה פלגי מים ירדו עיניו ויחזור כי השם יתברך מקבל השבים, וכשעושה תשובה שלימה אז שב הוא לדרכו הראשון כאשר עשה אותו השי"ת ישר**, וזהו תקיעה אחרונה שהיא ג"כ קול פשוט וישר וכו'.

קומט דער זמן פון חשבון הנפש, מ׳מאכט זיך א חשבון הנפש ווי מ׳האלט אויף דער וועלט, וואס מ׳האט געטון. וואס מ׳האט געטון מצות, און די עבירות - וואס מ׳האט ל״ע עובר געווען אויפן רצון פונעם היליגן באשעפער.

״ווי קען זיין אז א בשר ודם האט געזינדיגט פארן מלך מלכי המלכים״

מ׳איז זיך משים אל הלב דער גודל פגם החטא, וואס הייסט אן עבירה, די גרויסקייט פון אן עבירה בשמי מעל.

ווי א פשוט׳ער בשר ודם - א בריה שפילה, האט געהאט די העזה עובר צו זיין אויפן ציווי הבורא, דער ׳מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא׳, אלע צבא מעלה שטייען באימה ויראה אויף יעדן קלינעם ציווי פונעם בורא כל העולמים, און דא קומט א מענטש, א בריה שפילה, אן ׳עפר מן האדמה׳, וואס מ׳האט אים מצוה געווען - דער רבונו של עולם האט אים מצוה געווען מצות השם, און ער האט די דרייסטקייט און די חוצפה - ער האט די עזות עובר צו זיין, טון עפעס קעגן רצון השם.

די קשיא איז דאך מורא׳דיג, ווי אזוי איז דאס א מציאות אז ס׳זאל זיין?

אבער ס׳איז דאך דער אמת, ס׳איז ליידער דער אמת - דעם ביטערן אמת, אז מ׳האט געטון - ׳אשר נואלנו ואשר חטאנו׳ (במדבר י״ב י״א). מ׳האט זיך באנארישט במשך פונעם יאר כמה וכמה פעמים, מ׳האט זיך ליידער פארזינדיגט פארן רבונו של עולם.

דער איד וועלט נתעורר לתשובה אז איז זיך מקבל אויפן עתיד ׳שלא ישוב לכסלה עוד׳

קומט אבער די ימי אלול און מ׳בלאזט שופר, אזוי ווי דער **רמ״א** (או״ח סי׳ תקפ״א ס״א)[8] ברענגט דעם מנהג אז מ׳זאל בלאזן שופר חודש אלול, **מעורר זיין לתשובה נאך ׳פאר׳ ראש השנה - ׳פאר׳ די הייליגע טעג.**

קומען אבער די מקטרגים - וועלן א איד וועלט שוין נתעורר לתשובה, ער האט שוין דעם ריכטיגן הרהור, ער איז זוכה שוין תשובה צו טון, ער זעט וואס ער האט געטון, ער האט דעם ריכטיגן חשבון הנפש, דעם חשבון אמיתי, ממילא ס׳ברענגט ארויס הרהורי תשובה מעומקא דלבא, חרטה אויפן עבר און א קבלה טובה אויפן עתיד, ער איז מתחרט בחרטה גמורה, ער איז זיך מתבונן אז ער האט נישט גוט געטון, ער האט געזינדיגט פארן היליגן באשעפער.

ער איז מתחרט אויף וואס ער האט געזינדיגט, און ער איז זיך מקבל אז מהיום והלאה ׳לא ישוב לכסלה עוד׳ (רמב״ם הל׳ תשובה פ״ב ה״ב)[9], מהיום והלאה וועט ער שוין נישט טון די ענינים, ער וועט זיך משפר זיין די מעשים, זיך פארבעסערן. אזוי האט ער הרהורי תשובה אמיתיים.

די מקטרגים זאגן אז פאראיאר האט מען אויך תשובה געטון, און מ׳איז צודיקגעגאנגען צום אלטן

די הרהורי תשובה קומען ארויף אין הימל פארן בורא כל העולמים.

קומען מקטרגים און זיי זאגן ״אונז געדענק מיר פאראיאר, ס׳איז אויך געווען א חודש אלול, מ׳האט אויך געבלאזן שופר, און א חודש תשרי וואס מ׳האט אויך געבלאזן שופר און געזאגט ׳מלכיות זכרונות שופרות׳, און מ׳איז אויך נתעורר געווארן צו תשובה. **ס׳איז אבער אדורך געגאנגען די הייליגע טעג, ס׳איז דורכגעגאנגען די ימים נוראים, ׳ושבו בנים לגבולם׳** (ירמיה ל״א י״ז, עפ״י הישמח משה פר׳ ראה ד״ה לא תעשון)[10] **מ׳איז צוריקגעגאנגען צום אלטן. ס׳איז**

---

8 כתב **המחבר**: נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חדש אלול ואילך, עד יום הכפורים. וכתב **הרמ״א**: הגה, ומנהג בני אשכנז איפו כן, **אלא מראש חודש ואילך מתחילין לתקוע אחר התפלה שחרית**, ויש מקומות שתוקעין ג״כ ערבית, ועומדים באשמורת לומר סליחות ביום א׳ שלפני ר״ה וכו׳.

9 זה לשון הרמב״ם: **ומה היא התשובה, הוא שיעזב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמר בלבו שלא יעשהו עוד**, שנאמר (ישעיה נ״ה ז׳) ׳יעזב רשע דרכו וגו׳. וכן יתנחם על שעבר שנאמר (ירמיה ל״א י״ט) כי אחרי שובי נחמתי. **ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם** וכו׳.

ובכמה ספרים הביאו הלשון **׳ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לכסלה עוד׳**. והוא עפ״י לשון הפסוק (תהלים פ״ה ט׳) ׳כי ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו **ואל ישובו לכסלה׳**.

10 ידועים דברי הישמח משה, וזל״ק: על פי כי הבטחנו ית״ש שכאשר נשוב אליו יגאלינו, וכאמרו (מלאכי ג׳ ז׳) ׳שובו אלי ואשובה אליכם׳. והנה יסודי התשובה שלשה, כמבואר בספר חרדים (פרק ב׳ מהלכות תשובה) וידוי, חרטה, ועזיבת החטא. וכבר הוכחתי [בפרשת נשא על הפסוק (במדבר ה׳ ז׳) **והתודו**] דהתענית ושאר דברים לאו מעיקרו התשובה הן עיין שם, רק החרטה והוידוי ועזיבת החטא. והנה החרטה והוידוי מצוי דאף ׳רשעים מלאים חרטה׳ (עירובין יט.), רק עזיבת החטא אמיתי קושי המציאות, כי תמיד שבים על קיאם, **וכמו שפרשתי בפסוק** (ירמיה ל״א ט״ו) **׳מנעי קולך מבכי׳, דוודאי בכל שנה בימי התשובה ישראל עושים תשובה ונפעל למעלה, וזה שאמר הכתוב ׳יש שכר לפעולתך׳, ושמא תאמר אם כן מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום, על זה אמר ׳ושבו בנים לגבולם׳, כי אחר עבור ימי הדין שבים למעשיהם הראשונים, והיא הגורם כי עדיין בן דוד לא בא.**

אדורכגעגאנגען די היילִיגע טעג און מ׳איז צוריקגעגאנגען צו די אלטע דרכים, און מ׳האט זיך גארנישט פארבעסערט.

נישט נאר פאראיאר איז אזוי געווען, פאר צוויי יאר איז עס אויך אזוי געווען, און פאר דריי יאר, און פאר פינף יאר. ס׳קומט חודש אלול, מ׳בלאזט שופר, באקומט מען אן התעוררות תשובה. ס׳קומט די היילִיגע טעג, ווערט מען נאך מער נתעורר צו תשובה, און אפילו מיט אן אמת׳דיגע הרהור תשובה. **אבער בשנים קדמוניות איז דאך אויך אזוי געווען, מ׳איז אויך נתעורר געווארן צו תשובה, ס׳האט אבער נישט לאנג אנגעהאלטן, ס׳איז נישט געווען קיין בר קיימא. נאך די היילִיגע טעג האט מען זיך צוריק געזען ביי די אלטע דרכים.**

און מ׳זעט אויס אזוי ווי מ׳זעט אויס, מיט א יאר, מיט צוויי יאר, מיט דריי יאר. אזוי גייט עס נאך א יאר און נאך א יאר״.

און די מקטרגים זענען מקטרג אז מ׳זאל נישט אננעמען אין הימל די הרהורי תשובה, ווייל דאס איז שוין געזאגט געווארן איין מאל און צוויי מאל.

מ׳זאגט ׳לשנה הבאה בירושלים׳ באמונה שלימה, כאטש מ׳האט עס פאראיאר אויך געזאגט אוך מ׳איז נאך אין גלות

איז דא א מליצה ישרה אויף דעם. ס׳קומט מוצאי יום הקדוש, **מ׳זאגט ׳לשנה הבאה בירושלים׳** (מטה אפרים ס׳ תרכ״ג ס״ז)[11], **ס׳איז אדורך געגאנגען דאס יאר, אידן האבן געגלייבט, מ׳זאגט באמונה שלימה ׳לשנה הבאה בירושלים׳, מ׳האפט אז דאס יאר וועט מען אריסגיין פונעם לאנגן ביטערן גלות, מ׳וועט זוכה זיין צו די גאולה השלימה.**

ס׳איז דורכגעגאנגען דאס יאר, מ׳איז נישט - ליידער, ליידער ליידער, מ׳איז נישט געהאלפן געווארן, און מ׳זיצט נאך אלץ אין גלות.

קומט נאכאמאל מוצאי יום הקדוש, מ׳זאגט נאכאמאל ׳לשנה הבאה בירושלים׳. מ׳האט דאך פאראיאר אויך געזאגט, און פאר צוויי יאר אויך געזאגט. **מ׳האט עס דעמאלטס געגלייבט אויכעט מיט אן האפענונג - מיט א שטארקע האפענונג, ׳לשנה הבאה בירושלים׳. און ס׳איז אדורך געגאנגען דאס יאר, מ׳איז בעוונותינו הרבים נישט אנגעקומען קיין ירושלים, מ׳איז נישט געהאלפן געווארן. עס כל זה זאגט מען נאכאמאל מיט א פרישקייט, מ׳קוקט נישט צוריק, מ׳איז דורכגעפאלן איין יאר און נאך א יאר, מ׳איז דורכגעפאלן, מ׳האט געזאגט ׳לשנה הבאה בירושלים׳. עם כל זה, מ׳זאגט נאכאמאל מיט א פריליכקייט, מיט א געהויבנקייט, מיט אמונה שלימה, מ׳גיימיר געהאלפן ווערן, מ׳גיימיר אנקומען ׳לשנה הבאה בירושלים׳.**

׳יהי חסדך ה׳ עלינו׳ צו מקבל זיין אונזער תשובה כאטש מ׳האט שוין פאראיאר אויך צוגעזאגט, ׳כאשר יחלנו לך׳

זאגט מען פארן רבונו של עולם, **״אונז האבן מיר אוך געהאט אזוי אן אנטוישונג יאר נאך יאר, און עם כל זה, אונז גלייב מיר נאך אלץ, אונז זאג מיר נאך אלץ ׳לשנה הבאה בירושלים׳.** רבונו של עולם, אונז האב מיר געזאגט אז מ׳וועט זיך פארבעסערן, מ׳האב מיר געהאט צוגעזאגט צו תשובה טון, משפר זיין די מעשים, שוין נישט גיין מער אויף די שלעכטע דרכים. מ׳האט נישט איינגעהאלטן, מ׳איז ליידער נאכאמאל דורכגעפאלן. **זאלן די מקטרגים נישט מקטרג זיין אויף אונז, זאל אונז זיין א זכות דאס, ׳יהי חסדך ה׳ עלינו כאשר יחלנו לך׳, ׳כאשר יחלנו לך׳ אזוי ווי אונז האף מיר צום רבונו של עולם יאר נאך יאר מיט א פרישע האפענונג, און מ׳קוקט נישט צוריק וואס ס׳איז געווען פאראיאר און פאר צוויי יאר און פאר דריי יאר״.**

דער רבונו של עולם פירט זיך ׳מדה כנגד מדה׳. **אז מ׳האב מיר יעצט הרהורי תשובה, וועט דער אייבערשטער עס מקבל זיין ברחמים וברצון, און ער זאל נישט קוקן דאס וואס איז געווען פאראיאר, פאר צוויי יאר, און יארן צוריק, און ס׳האט נישט געברענגט די ריכטיגע פירות. ׳יהי חסדך ה׳ עלינו כאשר יחלנו לך׳.** אזוי זאגט מען נאך בשם דעם זיידן ז״ל דער קדושת יו״ט.

תקיעת שופר קומט צו דערמאנען אז אונז לאז מיר נישט נאך פון די אמונה שלימה אין ביאת המשיח

פון **רבי סעדיה גאון** שטייט צען טעמים אויף תקיעת שופר (מובא באבודרהם בטעמי התקיעות), איין טעם (ענין השני)[12] איז אזוי ווי דער רמב״ם זאגט, מעורר זיין צו תשובה.

דער ניינטער טעם וואס רבי סעדיה גאון זאגט[13], ס׳קומט דערמאנען ׳והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול׳ (ישעי׳ כ״ז

---

11 במטה אפרים: ונוהגים שהש״ץ אומר ׳שמע ישראל׳ פעם אחת, והצבור עונין אחריו פעם אחת, ואח״כ אומר קדיש שלם בניגון של שמחה, ואחר כך לוקחין השופר והש״ץ מקרא לפני התוקע ... **ואחר התקיעה עונים כולם לשנה הבאה בירושלים.**

12 זה לשון האבודרהם: כתב רבינו סעדיה, **מה שצונו הבורא יתברך לתקוע בשופר בראש השנה יש בזה עשרה ענינים** ... והענין השני **כי יום ראש השנה הוא ראשון לעשרת ימי תשובה, ותוקעין בו בשופר להכריז על ראשנו כמי שמזהיר ואומר כל הרוצה לשוב ישוב ואם לאו אל יקרא תגר על עצמו.** וכן עושין המלכים מזהירין את העם תחלה בגזרותם וכל העובר אחר ההזהרה אין שומעין לו טענה.

י"ג), ס'קומט דערמאנען אז ס'גייט קומען א טאג וואס מ'וועט זוכה זיין צו דעם 'תקע בשופר גדול לחרותנו' (נוסח תפילת שמו"ע), מ'וועט עס זוכה זיין צו הערן, 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול'. דאס איז איין טעם פון תקיעת שופר.

וואס פאר א שייכות האט דאס ענין צום טעם פון מעורר זיין לתשובה?

נאר לענינינו פארשטייט מען, מ'בלאזט שופר ראש השנה, מ'בלאזט שופר לעורר לתשובה. און מ'וועט נתעורר לתשובה, מ'האט אן התעוררות תשובה. קומען אבער די מקטרגים, און זיי זאגן "פאראיאר איז אויך געווען ראש השנה, מ'האט אויך געהאט אן התעוררות תשובה, און פאר צוויי יאר, און פאר דריי יאר, ס'האט נישט געברענגט די ריכטיגע פירות", ליידער א'ז דא מקטרגים.

בלאזט מען שופר צו דערמאנען 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול'. מ'האב מיר פאראיאר אויך געבלאזן שופר מיטן האפענונג אז דאס יאר וועט מען זוכה זיין צו דעם 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול', מ'וועט זוכה זיין צו הערן דעם שופר - די תקיעת שופר פונעם שופר גדול.

ס'א'ז אדורך געגאנגען דאס יאר און מ'האט ליידער נישט זוכה געווען. מ'בלאזט נאכאמאל שופר היי יאר אויכעט 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול', אונז לאז מיר נישט נאך פון די אמונה שלימה אין ביאת המשיח, מ'וועל מיר זוכה זיין צו קול שופר של משיח.

ממילא א'ז דאס א לימוד זכות - א מליצה ישרה פאר אידישע קינדער, אז דער אייבערשטער זאל מקבל זיין די הרהורי תשובה וואס אידן האבן ביי תקיעת שופר און א גאנץ חודש אלול.

יצחק אבינו האט ממליץ טוב געווען אויף די 'בוגדים', אז אפילו דער ביהמ"ק א'ז חרוב זאגט מען 'לשנה הבאה בירושלים'

א) אין פרשת תולדות (בראשית כ"ז כ"ז) 'וירח את ריח בגדיו', זאגט דער **מדרש** (סנהדרין לו.)[14] 'אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו'.

ב) יצחק אבינו האט געזאגט, 'ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'. שטייט אין **מדרש** (בראשית רבה ס"ה כ"ג)[15] 'מלמד שהראו לו' פאר יצחק אבינו, 'בית המקדש בנוי וחרב ובנוי'. אזוי זאגט דער מדרש.

'וירח את ריח בגדיו, אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו'. אין **רעיא מהימנא** (זוה"ק פר' אמור דף צט:)[16] שטייט אז דאס א'ז געווען דעם הייליגן טאג ראש השנה, [דעמאלטס] האט יעקב אבינו געמומען די ברכות פון יצחק אבינו.

'וירח את ריח בגדיו, אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו', די וואס האבן חוטא געווען, ס'קומט ראש השנה, מ'בלאזט שופר לעורר לתשובה.

האט יצחק אבינו ממליץ טוב געווען אויף אידישע קינדער, כאטשיג מ'האט דאך פאראיאר אויך געבלאזן שופר, און פאר צוויי יאר אויכעט געבלאזן שופר לעורר לתשובה. דאך זאל די יעצטיגע הרהור תשובה נתקבל ווערן פארן רבונו של עולם. מ'האט געווזן פאר יצחק אבינו דעם בית המקדש 'בנוי וחרב ובנוי', **אידן זאגן 'לשנה הבאה בירושלים', אידן גלייבן באמונה שלימה אז ס'וועט קומען די גואל צדק. מ'קוקט נישט וואס, יאר נאך יאר, מ'האט געהאט אן האפענונג דאס יאר וועט מען אויסגעלייזט ווערן, און מ'א'ז נישט אויסגעלייזט געווארן. נאר דאך גלייבט מען באמונה שלימה, ממילא וועט דער אייבערשטער מקבל זיין די תשובה פון אידישע קינדער.**

---

13 באבודרהם שם: והענין התשיעי **להזכירנו קבוץ נדחה ישראל ולהתאוות אליו שנאמר בו** (ישעי' כ"ז י"ג) **'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור וכו'".**

14 בגמרא: 'סוגה בשושנים' (שיר השירים ז' ג'), שאפילו כסוגה בשושנים לא יפרצו בהן פרצות. ריש לקיש אמר מהכא (שיר השירים ו' ז') 'כפלח הרמון רקתך', אפילו ריקנין שבך מלאין מצות כרמון. רבי זירא אמר מהכא (בראשית כ"ז כ"ז) **'וירח את ריח בגדיו', אל תיקרי 'בגדיו' אלא 'בוגדיו'.**

15 במדרש רבה: דבר אחר, **מלמד שהראה לו הקב"ה בית המקדש בנוי וחרב ובנוי, 'ראה ריח בני' הרי בנוי,** האיך מה דאת אמר (במדבר כ"ח ב') 'ריח ניחחי תשמרו'. **'כריח שדה' הרי חרב,** כמא דאת אמר (מיכה ג' י"ב) 'ציון שדה תחרש'. **'אשר ברכו ה'' בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא,** כענין שנאמר (תהלים קל"ג ג') 'כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם'.

16 ברעיא מהימנא: **ביומא דראש השנה נפיק יצחק בלחודוי וקרי לעשו לאטעמא ליה תבשילין דכל עלמא כפום ארחוי,** דהא בההיא שעתא 'ותכהין עיניו מראות' (בראשית כ"ז א') דנפיק מניה מאן דאחשך אפי ברייו, ואתפרש ושכיב על ערסיה דדינא, וקרי לעשו ואמר 'יצודה לי צידה ועשה לי מטעמים והביאה לי' (שם פסוק ג-ד'), 'ורבקה אמרה אל יעקב בנה' (שם פסוק ו') רחימא דנפשה בנה רחימא דאתמסר לה מיומא דאתברי עלמא, ופקידת ליה לאתערא איהו באינון מטעמים דיליה, **ויעקב אתער מתתא מתלבש בצלותין ובעותין, 'והקול קול יעקב'** (שם פסוק כ"ב) **בההוא שופר דקא סליק,** ואתער יעקב לגביה ואתקריב בהדיה, 'ויגש לו ויאכל' ואתכליל דא בדא. כיון דאתכליל בהדיה 'ויבא לו ייין' דא יין דמנטרא יין דהוא חדו דלבא רזא דעלמא דאתי, כדין 'וירח את ריח בגדיו' צלותא דסלקין ובעותין 'ויברכהו', נח רוגזא וחדי לבא וכלא איהו רחמי. **כיון דאיהו אתכליל ביעקב כל אינון חיילין ותוקפין ורוגזין דהוו זמינין אתבדרו ולא אשתכחו תמן, וישראל נפקין מן דינא בחדוה ובברכאן,** וכו'.

'אמת כי אתה הוא דיין ומוכיח' דער אייבערשטער פרעגט יעדן איינעם "ווי אזוי האסטו דיר געוואגט דאס צו טון?"

שטיי מיר יעצט אין חודש אלול, מ'בלאזט שופר, דאס איז דער מנהג ישראל צו בלאזן שופר אין חודש אלול, לעורר לתשובה.

ווי נישט ווי, יעדער איד, מ'הערט בלאזן שופר, **ס'איז חודש אלול, ס'גייט זיין ראש השנה, ס'גייט זיין א יום הדין, מ'גייט זיך שטעלן פארן משפט פארן הייליגן באשעפער,** 'מי לא נפקד כהיום הזה' (תפילת ר"ה סדר זכרונות), **וועם קוקט מען נישט אן? די גאנצע בריאה, אלע מענטשן, יעדער גייט אדורך, 'כולם נסקרין'** (ראש השנה יח.)[17]**, יעדער גייט אדורך פארן הייליגן באשעפער,** 'כבקרת רועה עדרו' (פיוט ונתנה תקף, עפ"י הגמ' שם), **מ'איז יעדן איינעם דן.**

'**אמת כי אתה הוא דיין ומוכיח**' (פיוט ונתנה תוקף), מ'שטעלט זיך פארן משפט פארן הייליגן באשעפער. דער אייבערשטער איז דן יעדן איינעם. און נישט נאר ער איז 'דן', ער איז 'מוכיח', ער זאגט מוסר פאר יעדן איינציגן איד.

'הכל גלוי וידוע לפניו' דער אייבערשטער ווייסט אלעס וואס מ'האט געטון, אויף אלע עבירות, 'בגלוי ובסתר' - וואס מ'האט געטון אפן און וואס מ'האט געטון באהאלטן. דער אייבערשטער ווייסט יעדע דיבור, יעדע מעשה, יעדע מחשבה. **דער אייבערשטער ווייסט און ער איז 'דן' אויף יעדע זאך, ער איז 'מוכיח', ער זאגט דברי תוכחה, ער פרעגט יעדן איינעם, "ווי אזוי האסטו דאס געטון? ווי אזוי האסטו דיר געוואגט דאס צו טון?"** ער פרעגט א געוואלדיגע קשיא.

ס'איז נישטא קיין תירוץ אויף די דברי תוכחה פונעם רבונו של עולם

ס'איז נישטא קיין תירוץ, ס'איז נישטא קיין תירוץ וואס מ'קען זיך פארענטפערן. **איין זאך וואס מ'קען זאגן, "חטאתי עויתי פשעתי, אבער איך וועל מער עס נישט טון. אמת איך האב עס געטון ליידער, אבער מהיום והלאה וועל איך מיר שוין אכטונג געבן, אפילו ס'איז דא התגברות היצר, וועל איך פרובירן מיטן אייבערשטנ'ס הילף מתגבר זיין אויפן יצר הרע, מער נישט נכשל ווערן אין קיין עבירות, און זען צו טון דעם רצון השם בכל לב ובכל נפש".**

אבער ס'איז אן הבטחה פארן רבונו של עולם. די קשיא איז דאך פאראיאר האסטו דאך אויך די זעלבע זאך געטון, די זעלבע זאך געזאגט, ס'חזר'ט זיך איבער יאר נאך יאר. **נו וואס זאל מען זאגן פארן רבונו של עולם? וואס פאר א דיבורים,** 'מה נאמר ומה נצטדק'? **וואס קען מען זאגן אויף די דברי תוכחה וואס דער אייבערשטער זאגט, "האסט פאראיאר אויך אזוי געזאגט"?** דער אייבערשטער איז 'דין ומוכיח', און ער זאגט די דברי תוכחה.

'**דבר אין בפינו**' (עפ"י חזרת הש"ץ בר"ה בפיוט אתיתי לחנגך), **מ'האב מיר נישט קיין ווערטער אין מויל. מ'שטייט פארן רבונו של עולם בבושה וכלימה, פארשעמט, מ'שעמט זיך, ס'איז ליידער די ביטערע אמת.**

קען מען זאגן פארן רבונו של עולם, 'יהי חסדך ה' עלינו **כאשר יחלנו לך'. יא, וואס איז געווען איז געווען.**

"נעכטן האב איך געזאגט, אבער היינט מיין איך עס אמת'דיג"

מ'זאגט נאך (דרכי חיים אות י"ג)[18], דער רבי ר' זושא - דער הייליגער **רבי ר' זושא ז"ל**, יעדע נאכט האט ער זיך מתוודה געווען פארן רבונו של עולם, און ער האט געזאגט אויף זיך, "זושא זושא, ביסט דאך זייער זינדיג, דו האסט דאך געזינדיגט פארן הייליגן באשעפער", האט ער געזאגט "זושא האט טאקע געזינדיגט. זושא איז זיך מקבל אז ער וועט מער נישט זינדיגן". דאס איז געווען איין טאג.

דעם אנדערן טאג ווידער אזוי, "זושא, זושא, ביסט דאך זייער זינדיג, זושא איז זיך מקבל ער וועט מער נישט זינדיגן. **האסט דאך נעכטן אויך אזוי געזאגט, און היינט האסטו ווייטער געזינדיגט?**", האט ער געזאגט **"נעכטן האב איך טאקע געזאגט, אבער היינט מיין איך עס אמת'דיג".**

שטיי מיר יעצט חודש אלול נאכאמאל. פאראיאר איז אויך געווען א חודש אלול, מ'האט אויך געהערט בלאזן שופר, ס'איז אויך געווען א ראש השנה. מ'האט אויך געזאגט פארן בורא עולם "מה דהוה הוה, מכאן ואילך וועל איך

---

17 במס' ראש השנה: **בראש השנה כל באי העולם עוברין לפניו כבני מרון ... אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, וכולן נסקרין בסקירה אחת** [פרש"י: ואע"פ שעוברין זה אחר זה].

18 בדרכי חיים: עוד היה רבינו [הרה"ק מצאנז זי"ע] רגיל לצעוק בסעודה שלישית דשבת קודש, **הרבי ר' זושא היה רגיל לצעוק "זושא זושא, מתי תעשה תשובה?"**, והשיב לעצמו **"מעתה אתחיל לעשות תשובה"**, וחזר והיה שואל לעצמו, **"זושא זושא, הלא גם אתמול אמרת כך שמעתה אתחיל לעשות תשובה, ולא עשית"**, ושוב השיב **"אבל מעתה באמת אעשה תשובה"**.

ופעם אחת שמעתי ממנו [מהרה"ק מצאנז זי"ע] שאמר "אבל הרבי ר' זושא היה יודע כמה פעמים להגיד זאת", והכפיל דבריו כמה פעמים. על כל פנים יכול הקורא להבין מזה שבעת סיפר רבינו זי"ע מעשיות אלו, וצעק באש התלהבותו ובירא תו הגדולה, איך היה כל הקהל חוזר בתשובה כל אחד בלבו, וכל אחד בכה על ימיו שהיה מבלה עד עתה בהבלים, וקיבל על עצמו לילך מעתה בדרך הטוב והישר כן יהי רצון.

בעסער זיין". יעצט שטיי מיר נאכאמאל אין דעם זעלבן זמן, און מ'זאגט מיר נאכאמאל איבער די זעלבע ווערטער פארן רבונו של עולם, "מיר האבן זיך טאקע פארשמירט מיט עבירות, אבער פון היינט מאל אן וועלן מיר זיך בעסערן".

אי, האסט דאך פאראיאר אויך אזוי געזאגט? וועט מען מוזן צוקומען צו די וועדטער פון הייליגן רבי זושא **"פאראיאר האב איך געזאגט, אבער היי יאר מיין איך עס שוין אמת'דיג - מיין איך עס מיט אן אמת. דאס וואס מ'האט געטון ביז יעצט וועלן מיר מיטן אייבערשטנ'ס הילף מער נישט טון, איך וועל מיר שוין מער אכטונג געבן".**

אי, וי אזוי זאל מען אין היכל האבן צוטרוי? **'יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך', מ'גלייב מיר באמונה שלימה, אונז גלייב מיר 'באמונה שלימה' אין די גאולה אז ס'וועט זיין א 'גאולה שלימה'. אפילו מ'האט פאראיאר אויך געגלייבט און אויך געזאגט, זאגן מיר נאכאמאל.**

'תכין לך הדרך' תשובה צו טון חודש אלול, בזכות וואס מיר גלייבן אינעם בית המקדש השלישי

'תכין לך הדרך' גייט ארויף אויף חודש אלול. מ'בלאזט שופר נתעורר ווערן צו תשובה. 'תכין לך הדרך', דו זאלסט צוגרייטן חודש אלול, 'ודרך תשובה הורית'.

איי די קשיא, פאראיאר איז דאך אויך געווען א חודש אלול? זאגט דער פסוק 'ושלשת', צו זאגן **"רבונו של עולם, איך גלייב ס'וועט אראפקומען א בית המקדש השלישי.**

צוויי בתי מקדש איז שוין געווען, ס'איז חרוב געווארן שוין קרוב צו צוויי טויזנט יאר, אבער אונז גלייב מיר נאך אלץ, 'ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא' (נוסח אני מאמין שיסד הרמב"ם), **מ'האפט נאך אלץ, דער אייבערשטער ווען העלפן, ער וועט זיך מרחם זיין, מ'וועל מיר זען - מ'וועל מיר הערן די קול שופר של משיח, און מ'וועט זען דעם בית המקדש השלישי אראפקומען 'בנוי ומשוכלל' פון הימל"** (רש"י מס' סוכה מא.)[19].

מ'ליינט נאכאמאל די פסוקי הפטורה, אזן מ'גלייבט אז דער אייבערשטער וועט מנחם זיין כלל ישראל

אידן גלייבן באמונה שלימה, ס'וועט מקוים ווערן אלע י' הנביאים וואס מ'ליינט יעצט די הפטורות[20], פון די הבטחה פון די נחמה וואס דער אייבערשטער האט צוגעזאגט צו מנחם זיין כלל ישראל. **מ'האט עס פאראיאר אויך געליינט, מ'האט געמיינט אז דאס יאר וועט מען זוכה זיין צו די נחמה. מ'ליינט עס היי יאר נאכאמאל, מ'ליינט נאכאמאל די זעלבע הפטורה, די פסוקים - די נבואה וואס דער נביא ישעי' איז מנחם כלל ישראל, אזן מ'גלייבט אז דער אייבערשטער וועט מנחם זיין כלל ישראל.**

אין דעם זכות וואס מ'גלייבט דאס, וועט דער אייבערשטער העלפן, ער וועט נישט קוקן אויף דעם וואס איז געווען פאראיאר, און פאר צוויי יאר, און פאר פינף יאר, און פאר צען יאר, ער וועט אננעמען די הרהורי תשובה פון כלל ישראל.

דער אייבערשטער וועט מקבל זיין די תפילות און די תקיעות פון אידישע קינדער.

ברכת הקודש

דער אייבערשטער זאל העלפן מ'זאל מיר אלע זוכה זיין צו א 'כתיבה וחתימה טובה', ס'זאל זיין 'תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה'.

מ'זאל זוכה זיין צו די גאולה שלימה, בהתרוממות קרן התורה וישראל, התגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

---

19 במשנה שם: בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד, משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה, זכר למקדש. ושיהא יום הנף כולו אסור. ובגמרא: מאי טעמא, מהרה יבנה בית המקדש, ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח, השתא נמי ניכול ... דאיבני אימת ... לא צריכא דאיבני בליליא, אי נמי סמוך לשקיעת החמה.

וכתב רש"י: ואי קשיא דבלילה אינו נבנה דקי"ל בשבועות (דף טו.) דאין בנין בית המקדש בלילה דכתיב (במדבר ט' ט"ו) 'וביום הקים', ולא בחמיסר שהוא יו"ט דקי"ל בשבועות (שם) דאין בנין ביהמ"ק דוחה יו"ט, הני מילי בנין הבנוי בידי אדם, **אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים שנאמר** (שמות ט"ו י"ז) **'מקדש ה' כוננו ידיך'**, עכ"ל. **ורביה"ק בספה"ק ויואל משה** (מאמר שלש שבועות סי' ס"א) מציין שכן כתבו גם **התוס' והרשב"א והריטב"א** [ומקור הדברים הוא **ממדרש תנחומא** (פר' תשא י"ג), ועי' **בזוה"ק** (פר' פנחס דף רכ.) הובא בויואל משה (שם סי' ס"ב)].

20 היינו ג' דפרענותא וז' דנחמתא.

תשו"ח לחברי מערכת 'לחזות בנועם'
שהמציאו לנו את הד"ת מסודר ומוגה באופן נעלה
כאשר עיני הרואה תחזנה מישרים

המאי"ר ל"ארץ ולדרים

מהרי ציון וירושלים נשגר ברכת מזלא טבא, מעומקא דליבאה, וסל מלא ברכות עד אין סוף
אמע"כ ידידינו היקר והנעלה, מופלג בכל מעלה, משליך עצמו מנגד לעזרת מוסדותינו כאח ורע
דיו רב לו במעשי צדקה וחסד עד אין לתאר, מגדולי העסקנים למען כל קדשי מלכות סאטמאר
ד בות בשנים, מזכה את הרבים בפעליו הנכונים, בהתמסרות ומיטב תבונים, שמו משבחים בהל ל

הלא הוא ידידינו החשוב והמפואר

מו"ה מאיר נפתלי פערל הי"ו

מנהל מוסדות יעב לב בארה"ק

לרגל שמחת אירוסי בתו בסימן טוב ובמזל טוב

וצרופה בזה ברכתינו המרובה, ברגשי הודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג ונחת,
מתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין מוסדותינו הקדושה,
ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפישא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה, אסירי התודה והברכה

יצחק אייזיק האטטער

בשם הנהלת מוסדות סאטמאר
בני ברק יצ"ו

בס"ד

ברכת התורה

ביקרא דאורייתא, ובלב מלא שמחה וחדוותא,
נשגר בהני שורתא, כסא דברכתא, מלא טיבותא,
ברגשי הכרת הטובה וידידות ביקר ורבותא,

הנהלת ישיבתינו הק'

בקרית יואל יע"א

ובמיוחד להני תרי צנתרי דדהבא הבחורים החשובים והמופלגים

החתן כמר **ארי' ליבוש** ב"ר נפתלי הירצקא **שטיין** הי"ו

החתן כמר **משה** ב"ר אברהם **בראך** הי"ו

אשר השקיעו דמים תרתי משמע עד אשר זכו ברך על המוגמר

למעמד הנהדר והנשגב

הכנסת ספר תורה

להיכל ישיבתינו הק' בקרית יואל יע"א

לעילוי נשמת בנינו הבחור החשוב והנעלה

כמר יהודה יאקאב ז"ל

בן יבלחט"א הרה"ג ר' אלי' זאב שליט"א

שנערכה ברוב פאר והדר
בראשות כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ברוך אשר יקים את דברי התורה, יה"ר שממצוה גדולה זו יושפע
להם רב שמחה ואורה, וזכות התורה יגן בעדם להתברך בשפע
והצלחה בכל מעשי ידיהם, ויזכו להמשיך במעשיהם הכבידים
לפרט ולכלל, וברכת ה' תלווה אותם על כל צעד ושעל, וכט"ס

הכו"ח בהוקרה והערכה

משפ' יאקאב